

СВЕТОВНИ АВТОРИ

ВИКИ БАУМ

НЕЗАБРАВИМИ КНИГИ

ХОТЕЛ ШАНХАЙ

2

Г Р А Д Ъ Т

ВИКИ БАУМ
ХОТЕЛ ШАНХАЙ
РОМАН В ДВЕ ЧАСТИ: ЧАСТ
ВТОРА
ГРАДЪТ

Превод: Боян Георгиев

chitanka.info

Уважаеми читателю на всяка възраст,
Ако сте на 20 години,

вие сте рожба на електронните медии и едва ли обръщате голямо внимание на старите и поразкъсани книги по рафтовете на библиотеката. Може би кумирът ви е Арнолд Шварценегер или Силвестър Сталоун, но вашите баби и дядовци също имаха кумири — Скарлет О’Хара или вечната Амбър, и те ги вълнуваха не по-малко от съвременните.

Уважаеми читателю на всяка възраст,

на 20 или на 60, от екрана на телевизора или от страниците на книгата винаги трябва да можем да почерпим мъдрост, радост, удоволствие. Затова имаме желание да възкресим позабравените, може би поизлезли от мода, но незабравими писатели. В стремежа да си припомним „доброто старо време“ се роди идеята за новата ни поредица, която нарекохме „Антикварна находка“. В нея ще се постареем да прочетете интересни произведения, оставили следа в световната литература. Главната заслуга е на старите ни книгоиздатели, които дадоха име на такива библиотеки като „Златни зърна“, „Цветове“, „Всемирна библиотека“ и др. Изказваме признателността си към тяхното възрожденско начинание, което се чувстваме задължени да продължим.

I

Докато чернобрадият сик^[1] на ъгъла на Йейге стрийт беше спрял движението, за да може потокът от автомобили, рикши и пешеходци да прекоси Бъблинг уел роуд, д-р Чанг успя да си купи вестник.

— Нищо особено — каза той, като сгъна пак вестника.

— Нещо ново? — попита Тейлър, като подкара пак колата.

Д-р Чанг хвърли поглед върху заглавията. Стъклата на очилата му бяха толкова дебели, че очите му не можеха да се видят зад тях.

— Нищо особено — каза той, като сгъна пак вестника.

Франк Тейлър констатира с отвращение, че от жегата ръцете му лепнат по кормилото. Нещо повече, белият му костюм беше върнат от гладачницата лошо изгладен и се надуваше отново на лактите и по коленете. Той прикрепваше кормилото с коляно, докато извади носната си кърпичка и си избърса ръцете.

— Ужасно място е този град — каза той. — Човек е винаги мръсен.

Д-р Чанг се усмихна в знак на вежливо съгласие.

— Изглежда е закон човек да не се чувства никога щастлив далеч от климата, в който се е родил — каза той отегчено. — Аз например съвсем не се измъчвам от жегата в Шанхай, докато жегата в Ню Йорк ме подлудява. — Той пак извади вестника, разгъна го и след като прелисти страниците, го отместа. — Не — каза той, — няма новини.

От известно време се водеха сражения между японските и китайските войски в северните провинции, но северните провинции бяха далеч и винаги спокойни.

— Дано има поне нещо за пиене на летището — каза Тейлър. Още го болеше глава от предната нощ, прекарана в клуба Катей. Устата му беше пресъхнала и той беше зажаднял за една голяма чаша сода с малко шотландско уиски.

Юцинг Чанг се усмихна с разсеяна вежливост.

Те стигнаха покрайнините на града и известно време караха между ниви и малки къщи. Разнасяше се миризма на зеле и тор, а

въздухът трептеше от влажна жега. От двете страни на улиците в предградията имаше ниски китайски къщи и отворени будки. От време на време срещаша някоя и друга рикша; в тях седяха внушителни, възрастни китайци, чиито къщи се намираха тук, извън града. Сетне започнаха да се виждат все повече фабрики и повече градини, засадени със зеле.

— Колко време ще останете в Нанкин? — попита Тейлър без особен интерес.

— Два дни, ако мога да видя всички господа, с които трябва да говоря — отговори д-р Чанг. Той държеше между краката си малко куфарче. — Касае се за жамборето — каза той. — Много важно е да не се направят никакви грешки в организацията. Бойскаутите ще се върнат в своите села и ще разкажат какво са видели. Извънредно важно е да получат впечатление за ред и дисциплина и да разпръснат това свое впечатление навсякъде.

Чанг въздъхна и се усмихна, защото редът и дисциплината не бяха вродени качества на китайците, които предпочитаха да живеят в приятно безредие и на свобода. Парите, предназначени за събори на бойскаутите, се изцеждаха по обикновения начин. Въпреки това стените бяха облепени с плакати, представящи един здравеняк скаут, развяващ скаутското знаме над хубава редица плакати. „Разум, смелост, благоволение“ беше написано на знамето. Тейлър беше разсеян. Той започна да се усмихва.

— Вероятно годеницата ми ще бъде тук, когато започва съборът — каза той. — Получих каблограма от нея. Може би дори ще се оженим преди вашето жамборе.

Д-р Чанг свали очилата си с вид на почтително изумление.

— И вие ми казвате това едва сега? — възкликна той.

Тейлър го потупа по рамото.

— А кой ми разказваше, че не било хубаво да бърбори човек върху частните си работи, както правим ние, американците? — каза той.

При тези думи Чанг се усмихна с лъчезарна усмивка, която още траеше на лицето му, когато прекосиха един канал, по който имаше много лодки-жилища, и свиха по калната улица, водеща към летището Лънхуа. Като благодареше церемониално на Тейлър за возенето, той взе малката си чанта.

— Няма защо — каза Тейлър. — Радвам се, че ви докарах тук, още повече че изобщо трябваше да дойда в този забравен от Бога край.

Той протегна ръката си и Чанг я пое внимателно, сякаш беше мокра дрипа или някакъв друг неприятен предмет. Той просто не можеше да свикне с обичая хората да се ръкуват. Едно момче китайче в бяла униформа пое малкото му куфарче. Самолетът вече чакаше на летището, сив и сребрист в маранята на слънчевата светлина.

Франк махна с ръка на Чанг, преди да обърне колата, но китаецът беше твърде зает със своето черно куфарче, за да забележи това. Неговата слаба фигура и приведените му рамене изчезнаха в сградата, която имаше вид на изоставена и временно приспособена за целта.

Франк не беше съвсем наясно дали обичаше д-р Чанг или не. Благоприличен, но отегчителен човек, мислеше си той често. Мистър и мисис Чанг бяха единствените китайци, с които той беше на приятелска нога, и това беше главно защото Чанг и неговият „център на благоденствието“ осигуряваха за него по-добри продажби. Чанг имаше страст към илюстрирани здравни брошури и инструктивни плакати, много полезни за население, което не разбира нищо от хигиена и не може да чете. Б. С., главният директор, още от самото начало беше внушил на своя млад асистент, че трябва да остави настрана гордостта си и да не пренебрегва посетителите китайци. Цветната бариера между бялата и жълтата раса беше излязла от мода и само няколко упорити английски фирми още държаха на нея, за голяма щета на своя оборот. Големите поръчки, които Франк беше получил благодарение на д-р Чанг, като поддържаше своето познанство и сътрудничество с него в приятелски дух, бяха една от главните причини за неговото напредване и за увеличените му доходи. До известна степен д-р Чанг и неговите плакати бяха направили възможно Франк Тейлър най-после да се ожени за Рут Андерсън. Той е съвсем благоприличен човек, дори като имаме предвид, че е китаец, заключи Франк.

Той спря колата и излезе на моста, за да разгледа очертанията на пагодата, която се издигаше зад порутените къщи и покриви; той незабавно бе заобиколен от група любопитни китайци, които го гледаха по онзи свой особен начин, с който той никога не можа да свикне — с отворени уста, с онова сънно изражение, което изглежда

някак нахално. Освен това те воняха неопишуемо, затова Тейлър бързо влезе пак в колата, избърса ръцете си и подкара.

Както пред всеки храм, и тук имаше наниз с книжни пари за боговете, кухни на открито с огромни казани, разпръскващи отвратително миришещи изпарения, будки на писачи на писма и гадатели на бъдещето и тълпи дрипави и рахитични деца.

Макар че Франк Тейлър беше прекарал в Шанхай повече от две години и често беше излизал с колата си на летището, досега не беше посетил съседната пагода Лънхуа. Но днес имаше причини от делови характер да направи това и той излезе и се огледа любопитно наоколо. Тук, извън града, нямаше нищо от Шанхай, а беше мръсно и всичко беше много китайско. Тейлър стисна под мишница триножника си, окачи на ремък фотографския си апарат около шията си, сложи няколко филми в джоба на палтото си и си проби път през човешката стена, която се беше издигнала мигновено пред него. Един слаб момък в дълга студентска роба му предложи на лош английски да внимава за колата му, която Франк остави пред портите на храма. „Чих!“ — извика Тейлър към навалищата младежи, която се беше събрала около него, а един от тях му извика в ответ „Скрам!“ на най-добър американски простолюден диалект. Тейлър потисна усмивката си и смръщен продължи нататък. Двама войници разхождаха два бели коня във външния двор на храма, като че ли бяха в казармен двор. Тук също имаше будки и една кашляца и плюеща тълпа сновеше насам–натам.

Уанг Уен, помощникът, на когото Тейлър беше казал да го чака пред пагодата, очевидно не беше дошъл и Франк ругаеше полугласно китайската неточност и бъркотия. Той прекоси първия храм, който беше празен и мръсен и където само няколко пръчки благоухания димяха пред богинята на милостта. Той забеляза, че някои от молещите се китайци гледат към него с бегла, но очевидно презрителна усмивка, и разбра, че гледката на един потящ се чужденец в лошо настроение, който носи собствения си фотоапарат, триножник и филми, подронва престижа на бялата раса. Един дребен стар човек, който прочете мислите му с ориенталска леснота, на минутата се яви до лакътя му и на английски език, който звучеше като китайски, се предложи като носач срещу заплащане. Тейлър, със своята опитност от Шанхай, след малко пазарене свали цената за тази услуга наполовина, на десет цента. След това, освободен от товара си, той продължи

нататък, а натовареният китаец вървеше на почтително разстояние зад него. Той прекосяваше дворовете и залите на храма; всички те бяха мръсни и отвратителни, а благоуханията усилваха главоболието му още повече. Той кашляше и му се искаше да плюе, както правеха китайците небрежно, но неговото вродено страхопочитание към всеки храм го възпираше. Най-сетне той стигна на място, откъдето пагодата се очертаваше добре на фона на небето; това беше едно малко, кръгло, градиноподобно пространство, където се разхождаха нагоре–надолу двама свещеници в роби с широки ръкави.

— Мога ли да поседна тук? — попита Франк единия от тях и макар че този човек не разбираше добре английски, той посочи с жест на извънредна вежливост към една полукръгла каменна пейка, която се намиреше в малката градина. Тейлър седна с въздишка, взе си апарата и триножника и изпрати дребния старец обратно при храма, за да се оглежда за Уанг Уен. Свещениците напуснаха малката градина, без да погледнат към него. Нямаше сянка, но в средата на кръглата градина един малък басейн, пълен с лотосови цветове, леко разхлаждаше въздуха. Франк се приведе над водата, изми ръцете си и ги избърса с носната си кърпичка, която беше вече мръсна и измачкана.

Преди да е прекарал един месец в Шанхай, той беше хванал болест от една корейска танцьорка. Това не беше сериозно и той се излекува за четири седмици, но оттогава постоянно имаше нервното чувство, че ръцете му са винаги нечисти. След като си изми ръцете, той се отпусна отново на каменната скамейка и се почувства по-добре и с това чувство мислите му се върнаха пак при Рут. Той извади от джоба си нейната смачкана телеграма и я прочете внимателно.

„Заминавам вдругиден с Кобе Мару Стоп Всички други параходи пълни Стоп Пристигам август 9 Стоп Обичам те повече от всякога Рут.“

Крайно време е, помисли си Франк. Човек отива по дяволите в този град. Избор нямаше: трябваше да се напива с другите неженени мъже в клуба. Да ходи нощ след нощ в долните танцувални салони по Фучюу роуд, посещавани от проститутки от всякакъв цвят. Единствената алтернатива беше непоносимата скука на порядъчното

американско общество: бридж с възстари търговци, хора, които го потупваха по рамото и му стискаха ръката.

Щом Франк помисли за Рут, веднага всичко стана хладно и ясно; дори главоболието му отслабна. Той си пое дълбоко дъх. Правеше усилия да си представи лицето и фигурата на Рут. Но всичко, което виждаше, като си затваряше очите, бяха множеството знаменца по улиците, китайски надписи и знамена, висящи отпуснато в жегата. Той бързо отвори пак очи и погледна нагоре към пагодата, която се открояваше сива на мрачното, скрито от мараня небе.

Като седеше там, той забеляза раздвижване. Чу смях и говор от много китайски гласове и видя деца и стари хора да тичат покрай ниските каменни стени, които отделяха малката градина от двора. Все повече и повече хора минаваха тичешком оттам със смях и писъци. Най-сетне Франк взе апарата си и тръгна подир тях, за да види какво става. Може би войната е обявена, помисли си той неопределено. Барли Скот, накратко наричан Б. С., неговият работодател и стар, опитен познавач на Шанхай, беше казал, че този път нямало да се размине така лесно, както през тридесет и втора година.

Когато стигна във външния двор, той скоро разбра, че все още е в мрак относно китайския мозък, защото причината за движението и общата възбуда не беше обявяване на война, а тълпа просяци, която се вълнуваше около една бяла жена; това именно привличаше една постоянно растяща навалица. Старецът на Франк стоеше наблизко, усмихвайки се с беззъбите си венци, а все повече и повече хора се стичаха и навалицата набъбваше. Франк се огледа: нямаше никаква следа от Уанг Уен. Той изведнъж се ядоса, когато вонята от народа го удари в ноздрите като нещо осезаемо.

— Чих! — извика той, като се опита да си пробие път в гъмжилото, но едва когато започна да удря наоколо с юмруци, тълпата отстъпи.

Слепите, сакатите и прокажените, които образуваха ядрото на тълпата, бяха изпаднали в някакъв особен унес; те не обръщаха внимание нито на него, нито на юмруците му; те подскачаха и пищяха около жената, тикайки в лицето ѝ уродливите си, грозни рани, дърпайки дрехата ѝ, докато рояци мухи бръмчаха около гноясалите очи на слепите и безносите глави на сифилистиците. Франк Тейлър усети, че му прилошава, когато видя точно срещу себе си празните очни ями

на един слепец, чиито клепки бяха подпрени с две малки бамбукови клечици, за да стоят отворени. Той беше така погнусен, че не можеше дори да нанася удари наоколо. Дребният старец обаче си беше пробил път подир него и си придаваше важност на доверен прислужник на един толкова важен господин. С викове и ругатни той успя най-сетне да освободи жената от просяците. Те се отдръпнаха, смеейки се, а една стара безноса жена извика шега, която бе подхваната с добродушен смях от ония, които стояха по-надалеч, и тогава Франк се намери застанал сам с бялата жена в средата на двора.

— Нищо ли ви няма? — попита той, все още задъхан.

— Да, благодаря, сър Галахад^[2] — отвърна тя. — Беше много забавно, с изключение на вонята.

Франк оправи вратовръзката си. Сега той я погледна. Тя изглеждаше бяла и спокойна като реклама за сапун. Носеше голяма, широка панамена шапка, бели батистени ръкавици, бели сандали и беше без чорапи. Нокътят на големия пръст на краката ѝ, боядисан в тъмночервено, както беше модата, изглеждаше особено весел, несрамуващ се и спокоен. Тя носеше пристегнато коланче около изумително тънкия си кръст, а устните ѝ бяха дълги и тънки. Малкото коса, която можеше да се види под шапката, беше с необикновен цвят — тъмна, но много червена, и след известно време Тейлър схвана какво беше онова у нея, което го поразяваше: макар че тя имаше червена коса, кожата ѝ беше златнокафява, без лунички.

— За бога, как се случи това? — питаше той, докато я гледаше, без да разбира, че я гледа.

— Не зная. Просто дадох на една мила сифилистична стара жена малко пари и тогава те полудяха — каза тя, смеейки се. Ясно беше, че цялата тази работа ѝ беше причинила повече удоволствие, отколкото уплаха.

— Колко пари? — попита Франк, смутен от нейната женска липса на здрав разум.

— Не разбирам от китайски пари — отговори тя весело. — Една от тези мръсни хартийки.

— Един долар! — извика той с възмущение. — Нищо чудно тогава, че малко остана да ви убият. Това са повече пари, отколкото са виждали през целия си живот.

Тя затвори бялата си чанта, която досега беше държала отворена в ръката си.

— Тогава то е било истински празник за тях — каза тя живо. — Моят съпруг ми даде двадесет и пет долара, когато излязох, и вече всички пари се свършиха.

Двамата вървяха бавно към първата зала на храма; дворът сега беше почти пуст и вероятно просяците със своята плячка бяха отишли направо да си купят ориз или опиум.

— С едно такова богатство те ще се разболеят от пушене на опиум — каза Тейлър.

— Това е хубаво — отговори тя. — Боях се, че може да купят на дядовците си ковчези.

— Съпругът ви не би трябвало да ви оставя сама тук, мисис Ръсел — каза Тейлър. — Човек никога не знае какво може да му се случи с китайците.

— Откъде знаете името ми? — попита тя, като добави: — Съпругът ми върши сума работи, които не би трябвало да върши. Той е много мил.

Франк Тейлър познаваше от вестниците Хелен Ръсел: вестниците бяха пълни със снимки и интервюта, направени при пристигането им преди два дни. „Една английска милионерка посещава Китай“. „Лордингълуудовият брат, достопочтеният Робърт Ръсел, е отседнал в хотел «Шанхай» с красивата си жена“. Освен това той я беше видял два пъти да минава през бара, когато пиеше коктейла си там. Мълвата на Шанхай се беше заела вече алчно с тази сензационна двойка и тоалетите на мисис Ръсел бяха възхвалявани като надвишаващи по екстравагантност всичко, каквото беше виждал през последно време този екстравагантен град. Като си спомни това, Тейлър хвърли друг, донякъде благоговееен поглед към нейната безупречно семпла бяла спортна рокля и каза:

— В Шанхай всеки се познава с всекиго. Моето име е Франк Тейлър и аз съм човекът, от когото можете да си купите филми „Еос“ под колонадите и който ще ви ги прояви.

Тя го погледна замислено с поглед, който не слизаше под челото му.

— Мисля, че името сър Галахад ви приляга повече — каза тя разсеяно.

В този момент се появи Уанг Уен в измачкан бял костюм, с черни обувки, очила и плъстена шапка. Франк му даде знак с ръка, полуразярен, полуоблекчен.

— Ето най-сетне моя помощник — каза той. — Мисис Ръсел, мога ли да ви представя моя помощник, мистър Уанг?

Мистър Уанг направи нисък поклон.

— Прави ми извънредно голяма чест — каза той, защото знаеше английски и имаше добри маниери. Момчето от магазина, Питърс, което носеше старите дрехи на Франк, вървеше по петите му. То мъкнеше в един вързоп нещата на Уанг Уен, а под мишницата си беше стиснало два чадъра от маслена хартия.

— Защото, Уанг — каза Тейлър, — вие можете да обясните на двамата по-добре от мен тази забележителност. Аз не зная нищо за тези проклети храмове.

— Това не са нищо друго освен идоли и суеверия — каза мистър Уанг с презрение. — Има глупави стари хора, които вярват в тези неща.

От голяма просветеност той плю силно на пода.

— Той трябва да започне сега веднага, преди да изчезне светлината — каза Франк с напразно усилие думите му да не звучат нетърпеливо. Би искал да каже на Уанг Уен да си върви, но беше невъзможно, защото Уанг Уен би се почувствал засегнат. Оскърбленията и дразненията, срещу които един бял човек трябваше да се бори в тази страна, бяха толкова много, че действаха зле на здравето. Франк тайно си избърса ръцете в джобовете на панталоните, докато Питърс се товареше с апарата и триножника, а Уанг се усмихваше с обидена усмивка. Хелен Ръсел гледаше Франк Тейлър, сякаш той беше някаква забавна гледка. Нейният поглед го караше да се чувства смутен. Ризата лепнеше на раменете му и той ги движеше неспокойно.

— Както и да е, по-добре ще е да направя няколко снимки — каза той нервно, за да отвлече вниманието ѝ от себе си. — Мислех си, не би ли било добре да снимам старата пагода с един самолет над летището, а? Стар и нов Китай на една снимка — не би било лошо. Сега изработваме една малка книжка, която ще бъде раздадена във всяка стая на всички шанхайски хотели, като покана към гостите да посетят нашата фирма. Снимката ни трябва за тази книжка. Това би било добра

реклама. Не мислите ли? Хиляди чужденци минават през Шанхай и ако всеки от тях има нашата брошура в момента на пристигането си...

Франк се ентусиазира: сега той се губеше в оптимистични разсъждения, защото беше горд със своята идея за малката книжка, която сам беше съчинил. Хелен все още го гледаше.

— Вие американец ли сте? — попита тя внезапно.

— Защо? Разбира се, американец съм — каза Франк.

— Не приличате на американец — каза Хелен.

— Да, да, аз съм истински американец. Действително, роден съм на Хавайските острови, но това няма значение. Отидох в Америка, когато бях още съвсем малко дете. И двамата ми родители са американци.

— Ето на, очите ми не ме лъжат. Хавайските острови. Това е много по-добро нещо. Ние отидохме там за три дни, а останахме два месеца. Да, вие подходите много повече на Хавайските острови.

Уанг Уен разговаряше полугласно с един плешив свещеник, който се занимаваше с един олтар със свещи и благоухания. Хелен вдигна поглед към образа на Буда.

— Отвратително — каза тя. — В Япония виждахме много похубави образи на Буда. Защо са взели тази евтина, боядисана вехтория, подходяща само за панаир?

— Вероятно са продали или заложили добрите си Буди — каза Франк.

— Свещеникът казва, че за един долар ще се допита до пръчките на Съдбата — възвести мистър Уанг.

— Пръчките на Съдбата — каза Хелен с уважение. — Това е онзи Китай, който съм си представяла от детективските романи. Разбира се, ще се допитаме до пръчките на Съдбата, сър Галахад, и аз ще запиша в дневника си едно хубаво описание на това допитване.

— Петдесет цента — каза Франк на мистър Уанг.

— Засрамете се, сър Галахад — каза Хелен. — Когато се касае за Съдбата, не можете да се пазарите за половин долар.

— В Китай човек трябва да се пазари — отговори Франк. — Човекът ще изгуби цялото си удоволствие от работата, ако не се пазарил.

Действително, свещеникът и мистър Уанг веднага се бяха впуснали в разпалено разискване; още няколко души също се бяха

присъединили — двама високопоставени господа в дълги копринени роби, една стара госпожа със свадлив и заповеднически израз на лицето и една млада девойка с бяла шапка, която носеше на рамо върху една пръчка нанизи духовни пари.

Най-сетне свещеникът и мистър Уанг сключиха спогодбата с бегъл, взаимен поклон. Франк извади няколко сребърни монети, които постави в пепелта на един съд с благовония. Хелен радостно наблюдаваше свещеника, когато той бърбореше нещо и извади един предмет, подобен на торбичка за стрели, от който изтърси с унесен вид няколко бамбукови пръчки. Той ги погледна, прибра ги пак, прелисти с дългите си мръсни нокти листовете на една голяма книга, спря да бърбори, избърса носа си с ръкава на свещеническата роба, започна да говори пак и накрая съобщи на мистър Уанг какво беше разбрал от книгата. За миг мистър Уанг изглеждаше смутен от това, което чу, но след това се обърна изведнъж към Франк и съобщи с вежлива усмивка:

— Добро предсказание. Дамата ще има много синове, а за мистър Тейлър се вещаят бъдещи богатства.

Хелен направи гримаса.

— Моето желание да имам синове не е тъй екстравагантно, както, изглежда, мислят двамата господа — каза тя с усмивка.

Мистър Уанг, който не разбра какво каза тя, направи благодарствен поклон. Но Франк изглеждаше смутен.

— В това се крие нещо повече — каза той. — Обаче Уанг Уен не желае да ни каже нищо неприятно.

При тези думи Хелен се изсмя.

— Вие сте суеверен като езичник — извика тя.

Франк се изчерви, а след това, като я изпращаше в първия двор, се разсмя и той.

— Почакайте един момент — каза тя внезапно, като спря. — Как казахте, че е името ви? Тейлър? Франк Тейлър от Хавайските острови? Но тогава аз ви познавам. Трябваше да ви предам много здраве от Лестър Инграм. Той е ваш сродник, нали? Той ми обеща, че вие ще ме водите на танц, ако британското висше общество тук стане твърде отегчително. А това няма да се забави, мога да ви кажа отсега. Не е ли странно, че трябваше да се запознаем случайно?

— Много мило — промълви Франк със смущение. — Във висша степен чудесно. Как е моят... как е Лестър? — Той отново се почувства

трескав и смутен. Ръцете му бяха пак влажни и мръсни. — Аз и моят лош фокстрот сме на ваше разположение — каза той, като се оживи. — И във всяко друго отношение, по всяко време. Ако искате да ме използвате като водач, не бихте могли да ми доставите по-голямо удоволствие. Обадете ми се по телефона — ето ви моята картичка. Във всеки час на деня или нощта.

— Вие сте точно това, което ми липсваше в Шанхай — каза Хелен откровено. Тя сложи картичката в своята ръчна чанта, от която се разнесе бързо и леко благоухание на лаванда. — Ще ви телефонирам. Благодаря ви — каза тя. — А сега трябва да се върна в хотела. Колко хубаво е, че се запознахме! Скоро пак ще се срещнем.

Една от големите наемни коли, които хотел „Шанхай“ поставяше на разположение на гостите си срещу извънредно голяма такса, стоеше отвън пред лабиринта от будки. Една голяма тълпа от любопитни наблюдаваше заминаването. Мистър Уанг направи своите елегантни поклони, момчето от магазина, Питърс, с фотографския апарат, триножника и вързопа, махаше с ръка, а старецът, който стоеше наблизко, протягаше ръка за бакшиш. Китаецът шофьор, в бяла униформа, правеше бележки върху три поколения от прадедите на стареца, когато подкара колата, а тълпата разочарована, но високо смееща се, направи път. Франк Тейлър остана да гледа подир колата, докато тя изчезна зад ъгъла. Последното, което видя, бяха червените нокти на палците на краката на мисис Ръсел и белите сандали, когато тя влизаше в колата. Хубавичка — мислеше си той. Ще трябва да си купя едно ново бяло обедно сако. Главоболието му беше минало. Вместо това изпитваше чувството, че е бил изтъркан със студена вода и твърда четка. Размърда раменете си. Не, ризата му не лепнеше. Той си пое дълбоко дъх.

— Сега ще се заловим за работа — каза той на мистър Уанг Уен и на Питърс.

Но когато отидоха в малката градина, в която Франк смяташе да направи своите снимки, слънцето беше изчезнало зад метални облаци, светлината стана жълта и съвсем неподходяща, а скоро след това започнаха да плющят първите едри капки дъжд.

— Нищо не може да се направи днес — каза Франк Тейлър. — Трябва да отложим за друг път.

Като говореше, той не изглеждаше нито отегчен, нито нетърпелив. Мистър Уанг кимна в знак на одобрение. Отначало всички чужденци биваха луди от бързина и енергия. Постепенно те се вразумяваха и се държаха вече не като варвари, а като човешки същества.

Уанг и Питърс разтвориха дъждобраните си и зачакаха омнибуса. Франк Тейлър замина със собствената си кола, както подхождаше на всеки бял човек. По пътя той не помисли нито веднъж за Рут. Той мислеше за Хелен Ръсел.

[1] Член на религиозна и военна секта, появила се за пръв път в Индия, в началото на 16-и век — Б.пр. ↑

[2] Един от рицарите на Крал Артур. — Б.пр. ↑

II

Беше три часа сутринта. Йен, който беше сега *кули* и взе рикша, си беше подремнал, свит между дръжките на своята рикша. Зад себе си имаше един труден ден. Рано предишната сутрин беше откарал една пияна певица от един хотел у дома ѝ в Нантао. Това беше тежък товар, защото бавачката, в чийто скут седеше девойката беше едра и пълна и Йен се изпотил, преди да свали двете жени пред вратата им. Стана голям пазарлък и разправия с бавачката и най-сетне му дадоха двадесет и пет медни монети. От тези пари Йен си купи една паница ориз и чай, като му останаха двадесет медни монети, които не стигаха, за да плати дневния наем за рикшата си. Той влачи своята празна рикша по всички места, които обещаваха добър пътник. Вися около входовете на хотелите на чужденците и трябваше да даде девет цента на един вратар — син и внук на блудница; когато падна вечерта, той заобиколи големите китайски ресторанти в чуждестранния квартал, но *кулите*, които гледаха на тези места като на своя запазена зона, го изгониха оттам. През нощта напразно беше лежал на Фучоу роуд и беше пял с висок глас възхвали за рая, в който щял да заведе чужденците, които минаваха покрай него по един или по двама: „Хубави момичета, чудесни в леглото, хубави девици от Кантон, хубави малки момчета.“ Но винаги когато повикваха рикша, другите *кули* го изпреварваха и той знаеше също и защо беше слаб. Бяха изминали три дни, откакто Йен беше изпушил последната си лула от Великия пушек и по цялото си тяло усещаше умора и болка от глад за опиум.

„Клубът на божурите“ беше скрит в такъв лабиринт от тесни улички, че никакви автомобили и таксите не можеха да стигнат до неговата врата и до червената неонова фирма. Това беше място, откъдето можеха да се вземат уморени танцьорки или техните клиенти, моряци и китайски чиновници. Не минаваше вечер, без да посетят „Клуба на божурите“ богатите чужденци, хора без ум, които плащаха дори до половин долар за возенето.

Преди да потъне в сън от изтощение, Йен беше започнал да мисли какво би направил, ако можеше да спечели половин долар. Той дължеше четиридесет цента наем за своята рикша, а в ръката си имаше само единадесет цента. Като пресмяташе какво е финансовото му положение, той движеше пръсти и устни. Изпушването на една лула опиум, което в момента беше по-належащо от ядене и пиене, струваше двадесет цента. Той дължеше на приятеля си Кве Куей седем цента за последната лула. По средата на своите пресмятания той заспа. Небето стана зелено над покривите на порутените къщи. Два големи плъха побягнаха по нозете на Йен, а малко по-късно една слаба, разсеяна котка мина покрай него. Трима чакащи *кули* с рикши играеха „на пръсти“ под светлината на фенерите, а трима други спяха. По цялото протежение на улицата електрическите надписи и червените фенери на нощните клубове избледняха, когато над града се разляха първите зари на утрото. Музиката вътре продължаваше неумолимо и упорито.

Йен се събуди, когато получи ритник от обувка от фина черна кожа и за един миг се озова между дръжките на рикшата. Настъпи обикновеното викане и блъскане, но неговият глад за опиум беше сега толкова силен, че даде сила на юмруците му да отблъснат другите *кули*.

— Пак убийство и внезапна смърт — каза със смях Хелен Ръсел на мъжа си, който беше толкова пиян, че стоеше като вдървен и под остър ъгъл към улицата; това приличаше на трик на каталептичен медиум.

— Автомобил? — попита той с дебел глас и дори тази единствена дума му беше почти невъзможно да произнесе.

— Върнах автомобила — каза Хелен любезно. — С рикшата е по-забавно. Чистият въздух ще ни подейства добре след мъглата вътре.

— Автомобил? — повтори Боби упорито.

Той се опита безуспешно да запали цигара. Кибритът и цигарата паднаха на влажния, кален паваж. В следващия момент една кряскаща група улични момчета се нахвърлиха върху плячката. Хелен взе от ръката му табакерата, преди той да я изпусне, запали една цигара и я пъхна между устните му.

— Автомобил? — попита той напразно.

— Можеш да вземеш рикшата до ъгъла, а там ще получим такси — каза Хелен покорно и му помогна да се качи.

Кулите се заеха да помогнат на пияния чужденец с изключителна нежност въпреки виковете и смеха им. Той се усмихваше великодушно и дори заспа, преди копелетата да започнат да се въртят. Хелен се качи в рикшата на Йен.

Йен се взираше с отворена уста в дамата. Той още беше полузаспал.

— Хотел „Шанхай“, Нанкин роуд, чоп-чоп — каза Хелен, която беше научила малко от тукашното развалено наречие.

— Сави, сави — увери я Йен настоятелно, макар че не беше я разбрал. Той не знаеше нищо за Нанкин роуд: за него това беше Та Малу, улицата на големите коне. Но той се усмихна успокояващо на дамата и потегли. Тялото му изведнъж се обля в пот, защото въздухът беше като пара, дори в този последен час на нощта. Той се спря и като свали дрипавото си палто и го сви на куп, го сложи под нозете на дамата.

— Много мило — продължи Хелен, като се стараеше да отбягва всяко докосване до мръсната дреха.

През това време *кулото*, който взеше мъжа й, беше изчезнал с твърда крачка зад ъгъла и Хелен беше останала сама. Бързо, чоп-чоп, повтаряше тя, но Йен разбираше, че не настоява сериозно. Той обръщаше глава и й се усмихваше, без да променя ход. Хелен се облегна и въздъхна. Сивата светлина на зазоряването заля улиците и можеха да се видят малцина хора, все китайци. Едно от ония смешни, златистожълти шанхайски таксита мина покрай тях и наруши тишината. След като бяха направили няколко завоя, без да видят Боби, Хелен попита доста загрижено:

— Хотел „Шанхай“, сави?

— Сави, сави — каза *кулото* с утешителна усмивка на търпелива бавачка на деца.

Въпреки това Хелен започна да изпитва тревога... Тя трепна, когато един висок вик на китайски стигна до ушите й. Но това беше само друг *кули* с рикша, който прешляпа покрай нея с боси крака, возещ като свои пътнички две уморени, нарисувани момичета от нощен клуб. От една къща се разнесе тъжен проточен вик. Мълчание. След това пак вик. После остро изплющяване от бич или от

огнестрелно оръжие. Ето още един отличен случай за сър Галахад, помисли си Хелен. Мисълта за него беше толкова ясна, че Хелен беше изненадана, когато той не се показва на следващия ъгъл, за да я вземе под закрилата си. Тя се прозина и се усмихна на себе си извинително. През изтеклата вечер беше мислила неведнъж за Франк Тейлър. Сър Хенри Кингсдейл-Смит, от британското консулство, беше устроил един официален и извънредно отегчителен прием в чест на мъжа ѝ и на нея самата: бисерни огърлици върху стари сбръчкани гърди, клюки за хора, чиито имена тя не беше чувала никога, предсказания за конните надбягвания, разговори върху играта поло, високомерие и скука. Един мъничък английски остров, изолиран и непристъпен в средата на Китай под непрестанното бръмчене на електрическите вентилатори. „А как ви се харесва Шанхай, мила моя?... Ако идете в Хонконг, трябва да направите посещение на лейди Фиц-Скарбъро, тя е толкова оригинална! Колекционира пръстени с нефритови камъни. Бедната, мила жена, какво друго може да прави? Сър Фиц-Скарбъро заболял от малария в Индия, а ние знаем как изглежда съпруг, болен от малария... Граф Бодянски, елате, искам да ви представя на мисис Ръсел. Граф Бодянски е нашето *enfant terrible*^[1]. Не го слушайте, ако започне да ви говори за Сайгон.“

Само като си спомни всичко това, Хелен пак се прозина. Тя се огледа наоколо. Не, Франк Тейлър не идеше подир нея. Изморена съм, помисли си тя. Не беше лесно да запази Боби трезв по време на един елегантен английски прием. В „Клуба на божурите“ той си беше наваксал загубеното.

В момента, когато Хелен успя да изгони от мислите си дискретната, но приятна сянка на Франк Тейлър, тя се изплаши. Те продължаваха да вървят все по-нататък; положението ставаше все по-объркано и по-объркано, улиците — все по-тесни и по-непознати. *Кулито* се задъхваше, пот струеше по гърба му. Хелен видя едно свободно такси на едната страна на улицата.

— Искам да сляза — каза тя.

Но нейният *кули* поклати глава и продължи. Малко по-късно неговият задух се превърна в кашлица и Хелен се ужаси, че той храчи по улицата големи петна кръв. След като вървяха безкрайно дълго и се бяха връщали винаги на един и същи ъгъл, както смяташе Хелен, те стигнаха до една река или канал и *кулито* се отби при един китайски

полицай. Той явно питаше за пътя, а полицаят му викаше нещо. Йен също извика нещо в отговор, но и тази възбуда завърши със смях. Хелен беше вече ужасно уморена, а возенето изглеждаше като нещо недействително. След цяла вечност те най-сетне пристигнаха пред хотела, без да са зърнали за миг нейния съпруг.

Кулито стоеше и не можеше да си поеме дъх, от него капеше пот, а на устните му беше изписана очаквателна усмивка. Той беше толкова мършав, че всяко ребро и всяка жила изпъкваха по тялото му. Твърде мършав — мислеше си Хелен, — за да бъде разпънат на кръст. Тя извади от малката си бисерна чантичка половин долар и го тури в ръката на *кулито*. Нейният опит с просяците в пагодата Лънхуа я беше научил да не плаща твърде много.

Понеже петдесет цента бяха повече от това, което дължеше на Йен, той веднага вдигна голяма врява. Той викаше, че тай-тай му била дала малко, тай-тай била жестока, той бил изминал дълъг път и тичал бързо; той показваше потта си и сочеше задъханите си гърди; жестикулираше с ръце, протягаше половината долар към Хелен, като че искаше да ѝ върне това толкова мизерно възнаграждение, и дори отиде до там, че плю на монетата и я хвърли на земята. Макар че миг преди това улицата Нанкин роуд беше празна, се появиха необяснимо откъде трима-четирима *кули* и всички започнаха да го подкрепят. Хелен малко уплашена, се канеше да извади още пари от малката си чантичка, когато се появи едрият ирландец, който беше нощна смяна на въртящата се врата на хотел „Шанхай“.

— Чих! — извика той. — Ганду!

И Йен видя как пътничката му изчезна в хотела, без той да успее да направи най-големия си удар, за който се беше надявал, откакто беше станал *кули* с рикша.

Между *кулите* с рикши се разказваха истории за баснословни и фантастични печалби. Веднъж пиан чужденец, може би по погрешка или пък от глупост, беше дал на някой си Лизан от Хаопин двадесет долара. Лизан се оттеглил с тези пари и заживял в родното си село като високо уважаван собственик на дърводелска работилница. Друг *кули*, чието име не беше известно, беше намерил в своята рикша бисерна обица и един търговец на скъпоценности в Китайския град му беше дал за нея тридесет и два долара и четиридесет цента сухи пари. Не беше известно какво е станало с него, но някои твърдяха, че са го

виждали да излиза от хотел „Златното небе“, придружен от хубава наложница, и заминал с такси.

Тези и други подобни истории поддържаха жива надеждата в Йеновото сърце, че един ден той ще се върне с много пари в къщата на своите прадеди, че ще изплати дълговете на своето семейство, ще откупи нивята на своето семейство, ще снабди духовете на прадедите си с много храна и благовония и ще възпита сина си като благородник.

Йен често мислеше за сина си. Особено след като изпуши втората лула, струваше му се съвсем проста и лесна работа да види отново сина си. Макар да беше надалеч, той беше наблюдавал с очите на своя дух как синът му расте. Сега косата на челото му беше отрязана; сега беше тръгнал на училище; сега беше вече достатъчно умен, за да кара бивола, който въртеше колелото на дулата; скоро щеше да дойде време да бъде сгоден; той беше мъж, и то по-добър мъж от своя недостоен баща. Мечтаейки така, Йен стигаше до своята трета и четвърта лула, преди да изпадне в дълбокия сън на пушач на опиум.

Тия мисли обаче не бяха обикновена фантазия: те бяха подхранвани от писмата, които му пишеше от време на време майката на Лън Сейлеонг. Йен ги носеше на писмописеца, чиято будка се намиреше в съседство с чайния салон „Старото върбово дърво“ в Китайския град. Той даваше да му прочетат писмото срещу пет медни монети, а понякога трябваше да му го прочитат по три пъти, преди да схване съдържанието му. Написването на отговор му струваше десет медни монети, в очите на Йен това бяха много пари, но той разбираше добре, че беше по-трудно да се пише писмо, отколкото да се тегли рикша и че учението заслужава по-високо заплащане, отколкото обикновената работа на един *кули*. Но беше изминало много време, откак беше получил последното писмо, повече от дванадесет месеца, и Йен постепенно забрави съдържанието на последното писмо, колкото и често да го повтаряше на себе си в началото, като се мъкнеше по улиците с рикшата.

Йен пъхна петдесетте цента в пояса си; сега той притежаваше шестдесет и един цент. Щом хвана отново дръжките на своята рикша, той разбра, че е твърде уморен, за да извърви далечното разстояние до Канинг стрийт, където трябваше да плаща всеки ден наема за рикшата. И през ум не му мина, че до Чапей, където живееше Кве Куей, беше

още по-далеч. Мисълта за Великия пушек му даваше достатъчно сила и енергия, за да издържи, докато стигне там.

Куей имаше малък магазин, който беше открит към улицата и изглеждаше съвсем невинно. Там се продаваха соя, тютюн, цигари, солено зеле, пушено месо и сушена риба — наистина всичко, което можеше да изкуси апетита на *кулите*, които живееха в този квартал. Сградата беше малка, ниска и построена като пристройка към задната стена на едно здание, което някога е било фабрика, докато през войната през 1932 година бе улучено от граната и опожарено до основи. Улицата на блажения мир, както се наричаше доста неподходящо тази улица, не беше павирана и през зимата представляваше блато от кал. През лятото обаче тя изсъхваше и всяко подухване на вятъра вдигаше облаци жълт прах и го хвърляше в лицето на минувачите. Жилището на Куей беше зад магазина, а зад жилището имаше малък двор с кладенец и една помпа с празни варели; лете Куей разстилаше над двора покрив от дрипави рогозки, та да го запази прохладен. Зад двора имаше една стая, в която Куей складираше стоките си и която издаваше силна миризма на зеле, риба и прокиснала фасулена каша. В дъното на тази стая имаше така изкусно изработени рафтове, че те напълно прикриваха стълбата, водеща към тавана. Там именно пушачите на опиум лежаха върху стари рогозки на нарове един над друг, с дървени възглавия под главата, а когато имаше наплив, лежаха и по двама и трима на една рогозка. Две бледи, дрипави, малки момичета сирачета подаваха лампите с опиума и носеха на хората горещи кърпи, за да бършат изтощените си лица. Миризмата на опиум висеше навсякъде като паяжина. Но смрадта от гниещи остатъци в двора беше още по-силна; това беше добре дошло за Куей. Наистина той плащаше на полицаите от квартала съответните подкупи и им даваше колкото опиум искат, за да не го закачат. Напоследък обаче беше станало мода за студентите и дори за младите жени да си навират навсякъде носа и да се гордеят с това, че са открили поне грам опиум в Чапей. Понеже те бяха глупави, млади, неопитни хора, за Куей беше лесно да ги лъже. Но те бяха източник на досада, защото нечовешко беше да се лишават бедни хора от тяхното единствено удоволствие, докато богатите можеха да пушат колкото си искат. „Как ще понася един *кули* живота, ако няма опиум?“ — питаше често Кве Куей. — „Животът е твърде тежък без сънища“.

Йен сложи на тезгяха двадесет и седем цента, за да плати това, което дължеше, и да се снабди с опиум за един хубав, дълбок сън със сънища. Той беше зашеметен и ръцете и колената му трепереха, когато се изкачваше по стълбата, защото миризмата изостряше глада му за опиум. Но още при първата лула спокойствието се разстла над него; след втората — той стана жив и весел и започна да философства с един стар човек на съседната рогозка. Но старецът скоро заспа. Йен легна по гръб и затвори очи. Той си повя сънено един-два пъти със своето дрипаво ветрило от палмов лист и тогава видя много разцъфнали божури, галени от ветреца, чу клокочене на вода. Това беше звук с дълбока красота, свеж и прохладен, един очарователен звук, който се разнасяше като ехо от дните на детинството му. Йен изми в потока уморените си крака и след това заспа.

Няколко часа по-късно, когато беше пак между дръжките на рикшата, Йен действително си беше отпочинал от работата, но сънливостта от опиума още беше в тялото му. Беше вече пладне, но той не чувстваше глад и стомахът му беше доволен и спокоен. Небето беше покрито с черни облаци, а в далечината можеха да се чуят гръмотевици.

Йен припикаше бързо по улицата по посока на Канинг стрийт, направо през целия чуждестранен квартал, към дружеството за рикши „Четири хармонии“, за да плати наема за изтеклия ден. Като преброи парите, които притежаваше, той откри, че те бяха с шест медни монети по-малко; в своя шемет преди пушенето той трябва да беше пресметнал погрешно. Йен продължи да смята, като мърмореше гласно, и понеже нямаше достатъчно пръсти, тези, които имаше, го объркваха още повече. Той имаше шестдесет и един цента. Беше платил седемте цента дълг и двадесет цента за опиума. По разточителния маниер на пушачите на опиум беше дал пет кеша^[2] на момичето като бакшиш за чай, за дето му беше запалило лампата и му беше донесло топла кърпа. И пак не му достигнаха четиринадесет цента, за да си плати наема.

В това време облаците се разразиха над неговите грижи и се изля силен дъжд от натезалото небе. Точно когато Йен подири подслон в един вход, щастието му се усмихна. Един благовиден млад китаец, облечен в чуждестранни дрехи и с цигара в устата, го повика. Йен разпъна за един миг гюрука на рикшата, за да запази сух своя пътник и

след това потегли. Дъждът мокреше приятно кожата му и скоро от нея започна да се издига пара, като че ли го варяха. Младият човек отиваше на рю Тибет, Сей Юнг Лу, а това също беше щастливо обстоятелство, защото тази улица беше на пътя му за Канинг стрийт. Когато слезе, пътникът му даде падащата му се такса, петнадесет цента. Той не беше чужденец, нямаше какво да се каже. Но влиянието на опиума правеше Йен смел и предприемчив, затова той протегна ръка и извика:

— Един подарък, сър, един бакшиш за бедния кули, достопочтени първороден синко! Синът ми е болен и умира от липса на лекарства. Дай ми десет цента за моя болен син.

Младият човек се засмя и извади малко пари от своята чуждестранна кесия, седем кръгли, лъскави медни монети и четири кеша.

— Лъжец и син на лъжец! — каза той. — Зная как се казва твоят син — Шао Хеиншу!

Йен се засмя и занарежда благословии подир младия човек, когато той влизаше през вратата. Мисълта синът му да бъде наречен Шао Хеиншу, Жълто оризово вино, му изглеждаше толкова остроумна, че той още се усмихваше над нея, когато беше вече спрял рикшата пред срутената къща в Канинг стрийт. Там имаше още трима кули, които бяха закъснели със своите плащания като него и той се нареди зад тях. Тъмната стая съдържаше една желязна каса, която вдъхваше на *кулите* голямо уважение като белег на огромно богатство. Касиерът, който седеше зад решетка и взимаше парите на *кулите*, имаше златни зъби, а това също беше елегантно и признак на богатство. Колко богат трябваше да е един човек, чийто подчинен можеше да си купи златни зъби!

Йен се сви и не отговори нищо, когато човекът извика заплашително, че рикшата му ще бъде отнета, ако не идва редовно всяка вечер, за да плаща за нея.

— Градът е по-светъл през нощта, отколкото през деня, няма разлика между вечер и сутрин — отговори Йен, като събра цялото си остроумие и смелост.

Човекът записа нещо в една голяма книга.

— Името ти Йен ли е, Лунг Йен? — попита той точно когато Йен се обръщаше да си върви.

— Така е, Лунг Йен е мойто недостойно име — каза Йен.

Беше загубил своето голямо име, името на своето семейство, откакто беше в града, и сега то му изглеждаше чуждо.

— Тук има едно писмо за мистър Лунг Йен — каза човекът иронично.

Той подхвърли писмото през решетката и то падна на мръсния дъсчен под. Йен го грабна и се направи, че може да прочете адреса.

— Да, писмото е за мен — каза той и сърцето му се разтупа, защото, макар да не можеше да прочете нито една-единствена буква, той все пак имаше очи и знаеше как изглеждаха писмата от дома; те имаха лице, както хората имат лица, по които могат да ги разпознават.

Отначало той седна в рикшата си на улицата и разгледа писмото от двете страни и го помириса. Може би имаше по-големи и по-дебели писма, но неговото беше достатъчно добро за него. След като до насита разглежда външния му вид и го опипва, той го пъкна в пояса си, където носеше и малката ленена кесия с пари. Той имаше още шестнадесет цента, а имаше и писмо от дома си. Вътрешното му възмущение му беше причинило внезапни болки от глад. Мога да ям и по-късно, помисли си той нетърпеливо, защото искаше да знае какво пише в писмото. „Получих писмо от сина си“, разправяше той на всеки кули, когото познаваше. Те всички се смееха и викаха: „Един добродетелен син е по-добро нещо от парите“ — или друга такава вежлива забележка. Малко оставаше да прекоси Грейт Фарен стрийт въпреки вдигнатата ръка на полицаия.

— Ганду! — извика му полицаят.

— Имам писмо от сина си — отговори Йен и макар че кафявият *анамит* със сламена шапка вероятно не разбра това, което каза Йен, той се усмихна срещу сияещото лице на *кулито*.

Писмописецът, на когото Йен занесе своето скъпоценно писмо, беше беден, но културен човек. Той беше заемал високи служби в ония дни, когато династията Манчу още седеше на трона на дракона. Той още се обличаше като мандарин — в копринена роба, с палто и черна шапка, и носеше дълга, рядка, почтена брада и очила с дебели рогови рамки. Беше надарен с огромна, силна памет и веднага позна Йен, макар че имаше повече от година, откакто Йен беше получил последното си писмо от къщи и беше му отговорил.

Старият мандарин не бързаше, защото бавенето е белег на възпитание. Йен също се стараеше да не проявява нетърпеливост, за да не изглежда невежлив. Неколцина любопитни веднага се събраха около отворената будка, защото и те искаха да знаят какво пише в писмото на Йен, а той се гордееше с интереса, който проявяваха те. Най-сетне писмото бе отворено, разгънато и вдигнато пред очилата на учения човек.

— Това писмо е писано от новоизнамереното перо, а не с четка за рисуване — уведоми той Йен, като го гледаше под очилата си. Той разгледа още веднъж писмото. — То изглежда е писано от дете, което още не е оформило характера си и не разбира от краснопис — продължи достопочтеният човек, докато Йен усещаше как ребрата му трептят от възмущение.

— Писмото е било написано на единадесетия ден на седмия месец — забеляза след това старецът. — То идва от града Чинсан в провинцията Киангсу. Удивително е колко бързо пристигат писмата сега, когато огнените коли кръстосват цялата страна. Когато бях млад...

Той продължи с кратко описание на пътешествията пеш, които е трябвало да предприема като млад човек по примера на древните учени, които са пътували от село на село с тояга и тиквена кора в ръка, свободни от грижи като птичките. Йен скръсти ръце и слушаше почтително, докато най-после нетърпението му надви.

— А писмото, достопочтени сър? — напомни му той покорно.

Тогава старият човек вдигна писмото и го прочете гласно без понататъшно прекъсване:

„Татко, възвишена личност, изпращам ти на колене това писмо. Много време има, откакто не съм получавал поучителни думи от теб. Аз съм много загрижен. Желя тялото на възвишената личност да бъде в мир. От дълго време стоя на пръсти. И гледам на изток с радостната надежда, че ще ми бъде позволено да поднасям на баща си сутрешния и вечерен чай.

На седмия ден от осмия месец ще дойда с много други деца в Шанхай, където ще устроим фестивал и събор

на всички бойскаути в продължение на няколко дни. Ние ще бъдем разделени на хсианги и ще живеем отчасти в палатки, отчасти в казарми. Моят номер е 174, Хсианг Щанси. Ако възвишената личност иска да си направи труда да попита в Общинското управление, в Гражданското бюро, тогава баща ми ще получи точна информация къде може да бъде намерен неговият недостоен син. Едва ли мога да дочакам деня, когато ще заминем за големия град, Конфуций ни казва: От своите бащи сме получили тяло, коса и кожа; затова наш дълг е да ги пазим невредими.

На колене ти изпращам това писмо и най-смирено ти желая десет хиляди пъти блаженство и златен мир.

Твоят син, Лунг Сейлеонг.

Китайска република, на двадесет и шестата година, в седмия месец, на осмия ден.“

Йен слушаше тази чудна смесица от модерна ученост и конфуцианска вежливост, сякаш феи бяха излезли от всички небеса, за да му свирят. Той не разбираше и в най-малка степен какво значи това писмо. Стариият мандарин прочете писмото три пъти срещу една такса от три медни монети за първия път и по една — за всеки следващ път. След третото прочитане той сгъна писмото и го пхна обратно в плика му.

— Весели новини, по-стари братко — каза той с голяма любезност, — едно добре написано писмо от един син до баща му. Трябва да си много щастлив, че ще видиш толкова скоро сина си.

Йен все още седеше с почти идиотска усмивка от радост върху изтощеното си лице. Синът му можеше да пише и му пишеше писмо. Неговият син. Неговият син Лунг Сейлеонг. Всички слушатели мълвяха поздравления и благопожелания.

— Какъв е смисълът на писмото? — попита Йен, сякаш се беше пробудил.

— Смисълът е, че синът ти ще пристигне в нашия град след десет дена, броено от днес, и че ще бъдеш заведен при него, ако съобщиш в Общинското управление в Кианван името му и номера му — каза търпеливо писмописецът.

Йен беше съвсем объркан.

— Какъв номер? — питаше той постоянно. — Къде е къщата, в която трябва да кажа този номер? Има ли някаква тайна в това? Какви са скаутите? Аз не искам синът ми да бъде войник и разбойник.

Потребно беше много време, докато старият мандарин обясни на *кулита* всичко. В добавка мандаринът му направи подарък, защото написа различни упътвания на един лист хартия, без да вземе нищо за това. Той ги написа с най-тънката си четчица върху хартия, начертана с червени линии и сложи хартията в червен плик, защото червеното е цветът на доброто щастие и на даровете. Йен пъкна смирено в кесията си написаното. Чак тогава отиде в чайната „Старо върбово дърво“ и си поиска чай и ориз; той разказваше на всекиго, който искаше да го слуша, за посещенията на сина си. Говореше толкова много и толкова високо, че играчите на майонг го помолиха за тишина. След това той стоя известно време на зигзагообразния мост и гледаше костенурките в зелената, застояла вода. Пошля се по пазара за птици и слуша песента на една авлига. Това беше една златна птичка, наречена Йинг, и неговият дядо също беше имал такава птичка. Той размисли дали трябва да иде в храма и да принесе в жертва на бога на града малко благовония, защото очевидно покровителството на този бог беше необходимо за работата, която водеше сина му в Шанхай. След като бе направено това и той беше внушил на свещеника да се моли за щастieto и безопасното пътуване на Лунг Сейлеонг, син на Лунг Йен, му стана ясно, че трябва да купи подаръци за сина си. Той взе рикшата и напусна притеснения Китайски град, където не можеха да се спечелят никакви пари, и се гмурна сред движението на моторните коли по авеню Едуард VII. Сега той беше изпълнен със сила и енергия, намери двама пътници един след друг и спечели тридесет цента. Но той дължеше вече четиридесет цента за дневния наем. Умората бавно го обзе отново. Той вървеше по средата на улицата и мислеше как ще види сина си, когато един човек с триколка с куп вестници в ремаркетото зад себе си извика:

— Махни се от пътя, мръсен *кули*!

Йен отскочи настрана от пътя, точно когато получи един силен удар по пицъла.

— Син и внук на кучка! — извика той след човека на триколката.

В този момент Йен разбра колко мръсен и рошав изглеждаше. Един мръсен *кули*, да, един мръсен *кули*, това беше всичко, което беше той. Той откара рикшата си до бордюра на улицата и клекна между дръжките, за да посвети цялото си внимание на този въпрос. Синът му, младеж на единадесет години, щеше да му дойде на гости. Йен беше правил на пръсти сметка за годините и никога не забрави възрастта на своя син, който беше толкова надалеч — едно момче, което можеше да пише и имаше маниерите на мандарин. Как можеше баща му да се яви пред него като мръсен *кули*!

Йен облегна ръцете си на дръжките на рикшата, а главата склони на ръцете си, за да може да премисли по-ясно работата. Той беше изпращал писма у дома си и всеки път беше молил стария писмописец да уведомява семейството му, че той е много добре в Града при морето. Че бил търговец с много работа, че печелел много и че скоро щял да се върне у дома си, да освободи семейството от дългове и от грижи.

С очите на своя дух той се виждаше такъв, какъвто се представяше в писмата си: един добре облечен и добре нахранен човек в добро положение и със спестени пари — човек в дълга сива роба и с такава шапка, каквато носеха чужденците — човек с кръгло лице и с ръце, станали деликатни от броене на пари. А в същото време очите му го виждаха такъв, какъвто беше в действителност: един *кули* с парцаливи *кулски* дрехи, който показваше срамната си мършавост през не една дупка на палтото и панталона; човек без пари, който нямаше дори собствена рогозка, с която да се завие през нощта; човек, чието месо на лицето му се беше стопило от Великия пушек; по когото порокът беше оставил своите следи. Това беше един нещастен четвърт час.

След като беше обмислил всичко, той стана и без да се оглежда за пътник, извървя с рикшата си целия път обратно до Чапей. Приятелят му Кве Куей седеше в магазина си и отмерваше фасул в малки кесии. Беше късно след пладне. Едно от малките сирачета влезе и окачи една лампа на стената.

Йен клекна на земята и изплю на няколко пъти горчивата си слюнка, преди да проговори.

— Кве Куей, ти винаги си бил моят най-добър приятел — каза той. — И не си забравил, че сме се клеили в истинско братство и си държал на това.

— Ти си изпушил вече достатъчно пушек за един ден, безполезни човече, а кредит не давам — каза Куей веднага.

— Не искам пушек — извика Йен. — Никога вече, Кве Куей. Братко, синът ми ще ми дойде на гости, моят единствен син. Ти трябва да ми помогнеш. Имам нужда от пари. Имам нужда от дрехи. Имам нужда от легло, от един дом и от някаква работа. Не мога да бъда умиращ от глад кули, когато дойде синът ми. Ти трябва да ми помогнеш.

Той говори удивително дълго и със слисващо красноречие. Куей слушаше и се чудеше, остави настрана своите везни и след това се изсмя високо.

— Значи синът ти ще дойде, щастлив човече? — извика той. — Ние ще посрещнем нашия малък гост. Няма да пожалим нищо, което е необходимо. Ти ще трябва да покажеш на сина си достойнство, по-голямо от всяко достойнство, което е виждал той досега.

Йен усети как при тези предани думи дишането му стана по-леко, а сърцето му по-широко. Внезапно се появиха сълзи на очите му, а брадата на Куей се превърна в черен облак.

— Вярно е — каза той, — нови дрехи и стари приятели са най-доброто нещо.

[1] Ужасно дете (фр.). — Б.р. ↑

[2] Стара китайска монета, равна на една пета от цента. — Бел.пр. ↑

III

Д-р Чанг се завърна от Нанкин изтощен, разочарован и разстроен. Самолетите бяха ангажирани за няколко дни напред и той трябваше да вземе влака. Имаше близо два часа закъснение и влакът беше така претъпкан с бежанци от северните провинции, както само китайските влакове могат да бъдат претъпкани. Още повече бежанци клечаха по гарите с деца, старци и вързопи, гледайки втренчено пред себе си. Чанг познаваше съненото изражение на своите сънародници. Сякаш те се затриваха, щом бремето станеше твърде тежко. „Да бяха също тъй силни в борбата, както са издръжливи!“ — мислеше той за десетхиляден път.

Той погледна ръчния си часовник, като излизаше от Северната гара. Четири и десет. Повика едно такси. „Мога да взема Пърл“, помисли си той и се почувства по-щастлив.

Поликлиниката, където Пърл дежуреше три пъти в седмицата, не беше далеч от гарата в един занаятчийски квартал на Чапей. Малката, едноетажна сграда, към която беше придадена една дървена постройка, беше разположена между празни и прашни места. На Пърл плащаха от здравната служба една малка сума, за да следи белите лекари, които работеха там доброволно, а тя се грижеше и за жените, които не можеха да преодолеят своята срамежливост в присъствието на мъже лекари. Имаше трима германски лекари, изгнаници евреи и те работеха безплатно. Д-р Чанг още се чудеше на липсата на себичност у чужденците; у тях това граничеше с глупост, макар че сам той често пожелаваше с въздишка неговите сънародници да разбират малко по-добре своя дълг към ближния си. Но Пърл, която беше отраснала в Америка, гледаше на помощта на своите германски колеги като на нещо саморазбиращо се и беше в най-добри отношения с тях.

Чанг мина бързо през така наречената чакалня, чиито дървени стени бяха покрити с илюстрирани обяснения на венерическите болести и с упътвания за отглеждане на деца — негово дело и негова гордост. Един или двама невръстни младежи, работници от мелниците

на Сучоу Крийк, и един стар кокалест *кули* седяха покрай стените. Когато Чанг влезе в стаята, в която работеше жена му, той я намери приведена над една покрита с мушама маса, на която лежеше новородено бебе. Колкото и малко да беше, то имаше вече една бродирана със злато шапчица на главата си и украсени с тигрови глави обувки на малките си нозе. Пърл тъкмо ги събуваше. Детето беше спокойно и доволно, но баба му стоеше пред него със загриженото лице на старите хора, които нямат вяра в нищо ново.

— Красив внук — каза малката милосърдна сестра китайка, която стоеше с готово руло памук в ръката си.

Старата жена се навеждаше и мърмореше нещо. Пърл вдигна поглед и се усмихна на Чанг. Тя имаше усмивка, която се разливаше над всяка точка на нейното благо, овално лице и напълно го променяше. Усмивката изчезна моментално, щом тя се обърна към детето. Тя поклащаше насам-натам малкия си крак и се приведе още по-ниско над него.

— Доктор Хайн! — извика тя към съседната стая, чиято врата беше откряната.

Последва мърморене от другата страна, вратата се разтвори с бутване и д-р Емануил Хайн влезе. Той носеше бяла лекарска престилка с къси ръкави и държеше ръцете си нагоре във въздуха. В съседната стая можеше да се види човек, лежащ на масата полуразсъблечен.

— Да? — попита старият лекар, като отиде при масата.

Пърл обърна към него ходилото на малкия крак, за да му покаже гноясалите пришки и стъкловидната кожа.

— Да — каза лекарят още веднъж, но този път не като въпрос, а като потвърждение.

Пърл се обърна към съпруга си.

— Тридесет и четири процента идват при нас с наследствен сифилис — каза тя на английски.

Юцинг Чанг, който беше седнал на един стол и беше сложил куфарчето си на коленете, погледна почти виновно, като че ли той лично беше отговорен за високия процент.

— Злото трябва да бъде лекувано още в началото — промълви той неопределено.

— Мога ли да попитам за вашето уважаемо скъпоценно здраве?
— попита д-р Хайн вежливо, но с лош акцент. Думите му звучаха по-скоро като френски, отколкото като китайски.

Юцинг побърза да даде също тъй вежлив отговор, защото усилията на доктора в чуждия език винаги го вълнуваха.

— Как стои работата с ултравиолетовите лъчи? — продължи д-р Хайн, но неговият английски не беше много по-добър от китайския му.

— Направих още веднъж постъпки по заявлението — отговори Чанг. — Ще бъде предадено по-нататък. — Здравната служба беше напечатала една илюстрирана брошура върху борбата с туберкулозата и тя бе предадена на правителството в Нанкин.

През това време Пърл беше свършила с новороденото момченце, бабата на което беше седнала сега на пода, както си беше свикнала, и го повиваше отново в неговите дрешки. Неговото малко голо задниче се подаваше гъвкаво от малките му панталони, които имаха само предна част.

— Добро щастие и доволство за мъжката рожба — каза Пърл на бабата, която пак се поклони.

— Дано тай-тай да има сто сина! — пожела и тя вежливо.

— Благодаря ви за благопожеланието — отговори Пърл с лице, извърнато настрана.

Д-р Чанг се усмихна утешително на жена си. Тя не можеше да има деца, но въпреки това му беше много мила и скъпа.

Д-р Хайн се беше спрял на вратата на стаята си, след като беше проумял отговора на Чанг.

— Аз мога да ви кажа какво е най-голямото зло в Китай — каза той. — Вие твърде много се кланяте на буквите. Заявление, брошура. Все да е нещо писано или печатано. Вие не сте много по-добри от ония бедни хора, които горят рецептите си и пият пепелта с чая. Вие се задоволявате с една хубава брошура, но думите не са медицина. Не мога с вашата напечатана хартия да излекувам никого от вашите кули, които на шестнадесет години получават туберкулоза и храчат кръв.

Той почака един миг и след това, понеже не отговориха нито Пърл, нито Юцинг, изчезна през вратата, като я затвори след себе си с крак.

— Дезинфекцирайте всичко — каза Пърл на малката милосърдна сестра. Самата тя наля антисептична течност в един леген и със

сериозен и съсредоточен вид на лицето започна да си търка ръцете с четка.

— Какъв добър вятър те носи насам? — попита тя.

— Мислех, че можем да идем отгук направо да вечеряме — каза Чанг.

— Свърших вече — каза Пърл весело, като отърсваше капките червеникава течност от върха на пръстите си. — Ще се разходим през парка — каза тя. — Не мисля, че въздухът тук е добър.

Въздухът беше наистина тежък от карбола и от миризмата на множество болни хора, които минаваха непрекъснато през ниските стаи на клиниката.

— Да, ще бъде хубаво под дърветата — каза Чанг с въздишка на облекчение.

Пърл го изтика през вратата в малката стаичка с проста дървена писалищна маса, която ѝ служеше за канцелария. Тя отвори един шкаф и скрита зад вратата му, съблече бялата си престилка. Когато излезе пак, тя носеше една липово зелена, плътно прилепнала рокля с висока яка, защото беше забелязала, че пациентите имат повече доверие в нея, когато е облечена по китайската мода. Тя извади от една попълнена с вата кошница чайник и две чаши и наля една чаша горещ чай за съпруга си.

— Чудесно! — каза Чанг със задоволство.

Като пиеше, разстроените му нерви се успокоиха и го обзе чувство на благоденствие. Пърл приклепна срещу него и го наблюдаваше, докато той пиеше. Тя почака, докато той свърши, и тогава си наля една чаша за себе си.

— Позволяваш ли? — попита тя вежливо, преди да започне да пие.

Един момент по-късно Номер Две, по-младият прислужник, влезе сияещ от удоволствие, когато видя, че господарят е пак тук.

— Добър сън и приятни сънища! — каза Пърл през вратата на д-р Хайн, преди да излязат. Но докторът беше очевидно твърде унесен в работата си, затова не отговори.

Те пратиха вкъщи Номер Две с Юцинговото малко куфарче и тръгнаха към ъгъла, където можеха да вземат такси.

— Трябва да си купим собствена кола — каза Пърл за стотен път. Чанг отговори:

— Да, наистина трябва да си купим.

Но колата никога нямаше да бъде купена. Юцинг имаше високо положение, но заплатата му беше малка и не я плащаха редовно. Негласно се смяташе, че един чиновник с ранга на д-р Чанг би могъл да изкопчва достатъчно пари при сключването на разните договори на болницата и при доставката на болничните потреби. Но Чанг беше неспособен за това, което се вършеше в неговата страна. Чуждестранните училища, през които беше минал, го бяха заразили с идеи, непрактични и неподходящи и го бяха надарили с чувствителна съвест. А под всички натрупани наслоения от възпитание стоеше още твърдо основният камък: конфуциевият идеал, според който висшият чиновник трябва да дава достатъчно добър пример, за да внуши добродетели у своите подчинени. Дядото на Чанг по майчина линия, мандарин от благороден род, също беше останал неподкупен...

Щом седнаха в таксито, Чанг взе ръката на жена си в своята и несъзнателно започна да опипва задебелените места по кожата ѝ.

— Ръце на кули — каза Пърл с усмивка.

Той свали очилата си и вдигна ръката ѝ до лицето си, за да я разгледа. Това беше жест с голяма нежност.

— Как вървя работата ти в Нанкин? — попита Пърл.

Юцинг не отговори веднага.

— Нямах голям успех — каза той най-сетне. — В момента никой няма пари за скаути и не проявява интерес към тях. Внушено бе дори жамборето да бъде отложено. Но ние ще го организираме.

Той потъна за известно време в размисъл, като несъзнателно продължаваше да търка задебелялата кожа на Пърл.

— Както чувам, двадесет и деветата армия удържа великолепно своите позиции, но все пак изглежда, че положението в северните провинции е по-сериозно, отколкото си мислим — каза той. — Генералисимусът е пристигнал от Кулинг. Във влака разправяха, че Червената армия е избила шестдесет хиляди японци — добави той.

Тесните очи на Пърл пламнаха.

— Шестдесет хиляди японци! — извика тя. — Хубаво, великолепно, отлично! Ние трябва да покажем най-сетне на японците, че те не са непобедими. Едно бодване с карфица по надутия балон и паф... Никога досега те не са се борили срещу обединен Китай.

Чанг гледаше жена си с блага, но скептична усмивка. Когато изпаднаше в състояние на патриотичен възторг, както сега, тя му напомняше Фонг Юнг. Жените се разпалваха много повече, отколкото мъжете, вероятно защото те не бяха тъй разумни.

— Онзи, който оседлава тигъра, трябва да бъде в състояние да го язди — беше всичко, което каза той.

Известно време те продължиха да се возят в мълчание и слязоха при парка Ханкю. Там беше по-хладко. Имаше много английски бавачки, извели на разходка своите невероятно руси и добре гледани деца. Чанг и жена му забравиха политиката и започнаха да се разхождат покрай водата под дърветата. Те разискваха изчерпателно и сериозно къде да идат и какво да вечерят. Споразумяха се за ресторанта на Фънг Хей и върху едно кантонско меню — и веднага почувстваха силен глад.

За няколко мига останаха при кортовете за тенис и наблюдаваха играта. Влажна, зелена хладина се издигаше от ниската трева.

— Трябва да започнем да играем пак тенис — каза Пърл.

— Трябва — отговори Юцинг.

Това беше същото, както с купуването на собствена кола.

— Трябва да си купим собствена кола — казаха те, когато излязоха пак на улицата, а такси не можеше да се намери.

Беше час, когато всички магазини и бюра в Международната колония затваряха и електрическите фирми започваха да светят над целия град, макар че небето беше още светло. Най-сетне намериха едно свободно такси и Юцинг хвана отново едрата, загрубяла ръка на жена си.

Пърл беше отърсила от себе си всяка умора, защото вечерното движение в града ѝ напомняше за Ню Йорк и прогонваше тежкото настроение, което я обземаше понякога. Тя беше дошла с Чанг в Китай, защото изпитваше любов към непознатия дом на своето семейство и защото вярваше, че има да изпълнява мисия в Китай. Тирадите на студентите в Китайския клуб в Ню Йорк я бяха изпълнили с ентузиазъм и с горещ копнеж да играе своя роля във възраждането на една голяма и древна нация. Но това, което тя намери в Китай, я накара да изпита палец срам за своите сънародници и тя често трябваше да стиска зъби, за да попречи разочарованието и да вземе надмощие. Мъчеше се да се убеди, че това, което върши, е важно за Китай.

Лекуване на сифилистични бебета. Даване на сарварсан. Борба против опиума. Учене на майките кули на основните начала на хигиената. Повечето от тях още вярваха, че магическата формула на някой свещеник е по-могъщ лек, отколкото чистотата. Пърл продължаваше да работи с отчаян оптимизъм и всеки малък успех я правеше горда и щастлива. Освен това тя обичаше съпруга си със силна и властна любов, която трябваше да прикрива, защото това беше тъй некитайско. Той ѝ се струваше по-добър, по-фин, по-благороден от всеки друг мъж, който познаваше. Идеализмът и неподкупността бяха редки и ценни качества в Китай. Той никога не говореше за своето минало, но тя подозираше дълбочината под гладката повърхност на неговия живот. Поетът Лиу, който беше един от малцината приятели на Чанг и го познаваше от дълго време, понякога правеше по някоя забележка, която караше Пърл да наостря уши. Понякога тя лежеше нощем в леглото с отворени очи и го слушаше как спи. „Моят съпруг, мислеше си тя. Моят съпруг, моят“.

— Да вземем ли Лиу — попита Юцинг, като прекъсна мислите ѝ.

— С удоволствие — каза Пърл, макар че всъщност би предпочела да прекара вечерта сама с мъжа си.

Лиу живееше в китайския квартал на Конгю в една малка уличка, която беше твърде тясна за таксито. Пърл почака, докато Юцинг се върна с Лиу. Въпреки жегата поетът носеше своята кафява, мръсна памучна дреха. Той я носеше всеки ден и Пърл понякога го наричаше афектиран позьор. На нейния добродушен присмех Лиу отговаряше с остроумни стихотворения в класическа форма и стил, които изпращаше у дома ѝ, придружени от цветя. Енергична и решителна глава се издигаше над неговата изтъркана кафява дреха; той имаше изненадващо бяла, гладка и стройна шия, която го правеше по-млад, отколкото беше в действителност. Всъщност бедността и самотният начин на живот на Лиу бяха само прищявка, защото той произхождаше от богато и видно семейство и имаше някъде земи и къщи, както и жени и деца.

— Здравейте — каза той, като стисна ръката на Пърл.

— Здравейте — каза тя, усмихвайки се.

Двамата винаги говореха на английски помежду си, защото макар оксфордското произношение на Лиу и нюйоркското

произношение на Пърл да звучаха различно, те се разбираха много добре.

— Нещо ново? — попита Пърл, като се настани удобно между двамата мъже. Сега, когато Лиу се присъедини към тях, тя беше доволна. Лиу беше станал важна съставна част на нейния брак с Юцинг. Вечерта взе по-весел и по-лек обрат точно защото Лиу я споделяше с тях.

— Ето ви чай от Лучинг, както ви бях обещал — каза Лиу, като извади едно малко пакетче. — А тук — и той извади едно нарисувано книжно ветрило от широкия си ръкав, — има нещо за колекционери с вкус.

— Очарователно — каза Пърл, като отваряше и затваряше ветрилото. — За мен ли е? Съвсем не го заслужавам.

На едната си страна ветрилото имаше божури, а на другата — малък, нежен, сантиментален пейзаж с върби.

— Ах — каза Лиу, като го взе от нея, — то е в действителност подарък за някоя наложница. Но понеже наложниците ще ме смущават при съчиняването на моя философски трактат върху психологическата стойност на разврата, вие можете да го получите като израз на моето дълбоко уважение.

Той разтвори ветрилото с изплющяване и видя с усмивка, че лицето на Пърл се е изчервило под своята бяла пудра. Защото ветрилото, което миг преди това беше тъй невинно, сега разкриваше еротични сцени с неприкрито безсрамие; голи жени, само с малки червени обувки, се отдаваха на различни любовни удоволствия с дебели и следователно, аристократични господа с плитки на главата.

— Не разбирам нищо от тези неща — каза Пърл смутено.

Лиу се засмя на себе си, затвори и отвори ветрилото и божурите и върбите пак се върнаха.

— Ах вие, американска пуританке! — каза той и тези думи звучаха почти любовно.

Сега таксито беше изпълнено с нежното благоухание от пакетчето чай. Юцинг не беше погледнал ветрилото, а вероятно и не беше чул разговора. Той гледаше навън, за да види някой вестникопродавец. Когато стигнаха на Бунда и спряха сред тълпата, той купи три вечерни вестника, които поднесе до очилата си, за да ги прочете в бързо чезнещата светлина.

— Военни новини преди вечерния ориз развалят апетита — каза Лиу.

— Има ли добри новини? — попита Пърл съпруга си.

Той сви рамене и продължи да чете, без да отговори.

— През това време ние ще разискваме върху менюто — предложи Лиу и две минути по-късно той и Пърл се препираха дали вечерята трябва да започне с патешки черен дроб с подправки или с гълъбови яйца в кафяв сос.

Юцинг беше разсеян и мълчалив, когато пристигнаха в ресторанта на Фънг Хей и Лиу правеше големи усилия да го развесели със своите закачки. Той поръча оризово вино, принуди Юцинг да изпие една след друга три от малките порцеланови чашки и понеже не можеше да понася вино, Юцинг веднага се напи. Когато излизаха от препълнения ресторант на Фунг Хей, той имаше нежни червени петна по бузите.

Те тръгнаха, хванати под ръка като американски студенти, спираха се пред осветените витрини на магазините, а Лиу купи няколко клончета жасмин, които ухаеха на лято и пръскаха жълт пращец. От време на време те оставяха елегантните чуждестранни улици и тръгваха по гъмжащите родни алеи, слушаха откъси от китайска грамофонна музика от магазините и прозорците и най-после стигнаха до авеню Едуард VII и влязоха в едно кино. Гледаха „Мистър Лийдз отива в града“ и понеже и тримата имаха слабост към Гари Купър, се забавляваха много добре.

Като се връщаха вкъщи, Пърл ненадейно спря и започна да се смее.

— Представете си какъв ще бъде Шанхай след десет години — извика тя, — когато няма да има вече Международна колония. Ще отиваме в Английския град, както американците в Ню Йорк отиват сега в Китайския град. Ще се смеем на мръсните чужденци и на техните отвратителни навици. Нанкин роуд ще бъде улица, която ще се ползува с лоша слава, точно както сега Мат стрийт, където съм се родила и където живее баща ми.

Ненадейно на очите ѝ се появиха гневни сълзи и двамата мъже я загледаха учудени. Тя жестикулираше с ръце, в които държеше сгънатото ветрило и чая от Лучинг. И скоро наоколо се събра малка тълпа, която очакваше някаква политическа реч.

— Не съм пияна — каза Пърл засрамено и не каза нищо повече.

Юцинг я поведе по-нататък. Непосредствено след това Лиу се сбогува с тях. Той поддържа един миг ръката ѝ, като че се канеше да каже нещо, но вместо това бързо отмина нататък и нощта погълна неговата дълга слаба фигура. Юцинг повика две рикши и двамата потеглиха за у дома си. Навсякъде имаше плакати, които зовяха за съпротива и бойкот срещу японците, а Юцинговият скаут с неговото знаме беше поставен в сянката на тези големи, шумни плакати.

Чанг и Пърл живееха в един модерен жилищен блок на рю дьо л'Астр. Всички апартаменти бяха мебелирани в един и същи стил — тръбна мебел в дневната стая и розово рококо в спалнята.

— Мръсен съм като разбойник — каза Чанг, като стоеше пред огледалото.

Номер Едно вече приготвяше банята. Номер Две донесе на господаря си пощата, която беше пристигнала, докато той отсъстваше. Чанг я взе със себе си в банята. Пърл облече едно старо японско кимоно и зачака да дойде нейният ред. Леглото на Чанг нямаше възглавница, а само една твърда, малка, плътно натъпкана подложка за под врата — навик, който той беше придобил в младините си. Той излезе от банята с мокра коса и съвсем гол, и хвърли писмата на масата.

— Баща ми се е върнал — каза той.

Б. Ч. Чанг беше прекарал горещите месеци в един малък хотел, който беше построил в съседство с Тиенмошанския манастир. Сега той пак беше тук и Чанг, неговият син, очакваше срещата си с него със смущение, което не можеше да обясни на Пърл. Той си облече пижамата, докато тя седеше срещу огледалото, мажеше косата си с масло и я решеше с четката. Тя много се гордеше със своя гладък шлем от черен лак и Чанг я наблюдаваше с полузатворени очи. Понеже си беше свалил очилата, от нея оставаше само едно приятно премрежено впечатление и той се усмихваше, като слушаше електрическото пращане на четката в косата ѝ. Той прекоси стаята и застана зад нея.

— Каква беше тази работа с ветрилото? — попита той.

Пърл се изненада, че той е забелязал.

— Нищо — каза тя. — Само шега.

Цялата стая беше изпълнена с благоуханието на жасмин, който Номер Едно беше поставил във ваза; жълт пращец се беше изронил от белите цветчета върху масата. Юцинг вдигна ветрилото и започна да си играе с него, като го държеше близо до късогледите си очи. Той се засмя леко, когато откри трика в него.

— Очарователно — каза той. — Много забавно.

Пърл въздъхна срещу огледалото и изпусна четката.

— О, какви китайци сте вие! — каза тя.

Юцинг сложи ветрилото на масата.

— Не знаех, че Лиу е влюбен в теб — каза той.

— Глупости! — отговори Пърл на английски.

Юцинг се върна при нея. Той хвана ръката ѝ и се опита да я повдигне, но Пърл се освободи и с усмивка поклати глава.

— Аз съм заслужила банята си — каза тя.

Вечерната баня на Пърл беше винаги цял обред и траеше дълго. Със сънена усмивка Чанг слушаше шляпането на босите ѝ крака, съскането на душа, бълбукането на водата, която изтичаше от ваната. Той беше пиян от оризовото вино, чиято вълна подир вълна се оттегляше от тялото му. Когато Пърл се върна в стаята, Юцинг беше заспал.

Тя изгаси лампата и със затаен дъх легна в леглото си. Множество шумове проникваха през тънките стени на сградата. Два грамофона свиреха на два различни етажа. На единия от тях пееше Марлене Дитрих, а на другия — Пей Ю-шуан, която в Шанхай наричаха китайската Мае Уест. Автомобили натиснаха клаксоните и удряха спирачките на ъгъла на улицата, а далечният тътен на големия град се разнасяше в топлата нощ. Пърл затвори очи, преди да се унесе в сън, и събитията на деня се изнизаха във върволица от бързи картини, сякаш вътрешната страна на затворените ѝ клепачи беше екран. „Всички тези кораби в Хуангпу...“, помисли си тя малко преди да заспи.

Десет минути след полунощ позвъни телефонът. Юцинг взе телефонната слушалка, а Пърл запали лампата.

— Така е — каза той сънено в слушалката и добави: — Не може ли да стане утре рано сутринта? — и още: — Уморен съм. Днес пристигнах от Нанкин. — И накрая: — Добре, ще дойда веднага.

Пърл го наблюдаваше с изненада, когато той стана, с още затворени очи и отиде в банята да си измие лицето.

— Номер Едно! — извика той. — Един чист костюм!

— Слугите са заспали — каза Пърл и стана, за да извади нов костюм и бельо за съпруга си. — Къде отиваш?

— Баща ми иска да говори веднага с мен — каза той, като си връзваше вратовръзката.

Пърл го погледна и не каза нищо.

Юцинг приглади косата си. След като излезе, Пърл гледа няколко минути разсеяно свитъците с ръкописни текстове, окачени на стената до леглото ѝ. Това беше единственото нещо в апартамента, което беше нейна собственост. Нейният баща, търговецът от Мат Стрий, Китайския град в Ню Йорк, беше написал тези думи за нея:

*Малка риба
плува в голямото море,
но от това
не става по-голяма.*

Твърдият и стегнат почерк на баща ѝ — той никога не изостави краснописа — я успокои. Имаше някаква важна и приятна ирония в думите, нещо, което я караше да се чувства малка и безотговорна. Тя се усмихна, изгаси лампата и си легна.

Хотел „Шанхай“, към който потегли Юцинг, се намираше на Нанкин роуд, в сърцето на Международната колония, близо до хиподрума. Той беше построен преди пет години с голям блясък и с много пари. В Шанхай казваха, че всеки, който има някакво значение, рано или късно минава през хола на този хотел.

Когато д-р Чанг прекоси хола, където в този час всички маси бяха заети от хора във вечерно облекло, пиещи уиски или ликьор, той бе спрял от една едра дама с бяла коса:

— Мосю Чанг! Върнала сте се вече от Нанкин? Как вървят работите там? Нещо ново? Ще дойде ли войната и в Шанхай? Казват, че богатите японци, като Фупуя и Кукучи, затворили магазините си и

спокойно изчезнали. Не би ли било сензация, ако войната дойде и тук? От тридесет и втора година насам никога не съм се забавлявала така. Знаете ли, намирах се наблизко, когато бе хвърлена въз въздуха мелницата на Юнгхо Юнгханг. Искате ли да поседите тук с мен? Аз съм една самотна стара жена и копнея за разговор.

Мадам Тисо беше също част от хола на хотел „Шанхай“, както всеки един от черните мраморни стълбове, върху които почиваше стъкленият покрив. Тя беше гласът на Шанхай — неговата мълва, неговите клюки, неговият дневник. Беше заемала същия пост, преди да построят новия хотел, в малкия стар хотел „Шанхай“ с червения плюш. Тя винаги беше там и щеше да бъде там и тогава, когато последната от стотиците войни, големи и малки, ще е сравнила Шанхай със земята.

Откъде идеше тя, никой не знаеше. Някои твърдяха, че мадам Тисо е живяла в мочурляците, където първите пионери започнали да строят своя град. Имаше хора, които смятаха, че мадам Тисо е вдовица на някакъв мисионер, който си създал благосъстояние чрез продажбата на велосипеди. Други твърдяха, че била собственица на цяла редица публични домове, най-доходоносният от които бил прочутият „Дома на малките момчета“ на авеню Едуард VII. Както и да беше, тя стоеше сега там и задържаше д-р Чанг в средата на хола.

Той направи неловък поклон и промърмори някакви извинения. Той беше единственият китаец в целия препълнен хол, както по-скоро почувства, отколкото видя. И макар че хотелът принадлежеше на баща му, той се чувстваше като натрапник и презрян чужденец. Мадам отприщи бента и нова вълна от думи се изля:

— Вие трябва да идете при баща си, нали? Той изглежда великолепно, каза ми, че е уловил десет хиляди риби в реката. — Тя каза по китайски маниер „десет хиляди“. — Знаете ли, че тази вечер той е спечелил в Хай Алай хиляда и четиристотин долара? Мосю Ту Фат е залагал срещу него — идиот, да залага парите си срещу Б. Г.! Между другото — и тя накара Чанг да седне, като го притегли за пеша на палтото, — той е пипнал две от най-красивите корейски девойки, каквито отдавна не са виждани в Шанхай. Казват, че ги е купил от един японски офицер с висок чин в квантунгската армия. Но аз не вярвам. Знаете ли защо ви помоли да дойдете толкова късно? Но кажете ми

само още едно: какво правят господата в Нанкин, когато „Идзумо“ лежи на котва толкова наблизо до Бунда?

Танцова музика се чуваше през всяка стена на хотел „Шанхай“. Танцуваше се в голямата зала на ресторанта до два, в градината на покрива — до три, а пианото свиреше в бара, докато си идеха последните посетители. Подрънкването на бутилки и чаши, сподавеният шепот от многото разговори, цигареният дим, благоуханието на жени, почти недоловимият шум на плъстените подметки на китайските келнери и малки момчета пажове, които влачеха крака по дебелия килими с цвета на пясък — всичко създаваше едно неопределено впечатление на еlegantност и висше общество. Юцинг Чанг стисна зъби и целуна напудрената ръка на мадам Тисо, която тя му поднесе за тази цел. Това беше цената, която той трябваше да плати, за да се отърве от нея.

Той не взе главния асансьор, чиито стъклени врати постоянно се отваряха и затваряха срещу бюрото за посрещане на нови гости, а прекоси един малък вестибюл, празен и тих под своя обaгрен с ярки цветове стъклен купол, и така стигна в задната част на сградата, където втори асансьор отиваше право до апартамента на баща му. Хотелът беше инсталирал този асансьор — много дискретно — за удобство на китайци, японци, индуси, корейци и всички други посетители, близостта и досегът с които не бяха желани от белите хора. Животът на всеки китаец в Международната колония беше изграден от такива убождания с игла.

И все пак бащата на Чанг притежаваше болшинство от акциите и на практика притежаваше целия хотел „Шанхай“. Прочутата покрита градина на осемнадесетия етаж имаше от двете страни по едно кулообразно възвишение, надстройка по нюйоркски образец, в едната от които се помещаваше апартаментът на банкера. В другата беше барът. Бо Гум Чанг се беше оттеглил там, когато изнудваческа банда го заплаши, че ще го отвлече. Там горе, високо над града, заобиколен от своите прислужници и телохранители, той се чувстваше в безопасност.

Секретарят на банкера, мистър Чай, посрещна Юцинг. Чай беше нежно създание, по-скоро женствено изглеждащ момък в безупречно бяло вечерно сако; устата му, прилична на рибя уста, винаги носеше отпечатък на изненада.

— Вашият уважаем баща ви очаква с нетърпение — каза той укорително и Юцинг автоматично приглади косата си и влезе.

Големият салон беше обзаведен с мебели от индийско твърдо дърво; имаше завеси от червен бродиран атлаз, сякаш приготвени за сватба, а скъпоценни порцеланови вази бяха поставени по разните полици с неправилна форма; това бяха подаръци, както и тежките сребърни блюда на стените. Една старинна мебел се намираще по средата на салона, един канг, нещо средно между легло и диван, дълго и достатъчно широко, за да се разположат удобно на него двама души, като сложат помежду си маса за опиум или за играта майонг. Имаше много телефони, радиоапарати и електрически грамофони, както и всевъзможни електрически изобретения — от запалки за цигари до отоплители за крака, защото Б. Г. Чанг беше голям поклонник на електричеството.

Той седеше на дивана и макар да беше пил много, беше съвършено трезвен: беше задушна нощ и той се беше съблякъл и останал само по черните си панталони. Кожата му имаше цвят на тъмна мед, а гигантските му гърди и мускулите на рамената напомняха на сина му мощните статуи, които беше виждал по разни паметници. Една красива и много изписана корейска девойка седеше на пода пред нозете му; тя държеше в ръцете си бутилка уиски сякаш беше бебе и балансираше една полупразна чаша, готова да я напълни за господаря си веднага щом той пожелае това. Танцовата музика в закритата градина беше предавана от едно радио в ъгъла, но тя проникваше през стените, макар и по-слабо. Прозорците, които стигаха почти до пода, бяха разтворени и градът се разстиляше долу сред мараня и хилядите цветове на неговите светлинни фирми. Две други девойки танцуваха бавен фокстрот. Те танцуваха така морно отдадени една на друга, че имаха сладострастен и предизвикателен вид. Лицата им лъщяха от пот.

— О радост, синът ми дойде! — извика Чанг, като даде вид, че иска да стане, но Юцинг го възпря.

— Как е уважаемото здраве на моя баща? — попита той церемониално, като в същото време се поклони.

— Добре. По-добре, отколкото е било от дълго време насам — извика Чанг и притегли Юцинг при себе си на широкия тапициран даван. — Ядох слънце и измих праха на града във водите на река Тунг. — Той протегна мощните си ръце и се засмя. — Това, което казват

книгите е вярно. Небето е моят баща, а земята е моята майка — извика той.

Девојката пред нозете му беше напълнила бързо една чаша за Юцинг и бащата я пое от нея и я подаде на сина си.

— Екс! — каза той и изпразни чашата си до дъното.

Юцинг никога не можа да преодолее страха, че баща му го смята за страхливец. Той храбро изпи до дъно чашката уиски и мигновено откри у себе си неизчерпана енергия.

— Как е уважаемото здраве на моята майка? — попита той.

— Тя все още върви с бастун и леля ти трябва да я подкрепя — толкова голяма слабост чувства. Но живее — отговори Чанг. Той се засмя високо. — Проектира да посети скоро „Храма на пурпурния облак“. Това показва, че е добре — каза той весело.

В началото на годината майка му прекара някакво стомашно разстройство, което продължаваше вече дълго време и рушеше силата ѝ. Юцинг ѝ беше направил няколко посещения и беше много загрижен за нея, защото я обичаше; тя беше тъй изтънчена и незасегната от перипетиите на модерното време — като някоя древна статуя от слонова кост на богинята на милостта. За майка си той не беше добър като лекар; повече му прилягаха неговите задължения като син. Но най-сетне я беше убедил да бъде лекувана от Пърл и тя се беше поправила. Въпреки това родителите му продължаваха да гледат жена му с недоверие и хладина.

— Ще ѝ пиша и ще ѝ кажа да не се уморява много — промълви той плахо.

Баща му беше наблюдавал през това време с разсеяно задоволство двете танцуващи девојки; сега танцът беше свършил и те се отпуснаха със смях и задъхани върху копринените възглавници на един нисък миндер. Б. Г. Чанг кимна на девојката, която държеше бутилката, и тя бързо прекоси стаята и спря радиото. Сега беше тихо, но през стените музиката от градината на покрива все още се процеждаше. Чанг забеляза на масата няколко празни бутилки и чаши.

— Доведох неколцина приятели от Хай Алай — каза баща му в отговор. — Изпратих ги рано, защото горях от нетърпение да говоря с теб.

Той взе телефона и каза:

— Чай, можете да идете да спите. Тази нощ не ми трябва никой повече.

При този сигнал трите девойки се измъкнаха от стаята. Когато си отидоха, стаята изведнъж стана широка и празна.

Баща му не беше попитал за Пърл и тази умишлена невежливост караше сина му да очаква с тежко безпокойство късния и спешен разговор. Баща му се усмихна в мълчание; също както в детинството си Чанг нямаше представа дали тази усмивка означава благост или иронична критика.

— Неразумно е било да ходиш в Нанкин, ако си имал нужда от пари за вашите дребни игри — каза Чанг най-сетне.

— Атлетическите демонстрации в стадиона не са игри — отговори Юцинг бързо; той беше пил уиски и имаше смелост. — Господата в образователния департамент в Нанкин знаят много добре, че скаутите имат голямо значение за разпространението на принципите на Новия живот.

— Но те не ви дават пари за тях — каза баща му и сега неговата подигравка беше неприкрита — една добродушна, зряла и почти мъдра подигравка.

— Моментът не е благоприятен... — започна д-р Чанг.

— Много неблагоприятен, крайно неблагоприятен — отговори баща му. — Понастоящем самолетите са много по-важно нещо, отколкото са — как ги наричаш ти? — разпространителите на идеи. Самолети и птичи яйца — каза той замислено и д-р Чанг не можа да се въздържа да не се засмее, когато баща му употреби този израз на *кулите* за самолетните бомби.

— Все пак жамборето ще се състои — каза той упорито.

— Сега е особено необходимо децата да се завърнат в своите села и да засилят националното чувство против японците. Господата в Нанкин, които искат да отменят тези атлетически игри, са политически дилетанти. Братовчедите са в повечето случаи тъпи глави.

По-възрастният Чанг се засмя при това избухване на сина си срещу закона за роднинството, върху който беше изграден Китай. Това беше любима мисъл на неговия неразумен син, който не искаше да разбере, че е по-добре и по-полезно да имаш работа с роднини, отколкото с непознати хора. Но в момента той нямаше желание да разисква по тази точка. Каза само:

— Понякога и тъпите глави имат право. Няма смисъл да се довеждат пет хиляди деца в Шанхай точно когато избухва война. Ще бъде изненадан, ако селяните си съставят добро мнение за Новия живот, в случай че японски бомби избият техните пет хиляди деца.

— Защо войната ще се разпростира чак в Шанхай? В края на краищата това е невероятно — каза д-р Чанг бързо.

Баща му сложи върху коляното му своята едра, медна ръка, сякаш за да го успокои.

— Аз не съм военачалник — каза той, — не разбирам нищо от тези работи. Но умни хора ми обясниха, че ще бъде по-благоприятно за нас да разкъсаме японския фронт и да се сражаваме на няколко различни места.

Д-р Чанг остана безмълвен. Той знаеше от опит, че баща му беше добре и правилно информиран.

— Колко пари се надяваше да вдигнеш в Нанкин? — попита bankerът, докато синът му беше унесен в размисъл.

— Имаме нужда от около още четиристотин долара за транспорт и храна.

Бо Гум Чанг зачака. Той се надяваше, че синът му ще го помоли за тези пари. Но синът му не направи нищо подобно. „Той е упорит и високомерен със своите добродетели“, мислеше си Чанг с горчивина.

— Откъде мислиш да получиш парите? — попита той.

— Не зная. Може би от евреите — каза синът му.

Чанг се изсмя високо при тази мисъл. Д-р Чанг също знаеше, че това е глупаво. Цяла година вече Пърл напразно се беше опитвала да получи от евреите, които бяха основали клиниката в Чапей, своите три лампи за ултравиолетови лъчи. Понеже нямаше широки китайски ръкави, той пъкна ръцете си в джобовете, за да си придаде самоувереност.

— Слушай, сине мой — каза Б. Г., след като изпи още една чашка уиски. — Аз ще ти дам парите, защото тази вечер спечелих в Хай Алай. Може би това ще ми донесе щастие в играта. Чай ще има грижата утре да имаш парите. Но не забравяй, че аз съм против довеждането на децата в Шанхай.

Докато изказваше благодарността за неочаквания подарък, който снемаше от него едно тежко бреме, той се чудеше какви може да са мотивите на баща му. Дали не желаше нещо от правителството? Дали

не правеше това, за да ядоса някой свой противник? Или желаше да бъде похвален във вестниците? Или пък просто за да спечели престиж? И през ум не му мина, че баща му не може да има никакви основания, освен желанието да му достави удоволствие.

— Нали ме повика, за да разискваш с мен по някакъв важен въпрос? — попита той и му се стори, че се беше продал на баща си срещу цената на това, което трябваше да дойде сега.

— Спомняш ли си какво обеща на майка си, когато тя лежеше тежко болна? — попита Чанг Бо Гум без по-нататъшни заобикалки.

— Спомням си — каза Юцинг.

В същност той едва ли беше забравил обещанието си макар и за един час.

— Е? И какво става? Жена ти забременя ли?

Чанг преглътна.

— Не — каза той.

— Майка ти е още твърде слаба и затова не може да ти избере наложница. Тя предостави на мен да направя избора — каза Чанг. От неговото радостно изражение ставаше ясно, че това задължение не го затруднява. — Девойката е на осемнадесет години, достатъчно опитна, за да ти доставя удоволствие, и достатъчно невинна, за да бъде добра майка. Тя има четирима братя и произхожда от бедно семейство, но семейство, в което винаги е имало много синове. Нарича се Мейлан.

— Не искам да си взема наложница. Ще помоля майка да ме освободи от обещанието ми — каза Юцинг.

Баща му го гледаше и клатеше глава.

— Ние няма да сложим в леглото ти отровна жаба, а хубава девойка — каза той раздражено. — Държиш се така, като че не си мъж.

— Жена ми е млада. Тя още може да има синове, ако родителите ми й дадат време — каза Юцинг.

Той знаеше, че лъже. Пърл беше помятала вече три пъти. Беше преглеждана от няколко лекари. Беше плакала горчиво и най-сетне се помири с факта, че не може да има деца.

Чанг се изправи, челото му, което имаше меден цвят, стана още по-тъмно. Но той се овладя и каза благо:

— Ти никога не си обръщал голямо внимание на желанията на своите родители и винаги, когато си ни се противопоставял, от това е

произлизала скръб за теб. Не може и да бъде иначе, когато човек нарушава хармонията, установена за хората. Но ти не можеш да пренебрегнеш най-важния дълг в живота: именно — да осигуриш продължение на рода си. Аз не искам да изгониш безплодната жена, която, без да ме питаш, доведе със себе си от една чужда страна. Но ти обеща на майка си да ѝ дадеш внук и ще удържиш на думата си.

— Не ти позволявам да обиждаш жена ми — извика Юцинг, изгубил търпение. — Ти не разбираш моя брак. Пърл ми е скъпа. Тя е най-милата другарка, най-вярната и най-добрата от всички жени и дори моите родители нямат право да ѝ причиняват болка.

Баща му се усмихна.

— Какво общо има това с вземането на наложница и със старанието да имаш потомство? — каза той развеселен. — Според мен твоята майка е най-добрата жена в целия свят и аз я уважавам повече от всичко друго на земята. Какво общо има това с моите многобройни наложници? Вие, младите хора, винаги мислите, че току-що сте открили небето и земята и всички неща по тях — добави той по-сериозно. — Винаги е имало добри жени, които са били добри другарки на своите съпрузи. Огледай се наоколо. Навсякъде жените работят редом със своите мъже на полето, вкъщи и по лодките. Жените винаги са се разпореждали с това, което са печелели мъжете им. Колко смешна е поговорката: „Мъжът обработва земята, жената седи пред чекръка“.

Юцинг Чанг не слушаше. Той скочи и отиде при прозореца да вдъхне нощния въздух.

— Няма да си взема наложница — каза той.

Той чу бащиния си глас зад себе си:

— Един син без възпитание не струва повече от прасе.

Чуваше как бутилката подрънква по ръба на чашата, като че ли ръцете на баща му трепереха, и през цялото време дочуваше танцовата музика от градината на покрива; той знаеше дори и мелодията: „Нощ и ден“.

— Ние сме християни, Пърл и аз — каза той, без да се обръща назад и сякаш говорейки на светлинните фирми долу в града. — Нашият брак е християнски. Ние сме щастливи и доволни. Ще бъде грях да си взема втора жена.

Той почака, но баща му не отговори нищо. Юцинг Чанг изтъкна един последен аргумент:

— Дълги години сме работили и проповядвали против практиката да се поддържат наложници. Как тогава мога да ида да си взема наложница? Бих изгубил престижа си — каза той високо.

„Нощем и денем ти си единствената“ се дочуваше отвън от три саксофона.

— Ела, сине мой, и седни тук при мен — каза баща му зад него с неочаквана благост.

Юцинг Чанг се обърна и притегли един стол до дивана, на който баща му беше седнал с кръстосани крака.

— Изкачих се няколко пъти на Планината, която гледа към небето — каза замислено по-възрастният Чанг. — Прекарах няколко нощи в Източния манастир и се сприятелих с игумена. Той е прост и много свят човек. Не яде месо и прекарва дълги часове в размишления. Той се допита до Книгата на преражданията.

Напрежението на Юцинг отслабна и той започна да се усмихва. Спокойствие се разливаше от бащините му думи, като от някаква стара книга.

— Пръчките казват, че тази година ще умра — продължи Чанг, — и по тази причина не може да ти дам по-нататъшна отсрочка. Аз сам настоявам да ми родиш син и да не прекъсваш линията на рода ни поради липса на разбиране, поради упоритост или себичност. Ти също ще искаш да имаш синове, когато станеш по-стар и помислиш за връщане при своите деди.

След като каза това, Чанг си наля нова чаша уиски — този път водна и я изпи бавно, сякаш за да утоли силна жажда. „Невероятно е, колко много може да изпие той, без да се напие“, помисли си д-р Чанг.

— Ти не можеш да искаш от мен да гледам сериозно на такива суеверия — каза той, като гледаше гигантското телосложение на баща си. — Ти ще живееш още много години и ще станеш стар като скала.

— Игуменът се допита до книгата двадесет и три пъти и двадесет и три пъти хвърля пръчките. Книгата даваше винаги един и същ отговор — каза Чанг. — Преди да се върна в Шанхай, отидох и в храма на Минийн, просто от любопитство. Там книгата не можа да каже нищо друго. Аз съм необразован човек от старото време и вярвам в това, което е предопределено — добави той с усмивка. — Аз ти

дадох пари, за да можеш да изпълниш желанията си. Ти от своя страна трябва да храниш уважение към желанията на своя баща, който скоро ще напусне тази долина.

Юцинг не знаеше какво да отговори. В продължение на две години той се беше борил срещу родителите си и сега изведнъж не знаеше защо е било това. Желанието да има син беше затворено в най-съкровената му същност, дълбоко във вътрешността на всички обвивки на образованието. Един малък син, сияещ със златна кожа, син, който щеше да продължи неговото дело и неговите идеи. Един по-добър човек в по-добър Китай.

— Вече спря — каза той.

— Какво спря?

— Музиката — каза д-р Чанг.

Един черковен часовник удари три пъти в далечния френски квартал. Юцинг погледна баща си и видя, че е избила пот на едри капки по лицето му. Увещаването беше трудна работа за този човек на насието. Бели следи от рани се виждаха по медната кожа на раменете му, белези от времето, когато беше *кули*, от товара, който беше носил, от въжетата, които беше теглил. Ненадейно той почувства, че му е мъчно за неговия баща-гигант.

— Твърде уморен съм, затова не мога да взема решение тази вечер — каза той формално. — Моля за няколко дена срок, за да премисля. Мога ли да си ида сега?

Когато излезе от хотела, улиците бяха мокри и лъщящи от падналия краткотраен дъжд. Въздухът беше изпълнен с изпарения. По развиделяващото се небе не бяха останали звезди. Унесен в мисли и със смръщено чело, Юцинг Чанг тръгна пеш по улиците. Малки момчета покрай хиподрума продаваха, викайки, едно извънредно издание на вестниците. Той го прочете под слабата светлина на една улична лампа.

Пекин беше паднал. Японците обсаждаха Тиенцин и градът не можеше да издържи дълго време.

IV

Курт Планке лежеше на леглото и през мрежата против комари гледаше Мейлан, която стягаше дрехите си в едно малко куфарче. Тя беше дребна; изумително стройна и добре сложена, а ръцете ѝ бяха тъй деликатни и аристократични, че всички други ръце, които беше виждал той дотогава, бяха като животински лапи в сравнение с тях. Мейлан беше облечена в бели копринени панталони и тясно бродирано жакетче; то не беше закопчано и меките ѝ гърди и деликатната закръгленост на корема ѝ се виждаха. Курт склочи ръце зад главата ѝ.

— Има една хубава германска песен, която напълно ти подхожда, Гретхен — каза той на немски, защото не знаеше китайски, а за Мейлан беше безразлично на кой от неразбираемите чужди езици говореше той. — В нея се казва така: „От глава до пети за любов си направена ти.“ Следващия път ще донеса грамофонната плоча и ще ти я изсвирия. Погледни ме само още веднъж, Гретхен.

Мейлан се извърна, усмихна му се и отиде при леглото, защото разбираше тона му, макар да не разбираше думите. Курт свали ръцете си от тила ѝ и като отмести настрана мрежата, внимателно погали нежната кожа под разкопчаното жакетче.

— Сега разбирам, че няма да те видя вече, Гретхен — каза той, — доколкото схващам твоите движения. Това стегнато куфарче означава ли това?

— Моят малък принц трябва да стане и да се облече — каза Мейлан на китайски и се приведе над Курт. Тя го дръпна за русите косми на гърдите му и започна да се смее. Веднага след това тя коленичи до леглото му и зарови лице в рамото му.

— Зная, зная — каза Курт. — На своите космати гърди дължа аз успеха си пред теб. А сега ти отиваш със своето малко куфарче при друг господар. Колко жалко, Гретхен, колко жалко!

Той склочи ръце зад стройния ѝ гръб и погледна замислено към пропукания и закръпен таван. Беше решил да не намесва чувствата си в тази краткотрайна история с една малка китайска девойка, но сега не

беше лесно да се раздели с нея и с нейните игриви милувки. Той вдигна лицето си от рамото ѝ и я погледна сериозно. Тя поклати със смях глава.

— Говорителят ще бъде извънредно благодарен на едно обяснение — каза той.

Тя притисна устни към шията му.

— Не, дете мое, не сега — каза той строго, като седна в леглото.

Тя седна изящно до него под закърпената на много места мрежа против комари и скръсти отпуснато ръце в белите си копринени скути.

— Не можеш ли поне да ми дадеш новия си адрес, Гретхен? — попита той.

Тя каза бавно:

— Ку... мой... мили.

— Красива, красива Мейлан, мила моя — каза Курт. — Това, което искам, е твоят адрес. Слушай сега, Гретхен. Аз живея — Ку живее — хотел „Шанхай“. Къде живее Мейлан? Къде? Разбираш ли? Къде? Представи си, че искам да ти изпратя покана за танц в Младежкото християнско дружество. Къде?

Мейлан отпусна глава и със сведени клепки започна да повтаря историята си.

— Мейлан е собственост и робиня на големия господар, на господаря Чанг Бо Гум. Големият господар купи мен и сестра ми като малки деца. Той ни даваше дрехи и ориз и ни отгледа чрез една дама, която разбира от изкуството за забавление на господата. Господарят Чанг Бо Гум направи на сестра ми честта да я вземе за своя наложница. Мен обаче той запази за големия господар, за своя син Чанг Юцинг. Неговият син ме хареса и аз ще живея в една голяма къща и ще нося гривни и обици от нефрит, ще гледам чуждестранните живи картини и ще имам колкото си искам копринени дрехи. И ако му дам син, той ще изгони жена си — тази безплодна жена — и ще ме постави над къщата си. Въпреки това мъчно ми е, че се разделям с вас, мой малък принце.

— Всичко това е интересно, Гретхен — каза Курт, когато вълната от китайски думи спря. — Разбирам добре, дявол да го вземе, че си попаднала на нещо добро. Но това ми е все едно — какво ме е грижа? Ние можем да се върнем пак към лулата. Ти дори не можеш да бъдеш сравнявана с радостта, която доставя опиумът. Възвишено ако не

разбираш, Гретхен. Сбогом, съкровище мое. Очарователно беше познанството ми с теб.

При тези думи той стана и започна мълчаливо да се облича. Мейлан седеше на леглото и го наблюдаваше. Прислужницата във външната стая тракаше демонстративно, за да покаже, че е време любовникът да си иде.

Курт си подсвиркваше, докато се обличаше. Мейлан стана и започна да му подава дрехите една по една, но той я грабна и я положи пак на леглото като кукла. Той беше отчаян, стегна така силно вратовръзката си, че можеше да се помисли, че иска да се удуши. Вратовръзката, жълта, на зелени точки, беше подарък от Мейлан. Тя му беше купила и тези ужасни копчета за ръкавели от някакъв японски базар. Забележително и трогателно беше, че Курт никога не плащаше на жените и не даваше подарък на никоя жена. Ставаше винаги обратното.

Той потърси четка за коса и я потопи в пропукания леген, който стоеше в един ъгъл върху разнебитен умивалник. Той се зае със сериозно внимание с косата си. Когато се обърна и погледна Мейлан, в очите ѝ имаше малки, ясни сълзи.

— Това е всичко, което ни трябва — каза той и пхна ръцете си в джобовете на панталона си. — Китайските момичета никога не правят сцени. Така е казано във всеки пътеводител. Направеното направено и свършеното — свършено. Какво ме е грижа?

Имаше повече от година, откак Курт беше дошъл в Шанхай. Убийственият град беше продължил съсипията, която беше почнал Париж. Ужасните първи седмици, през които д-р Хайн получаваше нищожна помощ от един комитет, който подпомагаше германските евреи изгнаници, и я делеше с Курт, защото той беше ариец и нямаше право на помощ; смрадта на дървеници в мизерния хотел, в който живееха; страхът от потъване на белия човек в мръсотията на цветните раси; безнадеждните изгледи в общество, в което белият човек не бива да предприема груба работа, а друга не може да намери. Най-послед го назначиха да свири на пиано в Драконовия клуб, който всъщност беше публичен дом. Той имаше стая на таванския етаж, сред тълпа от момичета от всички цветове, които поради болести, пиянство и

конфликти с полицията бяха изгонени от нощните клубове в Международната колония и сега се мъчеха да живеят със собствени средства. Имаше силно съперничество между стройните и млади азиатски момичета и прецъфтелите, похабени и въпреки това високомерни белорускини, всички от които претендираха, че произхождат от царско коляно.

Курт от съжаление завърза история с една от тях, Наташа, когато веднъж я заведе до стаята ѝ след един истеричен припадък. Наташа беше много чувствителна. Душата ѝ винаги преливаше, но Курт се стараеше да бъде с кораво сърце. Чувствителността, която у него, като германец и музикант, беше втора природа, пресъхна. Той стана циничен и груб с онова специфично мрачно настроение, което вирее в Шанхай както никъде другаде. Наташа се сби с едно момиче на име Бетси. Той беше ябълката на раздора. В стаята на Бетси именно, която тя делеше с друго момиче, той се запозна за пръв път с незабравимата миризма на опиума. Бетси се беше отдала напълно на опиума и със страстната фанатичност на хроническа жертва тя запозна и него с лулата. След като преодоля безпокойството на новака, той стигна до онова състояние, за което говорят китайците, когато имат предвид хармония с вселената.

Гладът за жени измъчваше Курт от ранни години. Сега той беше изпълнен с чуден покой и доволство и не чувстваше нужда от жени.

Ненадейно Бетси изчезна. Той не чувстваше тежко отсъствието на девойката, но се разболя от копнеж за лулата, с която беше свикнал. Понеже нямаше пари да си купи от скъпата отрова, която можеше да получи в града от стотици тайни източници, той скоро запита в ония низини, където получаваха своя малък дял пушек бедните хора, *кулите*, носачите и работниците в памучните фабрики. Евтиният опиум, който те пушеха, беше горчив и силен. Той беше изварен от отпадъци и упояваше дълбоко. „Животът е толкова труден, че само Великият пушек го прави поносим“, казваха хората и Курт се съгласяваше с тях. „Нищо няма значение, мислеше той. Какво ме е грижа?“

Щастливият случай спаси него и д-р Хайн от гладуване. Разкошният автомобил на банкера Б. Г. Чанг прегази младата жена на един китайски железничар и нейният малък син в тясната улица Юенг Мин Юенг. Д-р Хайн, който видя нещастния случай, даде първа

помощна майката и детето, взе ги в болницата, преля кръв на детето и стори всичко необходимо, за да спаси живота на двамата.

Макар че случайното прегазване на пешеходци беше обикновено нещо и малко привличаше вниманието на хората, защото шофьорът на Б. Г. Чанг можеше да покаже колко голяма е силата на неговия господар само като не спазва никакви правила за движение, случаят беше изключителен. Този път пострадалата страна също имаше сила. Железничарят имаше връзки, които се простираха чак до Министерството на транспорта. Той беше от почитания и влиятелен род Ву и макар да беше само един от последните членове на семейството, това беше достатъчно, за да изтръгне той огромно обезщетение, ако жена му и детето му умряха. Благодарение на намесата на д-р Хайн, работата не стигна дотам и банкерът прояви своята благодарност.

На д-р Хайн бе отредена една задна стая в хотел „Шанхай“ и оттогава той бе смятан за лекар на хотела. От време на време се появяваше дори пациент: някой, който имаше диария, а се боеше, че е заболял от холера; или една от ония причиняващи сърбеж инфекции, предизвикани от праха, който е тъй изобилен в Шанхай; обикновени и комплицирани неразположения. А понякога идваше някоя жена, която беше взела твърде много веронал, за да сплаши любовника си. За Курт докторът измоли работа като пианист в бара на покривната градина. Сега той се сменяше с един цветен момък, който беше ангажиран за синкопирания джаз, докато той самият свиреше френски танга и виенски валсове винаги, когато сантиментални, пияни, болни от любов космополити изпитваха желание за тях. Той заемаше мизерна малка стая без прозорци и получаваше вечер ядене и петнадесет шанхайски долара всяка седмица. Свиреше нощем, а спеше денем. Щом се случеше посетителите да си отидат рано, той отиваше в Чапей да пуши опиум. „Какво ме е грижа?“ — мислеше си той.

Десет седмици преди това Б. Г., „големият човек на Шанхай“, беше довел в бара две малки китайски момичета — Мейлан и сестра ѝ. Курт се съживи и се влюби от пръв поглед в Мейлан — ако слабата възбуда, която той изпитваше при вида на нейната стройна газелоподобна фигура, можеше да се нарече влюбеност. Евроазиатецът оберкелнер му даде адреса на Мейлан и му разказа за нея. Тя живеела със своята бавачка в една изоставена къща в Янгцъ По. По времето,

когато банкерът замина за провинцията, двамата вече се бяха разбрали, макар че разговорът им се състоеше от монолози на различни езици. Курт успя след големи усилия да изостави опиума. Който може да мине четири дни без опиум, той е излекуван — така казват в Шанхай. Четирите дни бяха адски.

— Гретхен — каза Курт на шестия ден (по принцип той говореше с китайците само на немски език), — Гретхен, ти не знаеш от какъв рай съм се отказал заради теб. Ще трябва да направиш усилия да го компенсираш.

Мейлан го приласка със смях и в продължение на шест седмици всичко в похабения живот на Курт вървеше по-добре, макар и не съвсем добре. А сега това свърши. Мейлан сложи в куфарчето своята красива копринена дреха с прасковен цвят, приглади я с невероятно нежните си ръце и щракна ключалката.

— Значи така! — каза Курт и бързо излезе от стаята.

В тъмния коридор бавачката протегна ръка за бакшиш.

— Последният ми долар, уважаема госпожо — каза Курт и пое пътя си.

Къщата имаше тесни малки галерии, които обикаляха около малък двор, и четирите етажа изглеждаха като килийки в пчелен кошер. Миришеше китайски — на помия, на прегорено масло, на тимиан, на чесън и на дрехи. Стълбите бяха тесни, стръмни и тъмни. *Кулито*, който беше докарал преди два часа Курт, спеше долу в тясната уличка.

— Събуди се, Франц — каза Курт, като разклати рикшата.

Йен веднага се събуди и го поздрави с широка усмивка, която опъна кожата над ябълчните му кости.

— Човече, какъв вид имаш пак! — забеляза Курт, като гледаше изтощеното тяло в парцали и дрипи.

— Господаря връща хотел? — попита Йен.

— Отгатна, Франц — каза Курт и се качи на рикшата. — Връща, хотел бърза много, много.

Йен пое дръжките, но след това пак ги остави и извади едно малко вързопче, от което изтегли едно мръсно, изцапано писмо в смачкан плик. Той поднесе листа към лицето на Курт и загледа очаквателно. Курт погледна китайските букви и кимна с глава.

— Показал си ми това вече три пъти, Франц, но аз все още не мога да го прочета — каза той. — Хайде, поемай сега и бързо, чоп-чоп.

Йен прибра пак писмото, впрегна ръцете си в дръжките и потегли. Беше горещ, ранен следобед. Когато стигнаха пред хотела, Курт намери двадесет цента в джоба си и ги даде на *кулита*. Йен ги прие без протест, защото Курт беше редовен клиент.

— Господарю — каза той със сподавен глас, когато Курт влизаше под хладната колонада, която заобикаляше хотел „Шанхай“.

— Нищо не мога да направя, Франц — каза той.

Но Йен тръгна подире му и му препречи пътя.

— Господарю — каза той, — искате заведе Апенион? Много хубаво добро Апенион.

Курт го бутна настрана и продължи нататък, сякаш не беше чул. Това беше същият онзи *кули*, който го беше закарал в опиумния вертеп в Чапей.

Мадам Тисо седеше в хола с богатата английска двойка, която Курт беше виждал няколко пъти в бара.

— Тя е красива жена, но танцува твърде добре за една дама — каза Курт на евроазиатеца оберкелнер, след като я забеляза за пръв път.

— Това не е наша работа — беше отговорил Юджийн.

— Мосю Курт, елате за момент — извика мадам Тисо, точно когато той се надяваше, че ще се промъкне покрай нея, защото я мразеше.

— Мисис Ръсел, мога ли да ви представя нашия млад гений? Поклонете се, мосю Курт, мисис Ръсел е ценителка на изкуството.

Тя поднесе ръката си съвсем близо до лицето му, но вместо да я целуне, той само я стисна. Ръсел, нейният съпруг, достопочтеният Робърт Ръсел го погледна сънено, като в същото време полюляваше насам-натам чашата си, за да раздвижи леда в нея.

— Вие... също французин? — попита той без ни най-малък интерес.

— По-малко от всичко — отговори Курт, той беше уморен да разказва цялата история на живота си — включително бягството от Германия — на всеки, който пиеше уиски в бара.

Мисис Ръсел го изгледа от глава до пети не твърде вежливо.

— Ако дойдем горе тази вечер, трябва да свирите любимата мелодия на мистър Ръсел — каза тя.

— С удоволствие — отговори той с професионален поклон. — Коя е тя?

— „Колкото повече сме заедно“ — каза мисис Ръсел, — тази песен предизвиква сълзи в очите му, но само след три часа след полунощ. Неговата чувствителност не функционира много добре преди това.

— Мосю Курт трябва да ви разкаже някой път как той и очарователният д-р Хайн са избягали от Германия. Това е по-интересно от роман — каза Мадам Тисо. — Вие се интересувате от политика, нали, мистър Ръсел?

— Моят брат се интересува от политика — каза Ръсел и пъкна лицето си в чашата си.

Настъпи мълчание.

— Е, мисля, че трябва да си вървя — каза Курт с притеснение. Никой не го беше поканил да седне.

— Au revoir^[1] в бара — каза мисис Ръсел небрежно.

— Видяхте ли? — попита мадам Тисо, щом той си обърна гърба. — Очите му? Изражението му?

— Не. Какво има? — попита мистър Ръсел.

— Опиум — отговори мадам и се излегна назад. Столът изскърца под тежестта на тялото ѝ.

— О! — каза Хелен.

— Не зная как съчетава това с професията на жиголо — продължи мадам с охота. — Всяко дете знае, че опиумът предизвиква импотентност. Но все пак той е красив млад момък. О, ето иде самият Б. Г.! Мосю Чанг! Елате и седнете при нас, мосю Чанг! — извика тя, като махаше с двете си ръце.

Но bankerът, който беше облечен в китайска роба от светлозелена коприна, направи мимоходом един поклон, стисна собствените си ръце и продължи нататък. Той беше отправил към Хелен погледа на мъж, който цени френската хубост. Хелен прие погледа му като жена, която познава мъжете. Тя се усмихна в себе си. Мадам беше забелязала слабото вълнение и му се радваше.

— Това е Б. Г. Чанг, най-могъщият човек в Шанхай, както говорят — обясни тя, когато той отмина. — Във войната между Чанг Цо Лин и генерал Фонг Юсиан той финансираше и двете страни. Фонг

се е закълел, че ще го убие. По тази причина Чанг живее в хотела. Веднъж той просто смаза трима души, които се опитаха да го отвлекат.

— Говори се, че е така силен, че можел да разчекне бивол, а една малка китайска девойка, която купил за себе си, починала още същата нощ от загуба на кръв. Но най-очарователна от всичко е историята за това, как се е отгървал втория път. Представете си: той излизал от своята банка и преди да се качи в автомобила, му се изпречили двама души, които опрели револверите си в ребрата му. Един *сик* стоял на десет метра по-нататък, но Б. Г. естествено не можел да го извика. И какво мислите, че направил? Той развързал пояса си — а знаете, че панталоните на китайците се държат само от пояса им — и панталоните му — цоп! — паднали на земята. Разбира се, *сикът* се притекъл разярен, като видял това неблагоприятно — един исполински китаец с гола задница в центъра на Международната колония — и Чанг бил спасен. Присъствие на духа, нали? И чувство за хумор.

Изглежда, Ръсел не беше слушал, защото подхвана една пораншна забележка на мадам.

— Вие споменахте нещо за опиум — забеляза той сънено. — Всеки говори за опиум. Толкова лесно ли е да се снабди човек с опиум?

— Най-простото нещо, драги мосю Ръсел. Всеки втори човек тук има опиум. Казвали са ми, че това е същата история като историята със спиртните напитки по време на забраната в Америка. В Шанхай няма нищо по-просто от това да си купиш опиум.

— Как например?

Хелен отправи към него бърз, изпитателен поглед.

— Трябва само да попитате някого, който пуши опиум — каза мадам весело.

— Засега лично аз нямам нужда от никакви възбудителни средства. Има японски хотели — с момичета, мисля. Откакто японците отвориха дупката от север, те наводниха страната със своето корейско вещество — така поне казват всички. А също и морфин, и хероин и не зная какво още...

— Много бих искала да ида в Пекин, ако е възможно — каза Хелен, за да промени предмета на разговора. — Това е следващата точка в нашата програма. Нямаме никакъв късмет — дойдохме тук точно когато избухна война.

— В Китай винаги има някъде война — каза мадам Тисо. — На това не трябва да се гледа толкова сериозно. В тази работа има и много сеир. Ето че иде и д-р Чанг. Тук сме, мосю Чанг — тук.

Д-р Чанг носеше току-що изгладен бял костюм от шантунгска коприна, а в ръката си държеше нова панамена шапка. Той носеше бели обувки, светлозелени копринени чорапи и вратовръзка със същия цвят. Миришеше на брилянтин и одеколон.

— Трябва да помоля хиляди пъти за извинение, ако съм закъснял — каза той с вежливо смущение.

— Съвсем не. Обзалагам се, че и сега ще видим достатъчно много — измърмори Ръсел.

В началото той се противеше да приеме предложението на китаеца, но Хелен страдаше от болезнено любопитство, а искаше да види всичко, където и да отиде. А Боби нямаше достатъчно енергия, за да не върши това, което жена му желаше от него.

— Искам да кажа, че не искаме да ви затрудняваме — добави той, защото Хелен беше му обяснила колко необходимо е да е вежлив с китайците.

Сега беше ред на д-р Чанг да протестира. Неговото предложение да покаже на Ръселови нещо от Шанхай се дължеше до известна степен на официално внушение. Китайският посланик в Токио беше негов приятел и му беше писал, че Ръселови били обсипани с много почести в Япония и че Робърт Ръсел е член на семейство от политическо значение за Англия. Крайно необходимо било да си създаде добро впечатление от Нов Китай, за да се балансира японското влияние. С тази именно цел Юцинг Чанг, облечен от глава до пети в нови дрехи, благоухаещ и усмихнат, разпален и стеснителен, правеше всичко възможно от своя страна с поклон и вежливост, макар че английският език изобщо не беше подходящ за вежливости.

Една гигантска лимузина с шофьор в бяла униформа беше спряна пред хотела; Чанг я беше взел от баща си, за да направи впечатление на англичаните. „Прах в очите“, помисли си Хелен, която влезе в колата.

— Казаха ми, че в Шанхай имало добро поло — забеляза съпругът ѝ.

Д-р Чанг сподели с усмивка, че малко разбира от тези работи.

— Баща ми има една серия от фигури от династията Танг — каза д-р Чанг, — която може да ви заинтересува. Това е поло тим, съставен от яздещи на кон жени в дълги дрехи с широки ръкави. Това показва, че са играели на поло в Китай преди повече от хиляда години. Тази игра сигурно е била много популярна, щом като са я играели и жените.

— Действително — каза Ръсел, който беше твърде сънлив, за да слуша това дълго, усукано обяснение.

Д-р Чанг взе говорителната тръба и на китайски език даде нареждания на шофьора. Това стана тъкмо навреме, за да отклони шофьора от нечистия и мръсен квартал покрай Съчоу Крийк.

Той се вълнуваше както обикновено, когато трябваше да покаже, че Китай е напреднал. Това беше една особена смесица от чувства; презрение към невежите и варварите, които обитаваха другите континенти, омраза към натрапниците, които изцеждаха парите и потта на страната, горчив срам заради расовите слабости на неговите сънародници и възхищение от високомерните хора. Една странна смес, която навсякъде бележеше отношенията между Изтока и Запада.

— Ще спрем за няколко минути в едно училище — предложи той на спътниците си. — Децата представят една малка пиеса и аз мисля, че ще бъде интересно да видите какво се прави в Китай в сферата на образованието.

— Хелен видя ужасения израз на лицето на съпруга си и бързо се намеси.

— Разбира се — каза тя. — Училищата са просто моя слабост.

Юцинг се оживи при тези насърчителни думи.

— Следващата седмица ще мога да ви покажа нещо наистина удивително: едно жамборе на около пет хиляди скаути по цялата провинция Киангсу. Това е моята слабост, мисис Ръсел. Младежта, бъдещото поколение! Трудно е да променим начина на живот на нашите по-стари хора, но идното поколение ще бъде различно, ние можем да ви обещаем това. Дори Мойсей е трябвало да стои четиридесет години в пустинята с избрания народ, докато израсте ново поколение. Какво са четиридесет години? Какво са сто години за възраждането на един народ?

Хелен гледеше разпаленото лице на дребния китаец.

— Вие познавате ли нашата библия? — попита тя вежливо.

— Аз съм християнин — отговори той.

Боби не взе участие в разговора.

Училището беше мрачна бетонна сграда с огромни прозорци, заобиколено с игрища. Вътре се носеше дъх на чистота и сапунена вода. Ученичките в корави, светлосини, тесни китайски дрехи се тълпяха по стълбите и коридорите, а дребни учителки с очила и добродетелни лица ги приканваха да пазят тишина. Още в автомобила Боби Ръсел сдържаше дъха си в ужас при мисълта, че ще долови миризмата на своя китайски водач. Сега той извади носната си кърпичка и я поднесе под носа си — дискретно, както си мислеше той, но достатъчно очевидно, за да го забележи чувствителният д-р Чанг.

— Ние много се гордеем с вентилационната система на това училище — каза той. — Чрез една електрическа инсталация въздухът постоянно се движи, пречиства се и се охлажда или се затопля по желание. Американско изобретение.

— Знаете ли, в Англия такива инсталации се осъждат като лош стил — каза Хелен, която се наслаждаваше на страданията на техния китайски водач, както и на отвращението, което нейният съпруг не можеше да прикрие. — Нашите училища, ако изобщо са забележителни, са тъмни, задушни и водят началото си от петнадесети век.

При споменаването на века д-р Чанг направи поклон. Сега те бяха стигнали в аудиторията, пълна с китайски деца. Всички глави с лъскави черни коси гледаха пред себе си; вероятно техните учителки им бяха забранили да проявяват каквото и да било любопитство към чуждестранните посетители. Д-р Чанг представи някои от добродетелните създания, стари моми, и те изразиха на правилен и чист английски своето удоволствие от посещението, с което бяха почетени. Една завеса, на която имаше големи китайски букви, се вдигна и представлението започна.

Девоjkите на сцената пееха и декламираха с кресливи и неестествени гласове. И посетителите останаха в пълен мрак по отношение на това, което изобщо ставаше. Три малки деца бяха коленичили на едната страна на сцената и биеха малки барабани и дървени инструменти. През това време д-р Чанг шепнеше на ухото на Хелен обяснения и статистически данни за модерното китайско образование. Шумът беше отчайващ и Боби изглеждаше така, сякаш е седнал на зъболекарския стол. Д-р Чанг забеляза това.

— Още си спомням ясно онази вечер, когато за пръв път отидох в Метрополитен Опера в Ню Йорк — каза той с тънка ирония, за да бъде забелязана от европейец. — Беше ужасно. Вашата опера е стилизирана по същия начин, както и нашите пиеси. Гласовете са преправени и пресилени и действието е непонятно, освен ако човек не знае какво става.

Хелен извади пудриерата си и грижливо заоправя грима си. В претъпканата зала беше горещо и всеки момент ставаше все по-горещо.

— Колко време ще продължи това? — попита Ръсел, чувствайки, че не може да издържи нито минута повече.

Д-р Чанг се наведе над една от малките учителки и ѝ пошепна нещо.

— Около четири часа — каза той с измъчено лице. — Вие знаете, разбира се, че ние, китайците, разбираме по друг начин времето, различно от вас, нали?

Той знаеше вече какво ще стане. Посетителите щяха да си излязат по средата на представлението и самият той, учителките, училището, децата, целият Нов Живот щяха да изгубят. Той отново пошепна нещо на някои от учителките умопително, но още не беше завършил своите извинителни обяснения, когато Ръсел и жена му се измъкнаха покрай редиците и с обидна бързина се отправиха към вратата.

— Надяваме се, че имате да ни показвате много работи, затова ще е по-добре да не прекарваме прекалено много време при всеки обект — каза Хелен, когато видя пребледнялото и отчаяно, макар и вежливо усмихнато лице на китаеца.

Съпругът ѝ направи интелектуално усилие:

— Страдам от нещо, което лекарите описват като фобия. Не мога да гледам училище, без да изпадна в паника. Бях много лош ученик и още имам кошмарни сънища за всички изпити, които съм взел.

Д-р Чанг се изсмя благодарно и високо.

— Разбирам това, разбирам отлично — увери го той, изпитвайки леко облекчение.

Те се качиха пак в автомобила и продължиха.

— Доста горещо, нали? Не би било зле да пийнем нещо — каза Ръсел, защото неговото сутрешно уиски беше предизвикало палеца

жажда, която можеше да бъде утолена само с още уиски.

— Сигурен съм, че моите приятели в Общинското управление са приготвили закуска за нас.

По целия път до Киангуан те не казаха нищо повече, защото всеки от тях беше унесен от ритъма на колата и потънал в собствените си мисли. Боби мислеше напрегнато за пиене; той призоваваше в паметта си всеки вид охладена с лед и освежителна комбинация от алкохолни течности, докато в същото време гърлото му пресъхваше все повече и той се изтощи съвсем. Хелен мислеше за Франк Тейлър, за сър Галахад, с когото щеше да се види отново на китайската вечеря, на която ги беше поканил д-р Чанг. Наистина Франк не беше достатъчно интересен за нея, за да я накара да посети магазина му (освен ако тя не желаше да го види като чиновник в някакъв глупав магазин), но все пак той не беше и толкова незначителен, че да го забрави напълно. „Той е чудно хубав. Защо не ме потърси? Бих искала да танцувам с него“, мислеше тя с болезнена нетърпеливост.

Юцинг Чанг беше по-дълбоко унесен в мислите си, отколкото другите. Два дни преди това беше имал първото си свиждане с Мейлан. Неочакваното, съвършено непредвиденото се беше случило: той се беше влюбил в нея. Цялото му същество беше обзето от нейната сладост и не можеше да намери покой от копнеж за нейните изкусни и опитни милувки. Това обърна целия му живот наопаки. То направи безцветно и незначително красивото му спокойно другарство с Пърл. Неговата професия, неговата мисия в Нов Китай, борбата в северните провинции, несигурното и рисковано бъдеше на страната му: изведнъж всичко това остана без значение в сравнение с чувствата, предизвикани от сипкавия глас на Мейлан и нежната форма на нейните гърди в затъмнената му стая.

Закуската, поднесена в един приемен салон на Общината в новия внушителен квартал на градския център, се състоеше от горещ зелен чай без захар, в който плуваха цветя, и от оцветени оризови сладкиши. Техният вид предизвика у Ръсел кошмар и гордите обяснения на д-р Чанг не можеха да влязат в мозък, парализиран от жаждата за уиски.

Огромни бетонни конструкции в китайски стил, извишени покриви, стари орнаменти, нарисувани с нови анилинови бои, асансьори, стълбища, стаи, зали, канцеларии, водоскоци, мраморни коне, стени, които изглеждаха така, като че ли ей сега ще се срутят.

Китайци, които говореха английски, и китайци, които можеха само да се усмихват; и навсякъде все същата проникваща навсякъде миризма на чистота и сапунена вода. Улица след улица застроени с къщи като във всяко предградие; стадионът, плувният басейн, безкрайните гледки на площадки за удоволствия. Един внушителен конгломерат от скъп напредък, съпроводът от обясненията на техния водач, прекъсван само от безкрайни запознавания и вежливости, размяната на които не значеше нищо.

Боби Ръсел, крайно изморен, дръпна жена си настрана.

— Ако не излезем оттук веднага, ще припадна — каза той заплашително. — Това ми стига. Не мога повече. Ще се развикам, ако не се махнем още сега.

Хелен видя, че лицето му неочаквано се покри с едри петна.

— Веднага ще си тръгнем, Боби — каза тя бързо. — Събери сили за още пет минути.

Ново оттегляне, твърде бързешком и много обидно. Падаше здрач, когато автомобилът ги отведе оттам и ги свали на аерогарата. Д-р Чанг ги настани в един малък самолет, който ги очакваше. Боби беше толкова отчаян, че не се съпротивляваше. Те се понесоха над големия град, докато долу в червеникавата мъглявина започнаха да се показват светлинки. Боби се отпусна в креслото. Обясняваха гледката на Хелен.

Банките и небостъргачите по Бунда изглеждаха съвсем малки. Съчоу Крийк представляваше тънка, кафява ивица между Китай и Англия. Френският квартал се гушеше в Международната колония, долу все повече и повече светлини започнаха да блещукат. На другия край на Крийк беше разположен Хонкеу — едно огромно пространство с паркове като зелени петна; Чапей, лабиринт от малки улички, сред които изпъкваха четириъгълниците на фабриките. Други фабрики на отвъдната страна на Хуанпу в Путунг, Янг По, следваха завоя на великата река с кейове като тесни скоби, а сиво петно, образуващо неправилен кръг, беше набраздено от безброй покриви. Старият Китайски град в центъра беше ограничен от светлинните точки на главната улица към Международната колония. Друга водна ивица отделяше Нангао на югозапад от френския квартал. Нови предградия живо изпъкваха със своите зелени градински площи и незастроени празни места. Далеч от югозапад градът се губеше в мъглявината отвън арсенала и летището. Безбройните платноходки по реката

приличаха на лениви кафяви бръмбари, а помежду тях стояха неподвижно военните кораби на всички нации, накичени с нежни гирлянди от светлина. Постепенно здрачът погълна всичко и останаха само лампите в мъглявината.

Хелен задаваше въпроси, а д-р Чанг отговаряше усърдно. Както във всяко друго пътуване Хелен и сега не знаеше дали си струваше някоя от информацията ѝ да бъде съобщена на Интелиджънс сървис в Лондон. Тя чувстваше, че е аматьорка в тази дейност. Целият ѝ живот беше борба за съвършенство, но тази борба я отвеждаше винаги в погрешната посока. Тя беше отлична ученичка, образцова шивачка в модната къща Лайбел, най-добрата от манекенките, най-красивата статистка, най-френски тип между парижанките. В нещастния си брак с Алден тя се беше превърнала в една безпогрешна английска лейди, а сега играеше ролята на достопочтената мисис Ръсел с добър успех. Досадно ѝ беше, че сега щеше да пропадне като елегантна шпионка. Намираше се в страна, където се подготвяше война и където Англия имаше значителни интереси. Тук трябваше да се събират важни информации, но явно това не ѝ се удаваше. Тя се беше съгласила на тази отегчителна експедиция с китаецка само защото мадам Тисо, справочникът на Шанхай, ѝ беше казала, че когато ще става нещо в Китай, д-р Чанг е винаги там. Тя запомняше номерата и народността на военните кораби по реката, но знаеше, че това е глупаво. Мъчеше се да разбере какво се крие зад неизменната вежливост на този китаец, но не успяваше.

Боби извади табакерата си, но ръката му трепереше толкова силно, че кибритът му изгасна. Той я погледна умолително. Тя запали цигарата и я сложи между безцветните му устни. Д-р Чанг се извърна от неудобство.

Най-после малкият самолет кацна и Боби се качи, залитайки, в чакащия автомобил.

— Към „Империял“ и коктейл — каза той с бледа усмивка.

Д-р Чанг се изкашля. В клуба „Империял“ китайци не се допускаха.

— Мога ли да ви посъветвам да не пиете коктейл преди китайска вечеря: двете неща не си подхождат — каза той бързо. — Сега ще пристигнем в ресторанта, където ни очакват жена ми и другите гости. Горещото оризово вино ще ви хареса, мистър Ръсел, уверявам ви.

„Да се надяваме“, помисли си Хелен. Нейният брак приличаше на ходене по нажежени плочи.

Колата спря в една тясна улица, окичена със знамена и фенерчета и претъпкана от китайци, които тътреха плъстените си подметки.

— Боя се, че мисис Ръсел е твърде уморена — каза Боби отчаяно. Хелен беше готова да остави настрана всяка вежливост и да се съгласи със съпруга си, когато Франк Тейлър се подаде от един тесен вход, зад който се издигаше стръмна стълба. Той стоеше между два гигантски фенера с едри червени китайски букви и се усмихваше. В този момент на Хелен ѝ се стори, че той прилича на островитянин от южните морета, приличащ на дете, примитивен с отворената си уста и бляска на своите големи, широки зъби.

Той избърза да отвори вратата на колата.

— Не мога да ви опиша с какво нетърпение очаквах тази вечер — каза той, докато д-р Чанг по-скоро изтегли, отколкото изтика навън нейния съпруг.

Лудешка китайска музика се носеше от червеното лошо осветено стълбище зад гърба на Франк.

Миг преди това Хелен още се чувстваше отвратена от всичко. Сега изведнъж всичко това ѝ се стори весело и пълно с багри: китайската улица, фенерчетата, съмнителният вход и неопределената миризма на чужда страна.

— Как сте, сър Галахад? — попита тя, като протегна ръка.

Той задържа за миг ръката ѝ, сякаш не знаеше какво да прави с нея. След това внезапно се приведе и я целуна.

— Като французин — каза Хелен подигравателно и погледна към шията му.

— Доколкото приличаме на парижаните, нашите най-добри ресторанти и магазини се стараят да бъдат колкото е възможно по-закрити и невидими — каза д-р Чанг важно, а Хелен се върна бързо при другите. За секунда беше останала съвсем сама с Франк. Тя се усмихна на себе си.

— Още съм зашеметена от всичко, което видяхме. Ела, Боби, за теб ще бъде по-добре да похапнеш.

Тя се заизкачва по тясната стълба след Франк, без да даде на съпруга си възможност да протестира. Дебелият съдържател в бяло сако, я поздрави на площадката, а зад гърба му стояха двама усърдни

младежи. Те минаха през няколко стаи с полуотворени врати, в тях имаше китайски компании и с много „Оттук, моля“ и „Мога ли да ви помоля да влезете“. Д-р Чанг покани Ръселови в стаята, която беше резервирал. Боби Ръсел беше натрупал буреносен облак от гняв и отчаяние и не обърна внимание на другите гости. Лицето му, с красивите правилни черти на млад англичанин от добро семейство, имаше високомерен израз от гордост, че има двама бели приятели.

— Д-р Хайн, моят прочут колега — каза тя. И д-р Хайн, в сив костюм, се поклони разсеяно на Хелен. — Мистър Лиу, нашият най-добър приятел и голям писател. Мис Лин Ийнг, нашата китайска Грета Гарбо. Познавате вече мистър Тейлър.

Стаята беше почти празна; в нея имаше само една кръгла маса със столове с бели, ленени калъфи и една друга маса, на която бяха натрупани плодове. Тази стая също беше с почти потискаща чистота и миришеше на сапун. Влезе момче с кошница с влажни кърпи, навити като кренвирши. Боби ги погледна недоверчиво, но когато всички си избърсаха лицата, той направи същото. Кърпата беше гореща, вдигаше пара и облекчаваше. Лиу, като хвърли поглед към Боби, отиде при него.

— Аз познавам доста добре вашия брат — каза той. — Учехме заедно в колежа „Минколи“. Но той се интересуваше повече от международното право, отколкото от крикет.

— Брат ми не обича игрите — каза Боби отпаднало.

— Бащата на мистър Лиу беше наш посланик в Лондон — каза Пърл през масата.

Ненадейно до лакътя на Боби се озова китайче с чайник, от който наля нещо в една малка порцеланова чашка.

— Не се бойте — каза Лиу. — Това има вкус на шери.

Боби се смути, защото ръката му трепереше толкова много, че разсипа половината от малката чашка. Лиу тактично гледаше настрана. Питието се стече топло и приятно в гърлото на Боби и той поиска още.

— Вие също ли сте били в Оксфорд? — попита Лиу.

— В Сандхърст, — отговори Боби, леко ободрен.

Лиу поздрави небрежно. До тях стоеше д-р Чанг.

— Трябва да разгледате военната академия в Нанкин, мистър Ръсел — каза той. — Струва си.

— Положително. Там се отглеждат офицери, както в другите части на страната се отглеждат копринени буби. Японците се

противопоставят на тази нова китайска индустрия — каза Лиу. Той кимна на момчето да напълни пак чашата на Боби. — Канпей! — каза той. — Това е китайската дума за „До дъно!“.

Хелен говореше разсеяно на немски със стария доктор.

— Колко време сте били в Шанхай?... Обичате ли града?... Не? Защо? Той е много по-модерен от Париж, не мислите ли?

Д-р Хайн се приготви да отговори. Той беше изгубил навика да говори. Имаше грубия глас на човек, който живее съвсем сам.

— Шанхай изобщо не е град — каза той. — Шанхай е отрова. Човекоядци живеят тук. Тук цари истинско канибалство. Този град е бунището на света. Всеки, който идва тук, бял или китаец, се е умопобъркал преди това някъде другаде, а Шанхай довършва останалото.

— Няма ли изключения? — попита Хелен, гледайки другия край на стаята към Франк, който подаваше динени семки на жената на д-р Чанг. Той ѝ изглеждаше извънредно млад и непокварен. Той усети, че очите ѝ са устремени към него, и веднага дойде при нея.

— Имате ли нови пациенти, докторе? — попита той.

Д-р Хайн се усмихна печално.

— Моите китайски колеги винаги ме викат, когато вече е много късно, затова всичките ми пациенти умират. Това не създава особено добра репутация — каза той.

Пърл отведе Хелен на трапезата, а двамата келнери поставиха на средата на масата няколко блюда.

— Не беше лесно да примамам доктора тук. Той е отшелник — каза тя с усмивка.

Хелен механично взе своите пръчици за ядене. Беше се научила да си служи с тях в Париж, когато дружеше с японски студенти.

— Във всеки случай ще трябва да се оттегли скоро — каза д-р Хайн на своя развален английски. — Днес е сряда и свирим камерна музика. Това е смешен навик, към който съм се придържал почти през целия си живот.

— Ако ви е по-удобно, мистър Ръсел, моля, бъдете така добър да си служите с нож и вилица — каза д-р Чанг на Боби. — Това е специалитет, за който сигурно сте чували: консервирани яйца.

Боби погледна с нещастен вид към яйцата, които бяха черно-зеленикави отвътре, и пак остави ножа и вилицата си. Изпразни

чашата си с оризово вино и я подаде отново на момчето.

Лиу, който също беше изпил няколко чаши и чиито бузи бяха зачервени, започна да чувства досада при израза на погнуса, с който англичанинът гледаше тези деликатеси.

— Вие нямате добро мнение за тези изобретения на нашите готвачи, нали? — попита той. — Жалко. Ние, китайците, сме — всички казват това — един доста изобретателен народ, само че никога не знаем какво да правим със своите изобретения. Например ние изобретихме пушечния барут — а какво направихме с него? В продължение на хиляди години правехме ракети и палехме фойерверки. На нас просто не ни идваше наум колко полезно би било това за избиване на хора. Или вземете изобретяването на книгопечатането. Ние не печатахме нищо друго освен поеми, сантиментални речи, история, философия, поезия. Смешна раса сме, мистър Ръсел. Не можехме да използваме нашите писмена за единственото нещо, което е полезно: пропаганда. Националистическа пропаганда. Партийна пропаганда. Военна пропаганда. Но сме в процес на учение.

Ръсел слушаше слисан, без да разбере нито една дума. Той се боеше от тъмнозелените яйца като от непозната и лошо миришеща гадина.

— Интересувате ли се от литература? — попита Лиу, чиято приветливост нарастваше успоредно с неговата досада. — Не? Колко жалко! Аз като писател винаги съм завиждал на англичаните за техния език. Само английският притежава такава проза. Вземете например изречението, което неотдавна можеше да се прочете в Хонкеу парк. Един шедьовър на ясно и кратко изразяване.

— Кое е това изречение? — попита Франк Тейлър, който беше слушал с половин ухо.

— „Кучета и китайци не се допускат“. Канпей, мистър Ръсел! — каза Лиу, като изпразни чашата си.

— Щом в Шанхай всяка сряда се свири камерна музика, градът не може да бъде толкова лош, както казвате — възкликна Хелен бързо и високо, преди да настъпи ново мълчание.

— Да, ние сме странен квартет — каза докторът. — Трима германски евреи и един нацист. Изглежда, музиката е по-важна от политиката.

— Звучи почти по китайски, — каза д-р Чанг любезно. — Още в съчиненията на Конфуций е казано, че поведението и моралът на човека образуват характера му, но че само музикантът може да придаде последното съвършенство:

*„Човек споделя
на всяка твар живота към
и само песента му трае
през вековете със стократно ехо.
Но ти, щурче,
за себе си ти само свириш...“*

Лиу рецитираше с чувство. Пърл го гледаше усмихнато.

— Онянг Хсуй — каза той със слаб поклон. — Единадесети век според християнското летоброене.

Ордъврите бяха поставени на масата и едно блюдо раци с горещ сос бе прибавено към тях. Пърл извади със своите пръчици най-отбраните късове и ги постави в малката, дълбока чиния.

— Вие си служите със своите пръчици като някоя стара шанхайка — каза Франк Тейлър възторжено на Хелен.

Тя му се усмихна и направи усилие да яде.

— Но това е просто прелестно! — каза тя с учудване.

Красивата филмова актриса с напудреното със снежнобяла пудра лице, която дотогава не беше отворила устата си, а седеше със сведени надолу очи, сега неочаквано каза на френски:

— Нашите готвачи знаят как да готвят яденето — различно за стари и за млади и различно за оня, който иска да прекара нощта в леглото с метресата си.

Лиу се изсмя високо и добави на френски:

— Нашите уважаеми гости могат безопасно да ядат от пилешкия сос; той не съдържа никакво еротично очарование.

Новото блюдо се състоеше от някаква люспеста маса със светъл цвят, която се сервираше с порцеланови лъжици.

— Защо стоите в Шанхай, щом мразите толкова много града? — попита Хелен доктора.

Той вдигна очи, погледна я с поглед на болно куче и отговори, след като обмисли думите си:

— Това е единственият град, който допуска бедни изгнаници. Тук идват емигрантите евреи, които напразно са се опитвали да останат в Лондон, в Париж, в Ню Йорк. Много от тях са били преди това в Испания и в Палестина, но и оттам е трябвало да бягат — от бомбите и от арабите.

— Не вярвайте на нито една дума, която докторът казва, когато говори против Шанхай — каза Пърл. — Той принася себе си в жертва заради нашите бедни кули, той е единственият европейец, когото познавам, който се е опитал да научи нашия език. Колко букви сте научили вече?

— Още няма шестстотин — каза той обезсърчен. — Това ще рече, че притежавам, може би, образованието на един носач, мисис Ръсел. Но все пак ще науча езика. Слава богу, германският ум има една способност да придобива познания. Решил съм да науча китайски, преди да дойде жена ми тук.

— Ще трябва да устроим голямо празненство — каза Лиу. — Съпругата на мистър Тай-ло се очаква следващата седмица, а жената на д-р Хайн също ще бъде скоро при нас. Пърл, вие трябва да започнете да боядисвате червени яйца...

Д-р Хайн гледаше към бялата покривка на масата. Бог знае какво виждаше там. Той поклати глава и се отпусна в мълчание. Междувременно на масата бе поставено блюдо с пържена риба, последвано от нещо неопикуемо, което плуваше в кафяв сос. Китайците седяха в страхопочитателно мълчание, защото това беше хунг шао ю чих, скъпоценните и вкусни перки от акула — една особена чест за видните гости. Д-р Чанг потопи своите пръчици в мазната каша и сложи няколко къса в чинията на Боби Ръсел.

— Като вежлив китаец трябва да кажа, че нашето бедно ядене е лошо сготвено и е недостойно за нашите гости, но въпреки това бих искал да привлеча вниманието ви върху него — това са перки от акула. Сигурно сте чували по-рано за това.

Лиу заговори и благодари на домакините за отличното угощение. Стаята беше изпълнена с благоуханията на различните ястия, а по челата на всички бяха избили капки пот. Келнерите донесоха пресни горещи кърпи и нови стомни с оризово вино. След това имаше

аспержи в бял сос, а съдържателят дойде и пошепна на д-р Чанг, че готвачът е готов да сервира основното блюдо. Чанг кимна в знак на съгласие. Той беше до такава степен изпълнен с радост и задоволство от отличното качество на гозбите, че се помъчи да не обръща внимание на грубостта на своя гост, който си играеше с храната, без да яде. Спомни си за една ужасна вечер в Америка, когато от вежливост се беше опитал да яде сирене; това го караше да бъде снизходителен към мистър Ръсел.

Сега се яви шедьовърът, внесен от самия съдържател. Това беше една голяма кокошка, с непокътната форма, макар че всяка отделна кост беше извадена от нея. Само неколцина стари готвачи, които в миналото са работили в императорския двор в Пекин, знаеха тайната на това приготвяне. Кокошката беше напълнена с лотосови ядки. Д-р Чанг я разреза грижливо и с пръчиците си даде на своите гости най-добрите късове. Както изискваше вежливостта, той изпрати да повикат готвача, един дебел, отпуснат и стар човек, който застана на вратата и се поклони до пода. Чанг благодари на готвача за проявеното от него изкуство, а готвачът, като се поклони отново ниско, се оттегли. Сега всички започнаха да говорят изведнъж. Лиу импровизира едно китайско стихотворение, защото от пиене беше изпаднал в онова нежно, творческо опиянение, което оризовото вино вдъхва на поетите, опиянението на Ли Тай По, както го нарече той. Едно скромно блюдо гъби с гарнитура бе скоро ликвидирано и се появи втората изненада — мандариновата риба.

За втори път през тази вечер филмовата звезда отвори устата си точно в мига, когато настъпи внезапно мълчание:

— Добре ли е, че двамата господа ще доведат годеницата и жена си тук в момент, когато Шанхай ще бъде бомбардиран?

— Не е сигурно, че в Шанхай ще има война — каза бързо Лиу, защото политически разисквания не подхождаха за празничното настроение на банкета.

Но Юцинг Чанг беше вече твърде въодушевен от виното и нямаше такива скрупули.

— Ще има война и това ще бъде една дълга и голяма война — каза той и лицето му засия. — Китай е подготвен за тази война и ще я издържи. Непобедимата деветнадесета армия, която създаде толкова много главоболия на японците през 1932 година, е в поход. И

избраните войски на генералисимуса се ползват със славата на непобедими. Ние имаме огромни резерви от хора и между тях има мнозина, готови да се сражават до смърт. Колко по-многочислени са фронтите, на които ще имат власт над чужденците? За пръв път Китай е обединен: за пръв път Червената армия се сражава рамо до рамо с националистически войски, а не срещу тях. Дните, когато кафявите джуджета можеха да ни обиждат, са отминали. Китай намери себе си; той е гигант, спал хиляда години, който сега се изправя на краката си и е готов да нанася сполучливи удари. Твърде дълго нашата страна е носила позора да бъде чужд доминион. Чуждестранни военни кораби по нашите реки, чуждестранни съдилища, чуждестранни железници. Чужденци събират нашите мита и всичко ценно в нашата страна е в чужди ръце. Повече не може така!

Боби Ръсел слушаше с растящо изумление своя домакин. Той чувстваше съвсем ясно, че трябва да направи нещо. Да стане и с един удар да повали този китаец — или нещо подобно. Но когато се изправи на крака, той забеляза, че стаята се върти и бързо седна. Франк Тейлър вдигна своята винена чаша и каза със смях:

— Канпей, д-р Чанг! Вие се шегувате добре, когато пийнете. Как си представяте — китайски съдии и китайски митнически чиновници, с които се сражаваме, и колкото по-дълго трае войната, толкова по-доброто правосъдие не е нищо друго освен подкупничество и изнудвачество. Единствено чуждестранните митнически чиновници предпазват страната от всеобхватна контрабанда. Водете си войната срещу японската банда, но оставете нас, чужденците на мира. Без нас тази страна ще пропадне. Ние знаем това, а и вие го знаете.

Пърл гледеше тревожно ту Франк Тейлър, ту съпруга си. Настъпи опасен миг, когато изглеждаше, че ще избухне кавга около трапезата. Но Юцинг си беше възвърнал вече самообладанието. Той се усмихваше и усмивката покриваше лицето му плътно като добре прилягаща маска.

Д-р Хайн седеше, сякаш не разбира нито дума от разпалиеното разискване. Той вдигна глава и каза:

— Вие ще се сражавате ли, ако се стигне дотам, мистър Лиу?

— Аз ли? Не, разбира се — каза поетът. — Ако войната се разпростре до Шанхай, ще се оттегля в някой манастир и ще живея в хармония с десетте хиляди неща на вселената. Няма да има причина да

бъдат избивани малцината хора, които все още са истински калиграфи и могат да съчиняват стихотворения в класически стил.

Красивата Ли Йинг го гледаше с възхищение. Ненадейно Боби Ръсел се изправи със залитане, подпрян с две ръце на масата.

— Долен — каза той, — долен страхливец! Мръсен китайски страхливец!

Той изгледа всички поред и пак седна, сякаш беше държал подходяща и успешна реч. Лиу наруши мълчанието небрежно:

— Надценяването на военната храброст е превърнало света в такава кланица, каквата е сега. Идиотите имат смелост. Страхливостта е най-голямата добродетел на философите.

На масата бе сложено едно вдигащо пара блюдо, пълно с гъста кафява течност, и Лиу рязко прекъсна думите си и каза любезно:

— Мистър Ръсел, яжте внимателно. Един мой гост веднъж умря от него. Вътрешно изгаряне. По-опасно от динамит.

Малката актриса избухна в кудкудякащ смях и всички с облекчение се присъединиха към нея.

Светналите очи на Боби Ръсел гледаха втрещено. Той се чувстваше зле. Целият ден беше верига от страдания и той мислеше, че по отношение на него е извършена голяма неправда. Беше пиян — не беше нужно голямо количество оризово вино, за да се напие. Храната го отвращаваше и все по-ясно му се струваше, че компанията, в която се намира, мирише на гранясало масло.

Спокойствието, с което тези китайци изваждаха от устата си своите пръчици за ядене, за да хванат с тях късове храна и да я сложат в чинията му, предизвикваше студена пот върху челото му. Когато мандариновата риба бавно изчезваше в гърлата им, той виждаше с ужас как те вадеха костите от устата си и ги слагаха на малки купчинки върху бялата покривка на масата — не в чинията си, а върху покривката на масата, която вече беше изцапана с масло и сос. Чувстваше се болен. Знаеше какво иска да направи. Искаше да стане и да удари един в мутрата на най-нахалния от тия китайци, но се чувстваше твърде зле.

— Дявол да го вземе! — каза той. — Дявол да го вземе, дявол да го вземе!

Виеше му се свят. Всичко се въртеше. Той сложи ръка на устата си и — без да се тревожи дали му се вие свят или не — стана и с

несигурни стъпки излезе.

Хелен остави пръчицата си, Франк Тейлър скочи и изтича след съпруга ѝ. Лицата на четиримата китайци бяха обърнати към нея със застинала усмивка, сякаш очакваха обяснение от нея.

— През последните няколко дни моят съпруг не беше много добре — каза тя. Видя как двамата китайци се подсмиваха, когато носеха следващите блюда.

— Патешки езици с бамбукови вейки. На мадам ще се хареса тази гозба — каза Лиу, който изведнъж плавно заговори пак на френски. — Има само два града в Европа, които разбират от ядене и заслужават името на културни градове — Париж и Виена. Вие, мадам, съчетавате очарованието и на двата града, ако позволите моя недостойна скромност да се изрази така.

От неговата натруфена реч нямаше полза. Мистър и мисис Чанг бяха престанали да обръщат внимание на блюдата. Съпругът и съпругата седяха един срещу друг с патетично изражение на отчаяние върху лицата си въпреки застиналите усмивки. Франк Тейлър се върна в стаята, но без Боби.

— Съпругът ви моли да бъде извинен. Не е добре. Чака ви долу на чист въздух — каза той. — Ще ви заведе до някое такси, ако нямате нищо против.

Хелен направи всички усилия, за да се раздели любезно.

— Очарователна вечер. Съжалявам, че трябва да напусна компанията. Хиляди благодарности, д-р Чанг. Надявам се, че скоро пак ще се видим, мисис Чанг. Трябва да извините мъжа ми — той има лошо храносмилане. Дано не е сериозно болен. Скоро ще ви се обадя по телефона, лека нощ!

— Забелязахте ли колко преbledня този д-р Чанг? — попита тя Франк, когато слизаха по стълбата. — Никога ли досега не е виждал пиан?

— Той изгуби престиж — каза Франк кратко, като я хвана под ръка. — Трябваше да сервират най-малко още шест блюда. Това е смъртна обида. Ще трябва да измислим начин да се извиним.

Хелен спря и погледна неговото силно разтревожено лице.

— Трагедия в Шанхай? — каза тя подигравателно. — Какво ви е довело при тези китайци?

— Търговия — каза Франк, като сви рамене. — В края на краищата аз съм обикновен продавач, който желае да се издигне — добави той със слаба конвулсивна усмивка.

— Жалко, че не сме се срещнали на Хавайските острови! — каза Хелен, като тръгна пред него надолу по тесните стълби. Тези думи нямаха никакво отношение към онова, което беше казал той.

Боби седеше на най-долното стъпало, свит на кълбо като пиан.

Хелен го погледна със странен израз.

— Да ви заведе ли до някое такси? — попита Франк.

Лицето му беше осветено от един голям фенер. Хелен продължаваше да гледа изпитателно съпруга си. Улицата беше тясна и пълна с китайци, които се шегуваха, минавайки край тях.

— Моля, Франк, не се връщайте при тях. Елате с мен. Помогнете ми — каза Хелен неочаквано.

Той премести погледа си от нея към съпруга й.

— С удоволствие — отзова се той неохотно.

Странни неща се случват на хората в наше време, това хаотично, конвулсивно неспокойно време, което не оставя нищо на мястото му. Кървава мрежа от войни и революции се разпростира по целия свят и милиони хора се хващат в нея, за да умрат от страшна смърт — милиони в световната война, други милиони в борбата между Чанг Кай Ши и китайските червени, нови милиони измират от наводнения, глад и мор в тази пострадала страна. Колко хора са заплатили с живота си в Абисиния, Манджурия, Испания, колко са умрели или са били избити в германски, италиански и японски затвори? Колко нежелани хора просто са изчезвали, колко са онези, които са се самоубили от страх или поради нещо по-лошо, да не говорим за онези, които мрат всеки ден от глад, мрат по улиците на цивилизованите и хуманни страни. Век на катастрофи, а може би — на възраждане. Едва ли е останал жив, който да не е преминал през велики и странни събития.

Погледнете само същите тези хора, които в някой миг на живота си са били герои или жертви, които са минали през някакъв неподдаващ се на описание ад: те живеят, ядат, спят, телефонират и плащат сметките си от пералнята, потънали са в хиляди баналности на всекидневния живот, те пропускат омнибуси, предлагат на началниците си цигара, натрупали са уплашени малки спестявания в банката, простудяват се и се ядосват на това. Те танцуват фокстрот и

тананикат последния шлагер, запознават се и говорят глупости, четат вестници и забравят носните си кърпички, получават заплати и плащат застрахователните си данъци, купуват си мушамени пардесюта и стават членове на разни клубове, спят с жените си и създават деца — с две думи, те са човешки същества и нищо не е достатъчно страшно или ужасно, за да ги върне пак към простите, незначителни радости и болки на живота, които в края на краищата са много по-незначителни от убийствените конфликти на един свят, който се руши. Защото, макар човечеството да е открило микроскопа, с който могат да се видят и разпознаят и най-дребните неща, все пак му липсва способността да долавя и задържа в ума си събития, които са твърде големи за него.

Често, когато срещнем отново човек, чието минало сме познавали, и установим, че е напълно изгубен и затънал в своето незначително и банално настояще, ние се питаме учудени: как е възможно това!

Как е възможно хора, чиито живот сме следили от рождението им до Шанхай, да живеят така, както живеят? Не се изненадвайте. Милиони хора живеят сегашния си живот върху гробовете на милиони други, които са загинали. Защото силата на забравата е най-голямата благодат, която ни е дадена, а простото и обикновено са ни отредени като наша стихия и като приют на душите ни.

Щом отиде в клуба, Боби Ръсел се свързе удивително бързо и за около час разцъфна в цялото си великолепие. Той разказваше случки от Сандхърст, правеше комплименти на жена си, завърза приятелство с Франк Тейлър и говореше със снизхождение за китайците, които му бяха развалили деня. В края на краищата той стигна до заключението, че трябва да си устроят една приятна нощ след всичко, което бяха преживели през деня. Отидоха с кола до хотел „Шанхай“, за да се преоблекат, защото им беше горещо. Те се чувстваха щастливи, като минаха през хотела, без да бъдат хванати в мрежата на мадам Тисо. Още преди да излязат от клуба, се обръщаха един към друг с малките си имена, а сега в хотела Боби предложи на Франк да използва душа. Потър, прислужникът на Боби, който имаше удължено лице като на човек, който е учил в неделно училище, и безцветни маниери, поръча кафе и го поднесе на господаря си, докато той обличаше чиста риза. Франк пееше високо и весело под душа, защото също беше изпил три чаши уиски със сода след оризовото вино и беше в добра форма.

— Ще си устроим една хубава нощ — извика Боби към банята.

— И то каква! — извика Франк в отговор.

— Ще идем в долни свърталища — извика Боби радостно, докато протягаше краката си на Потър, за да му обуе нови обувки.

— Ще идем в най-мръсните дупки на Фучоу роуд — отговори Франк, изпълнен с ентузиазъм.

— В такива места Хелен винаги се развеселява — извика Боби.

Франк не отговори и започна да се изтрива. Той не беше сигурен, че ще се хареса на Хелен, ако започне да мъкне мъжа ѝ по всички тези мръсни места.

— Царевичножълтата — казваше Хелен в спалнята си на Кларксън, нейната камериерка. Царевичножълтата рокля беше една от онези рокли, които струват цяло състояние. Хелен избираше сериозно между парфюмените си флакони, сякаш от правилния избор зависеше много. Тя пееше полугласно, като пудреше мургавите си ръце с тъмна пудра; сложи си малка шапка, състояща се само от един венец от коприна, както изискваше модата това лято.

— Ще си сложите ли някаква скъпоценност, мадам? — попита Кларксън.

— Не, Кларксън, ще ходим из вертепите — каза Хелен, оглеждайки се в огледалото.

— В колко часа да ви събудя, мадам? — попита Кларксън от вратата.

— Не мисля, че изобщо ще си лягам — отговори Хелен.

А Кларксън забеляза сериозно:

— Мадам, вие изглеждате тъй щастлива, ако ми бъде позволено да кажа това.

Хелен потупа камериерката си по бузата, която ѝ остави впечатление на смачкана мека хартия. Всички подчинени обожаваха Хелен. Тя имаше силата да омагьосва келнери, шофьори и хотелски прислужници, като ги разпитваше за техните семейства, любовници и финансово положение и никога не забравяше имената и лицата им. „Вниманието към другите е масло за колелата на живота“, обичаше да казва тя.

Когато влезе в големия салон, който разделяше нейната спалня от спалнята на съпруга ѝ, тя намери онзи израз върху лицето на Франк, който очакваше и желаше да види. Нейната царевичножълта рокля беше тоалетът, в който тя правеше своите завоевания.

— Кафе? — попита Боби.

— Нямам нужда от кафе — каза тя напевно, погали мократа му коса и отиде при Франк.

— Ще прекараме божествено, Франк — каза тя нежно.

— Тъкмо когато свикнах с вида на мадам, той се промени — оплака се той.

Тя се усмихна, защото той се боеше да я назове по име. Взе цигара от масата, очука я веднъж и я запали с кибрит, който ѝ подаде Франк.

— Чел съм, че когато някоя жена очуква така цигарата си, може да се каже, че има съмнителна репутация — каза Боби зад тях; за него това беше голямо и неочаквано усилие.

Хелен му отправи поглед, който можеше да означава, че или е обидена, или че това я забавлява. Кафето беше оказало своето противодействие на алкохола и Боби беше в ново състояние. Меланхолично недоверие беше изписано върху цялото му лице.

— Да идем първо в бара — каза тя, като не обърна внимание на забележката му.

Още нямаше десет часът и барът се пълнеше бавно. Той правеше неопределено китайско впечатление със своите малки позлатени статуйки на Буда в нишите, скрито осветление и копринени възглавници. Курт Планке седеше пред пианото в бяло вечерно сако, свирейки като че ли за себе си. Боби поръча абсент, Хелен пи шерп, а Франк — голяма чаша сода с малко уиски. Той беше решил да остане трезвен.

— Ще потанцуваме ли? — попита Франк, когато Хелен започна да барабани в такт с музиката. Имаше само още две двойки, които танцуваха на малкия дансинг.

В момента, в който двамата се докоснаха, стана нещо. То приличаше на късо съединение и Франк спря по средата на думата. Танцуваха в мълчание. Пианистът им се усмихваше поверително и продължаваше да свири.

— Да? — попита Хелен след дълго време.

— Да — каза Франк.

Боби седеше сгърбен пред бара и пиеше. Той блъсна чашата си към бармана.

— Още една — каза той.

— Слушам, сър — каза барманът като взе бутилката.

Боби го погледна слисан.

— Англичанин ли сте? — попита той.

— От Шпрошайр, сър — каза човекът.

Беше лъжа. Той произхождаше от Буковина.

— Отдавна ли сте в Шанхай? — попита Боби.

— Отдавна — въздъхна човекът. — От дълго време, сър. Шест години.

— Интересен град е Шанхай — продължи Боби, приближавайки се още до целта си.

— Имате право, сър — съгласи се човекът. — Няма на света нещо, което не бихте могли да намерите в Шанхай. Много интересен град, сър.

— Какво искате да кажете? — попита Боби. Чашата му беше пак празна и той я плъзна по тезгяха.

— Бихте могли да напишете цяла книга за всичко, което виждаме само в този бар, сър — каза барманът. — Миналата седмица един човек се застреля в мъжката тоалетна. А миналата година пияна двойка падна от градината на покрива, осемнадесет етажа надолу. Ами жените! Ами мъжете! Ами смесиците от мъже и жени! А и парите играят роля тук. А нищетата... Начинът, по който хората стават богати, и начинът, по който обедняват. Това е безбожен град, сър. Той не вярва дори в дявола.

— Сигурно има много опиум, а? — попита Боби. Той хвърли поглед наоколо, за да види къде е жена му. Тя стоеше с Франк близо до пианото. — Много опиум, а? — повтори той. Барманът беше зает с приготвянето на един плантаторски пунш.

— Купища опиум, сър — каза той.

— Искам да кажа — откъде го получават хората? — попита Боби.

Отегчаваше го, че слуша всички да говорят за опиум, че навсякъде, където отиде мирише на опиум, че на всяка крачка среща

хора, които явно пушат това нещо — и все пак никой не искаше да му каже откъде може да го получи. Барманът му хвърли бегъл поглед.

— Не се интересувам от тази мръсотия — каза той. — Но пианистът отсреща може да ви каже, ако вие се интересувате.

Боби изпи абсента и след като остана една-две минути пред бара, се помъкна към танцуващите. Той потупа Франк по рамото.

— Сега е мой ред, стари момко — каза той.

Франк пусна Хелен и Боби я хвана през кръста. Абсентът му беше вдъхнал смелост, а той беше добър танцьор. Беше добър ездач, добър играч на тенис, висок, строен, красив човек, както сам той можеше да види това в огледалата по стените. Беше от добро семейство, имаше красива жена, имаше много пари. Всичко говореше за това и в момента той се почувства много доволен от себе си.

— Страшно хубаво е, че съм женен за теб — каза той, като притисна Хелен до себе си.

Тя се усмихна неопределено. Франк стоеше до стената с ръце в джобовете под една струя светлина, която падаше върху него от блюдото за тимиян пред една статуя на Буда. Той следеше Хелен с очи.

Съпругът и я върна на Франк след един танц; изведнъж тя почувства, че трепти като струните на твърде силно настроен инструмент, като силно опъната струна.

— Какво ще кажете, да подишаме малко чист въздух? — той отвори вратата, която водеше към балкона.

Градът лежеше долу фантастично прорязан от улици и осветен от бели, червени, зелени и сини светлини, а безкрайните лъчи на прожекторите се плъзгаха по реката и пробждаха небето, после отново затрептяваха над платноходките и далечния бряг.

Хелен сложи ръце на каменната балюстрада и погледна долу. Ръката на Франк беше на разстояние от нейната, но токът не беше прекъснат.

— Вие сте сгоден, нали, Франк? — попита тя.

— Да — каза той. — Отдавна. Тя ще дойде след три дни.

— Ще ми разкажете ли нещо за нея?

— Рут е мила жена. Надявам се, че ще се запознаете. Има кафяви очи. Милосърдна сестра е.

— Звучи очарователно.

— Ако знаех какво ще се случи, нямаше да я карам да дойде точно сега. Моментът е лош.

— Да? — попита Хелен.

— Да — отговори Франк. — Бомбардирането може да започне всеки ден. Нас ни обучиха вече за доброволческата стража. А освен това...

Той придвижи по балюстрадата ръката си и като извика на помощ цялата си смелост, я сложи върху нейната ръка.

— Хубаво е, че се запознахме — каза тя.

Междувременно Боби беше отишъл при пианото и чакаше търпеливо.

— Искате ли да пийнете нещо с мен? — попита той, когато Курт бе най-сетне сменен от един цветнокож, който започна да изтръгва луди синкопи от пианото.

— Благодаря, но никога не пия преди полунощ — каза Курт.

Боби не знаеше как да продължи.

— Вие свирите много добре — каза той бързо. — Да поседнем ли някъде?

Курт го измери с поглед: безупречните дрехи, воднистите очи, бледото, красиво лице, неиздаващата никаква мисъл високомерна уста.

— Свиря като свиня — каза той любезно.

На Боби това цинично самоподценяване направи тежко впечатление. Той хвана Курт под ръка и го отведе в един ъгъл.

— Тук е хубаво — каза той бързо. — Какво ще пиете? О, разбира се, вие не пиете преди полунощ. Това също е много хубаво. Но да дойдем на въпроса — исках да ви питам за нещо.

Юджийн, оберкелнерът, напудрен и пригладен, дойде, плъзгайки се, като че ли танцовият паркет беше пързалка. Той смигна, като видя Курт в компания с богатия англичанин.

— Преди да кажем каквото и да било повече, аз искам да изясня напълно три неща — каза Курт гневно. — Не съм хомосексуален, не мога да ви доставя никакви момичета в нежна възраст и не продавам наркотични вещества.

Той беше възбуден и нещастен и търсеше първа възможност за схватка. На Боби дъхът спря при това хапливо възражение.

— Мисля си, какво ли ще бъде по-добре да пия? — попита той келнера.

— Стар коняк подхожда на всичко — предложи Юджийн. — Имаме „Курвоазие“ 89-а, който ви препоръчвам с чиста съвест.

— Лимонада — каза Курт.

Юджийн отлетя с грацията на пързаящ се човек.

— Не пия, но получавам процент от всичко, което пиете вие — продължи Курт упорито. — Ще получа най-малко седем цента от вашия „Курвоазие“ 89-а.

— О? — каза Боби слисан.

— Тук сте прав — продължи Курт. — Аз съм един вид мъжка дама за танц. Когато тук няма достатъчно мъже, а дамите, които пътуват сами, са в добро настроение, аз бивам поставян на тяхно разположение като партньор за танц. Вие искахте да ме попитате за нещо, уважаеми достопочтени.

— Става дума за опиум — изрече Боби.

Зениците на Курт се свиха.

— Опиум? — каза той. — А мога ли да ви попитам, защо идвате при мен? Защо не попитате вашия приятел сър Хенри Кингсдейл или граф Бодянски? Или някой друг господин от вашите елитни кръгове? Те всички знаят много повече неща за опиума, отколкото аз. Могат да ви предложат опиумни оргии с момичета и всичко останало. Не искам да имам нищо общо с опиума.

Докато той говореше, лицето му се изпоти. Боби извади носната си кърпичка и изтри лице. Той изпи коняка си на една глътка. Широката чаша издаде музикално звънтене, когато той я сложи колебливо.

— Вие не разбирате — аз трябва да намеря малко опиум. Трябва ми — каза той. — Нещастен съм — добави той печално.

— Ето жена ви — каза Курт, като стана. Той се поклони, но Хелен просто не го видя. Тя все още не виждаше и не чувстваше нищо друго освен преживения на балкона миг.

Вън, в гардероба за господата, Курт се разглеждаше в огледалото. Неговото бяло вечерно сако беше отново изцапано на реверите, а той още не беше платил последната сметка за чистене. За жените не беше нищо, когато оставяха по дрехите на своя партньор в танца следи от червилото си. Той потрепери. Беше изпаднал в онова опасно

състояние, когато жените предизвикваха погнуса у него, и той не желаше нищо друго освен успокоението на опиума. Той отиде в кухнята и като взе тебешир, натърка реверите си с бяло.

— Колко е часът, Огъст? — попита той готвача, който отговаряше за студения бюфет.

— Единадесет и десет — каза Огъст, размахвайки във въздуха широкия си касапски нож.

— Чухте ли? Казват, че сто хиляди японци били стоварени на сушата — каза той, като въртеше очите си. — Кой знае дали утре сутринта ще бъдем живи, Санта Мадона Мария, Богородице.

Огъст беше единственият човек в хотел „Шанхай“, който се плашеше от войната.

— Aufwiedersehen im Massengrab^[2], Франц, — каза Курт и се върна в бара.

Англичанинът си беше отишъл.

Около полунощ тримата бяха в заведението на Уинг Он. Заведение за китайски забавления с фокусници, магьосници и танцуващи девойки и с много малки сцени, на които се играеха груби фарсове с чуруликане и пищене към съпровода от дървени инструменти и тежък мирис. Китайците стояха пред сцената и се пръскаха от смях. Книжки цветя, фенерчета, знамена, червени и златни писмена и толкова гъст въздух, че това надминаваше всичко, което Ръселови бяха преживели досега. Съвзеха се в един елегантен нощен клуб в Международната концесия, където китайски, корейски и японски девойки въртяха партньорите си по един осветен стъклен под. В един часа бяха в едно обикновено заведение недалеч от Бунда, където френски моряци танцуваха с руски девойки и се пиеха японски имитации на американски напитки. В два часа излизаха от един китайски хотел, където мошеници доволстваха, където жълтокожи гангстери, изнудвачи и предводители на разбойнически банди танцуваха румба с извънредно красиви момичета под звуците на филипински оркестър. Малко по-късно те вървяха по Фучоу роуд, като Боби с извънредна оригиналност се задържаше във вертикално положение между двамата. Състоянието на Боби ту се подобряваше, ту се влошаваше. Сега той беше станал упорит и отказваше да се върне в

хотела. Напиването предизвикваше у него стремеж към самоунищожение: желяеше да затъва все по-дълбоко и по-дълбоко в калта и разврата, в който тънеха цели квартали в този град.

— Жена ви е уморена, Боби — казваше Франк от време на време.

— Да върви по дяволите! — отговаряше всеки път Боби.

Франк погледна Хелен; тя му се усмихна весело, недостижима и спокойна. Косата ѝ беше гладка и блестяща под копринената шапка, царевичножълтата рокля беше без нито една гънка, а кожата ѝ изглеждаше съвършено свежа. Като плод, мислеше си тъжно Франк Тейлър.

Те продължиха да обикалят заведенията — „Белите хризантеми“, един японски локал далеч в Чапей; „Драконовата пещера“, където имаше само едно електрическо пиано; „Лодката на цветята“, китайски публичен дом с пейзажи от Баварските Алпи, там деца търкаляха колела и нямаше нито едно момиче над шестнадесет години и нито един трезвен мъж.

Към три сутринта те пак се издигнаха от низините и отидоха в локала „Доминико“, където по това време на деня целият Шанхай отиваше за бъркани яйца и супа с кромид. Тук можеше да се срещнат всички степени на раси, елегантност и пианство.

Именно в „Доминико“ Боби започна да буйства. Отначало седеше безмълвен, взирайки се с неподвижна усмивка в празното пространство над супата си.

— Боби... — каза Хелен, като докосна ръкава му.

Внезапно той стана и отиде с твърди стъпки до една далечна маса и каза на слабия сивокос китаец в смокинг:

— Забранявам ви да се взирате в жена ми! Китайска свиня!

Китаецът се направи, че не е чул, и продължи да разговаря с французина на масата си. Всички в локала познаваха господина в смокинга: това беше човек, заемащ важна служба в управлението.

— Китайска свиня! — викаше Боби толкова високо, че гласът му прегракна. Хората се заобръщаха. Лицата им не изразяваха нито учудване, нито досада, а само онази толерантност към ексцентричностите, която е втора природа на хората в Шанхай.

— Изведете господина на чист въздух, изглежда, че не му е добре — каза китаецът на един келнер, който също беше във вечерно облекло.

Директорът на заведението, блед, мургав, красив португалец, сграбчи Боби с една хватка от жиу-жицу и го помъкна навън. Китаецът се обърна с усмивка към приятелите си.

— Колко ще се засрами този човек, когато изтрезнее и си припомни държанието си! — каза той с тон на търпимост, който изразяваше презрение. — Климатът на Шанхай невинаги понася добре на английската раса.

Боби не вървеше охотно. Той беснееше, смъкна покривката на една маса заедно с всичко, което се намираще отгоре, настъпваше полите на жените и ги късаше, и сред крясъците, смущенията и смеховете все още можеше да се чуе как вика с дрезгав глас:

— Китайска свиня, проклета свиня, всички сте такива...

След като вратата се затвори след Боби, Франк седя известно време до Хелен смразен, нещастен и усмихвайки се глупаво, докато тя извади пухчето от пудриерата си и започна да се пудри.

— Какво ще правим сега? — попита той безпомощно.

— Ще платим и ще си идем — каза тя. Изпи една чаша вода и му се усмихна утешително. — Ще се извиня пред китаеца за съпруга си.

— Вие сте чудна жена — каза Франк честно.

— Не, свикнала съм, това е всичко.

Той я наблюдаваше, докато отиваше до масата на важния господин и му казваше нещо с усмивка. Франк плати сметката. Когато отново вдигна поглед, той видя, че китаецът е станал и прави нисък поклон, целувайки ръката на Хелен. Тя се върна.

— Сега можем да тръгваме — каза тя.

Изведнъж тя му се стори уморена. Фината кожа под очите ѝ светеше като синкав бисер. Франк я последва през залата и се чувстваше така, като че ли небето се бе срутило.

„Ще стоваря на Боби един ритник в корема“, мислеше той горчиво. За втори път тази нощ англичанинът го беше намесил в скандал и той прокленаше това глупаво и вредно познанство. Вдигнал рамене, той разгледа цялата зала, за да види дали няма някой, който го познава. „Дано само Б. С. не чуе за това“, мислеше си той в паника. Невероятно беше Б. С. да не чуе, защото бързината, с която се разпространяваха слуховете, граничеше с телепатията. „Повече от две години, мислеше си Франк горчиво, повече от две години“. Защото повече от две години той беше живял като член на Младежкото

християнско дружество, редовно и скучно, понеже желаше да се ожени за Рут, а за това трябваше да се изтръгне одобрението на Б. С. и уважението на неговите клиенти. Сам Б. С. — Барли Скот, шефът на клона — беше образец на благопристойност и почтеност. Трудолюбив, трезвен, интелигентен и благочестив методист, той водеше живот на скромен американски търговец, незасегнат от влиянието на Шанхай — едно хубаво растение в блатото, така го даваха често като пример на младите чиновници и продавачи; предпазлив играч на бридж, приятел на мисионерите, сподобен с къща, жена и деца, едно куче и едно канарче, една банкова сметка и една осигурителна полица; човек, когото китайците уважаваха; макар че той ги смяташе за полезни само като клиенти на филмовото и фото дружество „ЕОС“, клон Шанхай.

Франк почувства студени тръпки, когато си помисли за Б. С. Той проклинаше лекотата, с която се беше вмъкнал в компанията на Ръсел. Проклинаше себе си, защото се беше проявил като сноб. „Английска аристокрация!“ — мислеше си той презрително. „Моят приятел, достопочтеният Робърт Ръсел! — гневеше се той. Стига ми толкова! Стига с тези Ръселови и останалите като тях!“.

В дъното на душата си той се надяваше, че няма да види вече Боби, но Боби беше въвн. Трима мъже — двама кули и един шофьор — се опитваха да го качат в големия автомобил, който Ръселови бяха наели за цялото време на престоя им тук. Но Боби отказваше да влезе в колата или падаше долу, буйствайки и заканвайки се. Всички просяци, деца и кули с рикши от квартала на „Доминико“ се бяха насъбрали и се наслаждаваха на зрелището. Хелен стоеше под един фенер, със замислен и унесен израз на лицето, като че ли всичко това нямаше нищо общо с нея. Когато Франк слезе от стъпалата, спрял за миг за да обуздае положението, тя вдигна ръце към него и каза:

— Много съжалявам, Франк, наистина...

Нещо у него щракна като електрически ключ и гневът му се превърна в поток от съжаление. Точно когато слизаше от стъпалата, за да каже на Хелен, че всичко е в ред, Боби се отскубна от китайците. Те се смееха добродушно, защото един пиян чужденец — макар и да не беше рядка гледка в Шанхай — все пак беше добра шега.

— Франк! — извика Хелен. — Страх ме е...

Той закъсня, защото Боби беше я сграбчил вече за раменете и я блъскаше. Той не казваше нищо; просто я блъскаше все по-силно и по-

силно. Тя стисна зъби и затвори очи. Ненадейно той я пусна, направи крачка назад и я удари по лицето с длан. Чу се смешен звук от слабо пляскане. Китайците престанаха да се смеят.

Цялата тази история беше безсмислена и невероятна. Франк Тейлър никога през живота си не беше виждал жена, бита от мъж — дори в Китай. Юмруците му се свиха от само себе си. Едно, две — първо наляво, после надясно — те сами се стовариха в най-елементарния боксов стил върху диафрагмата и брадичката на Боби. Боби се строполи на улицата, ням, усмихнат и мек като стар чорап. Франк го повдигна, а шофьорът, обзет от възхищение, му помогна да го вкарат в автомобила. Ръсел миришеше на алкохол, а Франк преглъщаше, защото той сам имаше лош вкус в устата. Той разтриваше ставите на ръцете си. „Точно на място!“ — мислеше си той със задоволство. Ако се съдеше по луничавото и усмихнато лице на Боби, трябваше да мине известно време, преди той да дойде на себе си. Франк тръшна вратата на автомобила.

— Закарай го в хотел „Шанхай“ — каза той на шофьора.

Автомобилът потегли, а тълпата неохотно, но със смях направи път и след това всички се събраха около Франк и Хелен, защото искаха да видят какво ще се случи след това.

Франк отърка ръцете си, като че бяха напращени; ставите на ръцете започнаха да го болят осезателно.

— Съжалявам — каза той неловко.

— Не трябваше да го оставям сам — каза тя. Лицето ѝ беше бяло под светлината на фенера. — Ще скочи от колата на улицата и ще си строши врата.

— Толкова по-добре — отговори Франк мрачно. Небето изсветля, а фенерите бледнееха в сивотата на зазоряването. — Къде да ви заведем? — попита той кратко.

— В хотела, веднага — каза Хелен.

— В друг хотел? — попита той. — Не можете да останете с него сама. Той е луд. Ще ви убие.

Хелен отговори само с усмивка, която пърхаше и се разливаше по лицето, докато освети всяка негова пора. Франк наблюдаваше със страхопочитание това. Той никога не беше виждал толкова хубаво нещо. Никога не беше виждал толкова хубава и чудна жена като Хелен Ръсел, една жена — чудна във всяко отношение, смела, нещастна,

безпомощна и в същото време — силна. Той дори не знаеше, че може да съществува такава жена. На един японски параход Рут Андерсън се приближаваше всеки час. И все пак той беше сега по-далеч от нея, отколкото е бивал когато и да било по-рано.

— Такси! — каза Хелен и прислужникът, един гигантски руснак, стоял дотогава настрана от сцената, която не влизаше в областта на неговите грижи, извади свирката си и я наду.

— Ще ви заведа у дома — каза Франк. — Няма да ви оставя сама. Ще бъда при вас.

Тя продължаваше да го гледа с учудена усмивка, докато леко клатеше глава. Таксито спря пред тях и Франк ѝ помогна да се качи. Стана обикновеният инцидент в последния момент, когато всички китайски зяпачи започнаха да викат и да протягат ръце за пари — за проява на щедрост и за пари за чай като отплата за тяхната услуга като зяпачи. Франк затвори прозорчето, но шофьорът не подкарваше колата. Франк проклинаше и ги заплашваше.

— О, дайте им нещо — каза Хелен. — Той иска да им помогне, затова не иска да потегли. Те са бедни.

— Или пък получава нещо от тях — измърмори той.

Той изсипа всички ругатни, които знаеше на китайско-английски диалект, и с неочакван тласък колата най-сетне потегли.

Настъпи мълчание. Няколко минути двамата не казваха нищо, седяха близо един до друг, така че раменете, ръцете и бедрата им се докосваха. Те не съзнаваха това; инстинктът ги теглеше един към друг.

— Това... искам да кажа, нещо подобно случвало ли се е по-рано? — попита Франк след известно време.

Тя се усмихна, както се беше усмихнала преди и не отговори. Сега, в светлината на една лампа, той видя, че сълзи се стичаха по бузите ѝ, макар че усмивката не напускаше лицето ѝ.

— Да, сър Галахад — каза тя. — Такъв е моят живот.

Тя се опита да избърше сълзите с опакото на ръката си, това изглеждаше детинско и миг по-късно бузите ѝ се измокриха отново. Сълзите ѝ се стичаха с тихата непрекъснатост на летния дъжд. „Като на мишка“, помисли си Франк. Това беше неочаквана мисъл, той не се беше сещал за майка си отдавна. „Дъждът от Вай Алеала“, чу се той да казва, като се наведе над лицето на Хелен.

— Съжалявам — пошепна тя. — Нямам опит и плача.

„Това е влиянието на този град“, мислеше си тя. Човек се размеква. Тя не бе плакала дълги години. Сега сълзите се стичаха от очите ѝ, като че ли трябваше да изплаче всички сълзи, които беше задържала в течение на десетки години.

— Не плачете — помоли я Франк и я притегли към себе си.

Тя се избърса с полата на царевичножълтата си рокля, защото си беше забравила чантичката на масата в „Доминико“.

— Когато бях дете — каза тя, все още хълцайки, — в стаята ми... имаше един кристал...

— Е? — попита Франк, след като тя не каза нищо повече.

— Това е всичко — каза тя.

— Колко време сте живяла така? — попита Франк гневно и лицето му беше тъй близо до нея, че дъхът ѝ галеше косата му.

— Три години.

— Защо се омъжихте за него? — попита той.

— От съжаление — каза тя. — Исках да му помогна — но не мога. Не го обичам достатъчно.

Преди да разбере какво прави, Франк я държеше в прегръдките си; бузите ѝ бяха още мокри, устата ѝ благоухаеше, ръцете ѝ обвиха врата му. Двамата не помнеха вече; ставаше светло, ставаше тъмно, светло и тъмно, когато уличните фенери се плъзгаха край тях.

Някъде далеч по реката сирената на един кораб изрева три пъти със своя протяжен кух вой.

[1] Довиждане (фр.). — Б.р. ↑

[2] Довиждане в братската могила. — Б.пр. ↑

VI

Йен беше беден *кули*, но в часа на нужда се оказа, че имаше приятели, които желяеха да му помогнат. Приятелството прави дори водата сладка, казва поговорката. Те се събраха и сформираха в един вид дружество, което внесе осемте долара, които бяха нужни, за да се превърне умиращият от глад *кули* Йен в благоденстващия и представителен мистър Лунг Йен, който може да посрещне сина си, без да се срамува. Бяха дванадесет души, всеки от които даде по петдесет цента. Кве Куей даде два долара. Йен трябваше да върне цялата сума на вноски от по петдесет цента месечно. Понеже това беше приятелски заем, лихви нямаше да се плащат. Ако той се откажеше от Великия пушек, можеше да направи това без големи затруднения. Но ако щастието му се усмихнеше и можеше да завежда при Кве Куей чужденци, щеше много скоро да погаси дълга си, защото чужденците плащаха за Великия пушек със сребърни монети, а Йен получаваше голяма комисионна. Естествено, минаха няколко дни, докато Куей събере този приятелски заем, и оставаха само три дни, през които трябваше да се извърши преобразението на Йен. Той започна да избира облеклото, което желяеше да купи.

Дотътри се на Фукинг роуд, където откритите бараки със стари палта, панталони и роби бяха тъй близо една до друга, че хорът на продавачите звучеше без прекъсване в ушите на минувачите. Продавачите показваха своите вещи една след друга и викаха напевно своите възхвали, както и смешно ниската цена, на която можеха да се купят тези вещи:

— Дълга роба от тежка коприна, цялата вдъхваща сила и добродетел, достойна за мандарин, четири долара. Никога няма да намерите такъв оказион... Палто от здрав черен плат, обличано само веднъж, палто достатъчно добро за младоженец, половин долар; половин долар без пет цента... Тези панталони, които е носил банкер в един празничен ден, лъскави като водата на сребърното езеро, най-фината коприна на Чъкианг, нескъсваеми, тридесет цента за онзи

щастливец, който може да ги използва... Дълга роба от тежка коприна... — и така нататък.

Йен не спря пред първия магазин да купи каквото продавачът хвалеше, защото случаят беше твърде сериозен. Той се шляеше по улицата, спираше се и слушаше, гледаше всяка стока, като я повдигаше за преглед, опипваше материята, разглеждаше цвета, изпитваше здравината и чистотата и вдигаше всяка дреха срещу светлината, за да търси протрити места, след това пак я оставяше, колебаеше се, тръгваше, връщаше се, пазареше се и накрая си отиваше, без да купи. Правеше това на всяка сергия; вмъкваше се вътре, където стари дрехи лежах на купища като знак за това, че търговията цъфти и че имаше богат избор. Той изтегли една дълга дреха, която надничаше от дъното на един куп, защото тя изглеждаше по-добра от ония, които бяха открито изложени за продажба. Песента на продавача го караше да бъде предпазлив, вместо да го примами. „Как може изобщо да бъде добро нещо, което продавачите хвалят?“ — разсъждаваше той.

Продавачите прилагаха различни методи в усилията си да го спечелят. Някои бяха груби и се опитваха да го сплашат, като му издърпваха палтото, което той опитваше за десети път, и казваха:

— Ако това фино палто е твърде скъпо за вас, няма смисъл да го държите с мръсните си пръсти. Имаме дрехи за кули по четиридесет цента и по тях няма ни една дупка.

Други пък се отнасяха с него сякаш е богат купувач, наричаха го сър и дори уважаем сър и първороден, толкова далеч отиваха във вежливостта си, и казваха:

— Тези изискани панталони не са достатъчно добри за знатния уважаем лорд, памукът не е достойно нещо за вас, но ето тук един черен копринен панталон, който и след десет години ще бъде също тъй хубав, както днес.

Отначало всичко само го объркваше, но след като беше прекарал няколко часа по Фукинг роуд и познаваше почти всички стоки, изложени за продажба, той свикна с натиска на по-младите търговци и не им обръщаше вече внимание. Имаше такава ясна представа за впечатлението, което желаше да направи, когато се срещне със сина си, че не се колебаеше вече: черни панталони, привързани около глезените, чисти бели чорапи и черни обувки, дълга сива роба и шапка, каквато носеха чужденците.

Но настъпи следобед, преди той да направи първите си покупки — чорапи и обувки за четиридесет и три цента дребни пари. Тогава, като мина край него един човек с подвижна кухня, Йен се стресна, защото в разпалеността си около избора на покупки той беше забравил сутрешния си ориз. Не беше гладен, но коремът го болеше по един неопределен начин. Това се дължеше на решението му да се откаже от Великия пушек. Куей го беше посъветвал мъдро да яде много през няколкото дни, които оставаха.

— И най-изисканите дрехи няма да прикрият от сина ти, че си мършав като просяк или като безстопанствено куче. Дори ако не искаш да станеш за тези дни толкова дебел, че хората да ти сторят почетно място на трапезата, можеш поне да стигнеш до една почтена пълнота — съветваше го Кве Куей, а неговият здрав разум беше добре известен. Сумата от осем долара, която Куей беше събрал, за да финансира приятеля си, включваше и ядене. Хората, които бяха внесли суми за заема, не бяха роднини на Йен, защото Йен нямаше семейство в Шанхай, а това придаваше на неговата бедност един оттенък на пренебрегнатост, която граничеше с безчестие; но Куей познаваше трима души, които също носеха драконовското име Лунг, а това ги караше да мислят, че те можеха поне да принадлежат на същия род, от който произхождаше и *кулицо* Лунг Йен. Самият Куей, както и четирима други, произхождаха от същата област, от която беше и Лунг Йен — защото Йен беше започнал отново да употребява своето велико име Лунг Йен. Те произхождаха от Хсианг Чаиши и разбираха, че трябва да се притекат на помощ на земец в затруднение. Неговите осем приятели, включително и Куей, бяха склонили свои роднини да вземат благосклонно участие в заема. По тази причина Лунг Йен се чувстваше задължен да увеличи своя обем, за да покаже на тези добри и верни приятели, че тяхната помощ не е била дадена за нищо. Затова той спря подвижната кухня и клекна, за да се нахрани добре. Тук изборът също не беше лесна работа, защото готвачът имаше свинско месо, както и зеленчуци, които можеха да се ядат с ориза, а имаше месеци, ако не и години, откакто Лунг Йен не беше вкушал месо и той дълго обмисля дали е добре за него да яде месо.

— Можеш да ми дадеш една паница зеленчук, а също и паница месо — каза той най-сетне, а готвачът отговори вежливо:

— Щом ще ядете месо, ще получите безплатно чай колкото си искате.

Йен изяде три паници ориз със зеленчук и свинско месо, макар стомахът му още при втората паница да възвести, че е пълен. Готвачът сложи няколко листчета чай в чашата, наля гореща вода върху тях и Лунг Йен започна да сърба жадно питието. Той мляскаше одобрително с устни, както подобава на богат и добре нахранен човек и каза:

— Твоят ориз е почти толкова хубав, както онзи, който се продава на пазарището в Ханкеу.

Каза това само от вежливост, защото макар да си въобразяваше, че човек може да се нахрани много добре в гостилниците на пазарището в Ханкеу, той самият никога не беше ходил там.

— Още чай? — попита готвачът и наля още гореща вода върху старите листенца; Лунг Йен пиеше жадно, защото му се струваше, че горещият чай сигурно ще му достави задоволство и ще уталожни странното глождане във вътрешностите му. Но не стана така и когато готвачът окачи кухнята на бамбуковата си кобилица и продължи пътя си, като хвалеше напевно стоката си, Лунг Йен се реши да предприеме нещо голямо. Той отиде и си купи пакетче цигари за шест медни монети с картинка на обвивката, представляваща красиво момиче. Понякога се радваше, ако можеше да събере захвърлени угарки в чуждестранния квартал, но по Фукинг роуд имаше малка надежда за това. Неговите сънародници изпушваха всяка цигара до края, а каквото захвърлеха, още в следващия миг биваше сграбчвано от един старец, чиято търговия се състоеше в това да прави цигари от стари фасове.

С цигара в уста и с пълен стомах Лунг Йен се върна към задачата да си купи дълга роба, която щеше да му придаде достойнство и да покаже, че е човек с положение. Най-после той се беше спрял на три неща, за които можеше да става дума, но следобедът беше много напреднал, преди да може да направи окончателния си избор. Пречката беше там, че очите и желанията му се спираха на една копринена роба, която в никакъв случай не му подходеше. Цената ѝ беше четири долара, но Йен беше убеден, че с малко пазарене щеше да я смъкне на половината. Беше направена от тежка, тъмносива коприна с елегантна шарка, втъкана в нея в същия цвят, и тази шарка особено много привличаше погледа му със своите внушителни линии. Три дни преди това, загърнат в кулски дрипи, той не бе и мечтал да притежава дори

най-евтината дълга роба. Сега внезапно памучните одеяния започнаха да му изглеждат прости в сравнение с тази чудно хубава, тъмносива копринена дреха. Той сам не можеше да си обясни това, но чувстваше, че веднъж облечен в нея, с един удар щеше да спечели любовта и уважението на сина си. Постоянно я вземаше и пак я оставяше обратно на купа, плъзгаше коприната между пръстите си и навеждаше очи близо до шарката, за да я разгледа подробно.

— Господинът е познавач, това е ясно — каза продавачът. — Това е шарката на щастието. Един велик и стар учител е носил някога тази роба. Тя е толкова скъпа, че неговите наследници не са могли да се решат да го накарат да я вземе със себе си в задгробния живот.

Беше паднал вече мрак и магазините светеха. Някои от търговците бяха започнали да затварят и заключват бараките си. Лунг Йен се откъсна от копринената роба и купи една светлосива памучна роба, която беше малко къса за него. За нея плати осемдесет цента. Понеже беше крайно изтощен, а очите му се бяха премрежили от всичко, което беше видял, той отложи другите покупки за следващия ден и тръгна бавно към Чапей, където шивачът Лунг Уанг му беше дал подслон.

Защото неговото сдружение от помагачи беше решило, че Лунг Йен не трябва да тегли рикша през трите — сега само два дни, които му оставаха; те си казваха: „Биволът не се угоява в ралото, а от много търкане дори и желязото изтънява.“

Йен се съгласи, че няма смисъл да купува храна с чужди пари, а след това да се похабява в пот и кръв, вместо да се натрупва по тялото в почтена тлъстина. Освен това беше стигнал до споразумение с шивача Лунг Уанг. Щяха да му бъдат дадени безплатно стая и легло, докато дойде синът му и за през цялото време, през което той щеше да остане в града. Шивачът Лунг Уанг, възстар човек с три брадавици на дясната буза, от които растяха три дълги и достопочтени косми, се съгласи да направи това, без да му се плати, защото не можеше да се каже със сигурност дали Лунг Йен не е член на неговото семейство, а освен това Лунг Уанг беше религиозен и желаше да си спечели една заслуга.

Йен беше щастлив, че ще прекарва нощите далеч от къщата на Кве Куей, защото се боеше от миризмата и близостта на Великия пушек. Но понеже не беше свикнал да спи в легло и под покрив, той

прекара изтощителна и неспокойна нощ. Смущението в неговите вътрешности израсна в тъмнината и стана почти непоносимо, когато бе изпушена последната от скъпите цигари и когато изгасна последната искра от тях. Той жадно вдишваше лютия пушек във въздуха под мрежата против комари, но това го караше да кашля. Правеше големи усилия да ограничи кашлицата си, защото не желаше да смущава своя любезен домакин в съседната стая. След известно време забеляза, че устата му е пълна със сладкия и омразно познат вкус на кръвта, която не беше изхранил, потърси кърпата си и изплю кръвта в нея, както би трябвало да прави всеки благовъзпитан човек.

Докато лежеше и не можеше да спи, копринената роба непрестанно се явяваше пред затворените му очи и той съжаляваше, че не я беше купил. „Ще трябва да ида и да хвърля още един поглед утре“, мислеше си той. Чувстваше се недоволен. Изведнъж мисълта за сина му го обля с голяма, жарка, и неизмерима радост и като притисна близо до себе си тази радост, най-сетне той заспа.

Първото, което той направи сутринта, беше да разгледа дрехата, която беше купил и сега тя не му се хареса и наполовина толкова, колкото предния ден. Той я показа на стария шивач, който я разгърна и я разгледа мърморейки, като същевременно гладеше космите на брадавиците си така, като че те бяха брада.

— Колко плати за нея? — попита той, а когато Йен му каза осемдесет цента, той извика: — Твърде много, твърде много... Осемдесет цента за дреха с винени петна, които никога няма да се изперат — каза старият шивач, като сочеше едно безцветно петно на дрехата.

— Вашите очила виждат дефекти там, където моите голи очи не откриват нищо — каза Лунг Йен съкрушено.

Той наистина не искаше да се яви пред сина си в изпръскани от вино одеяния, както би направил това пияница. Сви робата и я занесе обратно във Фукинг роуд. Първият плах поглед му показва, че копринената роба е още там. Но дори и сега той не даде да се разбере, че е решил да я купи, а вдигна врява заради винените петна и започна да се кара на търговеца, като че ли той самият беше важен господин. По този начин той обърка младия продавач и най-сетне копринената роба стана негова срещу половината от първоначалната цена. Това ще рече, че върна сивата памучна роба с нейните винени петна и след като

плати още един долар и двадесет цента, стисна скъпоценната дреха под мишница и си отиде.

Понеже не беше станал по-силен въпреки обилното ядене и безделието предишния ден, той отиде този път в Ханкеу, където близо до пазарището имаше една гостилница, прочута сред *кулите* със своя отличен готвач. Той имаше две неща предвид: първо той искаше да яде този ден, без да си навлече смущенията в стомаха, от които беше страдал предишния ден, и второ, искаше в този локал да гощава сина си. Затова беше естествено, че трябва да вкуси и да изпита със собствения си език дали храната отговаря на неговите очаквания и дали е достатъчно добра за предстоящия празник.

— Синът ми ще дойде в Шанхай по важна работа — каза той на келнера. — Ако съм доволен от твоята храна, ще го доведе тук. Той е голям учен, който знае всичките петдесет хиляди букви и е прочел всичките десет хиляди книги, затова кажи на готвача да се пораздвижи малко.

— Ориз пет цента паницата — зеленчук един процент повече, свинско седем цента, чайт безплатна прибавка — каза келнерът невъзмутимо. Той не виждаше какво става в Лунг Йен, а гледаше само дрипавите и въшливи кулски дрехи, които Йен носеше още. Палтото му беше разтворено, за да може въздухът да разхлажда мършавите му гърди, протърканите му панталони бяха навити, както когато тичаше с рикшата, а косата му беше покрита с прах.

— Не съм те питал за кулско ядене, а за нещо по-възвишено и необикновено. Патица от Съчуан, каквато ядат богатите хора, риба в кисело-сладък сос — каза Йен отвисоко. Той беше слушал за тези гозби, когато вратарите на ресторантите му плащаха комисионната, защото е закарал там своите пътници. Той не изпускаше нито за миг своята копринена роба, защото се боеше, че може да бъде открадната или да се измърси. А топлото, меко усещане от докосването на скъпоценната дреха под мишницата му го изпълваше с чувство на величие и гордост.

— Едно ядене с тези гозби трябва да бъде поръчано предварително и включва още четири други блюда. То струва един долар без пазарлък — каза келнерът високомерно. Отначало Йен се задоволи да си поръча ориз със задушени гъби.

— Ако остана доволен от готвача, не е невъзможно да поръчам такъв обяд с четирите други гозби — каза той.

Той изяде три паници запържен ориз и изпи много чай, но не мляскаше с устни, за да не би цената да бъде увеличена, ако покажеше, че яденето му харесва твърде много.

Преди да напусне гостилницата, той поръча обяда с патица и риба за деня, в който щеше да пристигне синът му. Келнерът поиска недоверчиво една предплата от тридесет цента, но когато Йен сложи парите на масата, той се поклони и му пожела десет хиляди години щастие и доволство.

След това Лунг Йен отиде в къщата на своя приятел Кве Куей, за да го накара да направи сметка на капитала му, защото той не можеше да направи нищо, когато се стигнеше до такива големи суми. Освен това желаше да получи съвета и съгласието на Кве Куей, за да се справи с друг извънредно важен въпрос.

— Куей, по-стари братко — каза той. — Необходимо е да направя на сина си подарък. Ти познаваш по-добре днешните млади хора, затова ми дай своя съвет.

Кве Куей кимна и след известно обмисляне даде сметка за състоянието на Йен. От осемте долара бяха останали още четири долара и десет цента. От тези пари седемдесет цента трябваше да бъдат оставени настрана за обяда, който той беше поръчал. Трябваше да бъдат купени още една шапка и едно елече без ръкави, и то трябваше да бъде копринено, защото Лунг Йен не можеше в никакъв случай да носи памучно елече върху копринената роба. Не беше мислил за това в опиянението си, когато правеше покупката. Освен това той трябваше да яде много и чувстваше нужда от още цигари. Във всеки случай ръцете му трепереха, а сърцето му пърхаше като птичка в кафез през цялото време, докато беше в магазина на Куей. Не усещаше нищо друго освен миризмата на пушека, макар че инспекторите от антиопиумната служба нямаха обоняние за нея.

Куей пресметна, че Йен спокойно може да отдели петдесет цента за подарък и след това пак щяха да му останат пари за непредвидени разходи във връзка с посещението на сина му. Двамата разискваха какво ще достави удоволствие на сина му. Йен мислеше за една шапка, каквито носят чужденците, защото шапка от този род беше неговото най-силно желание, когато беше на възраст колкото сина си. Но Куей

забеляза, че децата войници имат шапки и униформи и не им се позволява да се обличат по друг начин. Йен възропта срещу това ограничение на свободата на сина му, но Куей му обясни, че младите хора гледали на своята униформа като на почетна дреха и се гордеели с нея.

Докато двамата говореха, на Йен му прилоша, дори кожата под разтвореното му палто стана зелена и той бързешком стана и излезе. Чувстваше, че очите му потъват в главата и всичко става черно, толкова силен беше този пристъп на глад за Великия пушек. Така този ден той не стигна до никакво заключение, а оставаше само още един ден, в който трябваше да купи шапка и елече за себе си и подарък за сина си.

Тази нощ Лунг Йен страдаше от остри местещи се болки във вътрешностите; те се усещаха навсякъде. Най-сетне го изтощиха и той заспа. В своите сънища обаче той имаше същата съдба като нещастния *кули*, за когото често разказват на пазарището разказвачите на приказки, за да убиват времето на своите бедни слушатели. Този *кули*, който цял ден тичал и влачел своя товар и се обливал в пот, сънувал всяка нощ, че е богат човек, който яде до насита вкусни храни, пие оризово вино, има хубави любовници и не прави нищо друго, а само се изляга по копринените възглавници на дивана си, пуши наргиле с удоволствие; напротив, богатият човек, за когото бедният *кули* трябвало да работи, бил измъчван всяка нощ от ужасни сънища, в които се виждал като *кули*, нямал нищо за ядене, биели го с бамбукови тояги и трябвало да работи тъй усилено, че грохнал. Защото така завършваше разказвачът на приказки — онзи, който седи в носилката, е човек, но и онзи, който носи носилката, също е човек.

В своя сън сега Лунг Йен беше безмерно щастлив, макар че на сутринта само смътно си спомняше за него. Той беше притиснал до гърдите си своя син, както правеше, когато синът му беше още новородено бебе, беше разговарял с него, беше се хранил с него и най-сетне синът му беше коленичил пред него и му беше поднесъл благовония и паница с храна, точно като че ли самият той, Лунг Йен, бащата, беше вече починал и от него не беше останало нищо освен едно достопочтено име върху плочата на неговите прадеди и един дух на лице при сянката на кипарисите.

На третия ден Йен си купи шапката и черното копринено елече без ръкави. Той се опита да яде отново, защото старият шивач беше възроптал срещу него тази сутрин и беше казал, че Йен още нямал месо по костите си. Но още след първата хапка ориз, която сложи в устата си с пръчиците за ядене, той се почувства толкова зле, че трябваше да се откаже. Седеше в една открита готварница в стария град, където беше отишъл да потърси подарък за сина си. Седя там известно време, купи си няколко чаши чай, поглъщаше успокоителната течност и се опитваше да задържи малкото, което беше останало в стомаха му, но след четвъртата чаша чай една весела мисъл му мина наум и когато можеше да има вече малко доверие в своя непокорен и неразбираем език, той стана и се отправи към града на чужденците. Ненадейно му стана ясно, че синът му, който имаше модерно възпитание и беше може би възприел нещо от учението на чужденците, ще изпитва най-голямо удоволствие от някой подарък от магазините на чужденците.

Бъркотията в чуждестранния град отначало го слиса. Досега само беше минавал покрай магазините, без да ги поглежда. Друго беше, когато трябваше да се избира и купува. Но след като беше прекарал така няколко часа, след като беше пипал стотина неща, той се натъкна най-сетне на съвършения подарък. Това беше малка кола, нова, блестяща и точна имитация във всяка подробност на големите вонящи коли, с които бяха пълни улиците. Чудното тук беше това, че малката кола съдържаше една машина като големите. Човек я навиваше и колата тръгваше бързо от само себе си, тракаща и жива, като своите по-стари сестри. Йен беше напълно спечелен. Той няколко пъти накара да му навият колата и докато тя се движеше по пода, той стоеше с тъпа усмивка на учудване и радост.

— Това е за моя син — повтаряше той постоянно. — Моят син се е нагълтал с много учение и обича новоизобретени неща.

Човекът от магазина поиска шестдесет цента за колата и много грубо отказа да се впусне в радостите на пазарлъка.

Щастлива възбуда, предизвикана от неговата находка, събуди у Йен апетит. Той клекна на брега на Съчоу Крийк и си купи малко ориз от един амбулантен готвач, който с виковете си се мъчеше да примамва хора от лодките. Неколцина млади хора минаха по наклона и дойдоха при Йен. Тяхното държание беше грубо, но те бяха весели хора и Йен

държеше пръчицата си за ядене във въздуха, когато слушаше шегите, които те разказваха. Но посред смеха той пак направи гримаса; болките му се бяха върнали, и то с такава сила, че той се сви о две, безпомощен от спазми.

— Болен ли си, братко? — попита един от младежите, а друг каза със смях:

— Много си натъпкал стомаха си.

Йен избърса студената пот, която струеше по лицето му. Ако хората от реката не бяха тук, той щеше да пъшка гласно. Но през последните няколко дни той беше оставил зад себе си грубостта на своя живот като кули и беше направил усилия да си спомни онези принципи на прилично държане, които му беше втъпил преди дълги, дълги години неговият достопочтен дядо. Той залиташе, когато стана, за да си тръгне. Спомни си какво може да прави, за да прогони болките си. Не трябваше да пуши. Никога вече не трябваше да пуши. Но все пак не можеше да изправи сина си пред баща, свит о две от болки, чиито стомах се бунтуваше и се изпразва в най-неудобните моменти. Той се домъкна до трамвая и се качи в една кола за клиниката в Чапей, където по-рано беше лекуван без заплащане.

Йен винаги беше мразил трамваите. Те се движеха бързо с шум и тракане и побираха толкова хора, че с тях можеха да се напълнят тридесет рикши. И сега, когато за пръв път се возеше на трамвай, той не го обичаше повече, защото макар вътрешността на колата да беше светла, блестяща и прекалено елегантна, бързината караше стомахът му да се чувства още по-зле. Йен се сви на кълбо и от време на време падаше на завоите. Но най-после и това мъчение свърши и той се изправи отново на краката си.

Този ден Йен не беше обул сламените си сандали, а новите си черни обувки, защото нямаше да е хубаво, ако неговият уважаем син забележеше, че баща му не е свикнал с тях. Той се натъжаваше, като гледаше как жълтият прах от покрайнините на града помрачава техния черен блясък, но се утеши с мисълта, че може да ги изчетка.

Той ги изчисти от праха със своето скъсано палмово ветрило, преди да влезе в къщата на болните. Една млада госпожа седеше вътре, облечена в бяло, сякаш за погребение. Тя го запита как е името му, откъде иде и къде отива, обаче не направи това от вежливост и по предписания маниер: „Как е името на уважаемия господин? Откъде

има добрината да идва господинът? Какво може да е желанието на уважаемия господин?“. Напротив, тя излая:

— Име?... Адрес?... Къде живееш?... Какво работиш?... Какво ти е?...

Йен сведе очи и събщи, че е кули и че в неговия недостоен стомах благоволява да се появява някаква болка. Грубата млада жена написа това на една карта, която пхна в ръката му. Освен това тя сравни отговорите му с нещо, което беше писано в една дебела книга, и каза:

— Ти си идвал тук два пъти преди, нали?

Йен каза:

— Да — а тя излая:

— Почакай тук.

Той седна на пейката до стената.

Понеже стомахът му сякаш се боеше от доктора също както и самият той, болките му, като от магия, изчезнаха в този момент. Но сега беше твърде късно, за да избяга. Той изпитваше голямо желание да извади малкия автомобил и да го пусне да върви. Това щеше да направи неговия престиж много по-голям и щеше да накара младата жена да се засрами, когато види какво притежаваше той. Но преди да стори това, друга жена се показа на вратата, погледна го, усмихна се, взе картата от ръката му и каза съвсем свободно:

— Елате вътре, стари Лунг Йен, ако обичате.

Макар че младата говореше така, както говореше самият той, а тази госпожа говореше по чуждестранен маниер, той имаше голямо доверие в нея.

— Аз имам желанието да представя своята низка личност пред високата личност на стария доктор — каза той с цялата вежливост, на която беше научен.

— Аз съм докторът — каза госпожата с усмивка. — Можеш да ми кажеш какво ти е.

— Велика стара госпожо — започна Йен със смущение, като направи един поклон, — в корема ми има някаква болка, която се върти и хапе като животно.

Лекарката хвана ръката му така, както никой не беше я хващал от онези дни, когато Жасмина излизаше с него извън градските порти. В същото време тя продължаваше да се усмихва и да го гледа така, че той

започва да се поти в своето смущение. Младата влезе и прочете нещо от една книга, което той не разбра. След това лекарката престана да се усмихва. Не му харесваше това, че вижда и двете жени облечени в бяло; сякаш бяха винаги готови да оставят своите болни да умрат и да ги погребат.

— Слушай, Лунг Йен — каза лекарката строго, — преди две години и тридесет и четири дни твоето име е било записано в книгите на противоопиумната служба и ти си бил предупреден. Спомняш ли си?

Лунг Йен отпусна глава и прокара два пъти езика си по прашните си устни.

— Спомням си, велика стара госпожо — каза той покорно. През цялото време той държеше притиснато до сърцето си пакетчето, в което беше малката воняща кола.

— Ти знаеш, че ще трябва да бъдеш обезглавен, ако те заловят да пушиш пак — продължи лекарката.

Йен не можеше да измисли никакъв отговор. Тя продължаваше да го гледа, а той чувстваше, че очите ѝ се забиват в него като дълги остри нокти. Чувстваше как всяка кост в неговото изнурено тяло и всяка хлътналоост по лицето му издават факта, че се е отдал на Великия пушек.

— Д-р Хайн! — извика Пърл Чанг към съседната стая. Тя се опита по един почти разсеян начин да изтръгне пакетчето от пръстите на Йен.

— Ще трябва да се съблечеш, за да може старият доктор да те прегледа — каза тя. Но Йен стискаше здраво съкровището си. — Какво имаш тук? — попита тя. — Ние няма да го откраднем, ще ти го пазим добре.

Йен беше благодарен, че тя не го разпитва повече за опиума. Приятна слабост го обзе и той изпита желание да разкрие всичко, каквото беше в сърцето му.

— Това е подарък за моя син, велика госпожо — каза той. — Той ще ми дойде на гости. Не съм го виждал от дълго време.

— Това е радостен случай, Лунг Йен, и аз ти пожелавам щастие — каза лекарката. — Разбирам, че искаш да бъдеш силен и добре за този случай.

Тя се обърна към д-р Хайн, който излезе от стаята си, бършейки ръце.

— Какво имаме тук? — попита той на английски, като отиде при Лунг Йен.

— Опиум — каза Пърл. — Очевидно съвсем лош случай. Той е регистриран и би трябвало, точно казано, да бъде предаден.

— Намирам, че нашият принцип е по-добър — да не оставяме да бъдат отсичани глави на хора по една диагноза. Ние сме лекари, а не съдии. Да знаехме само как да помогнем на тези бедни дяволи!

— Той очаква сина си. Вероятно изведнъж е спрял да пуши и сега полудява от болки и не знае какво да прави.

Лунг Йен слушаше със зяпнала уста непонятния говор. Той отново започна да изпитва страх.

— Болките са от работа и глад, велика госпожо — каза той в отчаяние. — Храча кръв, защото страдам от болестта, наречена Черната слабост. Не съм употребявал Великия пушек, откакто бях предупреден.

— Разбира се, той се опитва да лъже — каза Пърл. Тя прихна да се смее. — Аз не мога дори да му кажа, че лъже. Той ще изгуби и малкото престиж и ще иде по дяволите.

— Ела при мен — каза д-р Хайн, като кимна на *кулито*.

Въпреки своя страх Лунг Йен не можа да се сдържи да не се засмее, защото лекарят говореше на много смешен език и кимаше по погрешен начин.

Д-р Хайн затвори вратата. Той го почука и го преслуша, поклати глава, когато откри хъркането в засегнатия дроб и накрая каза:

— Бих ти препоръчал една баня.

Йен започна да свиква със смешния китайски на доктора.

— Имам намерение да се изкъпя утре сутринта — увери го той.

Той изпитваше голям страх пред инструментите в стъклените шкафчета покрай стената. Беше чувал, че много от чуждестранните лекари орязвали и осакатявали болните, така че тялото им не било цяло, когато влизали в царството на смъртта.

— Не искам да ми бъде отрязано нищо — каза той решително, когато лекарят се приближи до него с един блестящ предмет в ръката.

— Ние тук не режем нищо от хората — измърмори лекарят и бодна ръката на Йен с някаква игла. Лунг Йен гледаше със

задоволство. Боденето с игли беше стара и ползуваща се с добро име практика на лекарите. Той се надяваше, че ще го набодат с много игли, но нямаше повече.

— Болките ще престанат и ти ще бъдеш щастлив — каза лекарят. — Можеш да идваш при мен всеки ден. Аз ще се опитам да ти помогна.

Той поддържа палтото на Йен, за да се облече, защото *курито* трепереше толкова много, че не можеше да улучи ръкавите си. След това го изпрати пак в другата стая.

— Говорете с човека, Пърл — каза той на английски. — Ще са ми потребни още десет години, докато науча малко китайски.

На масата пред Пърл беше седнало малко момиче, чиито зачервени попарени ръце тя мажеше с мехлем. Милосърдната сестра стоеше до нея с навит на руло бинт. Детето се усмихваше храбро, беше захапало долната си устна, докато малките му черни очи следяха всяко движение на лекарката.

— Почакай — каза Пърл на *курито*. — Седни и си почини малко. Имам да ти кажа още нещо.

Йен седна послушно. Той чувстваше, че във вътрешностите му се разлива приятно успокоение, като успокоението след първата лула.

— Постоянно тези попарвания — каза Пърл на д-р Хайн. — Ходил ли сте някога в японските копринени фабрики в Путун? Всички майки водят децата със себе си, за да могат и те да спечелят някоя пара. Те вадят пашкулите от басейните с вряла вода. Това е от там. Да бихме могли само да прокараме по-добро законодателство за фабриките!

Тя превързваше малките ръце и се усмихваше весело на детето.

— Ами новите правилници за труда? — попита д-р Хайн.

— Само в Международната колония — каза Пърл. — Ние още не можем да упражняваме контрол над това, което става извън нея. Ще е потребна още много упорита работа, д-р Хайн, преди да имаме човешки условия.

Тя свали от масата малкото момиче и взе в ръце неговите грубо бинтовани малки ръчички.

— Кажете на майка си, че няколко дни не бива да ходиш на работа — каза тя. Детето отпусна глава и прехапа устни. — По колко изкарваш на ден? — попита Пърл.

— Тридесет цента — промълви малкото същество.

Пърл въздъхна, взе чантата си от писалищната маса и сложи няколко монети в джоба на мръсното, бяло, износено палто на момичето.

— Дадох заплатата ти за четири дни — каза тя сериозно. — През тези дни трябва да работиш за мен. Разбра ли? Трябва да идваш тук всяка сутрин и да чакаш да ти дам нареждания. — Ще правиш ли това?

Малкото момиче кимна и изтича навън.

— Има твърде много неща, които университетите не преподават, докторе — каза Пърл, като се обърна към Йен. — По-добре ли се чувстваш? — попита го тя.

Йен беше видял с учудване, че тук плащат за това, че си болен. Той също се надяваше да спечели няколко цента. Пърл кимна на милосърдната сестра и тогава тя и Йен останаха самички. Тя седна на масата и го погледна.

— Разкажи ми, защо не си виждал толкова дълго сина си — започна тя.

За нея съществуваше непрекъснато една и съща мъчнотия — да спечели доверието на хората, които идваха в клиниката. След малко Йен започна едно заплетено обяснение, но скоро се смути и го забрави.

— Имам писмо от сина си — каза той в изблик на гордост и като разгъна от носната си кърпичка листа, го подаде на лекарката. Тя го прочете с голямо внимание.

— Това е едно хубаво, умно и вежливо написано писмо — каза тя, като го подаде обратно и направи слаб поклон. — А сега ти искаш синът ти да не завари болен баща. Това е естествено.

— Това е то, това е то, велика госпожо — каза Йен разпалено.

— Ти изглеждаш така, като че ли си съсипал здравето си с опиум — започна Пърл, гледайки неговото слисано кулско лице. — Не казвам, че си направил това, защото как мога аз, една недостойна млада личност да те обвинявам в лъжа? Само казвам, че изглеждаш така, както би изглеждал човек, който е дал свободен път на порока. Какво ще си помисли синът ти, като те види пак? Сега, ако — аз само казвам ако — Великият пушек е бил причината за твоята болест, тогава старият доктор и аз ще можем, може би, да ти помогнем. Трудно е да изостави човек навика да пуши опиум, но хиляди хора са направили това. По-приятно е да изостави човек пушенето, отколкото да му бъде

отсечена главата. Не мислиш ли? Ако опиумът те е направил болен, тогава можеш да идваш тук всеки втори ден и ние ще направим от теб силен човек, така че синът ти ще може да се гордее със своя баща. Но понеже казваш, че твоето състояние няма нищо общо с Великия пушек, ние не знаем от каква болест страдаш и какво лекарство би ти помогнало.

Йен отпусна глава, защото строгата любезност на жената го правеше слаб и той би предпочел да ѝ каже истината. Беше му останал достатъчно ум, за да размисли: „Тя иска да ме хване в клопка и да ме предаде, за да ме обезглавят“.

— Не разбирам нищо, не съм пушил — измърмори той упорито.

Пърл вдигна рамене. Тя му върна пакетчето, което той ѝ беше поверил така неохотно. Лицето на Йен светна, когато притисна отново скъпоценния предмет. Малката кола беше увита във вестник, тъй безразсъдно се отнасяха продавачите в чуждестранните магазини с такива скъпи неща като хартията.

— Може би ще достави удоволствие на великата госпожа да види скъпоценния подарък, който съм купил за сина си? — попита той разпалено, разгъвайки вече хартията от блестящия предмет. Той клекна на пода и постави автомобила в движение. Чудото бе повторено. Малката кола се въртеше бързо с шумолене в кръг. Йен вдигна очи, за да види възхищението на лекарката.

Пърл постоянно изпитваше безпомощност от нищетата и простотата на тези хора. В Америка тя беше като китайка, в Китай се чувстваше като американка.

— Пожелавам ти щастлива среща със сина ти — каза тя на Йен. Тя гледаше подире му, докато той се отдалечаваше с поклони. „Ако Чанг ме напусне, все пак ще имам поне работата си“, мислеше Пърл, като стоеше, без да вижда нищо. Тя отиде при умивалника и изми ръцете си.

Йен си тръгна и с всяка минута се чувстваше по-силен. Най-много би му се искало да вземе рикшата си от Канинг стрийт и да работи през цялата нощ. Мина му през ум, че може би неговото нежелано безделие го разболява. Неволно забърза така, както

обикновено бързаше, прах и мръсотия се вдигаха на облаци изпод обувките му.

Като минаваше покрай Северната гара, той видя, че много хора бяха проточили шия; покрай тях носеха знамена и имаше музика от барабани и тръби. Това му беше добре дошло, защото не знаеше как щеше да прекара часовете до времето, когато щеше да види сина си.

— Какво е това? Войници ли? — попита той друг един *кули*, като се опита да погледне над рамото му.

— Деца войници — каза *кулито*, без да му обърне голямо внимание. — Хубави малки дяволи.

Тези думи не проникнаха веднага в дебелията глава на Йен и той си проби път между хората само от безцелно любопитство. Едва няколко минути по-късно му стана ясно значението на това, което беше чул.

— Деца войници ли? — извика той. — Това скаутите ли са, които идват в града за някакво тържество?

Няколко души му се изсмяха, а едно момче извика:

— Обявили са награда за най-глупавия *кули* в Шанхай. Ти да не се състезаваш за нея?

— Син и внук на костенурка! — изруга Йен. — Майка ти е спала с някое куче!

Той си проби път в предната редица и наблюдаваше зрелището със зяпнала уста.

От вратите на гарата се изливаше безкраен поток от момчета, деца с всякакъв ръст, носещи униформи като войници: ударът от обувката им беше силен и ритмичен, медните инструменти на музиката блестяха, знамена и хоругви се вееха над и покрай тях. Но това, което слиса най-много Йен, беше чистотата и здравият вид на всички тези момчешки лица под широкополите шапки.

— Какво пише на знамената? — попита той един стар човек, до когото беше застанал.

— Знание, смелост, благоволение — прочете без колебание старият човек.

Йен му благодари. Една мисъл се беше стрелнала през него, карайки го да се задъхва и почти щеше да направи да се пръсне.

— Едно от тези деца е моят син — каза той на стария човек, но шумът от барабаните заглуши гласа му.

Той остана пред гарата, докато излезе последната група, която се строи и отмина. Имаше стотици и хиляди деца и мина повече от час, преди последното от тях да отmine. Йен стоеше и разглеждаше търпеливо всяко от десетте хиляди млади лица. „Един от тях е моят син!“. Когато престанаха да идват нови деца и последните се присъединиха към колоната, той въздъхна дълбоко, сякаш на сън и се огледа разсеяно. Зрителите напуснаха площада и Йен си тръгна също. Заедно с мнозина други той тръгна подир отдалечаващите се звуци на тръбите. Неговите здрави крака на кули сами го носеха подир маршируващите деца. „Един от тях е моят син“, казваше си Лунг Йен.

VII

През целия си живот Хелен беше живяла по сметка, не по инстинкт. Мъжете бяха материалът, от който тя беше издигнала сградата на своя живот, материал, който беше понякога слаб, понякога неподдаващ се, понякога отблъскващ, а понякога приятен, но винаги презрян под нейната ръка. Един от законите на човешката природа е, че човек никога не може да се освободи напълно от чувствата си, защото чувството израства подземно, кипи и колкото повече се потиска, толкова по-вероятно е да избухне.

Чувството си отмъсти на Хелен, като я облада с любов в неподходящ момент и спрямо един неподходящ обект. Един незначителен американски продавач, един среден човек със средно сърце, Франк Тейлър, помощник-директор на шанхайския клон на филмовото и фото дружество „Еос“, годеникът на една милосърдна сестра от средната класа, който беше достигнал до седмична заплата от шестдесет и пет долара. Хелен можеше да види съвършено ясно това, когато мислеше трезво върху него. Но тя не желаше да вижда ясно и да мисли трезво. Тя желаше да бъде отнасяна надалеч и да се оставя да бъде отнасяна. Във всяка начеваща любов има един момент, когато още има време да се оттеглиш, да загасиш искрата и да забравиш. Допусне ли се веднъж да отmine този момент, било от безгрижие, било съзнателно, любовта става нещо безвъзвратно. Хеленината безпаметна любов беше безвъзвратна.

Понеже не беше обичала никога по-рано, тя се държеше, както се държат момичетата на шестнадесет години, когато преживяват първата си любов. Често стоеше пред огледалото и се разглеждаше дълго и критично, за да види дали е достатъчно красива за човека, когото обича. Сега фризираще косата си по друг начин. Отиваше с кола във френския квартал и си купуваше рокли, шапки и парфюми. Сърцето ѝ се разтупваше силно винаги когато позвънеше телефонът и я обземаше скръб, когато се оказеше, че не е Франк. Тя разпитваше Кларксън, своята камериерка, за нейните поведнали и забравени любовни

преживявания. По цели часове седеше в хола с очи, втрени в въртящата се врата, за да не пропусне първия момент, когато Франк влиза. Тя пееше тихо над многото писма, които му пишеше, но не изпращаше никога. Плачеше често и без причина и беше щастлива, действително щастлива за пръв път през живота си.

Нищо не беше вече както по-рано, дори сънят ѝ. По-рано той беше дълбок и без сънища. Сега тя започна да сънува и беше страшно, че всичките ѝ сънища се връщаха към детинството ѝ, като че ли целият ѝ по-късен живот не беше живот. Франк беше винаги там, в тези живи сънища, но не като личност, а само като неопределена радост.

Така се случи, че през трите дни между тяхната първа целувка и пристигането на годеницата на Франк Боби се явяваше бегло и нощем изчезваше напълно. Потър, който добросъвестно водеше дневник, в който отбелязваше състоянието и движенията на своя господар, правеше разсеяни вписвания: „Отсъства от 7 ч. 34 м. сл. пл. до 9 ч. 10 м. по. пл. Не беше пиян.“ „Спа от сутринта до следобед. Не яде нищо. С добро настроение и трезвен. Не зная къде ходи.“

Хелен отиде при Боби в стаята му и го погледна. Дори в съня си той беше изтощен, а лицето му лъщеше от пот. Портфейлът и ръчния му часовник бяха на нощната масичка. Хелен прегледа небрежно съдържанието на портфейла. Беше набъбнал от книжните пари на Шанхай. Тя го сложи пак на масичката и повика Потър.

— Когато се събуди съпругът ми, кажете му, че отивам на сказка върху китайското изкуство, а след това у Чанг — излъга тя.

Тя знаеше, че Боби по-скоро би се вмъкнал в някоя горяща къща, отколкото да се реши да бъде пак в компания с учения китаец. Телефонира на Франк, но не от стаята си, а от телефонната кабина в мецанина на хотела. Те се возеха в таксита, седяха по пейките в парковете, хранеха се в потайни френски, руски и китайски ресторанти. Танцуваха през целите три нощи. Нощем се държаха постоянно за ръка. *Кулите* от рикшите се смееха и тичаха внимателно, за да не пречат на чужденците и за да спечелят голям бакшиш. Те заставаха на някой ъгъл и се сбогуваха безкрайно; не можеха да понесат раздялата. Три дни и три нощи.

Една вечер тя направи посещение на Франк в малкото жилище, което той делеше с журналиста Морно. Франк беше заплашил Морис с бавна мъченическа смърт, ако си подаде носа в жилището тази нощ,

беше направил трескави приготовления, беше довел своя прислужник Ах Синфу до състоянието на безмълвно китайско отчаяние и беше заповядал да му острижат косата. Взе назаем копринени завивки, купи цветя, постави в лед шампанско, защото имаше неопределеното убеждение, че шампанското е подходящо при приключение с жена от типа на Хелен. Той мразеше шампанското, затова се измъкна и сръбна уиски. Взе Хелен в прегръдките си и целуваше, като че беше полудял. Капката кръв от южните морета в жилите му се съживи за пръв път. Хелен се трогна, като откри колко неловък любовник е. В речника си той нямаше думи, с които да изкаже чувствата си.

— Обичам те — казваше ѝ. — Днес повече от вчера, утре повече от днес.

— А вдругиден ще бъдем екзекутирани — каза Хелен.

Той притисна ръката си на устата ѝ и я държа така, докато тя не можеше вече да диша. Докато бяха още в прегръдка, започнаха да се стичат сълзи по лицето на Хелен.

— Какво има? — попита той в смущение. С влажната коса над челото и със своя силен, мургав гол врат той приличаше на млад дивак.

— Не мога да те оставя вече — промълви Хелен.

— В хубава каша се забърках — мълвеше той, щом останеше сам, — аз обичам Рут. — Той знаеше, че това не беше вече вярно. Все пак си представяше, че когато дойде Рут, всички тези проблеми ще се изяснят. По-рано веднъж тя се беше намесила в един такъв момент на обърканост и беше поставила всичко в ред. Очите ѝ, гласът ѝ, спокойната и здрава природа, твърдите и малки ръце на милосърдна сестра. На закуска той изненада червенокосия Морис с една философска сентенция.

— Има любов и любов — забеляза той. — Има един вид ракетна любов, червено, зелено и синьо, много шум и блясък. Излитане, знаете, направо нагоре към небето — и всичко е свършено. Не остава друго, освен една грозна, овъглена пръчка. А има и друг вид — любовта при огнището, нищо сензационно, но топло и постоянно, и можете да седите при огнището си всеки ден от живота си, да бъдете щастливи, че сте си у дома.

Морис беше тъй изумен, че спря да яде.

— Овидий със своята „Ars amandi“^[1] не е нищо в сравнение с теб — беше всичко, което каза той.

Беше последната нощ преди пристигането на Рут. Франк и Хелен танцуваха под светлинното колело в Клуба на божурите.

— Ако бяхме и двамата свободни, Франк... — каза Хелен.

Малки светли отражения подскачаха и се плъзгаха по лицето ѝ. Тя се притискаше тъй плътно до него, че изпитваше болка.

— Не сме свободни. Нека не се измъчваме — каза той грубо.

Те танцуваха непрестанно. Гъст син пушек висеше на пластове над тях, а залата се осветяваше само от въртящите се цветни светлини на колелото.

— Бих искал да те целуна пред всички — промълви Франк.

— Тогава го направи — каза тя жадно.

Той я целуна зад книжните цветове на божурения гъсталак. Саксофонистът видя и смигна съчастнически. Някога той е бил знаменосец в руски гвардейски полк, саксофонистът в „Клуба на божурите“.

В три часа музикантите прибраха инструментите си. Беше дошъл краят.

— Това беше нашият последен танц — каза Хелен, когато Франк наматаше на раменете ѝ дългия кейп от бял шифон.

— Защо да не танцуваме заедно, когато Рут ще бъде тук? — попита той весело.

Тя поклати глава с морна усмивка. Не беше нито нощ, нито вече ден.

— Рикша или такси? — попита Франк.

— Рикша — каза Хелен. — По-дълго трае.

— Никога ли не се изморявате? — попита той, като ѝ помагаше да се качи в рикшата.

— Имаме още половин час — каза тя. Изглеждаше бледа под светлината на малкото фенерче на рикшата.

— Санг Хай Лер Квант — каза той на своя *кули*.

Докато чакаха тълпата от бореци се, викащи и смеещи се *кули* да се разпръсне и двамата *кули* да потеглят един след друг със своя товар по тясната улица, която водеше към Порт Сечуан роуд, стана малка сцена, на която Франк не отдаде значение. По това време на нощта винаги имаше множество просяци пред „Клуба на божурите“. Малки, пъргави момчета въртяха колела, а стари жени със сакати ръце протягаха своите просяшки панички.

— Но чоу — викаха те, — но чоу, нямам нищо за ядене.

Ненадейно един бял човек се изстъпи от тази тълпа от китайски бедняци и се приближи до Хелен. Той протегна дланта си и каза:

— Но чоу.

Хелен отначало не разбра.

— Какво има? — попита тя.

— Но чоу — повтори човекът почти заплашително.

Той имаше руса коса и руса брада като брадата на Христос. Беше облечен в мръсни дрипи като китайски просяк и вонеше също така. Хелен потръпна, като си помисли, че един бял човек може да изпадне до тази низина на нищетата и да бъде в обществото на китайци. Човекът имаше хлътнали сини очи, а лицето му имаше израз на благородство под пластове мръсотия и мизерия. Хелениният *кули* завика срещу него и го изтика грубо, като пое дръжките на рикшата и започна да тича.

— Чакай, чакай! — извика Хелен и като се обърна към Франк, чиято рикша следваше нейната, тя извика пак:

— Кажете му да спре.

— Стоп! — каза Франк и двете рикши спряха рязко.

Кулите се разсърдиха, защото двойното потегляне и трудното спиране отнемаха много от силата им. Просякът беше застанал още веднъж до Хелен.

— Но чоу — каза той.

— Вие руснак ли сте? — попита тя на руски.

— Да, госпожо, руснак. Гладен съм, нямам нищо за ядене. Милостиня — каза той.

Хелен отвори чантичката си. Тя гледаше проницателно човека.

— Как е името ви — попита тя.

— Гриша — отговори човекът.

— Гриша чий? — настоя тя.

Просякът само вдигна рамене.

— Нямате ли бащино име? — попита тя нетърпеливо.

— Нямам бащица, нямам майчица, а стомахът ми е празен — каза той плачевно.

Тя смачка един книжен долар и го пусна в ръката на просяка, без да се докосне до нея.

— Карай! — каза тя настойчиво и *кулите* започнаха пак да тичат.

Франк бе изненадан, като я чу да говори руски.

— Откъде знаеш руски? — попита я той, когато стигнаха на широката улица и рикшите им се затъркаляха една до друга.

Хелен протегна ръката си навън, както беше свикнала да прави това през тези къси любовни дни.

— Аз зная куп неща, които вие не знаете, миличък — каза тя.

Градът бе пълен с изгнаници — проститутки, сводници и мошеници от всякакъв род. Почтените хора отбягваха да бъдат виждани в руски компании. Хелен знаеше, че Франковото пуританско сърце изпитва дълбоко презрение към всеки русин. Тя не можеше да му каже, че и тя спада към тези руски изгнаници. Още по-малко можеше да му каже защо кратката среща я беше разтърсила от дъното на душата ѝ. „Този Гриша би могъл да бъде моят брат, мислеше си тя. Може би той е брат ми. Моят малък брат Гриша в неговата кадетска униформа“. Трептящият над леглото ѝ полилей с всички негови кристални призми. Гарата, изстрели, викове, трупове. „Гриша също ли е умрял?“ — беше попитала тя, когато Чирикови я бяха прибрали.

— За какво мислите? — попита Франк.

— За нищо.

Небето над тях беше вече по-светло. Изведнъж всички лампи изгаснаха. Първите трамвайни коли тръгнаха с далечен трясък.

Обикновено при моста над Съчоу Крийк имаше кули, които чакаха, за да помогнат на момчетата от рикшите да изтеглят последните по наклона и да ги спуснат пак след това, защото мостът образуваше стръмен свод. Но в този късен час нямаше никой и Хелен чуваше как се задъхва нейният кули като страдащ от задух кон.

— Нека слезем — каза тя на Франк.

Това беше едно последно оправдание, за да се забавят още. През моста отгатык се издигаха Бундът и високите здания на Международната колония. Нощта свършваше. Хелен с радост би сграбчила в ръцете си слънцето и би го тласнала надолу под хоризонта, за да отложи разсъмването. Утринен ветреца раздвижваше тежкия и тих въздух, повдигна Хелениния кейп и пак го остави да падне. Тя се облегна на парапета и загледа надолу. Франк обви ръката си около нея и я притегли към себе си. Лодки жилища бяха привързани долу, струпани нагъсто една до друга, сиви и неподвижни във водата, с

техните сводообразни рогозчени покриви и с малки фенерчета по страните си, написани с чуждестранни букви.

Подвижни мостчета водеха от една лодка до друга. Тишина висеше над тези лодки, в които хората спяха натъпкани един до друг. Един странен гол човек отиде на задната част на една лодка. В сивата светлина той изглеждаше сив. Взе една кофа и с въже я спусна във водата. Кофата удари водата с глухо изпляскване. Човекът стоеше спокойно, чакайки докато кофата се напълни с вода, и след това я изтегли пак нагоре. Той я вдигна над главата си и изля водата над себе си. Звукът от пляскането и шуртенето на водата създаваше впечатление на прохлада. Човекът седна на края на лодката и се загледа във водата. Качето седеше там в неподвижна почивка, тялото му отново се сля с лодката. Пак излезе вятър и мина край тях. Двамата кули бяха клекнали на края на моста, чакайки да поемат товара си. Едно кормило заскърца долу, едно дете изплака жално и сетне пак настана тишина. Изкукурига петел.

Хелен се оттегли от парапета и се усмихна на Франк.

— Колко важно изглежда всичко, когато човек е влюбен — каза тя.

Тя отпусна глава и протегна двете си ръце към него. Той не ги пое, защото пак изпитваше онова нервно чувство, че е мръсен. След миг Хелен отдръпна ръцете си и ги пхна под тънкия си кейп.

— Моля, изпратете рикшите да си идат, а ние да вървим пеша — помоли тя.

Франк искаше да възрази, но не го направи. Той плати на *кулите*, за да си идат. Хвана Хелен под ръка и двамата тръгнаха бавно нататък. Един полицай сик ги срещна и ги изгледа строго. Утринна птичка се беше пробудила в малкия парк Вей Танг, плахо пеейки своите гами. Когато стигнаха до началото на Нанкин роуд, Хелен спря.

— Погледнете платноходките — каза тя.

Тежките платноходки се движеха бавно по Хаунгпу и на техните прилични на прилепови крила платна се очертаваше тънък ръб от светлина. Не се чуваше звук. Един стар китаец, който мина покрай тях, не вдигна шум със своите плъстени подметки.

— Няма ли морски орли? — попита Хелен разсеяно.

— Не, в Шанхай няма — каза Франк.

— Не ме изпращай до хотела — каза тя. — Сега бих искала да взема такси.

Те почакаха, докато мина едно от златножълтите таксита и Хелен се качи в него.

— Радвам се, че се запознах с вас — каза тя.

Това звучеше тривиално. Франк пъкна глава в таксито, за да я целуне, но тя усмихнато поклати глава. Той стоеше на бордюра, когато таксито потегли. Това беше тяхното сбогуване.

В хотела беше шумно от бръмченето на подранилите прахосмукачки. Потър беше поставил два стола един до друг срещу празното огнище в салона на техния апартамент и спеше върху тях. Вентилаторът пееше монотонно над главата му. Той се събуди, когато влезе Хелен, но остана където си беше.

— Мистър Ръсел още ли не се е върнал, Потър? — каза тя.

— Не, мадам, чакам го — каза Потър.

— Много добре, Потър. Благодаря, Потър. Лека нощ — каза Хелен. Тя застана на вратата на спалнята си. — Кажете на Кларксън да не ме събужда — каза тя.

Беше изтощена като след раждане.

Градът изплуваше бавно от бялата утринна мъгла, гигантският град, порочният град, трудолюбивият, опасният и застрашителният град Шанхай. Градът при морето. Чужденци го бяха издигнали от тинята и калта, те бяха натрупали своето състояние с опиум и контрабанда, от потта и кръвта на китайските кули чужденците бяха изстискали богатства. Сега зад гърба му лежаха годините на неговата първа младост; беше започнал да размишлява, да се учи на изтънченост, да се срамува от своето минало. Три и половина милиона хора спяха под неговите покриви, в небостъргачи, в дворци, в луксозни хотели и върху дрипави рогозки, в лодки, на удобни легла и в мръсни, тинести ъгли. Те спяха, сънуваха и се пробуждаха, мисионери и милионери, победители и жертви, изнудвачи и изнудвани. Фабрични сирени подканяха към труд работната ръка — жени, деца и кули се движеха в поток като добитък и отиваха във фабриките да предат коприна и да тъкат памук. Ранните самолети излитаха във въздуха и изчезваха в небето. Войници правеха упражнения, носачи носеха стоки

на кейовете, някъде миеха автомобили, другаде комарджии излизаха от клубовете, залитайки, изгубили и спечелили. Индуси, французи, руси, анамити и китайци полицаи пазеха реда. Банди от крадци и разбойници си поделяха плячката от нощта. Банки вдигаха рулетките си, нощни клубове се затваряха. Моряци се отправяха на групи към своите кораби, а кафявите платна на хилядите платноходки бяха разпънати. Занаятчий от всякакъв цвят и бранш се навеждаха над работата си. Хората сърбаха чай от безброй синьо-бели чаши, а онези, които бяха твърде бедни и не можеха да си купят чай, пиеха гореща вода. Стоки от цял свят се разтоварваха в пристанището, китайски посредници вършеха търговски сделки за сметка на чужденците и по ръцете им полепваха чуждестранни пари.

Пред вратата на този кипящ свят, наречен Китай, се трупаха на тълпи конкуренти със своите стоки. Подземни конфликти и подкупничество се развиваха между контрабандисти и митнически чиновници. В университетите се стичаха студенти, за да напълнят главите си с чуждестранно учение за благо на тяхната страна и на техния народ или за тяхно собствено добро, на техния род и семейство. Мърморещи нещо свещеници палеха свещи и благовония и хора от всички религии се молеха пред олтарите на всяка вяра. Будисти, таоисти, ламаисти, католици, протестанти, мормони; християни от всякакъв вид се бореха за душата на китайците, а продавачи от всички нации се бореха за техните пари.

Като пяна върху буйния поток на града плуваха философите и поетите, журналистите и учените, писателите, актьорите и художниците. Десетки хиляди клюкари търчаха между културите на Запада и Изтока, опитвайки се да действат като посредници и обяснявайки едната култура на другата. Десетки хиляди изхвърлени хора се вкопчваха в ръба на обществото, преди да потънат. Десетки хиляди души, които бяха правили добрини, им нанасяха убийствения удар. Десетки хиляди други хора с борба си проправяха път нагоре, стъпало по стъпало, на безкрайно малки степени и с незабележими успехи, с издръжливостта на мравките и с тяхната безчувственост.

Много бяха дошли и бяха изчезнали пак. Много бяха пуснали корени в чуждата почва, основали бяха семейства, построили си бяха къщи и не можеха да дишат вече никакъв друг въздух освен горещия, влажен, тежък въздух на Шанхай.

Градът издаваше силно бръмчене, бръмченето на непрестанния труд. Той се уповаваше на трудолюбието и потта на средните класи, безразлично дали от бялата или от жълтата раса, ония, които не бяха нито много богати, нито много бедни и чиято участ беше да живеят благодарение на непрестанния труд на всекидневния живот. Техните удоволствия бяха прости и евтини: отиване на кино, игра на майонг, вечеря с приятели. Новият Китай шумеше с гигантски строителни проекти, с казарми, училища, спортни игрища и летища. Старият Китай живееше в тесни улички, кънтящи от напевните викове на *кулите* и на амбулантните продавачи; там хората окачваха птички пред вратите, пушеха наргиле, пазаряха се и се препираха, ядяха и спяха, играеха и се усмихваха — и бяха щастливи.

Много кръв се беше проляла по неговите улици, защото всяка война в страната идваше и до Шанхай. Градът гледаше на военните работи като на театрална пиеса и се отърсваше от бомбите и разрушенията така, като че ли бяха съвсем обичайно нещо.

Чужденците бяха посели в еднакви количества благодеяния и престъпления, бяха пожънали много омраза и малко благодарност. Чужденците презираха китайците и им се учудваха. Китайците презираха чужденците и им се учудваха. Основите на града трепереха от плъхове, заговори и тайни сдружения. Военните кораби на много нации лежаха на котва в реката; техните топове не бяха прикрити, а видими и в готовност — като предупреждение или заплаха.

Щеше ли да дойде войната в Шанхай? И ако войната дойдеше в Шанхай, щеше ли градът да е пак в състояние да я отърси от себе си като вредно незначително насекомо?

От запад и юг стотици хиляди китайски войници маршируваха към града. В реката шест японски кораба лежаха на котва; хиляди войници бяха пренесени с тях през бури и тайфуни до устието на Янгц По. Сцената беше заета. Представлението можеше да започне. Вестникопродавачи викаха по улиците последните новини. Един дребен стар китаец седеше усмихнат на стъпалата, които водеха към водата, близо до Бунда, и държеше на коленете си малко кафезче. В рева, който разтърсваше света, той не чуваше нищо друго освен нежния, ясен летен глас на своя щурец.

[1] „Изкуството на любовта“ (лат.). — Б.р. ↑

VIII

Рут Андерсън се събуди рано сутринта от звука на сигнала за мъгла. Движеща се бяла стена от мъгла се издигаше срещу прозорчето на каютата. Корабът едва се движеше. Рут лежа известно време с широко отворени очи. Днес, днес, днес — биеше сърцето ѝ.

След известно време сигналът за мъгла престана да се чува. Бялата стена стана по-тънка и просветна, когато слънцето изгря над нея; тя се превърна в було, мрежа и най-сетне изчезна в нищото. Рут скочи от леглото и погледна навън. Китайски лодки се плъзгаха покрай парахода и изглеждаха като на снимките, които Франк и беше изпратил. Небето не беше синьо, а бяло от жегата, реката беше жълта, бреговете — плоски, жълти и далечни. Рут подаде глава през прозорчето и изпитателно вдъхна странния въздух. Приближаваха се все повече лодки със сънливи хора по тях. Рут им махаше с ръка, когато дойдеха наблизко, но те не отвърщаха. Тя пак дръпна глава навътре и погледна колко е часът. Още нямаше шест. Седна на края на леглото и се загледа в голите си крака върху килима. Те изглеждаха безнадеждно невинни и детински, като че ли още принадлежаха на едно малко дете от Четиринадесета улица във Флятхил, щата Айова. Тя въздъхна и взе малко флаконче с червен лак за нокти, който беше си купила в един десетцентов магазин. Извади малката лепкава четчица и изплезила език, започна много сериозно да боядисва ноктите на краката си. Разпери пръст, за да изсъхне лакът и погледна пак през прозорчето. Нищо не се беше променило. Понякога се виждаше сивото или бяло петно на някоя къща на платноходка. Жълта река, жълти брегове, жълт ден в чужда страна. Тя погледна часовника. Шест и една минута.

Рут опипа предпазливо ноктите си. Лакът беше изсъхнал и изглеждаше елегантен и весел, а нозете ѝ не бяха вече толкова детински невинни, както по-рано. Тя облече сутрешна роба, събра си нещата за миене и със стари обувки за тенис отиде в банята. Беше си купила няколко луксозни таблетки соли за вана, също от десетцентов

магазин, и изсипа всичките във водата. Въпреки това банята миришеше на варена риба, както през цялото време на пътуването. Бумтенето на машините можеше да се чуе ясно чак тук. Чуваше се *днес, днес, днес*. Рут остана цяла вечност в банята, като поднови напразната борба със сапуна, който не искаше да се пени; търкаше се със сьонгера, сапунисваше ръцете си и завърши под студения душ, когато се почука: дошлият след нея беше нетърпелив и беше изпратил момчето от банята да протестира.

Рут се върна в кабината си. Тя погледна часовника. Шест и единадесет. Седна срещу огледалото и започна да реше косата си с четка — сто прокарвания с четката, както я беше научила майка ѝ. Преди да замине, беше си накъдрила косата на трайни вълни и това ѝ доставяше радост. Тя навиваше малки къдрици около показалеца си и ги разпределяше по цялата си глава.

Бреговете се приближиха. Беше шест и четвърт. Тя затвори куфара си. Беше го стегнала още предишната вечер. Тогава чак си облече кораловочервената рокля, която беше запазила за този ден. „Отива ти“, беше ѝ казал веднъж Франк, когато се беше облякла с нея. Тя хвърли последен поглед в шкафовете и чекмеджетата. „Готово!“ — каза гласно и позвъни за прислужника.

— Ще пристигнем ли скоро? — попита Рут.

— Йес, йес — каза прислужникът.

— Готова ли е закуската?

— Йес, йес.

Тя се качи на палубата и се облегна на парапета. Отиде в трапезарията и закуси; върна се на палубата. Поигра на криеница с двете малки китайски момичета, които изглеждаха като кукли и които бяха нейната голяма радост от първия ден на пътуването. Води кратък разговор с шумния американец, който беше хвърлен в затвора в Япония, защото беше фотографирал Дабацу в Камакура откъм забранената страна. Каза „добро утро“ на дамата от Кливлънд, която зет ѝ беше изпратил на околосветско пътуване и която прекарваше времето си, като седеше с гръб към морето и зашиваше от отделни парчета плат огромна кувертюра за креват. Сбогува се с австралийския милионер, когото дълго беше смятала за огняр. С голямо смущение раздаде бакшишите съобразно разпределението, на което я посъветва мистър Мурата, един японец. Върна се в кабината си задъхана от

вълнение. Седем и десет. Рут въздъхна с облекчение, като видя, че е успяла да убие толкова много време. Сложи си шапката. Прислужникът почука на вратата и когато тя отговори, той започна да сочи с палците си нагоре.

— Какво има? — попита Рут.

— Йес, йес — каза прислужникът.

— Ще слизаме ли? — попита тя, като отправи въпросителен поглед към палците му.

— Йес, йес — каза прислужникът.

Сърцето на Рут беше спряло да тупти за миг и сега с голяма бързина наваксваше изгубеното. Оказа се обаче, че става дума за паспортните чиновници, които бяха дошли от брега, за да прегледат паспортите.

Когато се качи още веднъж на палубата за разходка, реката изглеждаше много по-тясна и претъпкана с плавателни съдове от всякакъв вид. Военни кораби, един двумачтов кораб с разпънати платна, малки шумни платноходки, на които дребни жени в сини панталони и палта вършеха тежката работа на мъжете. Цели фабрики започнаха да се издигат, неясните очертания на небостъргачите се стрелнаха на далечния хоризонт.

— Бундът — каза мистър Мурата, облегнат до нея на парапетите.

Той се беше качил на кораба в Кобе и беше седнал на нейната маса. Младият мормонски мисионер, който дотогава беше неин съсед по маса, беше слязъл от кораба в Йокохама.

— Как сте днес? Хубав ден — каза Мурата. Това звучеше като първото упражнение от чуждоезичен разговорник.

— Великолепно, благодаря — каза Рут. — А вие?

— Благодаря — отговори Мурата. — Окей.

Рут претърсваше хоризонта с поглед. Реката сигурно беше направила завой, защото тя не можеше да вижда вече далечните небостъргачи.

— Не се ли движим много бавно? — попита тя.

— Винаги е така по Хуангпу — каза Мурата. — Искате ли да изиграем още една игра на пинг-понг? — добави той вежливо.

— Благодаря, но съм много нервна — каза Рут.

— Окей — каза Мурата. Той отиде при своя стол на палубата и донесе един пакет. — Книгите — каза той.

— Какви книги? — попита Рут. Тя се изчерви леко, защото се боеше, че японецът желае да ѝ направи някакъв прощален подарък, а за нея щеше да бъде еднакво трудно да го приеме или да откаже да го получи.

— Книгите, които бяхте така любезна да ми заемете — каза Мурата церемониално.

— О... те ли! — каза Рут.

За нея тези книги нямаха значение. Те бяха прощален подарък от момичетата от Славеевия клуб. Беше ги заела на японеца, защото явно умираше от глад за американската литература.

— Прислужникът свали долу куфарите ми и аз не мога вече да сложа вътре книгите — каза тя.

Мурата изслуша това със смущение и дори с отчаяние.

— Това е моя грешка, моя е грешката — каза той няколко пъти, покланяйки се всеки път. — Моя е грешката, мис Андерсън. Трябваше по-рано да ви върна книгите. Какво ще правим сега?

Рут нямаше вече време за японеца. Шанхай беше пред тях. Китай беше пред тях. Пред тях беше брегът, където я очакваше Франк. Корабът беше обхванат от нервна възбуда, която предшестващо непосредствено момента на влизане в пристанището. Машините спираха и пак продължаваха да работят. Кеят беше претъпкан от тъпла от сини китайци и бели японци. Сърцето на Рут пърхаше като крила на птичка. Тя изпитваше болка в гърдите.

— Мис Андерсън? — каза Мурата до нея.

Тя не бе чула какво друго каза той, ушите ѝ бучаха, вериги дрънкаха, всички пътници се изливаха в една посока от палубата за разходки. Слънцето се появи. Беше горещо и Рут се мъчеше да поеме малкото дъх, който беше останал в гърдите ѝ.

— Къде трябва да ви изпратя книгите? — попита японецът.

— Ние пак ще се видим — каза Рут. — Ще ви дам адреса си. Пристигнахме, мисля, че пристигнахме.

Тя се държеше здраво за перилата и се взираше в народа на кея. Там имаше хиляди хора и всички викаха и размахваха букети, цветя и панамски шапки — бели мъже и жени с весели японски кимона между тях, и китайски кули, които ръсеха със синьо целия бряг. Рут не можа да различи Франк. Една луда мисъл ненадейно ѝ мина през главата: Ами ако не мога да го позная? — помисли си тя. — Ами ако той не ме

познае? За една–две секунди ѝ се струваше напълно правдоподобно, че тя и Франк може да са се променили през тези безкрайни три години.

До лакътя ѝ мистър Мурата държеше едно от своите церемониални слова:

— Мога ли да повторя, мис Андерсън, колко голямо удоволствие беше за мен познанството ми с вас? Моля, предайте моите почитания на вашия уважаем годеник. Надявам се, че ще имам честта да ви видя пак в Шанхай и че ще бъда в състояние да ви върна книгите. Благодаря ви. Моите благодарности и най-добри пожелания, мис Андерсън.

Рут отдавна беше престанала да слуша. Тя се взираше в тревожното вълнение, което предизвиква в Шанхай всяко пристигане и заминаване.

— Можем ли да слизаме? — попита тя един от корабните офицери, който минаваше бързешком край нея.

— Йес, йес — каза той.

Рут стоеше на кея. Около нея всички се втурваха и крещяха, белите хора се прегръщаха, жълтите правеха многократни ниски и церемониални поклони. Тласкаха я насам–натам, като търсеше в тълпата за стотен път с изумени очи. Кули я обкръжаваха, дърпаха я, викаха в ушите ѝ неразбираеми предложения за услуги, докато благоприлични японци сновяха и се мъчеха да организират това, което не можеше да се организира. Един милион хора бяха дошли на кея, но Франк не беше между тях. Франк не беше там. Той не беше там.

— Такси, госпожо? — попита я японец в бяла униформа.

— Не знам — отговори Рут безпомощно.

— Здравей, мъничка! — каза Франк зад нея.

— Здравей, Франк! — каза тя задъхано.

— Как си? — попита Франк.

— Чудесно. А ти?

— Нека първо се измъкнем от тук — каза Франк, като я хвана под ръка.

— Багажът ми — каза Рут.

— Да вървим нататък — каза Франк, като я отведе. Ръката му беше топла и малко влажна върху нейната гола ръка.

— Винаги ли е така горещо тук, като сега? — попита Рут.

— През лятото това е правило и много по-горещо — каза Франк.

— А още е рано сутринта — каза Рут.

— Върви напред — каза Франк. — Багажът ти — най-напред митнически преглед.

— Чакай да те погледна — каза Рут, когато излязоха от най-гъстата навалица. Тя го гледаше. Лицето му беше бледо и влажно, а очите му изглеждаха по-други. — Да не си работил твърде много? Изглеждаш съсипан — каза тя.

— Това е от климата — каза той неловко. — А ти? Свежа като пролетна утрин, разбира се. — Той я погледна за пръв път в лицето, а след това извади носната си кърпичка и избърса ръце. — Човек тук винаги е мръсен — каза той извинително.

След като се раздели с Хелен, той се прибра с кола вкъщи, направи гореща баня и се избърсна. На Ах Синфу бе казано да направи силно кафе с надеждата, че то ще прогони влиянието на умората и алкохола. През цялата тази нощ Морис не беше се връщал вкъщи и най-сетне Франк седна сам с вестник в ръка, за да дочака времето за пристигането на парахода. Той заспа над новините за войната в северните провинции и се събуди късно с ужасно главоболие. Извика на Ах Синфу, блъсна си лакътя о вратата, полетя с едно такси към своя гараж, където бяха изгубени няколко минути, докато китаецът от гаража бе принуден да му предаде автомобила, който трябваше да бъде измит, а това бе направено само наполовина. Все пак Франк се гордееше с него, когато го показа на Рут. Те често си бяха говорили в Ню Йорк за свой собствен автомобил.

— Рут, това е Лизи — каза той. — Надявам се, че двете ще се разбирате добре. Лизи не е напълно завършила тоалета си, но не е свикнала да става посред нощ...

Рут гледаше Лизи със страхопочитание.

— Значи това е твоя кола! — каза тя, като милваше радиатора на Лизи.

— Тя не е чак Дюзенберг — каза Франк, чувствайки се поласкан, — но не е съвсем лоша. Ще видиш как тегли. Има и един-два малки трика, часовник и така нататък. Сума хора тук се боят от слънцето, но аз я държа открита през лятото. Имаме и радио.

— Какъв модел е? „36-а“?

— Не, „35-а“ — купих я евтино.

— Казват, че моделът „35-а година“ е по-хубав от „36-а“ — каза Рут утешително.

И сега, когато Лизи им помогна да изживеят първите неловки моменти, те се качиха в нея и Франк подкара.

— И така, ето те най-сетне, Рут — каза той, без да я погледне, а Рут отговори с радост:

— Да, ето ме най-сетне.

Неописуема бъркотия цареше по улиците. Двамата минаха през някакво пазарище с планини от дини и кромид. Кули с рикши си пробиваха път между автомобилите, а други кули носеха на кобилицы стоки на кея и вървейки, пееха песен, която звучеше повече като стенание или плач.

— Гледай — извика Рут, като хвана ръката на Франк.

Той хвърли бегъл поглед. Една просякиня седеше на улицата, стара жена с дрипаво палто с черна превръзка около челото и с мънички деформирани крака от старо време. Срещу нея имаше едно сляпо дрипаво дете, което протягаше паничка за милостиня.

— Да, днес не се срещат много често пристегнати крака — каза Франк безгрижно.

— Но детето... — каза Рут. — По очите му са накацали мухи.

— Ще трябва да свикнем с това — каза той. — В Шанхай не е толкова чисто, както във вашите болнични стаи.

Рут покорно отклони погледа си от улицата и погледна Франк.

— Да не ти е нещо лошо? — попита тя.

— Лошо ли? Не. Главоболие. Не можах да спя.

Рут се усмихна щастливо.

— И аз не можах, Франк.

Той ѝ отправи бегла усмивка.

— Ах ти, мъничко джудженце! — каза той.

— В куфара си имам малко аспириин — каза тя. — Скоро ще се отървем от твоето главоболие.

Той беше раздразнен от нейния лек и весел тон на милосърдна сестра.

— Главоболие като моето не се лекува с аспириин — каза той. — Само барут може да помогне.

— Самоубийство? — попита Рут.

— Не е точно това. Вземаш една слива, изваждаш костилката и слагаш вътре барут вместо нея. Това е патент на Морис, а другарите в клуба се кълнат, че помага. Ето ни в Международната колония.

— Колко много китайци има тук! — каза Рут.

— Но ние сме в Китай в края на краищата — отговори Франк.

Тя се беше смяла, когато той ѝ доверяваше своята рецепта.

— В Шанхай хората в дрогериите ли купуват барут? — попита тя развеселена.

Франк я гледаше, докато тя продължаваше да бръцолечи. Отначало се дразнеше, че тя се забавлява с неговото главоболие, а след това и той се присъедини към смеха ѝ. Той държеше с една ръка кормилото, а с другата търсеше да хване ръката на Рут. Когато я намери, той сви ръката и в своята и я пхна в джоба на сакото си като в гнездо. Рут въздъхна дълбоко, както въздишат хората, когато мечтаят. Това беше старата фамилиарна ласка, старата близост и общност. Ръката ѝ стана съвсем мека и гъвкава, прилягаше към всяка гънка на неговата.

— От дълго време не сме се виждали, нали, Франк? — каза тя плахо.

— Но сега си вече тук — каза той.

— Щастлив ли си?

— Дали съм щастлив? — повтори той. — Да, мъничката ми, щастлив съм.

Но след няколко минути ръката му стана неспокойна. Той извади ръката ѝ от джоба си и я сложи на седалката като нежелан предмет. Извади носната си кърпичка и управлявайки кормилото с колене, избърса ръцете си.

— Мръсна дупка е този град — каза той, като пак пое кормилото и стигна в Нанкин роуд.

Рут гледаше с любопитство наоколо, но погледът ѝ се връщаше пак към Франк. Той въртеше в смущение главата си, оправяше си вратовръзката и приглаждаше косата си.

— Хотел „Шанхай“, мадам — каза той и спря колата.

Рут отметна глава назад, за да разгледа сградата до горе, до осемнадесетия ѝ етаж.

— Изглежда елегантно — каза тя с тон на ценител.

Франк даде куфара ѝ на китайския паж, който изникна сякаш от земята пред нозете им, и каза смутено:

— Надявам се, че ще харесаш стаята си. Във всеки случай това ще бъде само до събота.

Сложни съображения бяха накарали Франк да вземе стая за Рут в хотел „Шанхай“. Това беше предохранителна мярка, едно изобретение за безопасност, една непреодолима бариера между Хелен и него самия. Щом Рут и Хелен щяха да бъдат в един и същ хотел, той беше укрепен срещу изкушения и дори да желаше да види Хелен, щеше да му се попречи да направи това от самия факт, че Рут е наблизо.

Точно когато сложи ръка на лакътя ѝ, за да я въведе в хотела, едно дете се вкопчи в полата ѝ. Рут се озърна изненадана и видя едно невероятно мръсно малко момче, чието нечисто лице беше прояснено от привлекателна усмивка, разкриваща два реда едри, блестящи зъби. То казваше нещо, което Рут не можеше да разбере, и сочеше към малката тръстикова кошничка, която ѝ поднасяше, за да я разгледа. Тя беше пълна с жълт мъх, от който се чуваше писукане.

— Какво иска то? — попита Рут.

Хотелският прислужник се беше явил, за да прогони детето, но Рут хвана тънката малка ръчичка, която се беше вкопчила в полата ѝ.

— Искате да ти продаде една дузина патенца — обясни Франк.

— Патенца! — каза Рут с учудване.

Тя погледна в кошничката. Изпод мъхестите крилца се подаваха няколко малки главички със странно големи патешки клюнове сред хор от писукане. Рут беше очарована. Момчето бързо извади едно от патенцата и го сложи на дланта на Рут. То се сгуши в топлината на ръката ѝ. Франк викаше на момчето, но то само се смееше. Неколцина кули с рикши, каквито винаги чакаха пред хотела, се събраха наоколо и се смееха; Рут от години не беше чувала такъв висок и сърдечен смях. Тя стоеше с патенцето в ръка и гледаше ту Франк, ту момчето, а след това изгледа редицата чуждестранни мръсни смеещи се лица.

— Защо му викаш? — попита тя.

— Китайците не разбират от друго — каза той.

Той искаше да вземе патенцето и да го сложи пак в кошничката, но то каза няколко думи на своя собствен език бързо и възмутено и Франк неволно оттегли ръка. Отново избухна смях.

— Какво очакват да направим с него? — попита Рут, която с всяка фибра на тялото си чувстваше мъничкото създание.

— Да го отгледаме, предполагам, и да го изядем. Можеш да си купиш стотици патенца, в който ден обичаш. Продават ги навсякъде.

— Кой купува всички тези патенца? — попита той хотелския прислужник.

— Богатите китайци — каза прислужникът. — За децата си, за да играят с тях. Те ги измъчват до смърт, сър.

Рут държеше малкото патенце до гърдите си, както като малко момиче беше държала кученца, слепи котенца и жаби, на които им беше студено.

— Искаш ли цялата кошница? — попита Франк. Милата Рут, мислеше си той, милата, миличката Рут.

— Само това — каза Рут. — То сигурно ще ми донесе щастие. Вече ме познава. Виждаш ли? Колко жалко е, че говори само китайски!

Пазарлъкът се разви сред обичайно вълнение и предизвика толкова много мнения и такова любопитство от страна на публиката, че се стигна до задръстване на движението на Нанкин роуд. Рут стана притежателка на патенцето и на кошничката. Момчето получи няколко дребни монети и напъха останалите патенца в ръкавите на дрипавото си палто. А Рут, стиснала в ръка пухестото топче жива топлина, влезе със сияещо лице в черно мраморното великолепие на хотел „Шанхай“.

— Мосю Тейлър, мосю Тейлър — записка мадам Тисо, която седеше на обичайното си място, заобиколена от френските сутрешни вестници. — Не казвайте нито дума — това е нашата малка годеничка, зная всичко. А вие без малко да проспите парахода, лош млади човече! Тя е очарователна. Вие сте очарователна, мадмоазел. Надявам се, че климатът ще ви допадне. Той не е за всекиго, мосю Тейлър, а? Значи сега ще бъдете вързан вече за крака на кревата. Това е най-доброто за вас, наистина най-доброто. Той е твърде миловиден, за да бъде оставен свободен. Добре дошла, мадмоазел, добре дошла в Шанхай — завърши тя, разглеждайки така Рут, като че ли трябваше да вземе мярка за дрехи. — Но какво държите? — попита тя, когато забеляза патенцето в ръцете на Рут. — Едно мъниче, я колко смешно! За нещастие, то ще умре, но има още много такива. Вие дойдохте точно в подходящия момент, госпожице... Как беше името ви? Андерсън? Тук става вече интересно. Мен слушайте. Чухте ли, мосю Франк, какво се е случило

на летището Хунгджао? Не? На коя планета живеете, мосю Тейлър? Един китаец от стражата застреля двама японци, един поручик и един моряк, насред Манюмънт роуд. И ето че имате вече искрата в нашето хубаво малко барутно буре. Вие още не сте бил свидетел на война в Шанхай, нали? Е, добре, сега ще бъдете! От колко време сте вече тук? Повече от три години? И никаква война? *Mon dieu*^[1], как се е променил този град! Но сега вече скоро трябва да започне. А кога е сватбата?... В събота? Моите поздравления! А чухте ли другото? Казват, че била избухнала холера между бежанците. Това не е нищо. Не минава лято без холера, вярвайте ми, аз познавам моя Шанхай. *Au revoir, a bientôt, ma chere*^[2]. Скоро ще си поговорим надълго.

Франк направи колосално усилие — сякаш ставаше въпрос да спаси Рут от Ниагарския водопад — и я отведе.

— Ах, тази хиена! — това беше всичко, което той каза.

Стана ново забавяне в приемното бюро, където Рут написа името си, а Франк получи ключа от стаята ѝ.

— Мис Андерсън, — каза мистър Мурата, като се изправи радостно пред нея.

Сега той изглеждаше много по-дребен, отколкото беше изглеждал между другите японци на парахода и беше натоварен с два куфара и пакет, който стискаше под мишница.

— Франк — каза Рут, — това е мистър Мурата. Моят годеник, Франк Тейлър — мистър Мурата.

Мурата сложи единия куфар на земята, за да може да си свали шапката. Той се усмихна със своята японска усмивка.

— Очарован съм, възхитен съм — каза той с поклон.

— Радвам се да се запознаем — каза Франк, като вдигна два пръста.

— Мога ли да попитам — вие също ли отсядате тук, мис Андерсън? — попита Мурата. — Това е едно извънредно щастливо обстоятелство. Тогава ще си позволя да изпратя книгите в стаята ви. Номер 615? — каза той, като хвърли поглед към месинговата плочка, която висеше на внушителния ключ.

Франк инстинктивно пусна ключа в джоба си.

— Погледнете само какво получих! — каза Рут, като разтвори ръцете си, за да покаже патенцето. На парахода тя се беше качвала всеки ден заедно с японца на палубата, за да гледат кучетата в техните

коптори. Имаше две милевидни кученца, австралийски шпаньолки, които особено го бяха пленили. Този път Мурата също се наведе възторжено над малкото писукащо патенце.

— Очарователно — каза той. — Ние, японците, бихме казали: омоширон.

Франк чакаше нетърпеливо до тях. Той хвана Рут за лакътя.

— Ще ви видя по-късно — каза Рут, като забърза към ескалатора.

— Окей — промълви Мурата зад нея.

— Шести етаж — каза Франк на обслужващото ескалатора момче китайче. По-скъпите стаи бяха на много по-високи етажи. Стаята не беше на шестнадесетия етаж.

— Какво има? — попита той, когато Рут се вкопчи в ръката му.

— Малко съм зашеметена, това е всичко. Всичко ме обърква — каза тя извинително.

Спря. Момчето с куфара я чакаше вече и те тръгнаха покрай бамбукови мебели и по килими, които се опитваха да изглеждат китайски.

— Какво общо си имала с онзи японец? — попита Франк, когато тръгнаха.

— Нищо. Играехме заедно на пинг-понг. Японците не го играят като нас — те удрят така, като че ли се намират на тенис корт.

— Едва ли е необходимо да се смесваш с тези японски свини точно в този момент — каза Франк. — Не е трябвало да правиш това.

— Какво лошо са сторили японците? — попита Рут.

— Какво лошо ли? Вие там никакви вестници ли не четете? Велики Боже! Не виждаш ли всички тези военни кораби по Хуангпу? Много скоро ще разберем какво е лошото. Боя се, че е така.

Рут го погледна в недоумение.

— Съжалявам — каза тя плахо. — Разбира се във вестниците на японския кораб нямаше нито дума за това. Сериозно ли е? Искам да кажа има ли значение за теб дали японците се карат с китайците?

— Има, дявол да го вземе, много голямо значение — каза Франк разпалено. — На първо място, за търговията е лошо. Точно когато човек е започнал да се изправя на краката си... А освен това, естествено, аз съм в доброволческата стража. Но сега няма да мислим за това.

Момчето отвори вратата, последва ги с куфара в стаята, хвърли поглед в банята и друг поглед към мрежата пред отворения прозорец, пусна в движение вентилатора, който започна да бръмчи, и спря покорно, но очаквателно, за да получи бакшиша си. Щом то излезе, Франк заключи вратата и застана на едно място.

— Каква приятна стая! — каза Рут неловко. Тя беше мечтала толкова често за първата минута, когато щеше да остане сама с Франк.

Той се окашля.

— Това не е точно Тадж Махал — каза той с изкривена усмивка и остана там, където беше — до вратата.

Рут отиде при прозореца и погледна навън. Стаята гледаше към двор. Долу имаше стъклен купол и се чуваше шума от хотелските кухни. Горе беше бялата мъглявина на небето, по което летяха три черни самолета.

— Сега вече е време да си вземеш аспирин — каза Рут, като хвърли изпитателен поглед към лицето на Франк. Тя отиде при куфара си и го отключи, след като грижливо сложи патенцето на пода.

— Нали нямаш нищо против, ако отида да си измия ръцете? — попита Франк.

Тя кимна в отговор. Още не бяха се целунали.

Рут намери аспириновите таблетки и извади две. Тя напълни чаша с вода от термоса, който стоеше на скрина, и пусна в нея таблетките. Огледа се, за да намери подходящо място за патенцето и реши да го сложи в ъгъла до скрина. Сложи там кошничката, целуна малкото създание по жълтия клюн. След това отиде бавно пред огледалото и се огледа. Франк си подсвиркваше в банята, той беше пуснал крановете да текат с пълна сила.

Напрежението на този час беше твърде силно за нея. Тя виждаше, че артериите на шията ѝ пулсират лудо. Жалко, мислеше си тя. Да са с Франк приличаше на плуване в морето при прилив, когато вълните те подегат една след друга и не те оставят да си поемеш дъх.

Франк се върна от банята с мокра коса.

— Ето ти аспирин — каза Рут. — Съжалявам, че нямам барут.

Тя го гледаше, докато той пиеше водата с разтворените в нея таблетки. Той потръпна.

— Има горчив вкус — каза той.

Стаята беше малка, само с един стол. Франк седна на леглото и погледна към белите си обувки.

— Трябва да измислим едно име — каза Рут, като се обърна към прозореца.

— За какво? — попита той учудено.

— За патенцето. Трябва да има име, а след това — и едно твърдо сварено яйце, нарязано на ситно. Това обичат пиленцата — каза Рут.

Франк взе телефона и поръча едно твърдо сварено яйце.

— Закусил ли си? — попита Рут.

Той седна отново на кревата.

— Най-добре би било да го наречем Конфуций — предложи той.

Рут смръщи чело.

— Може би е женско — каза тя.

Франк не слушаше. Конфуций писукаше нежно в ъгъла. Рут коленичи и го погледна.

— Той спи — каза тя с въздишка. — Говори насън.

Когато стана отново и приглади дрехите си, тя почувства погледа на Франк върху себе си.

— Какво малко червейче си ти мъниче! — каза той от леглото. — Какво джудженце, което е пътувало самичко до Китай. Едно такова джудженце — *Sans peur et sans reproche*^[3].

Леглото беше широко. То заемаше по-голямата част от стаята. Франк се изтегна и затвори очи.

— Още ли те боли глава, или аспириинът ти помогна? — попита Рут.

— Мина ми. Чувствам се добре — измърмори Франк, без да отвори очи. — Сега, когато си тук, Рут, нищо вече не ме боли.

Тя отиде при него и сложи ръката си на челото му. Усещаше как пулсира кръвта в слепите му очи. Той хвана ръката ѝ и погали лице в нея.

— Колко хубаво! — промълви той. — Хладна и тъй... чиста!

Обви ръката си около кръста ѝ и я притегли долу. Рут започна да се свлича през някакво шеметно, вихрено, яркочервено, отдавна изгубено щастие, докато устата ѝ се впи в неговата.

Но в момента, когато я целуваше, Франк не чувстваше нищо друго освен безнадеждна отчужденост, както и палеция, отровен, ненаситен, неутолен копнеж към друга жена.

-
- [1] Боже мой (фр.). — Б. р. ↑
 - [2] До скоро виждане, скъпа (фр.). — Б. р. ↑
 - [3] Без страх и укор (фр.). — Б. р. ↑

IX

Градината на покрива на хотел „Шанхай“ беше винаги претъпкана след театър. Половината от нея беше покрита с брезент с ръждивокафявия цвят на китайските корабни платна, а голям брой маси бяха поставени под слънчобрани с весели цветове извън сянката на брезента и правоъгълник около един водоскок, който донякъде разхлаждаше въздуха. Дърветата и плъзгащите растения в големи китайски маслени саксии изглеждаха повехнали, макар че редовно ги пръскаха с вода. Дори подът, покрит с големи гладки плочи, беше мокър и лъщеше от вода. Внимателни дребни китайски келнери се въртяха около масите с охладени бутилки и с благоуханен горещ чай за обитателите на британската концесия. Един струнен квартет свиреше невидимо в тънко *pizzicato*^[1], което беше напълно удавяно от обърканото бърборене на разговорите.

Четирима американски търговци — хитри, с посивели коси и зорки очи, седящи на една маса с високи регали пред себе си:

— Ако сега дойде, ще бъде по-сериозно, отколкото през тридесет и втора. Америка не може просто да скръсти ръце и да гледа.

— Това, от което имат нужда японците, е една монроева доктрина за Азия. Азия за азиатците. Дори и това трябва да копират от нас.

— И тогава световният пазар ще бъде наводнен чрез дъмпинг с японски стоки. А какво ще стане с целия този американски капитал, хвърлен в Китай? А какво ще стане с петрола? Ако Япония сложи в джоба си Китай, кой ще купува нашия памук?

— Америка е длъжна да закриля своите поданици на суша и по море и Търговската камара ще се погрижи за това.

— Да, но ни се казва, че онези, които въртят търговия в чужди страни, правят това на свой риск.

— Законът за неутралитета.

— Демократичните страни трябва да си сътрудничат здраво срещу японския фашизъм, защото иначе ще загинат.

— Само едно нещо може да се направи: да се натрупат колкото е възможно повече пари и колкото е възможно по-бързо след това да се изнесат в Щатите.

— Всички го казваме — а все пак сме вече тридесет години в тази адска дупка.

— Моята жена не би могла да живее сега без шест прислужници.

Двама китайски търговски посредници, единият в европейско облекло, другият с необикновено добре скроен жакет без ръкави върху дългата копринена роба:

— Винаги съм казвал: по-добре куче в мирно време, отколкото човек по време на война.

— Кметът на Пекин е бил подкупен. Той е оставил японците да влязат в града, без да го отбранява. Той просто е отворил вратите на града.

— Това няма никакво значение. Северните провинции бяха отдавна японски. Това значи само легализиране на контрабандите през дупката, отворена на север.

— Единственият въпрос е кога ще направим по-добра търговия — когато вървим с японците или когато сме против тях? Който ми дава мляко, той ми е майка.

— Нека забравим тези дребни неприятности. Един човек, на когото бях в състояние да направя незначителна услуга, ми изпрати една мандаринова риба, а моят готвач е артист в готвенето й с кафяв сос. Ще имам ли удоволствието от вашата компания тази вечер...

Друга група интелектуалци, бели хора, китайци, един млад сиамец, една норвежка с червена боядисана коса:

— Ако опиумът не бъде премахнат, Китай не може да бъде спасен. Това е един ужасен, неизкореним национален порок.

— Като пианството в Америка. Не забравяйте забраната на алкохола. Забраната означава само покачване на цените и на консумацията.

— Алкохолът прави хората глупави, а пияниците отиват у дома си и заколват жените си. Опиумът ви прави мъдър и благ.

— Казват, че опиумът оказва еротично въздействие.

— Глупости, той прави човека импотентен.

— Аз пуша по осем лули на вечер и ръцете ми не треперят. Вие пушите по четиридесет цигари, но ръцете ви треперят.

— Противоопиумната служба върши много добра работа. Така поне се чува.

— Разбира се. От време на време отсичат главата на петдесет души неизлечими пушачи. Дават им опиум, преди да сторят това — за да направят смъртта им по-приятна.

Четири стройни и елегантни китайки под брезента, ядейки замразени плодове:

— Ръкавите сега се носят по-къси. Шивачът ми копира ръкавите на Ана Мей Уонг.

— Зелена коприна с бамбукова вейка от кадифе чак до долу, на разпродажбата у „Синсийр“, истински оказион.

— Ако съпругът ми доведе наложница в къщата, бих го застреляла.

— Американския метод. Чухте ли сказката на професор Чейфонг? Изглежда, свободната любов е единствената възможна система за модерните хора.

— Ние имаме нужда от мисионери за пропаганда на контрола на ражданията.

Двама китайци фанатици, седящи над своите чашки от фин порцелан с жасминов чай:

— Китай за първи път е обединен. Един обединен Китай е непобедим.

— Четиристотин милиона души. От труповете си ще издигнем стени срещу японците. Началото е сложено.

— Ние имаме хората и търпението. След петстотин години Китай ще бъде най-добрата страна в света. О, колко късо време са петстотин години.

— Така. Десет хиляди години живот, приятелю мой!

— Благодаря ви, достопочтени първородни. Десет хиляди години щастие и доволство!

Глъчката от гласове, шум и откъслечи от разговори:

— Казват, че Мей Ланг Фанг остарял. Нюйоркската борса показвала спадане. Който и да спечели войната, едно е сигурно: ние, белите, можем само да изгубим. Това е краят на екстериториалността. От какво ще живее Индия, ако няма да можем вече да изнасяме опиум? Никога вече Китай няма да бъде третиран като колония. Китай — каква безнадеждна каша! Китай — каква чудна страна!...

Оптимисти, песимисти, западници, хора от източните провинции, мъже, жени, европейци, американци, ориенталци. Смелост и страхливост. Идеализъм и алчност. Вражда и любов. Хора от всякакъв вид и цвят. Гласове, шум, смях, trisstesse^[2], чай, уиски. Пълният оркестър на всички представители на човечеството: това беше времето за чай в покривната градина на хотел „Шанхай“.

Малко преди четири и половина Рут Андерсън влезе в градината на покрива и доста смутено погледна елегантния оберкелнер, който летеше пред нея.

— Търся мистър Тейлър — каза тя, след като огледа всички маси и не намери Франк.

Беше облякла най-хубавата си рокля — бяла коприна, цялата импримирана с цветя, шестнадесет долара и деветдесет и пет цента. Мадам Тисо, която всеки следобед емигрираше от хола зад плодородните полета на покривната градина, започна да маха с ръце:

— Елате, мое дете, елате тук. Ако нямате нищо против компанията на една самотна стара жена.

— Това ми доставя удоволствие — каза Рут нерешително. Тя наистина не съжаляваше, че ще има като закрила белокожата стара дама.

— Съвсем сама? И то още първия ден? — запита мадам, мъчейки се да подуши каква е работата.

— Франк скоро ще дойде. Той е още в магазина. Аз не искам да занемарява работата си заради мен.

— О, колко сте разумна! Великолепно! — каза мадам.

— Айскафе — каза Рут на келнера. Тя се огледа наоколо и задиша по-леко. — Тук е по-хладно, трябваше да донеса със себе си Конфуций.

— Ах, вие изучавате Конфуций — попита мадам одобрително. — Той е съвсем излязъл от мода. Само ние, европейците, го четем понякога.

Рут не я разочарова. Келнерът донесе кафето и тя го засърба с удоволствие през сламката.

— Как ви хареса Шанхай? — попита мадам.

— Твърде много — тоест аз още не съм видяла много неща от града. Франк ме заведе в магазина си и ме представи на Б. С. Думата ми е за мистър Скот, той ще ни венчае. Беше много мил. Жена му ни помага да си намерим някое малко жилище. Обикнах го много.

— Хората са въпрос на вкус — каза мадам. — А за кога е определена сватбата?

— За събота — каза Рут, — Франк ще получи една седмица отпуск, а Б. С. ще ни заеме яхтата си за медения месец. Не е ли романтично?

— В събота — *alors*^[3]. А дотогава ще живеете *en celibataire*^[4] — попита мадам.

Рут не отговори. Тя се зае пак с айскафето, което не беше толкова студено, както би трябвало да бъде.

— Но как може такова нещо, китайци и европейци да седят заедно? — попита тя. — Аз мислех, че това не се прави.

— Така е само от няколко години насам, мое мило дете. Но с расови предразсъдъци човек не напредва, а за търговията е по-добре да бъдем ларж.

— Аз нямам расови предразсъдъци — каза Рут бързо. — В моята болница ние нареждаме хората от всякакъв цвят един до друг. Когато са болни, те са равни помежду си.

— Да. Или когато имат пари? — запита мадам. — Вие сте били милосърдна сестра, нали, мадмоазел? Много романтична професия.

Рут си помисли за всички нощни гърнета, които беше изпразвала в течение на своята кариера, и не можа да не се засмее.

— Ето че иде и Франк — каза тя, като се изправи на стола си от радост. Той изглеждаше по-малко изнурен, отколкото сутринта и сияеше в свеж бял костюм без никаква гънка. Той веднага видя Рут и тръгна бързо към нейната маса, пригласяйки назад, както вървеше, хубавата си тъмна коса, макар че тя беше достатъчно пригладена.

— Ето ви най-сетне — каза той. — Добър ден, мадам Тисо. Хареса ли ти се нашият магазин, миличка? Може би на пръв поглед не изглежда особено голям, но през последните дванадесет месеца ние направихме голям напредък. Ти завладя напълно сърцето на стария човек, казано между другото. Надявам се само, че мисис Б. С. няма да ревнува.

Франк говореше много и твърде бързо, и то със същата онази изкуствена усмивка, която беше обезсърчила Рут сутринта.

— Едно шотландско — веднага! — поръча той.

Щом келнерът го донесе, той го гаврътна, потръпна и поръча друго. Рут го гледаше изненадана.

— Скоро и ти ще откриеш същото — каза той. — По това време в Шанхай човек има нужда от нещо ободрително.

Той изпи втората си чашка уиски и продължи да прави една след друга нервни, банални бележки.

Беше видял Хелен още в първия момент на пристигането си в покривната градина — или по-точно, не беше видял нищо друго освен Хелен. Тя стоеше с група господа и дами англичани до парапетите, които обграждаха покрива, и слушаше забележките на един слаб, сивокос господин, сър Хенри Кингсдейл-Смит, който оглеждаше реката и панорамата долу с военен бинокъл и същевременно разговаряше с разперени длани. След това той подаде бинокъла на Хелен. Тя го нагласи с усмивка и покорно загледа към военните кораби в реката.

Франк инстинктивно седна с гръб към тази група, която във всеки случай беше отделена от него чрез много маси, слънчобрани и хора. Въпреки това нежните краища на добре оформените му уши започнаха да горят и той говореше непрестанно, за да заглуши нещо, което не можеше да чуе никой друг освен той самият.

— Какво е екстериториалност? — попита Рут. — Всички говорят за това, а аз се чувствам тъй глупава!

— Екстериториалността — докато съществува, е договорното право на някои чуждестранни нации да се заселват в определени области или градове и да се подчиняват само на законите и юрисдикцията в тяхната собствена страна. Ако ти имаше някаква представа за онова, което става в китайските съдилища и затвори, щеше да разбереш, че не е възможно нищо друго. Но китайците се държат така, като че ли нашите привилегии не са нищо друго освен циреи по тялото им. Така ли е, мадам? — обясни Франк твърде усукано. „Прилича на жилеца коприва“, помисли си той, когато почувства, че очите на Хелен са устремени към тила му.

— Нещата стоят съвсем иначе — каза мадам. — Първоначално екстериториалността не е била привилегия, а унижение за чужденците.

Китайците били твърде горди, за да позволят на варварите да живеят в техните градове. Чужденците е трябвало да се заселват извън градовете, в мочурести, отвратителни места, които били строго обозначени, а китайските чиновници не са искали да имат нищо общо с тях и с техните законни спорове. Така е започнал Шанхай. Естествено, сега те съжбяляват и се оплакват гласно и горчиво.

— Колко интересно! — каза Рут, като гледаше жената, изправена зад стола на Франк.

— Аз винаги съм мислил, че... — каза Франк и спря да говори. Хелениният парфюм го беше стреснал.

— Добър ден, Франк. Добър ден, мадам Тисо.

Тя носеше къса бяла рокля и държеше в ръка шапката си. Косата ѝ беше доста разрошена, сякаш беше прокарвала ръцете си през нея, сякаш беше преминала през някаква буря, сякаш идеше направо от любовник. Франк проклинаше сърцето си, което беше започнало да бие толкова силно, че Рут сигурно щеше да го чуе.

— Добър ден, Франк — каза Хелен.

— Добър ден — каза Франк.

Мадам Тисо се радваше на положението. Тя радостно се зае лично да запознае двете жени.

— Мисис Ръсел, мога ли да ви представя мадмоазел Рут, малката годеничка на нашия приятел? Те ще се оженят в събота — ще отпътуват за Съчоу, ще прекарат медения си месец в една яхта — аз не мога да не се възхищавам, намирам, че женитбата е очарователно нещо. Не искате ли да седнете при нас, мисис Ръсел?

— За малко — каза Хелен. — Трябва да се върна при своята компания. Сър Хенри е тиранин и ще ни замъкне на коктейл. Има нещо канибалско в английската колония тук, не мислите ли? Аз поне изпитвам такова чувство, като че ли ще ме изядат жива.

При тези думи Хелен седна до Рут и я погледна с отчаяна любезност.

— Много се радвам да се запознаем — каза тя. — Франк ми е говорил много за вас.

— Мисис Ръсел и мосю Франк са големи приятели — намеси се мадам, пламнала от радост при създаденото положение.

Франк поднесе към устните си празната чаша, но с големи усилия можа да възпре ръката си да не трепери. Това убягна от

вниманието на Рут, но не убягна от вниманието на Хелен.

— Франк беше много любезен и един-два пъти услужи на съпруга ми и на мен като наш водач — каза тя на Рут. — Вярно е, че Боби много обикна Франк. Това е странно, защото поначало той не може да търпи американците.

— Мистър Ръсел е брат на лорд Ингълууд — каза мадам за обяснение.

Рут направи слаб, почтителен поклон пред Хелен; правеше ѝ дълбоко впечатление, че Франк има такива видни приятели.

— Доставяше ли ви удоволствие пътуването? — попита Хелен.

— Много голямо — отговори Рут.

— А как ви харесва Шанхай? — продължи Хелен само за да каже нещо.

— Още не съм видяла града — каза Рут. Тя мислеше напрегнато, понеже би искала да каже нещо разумно. — Франк ми подари едно малко патенце, много сладко. Нарекохме го Конфуций — съобщи тя.

— Колко очарователно! — каза Хелен с несигурен глас. Сега тя гледаше Франк в лицето и зениците ѝ се разшириха толкова много, че очите ѝ станаха съвсем тъмни. — В събота, значи... — каза тя. Това звучеше така, сякаш тя беше сама с него.

Понеже Франк не отговори, настъпи кратко мълчание.

— Келнер! — извика Франк. — Още едно уиски. Вие какво ще поръчате? — попита той Хелен.

— Една вана, пълна с лед — каза тя мигновено.

Рут се засмя вежливо.

— Какъв чудесен парфюм имате, мисис Ръсел! — намеси се тя с неловко усилие да бъде избегнато ново мълчание.

— Така ли мислите? — попита Хелен небрежно. — Правен е специално за мен в Париж. Там има един химик, който е открил индивидуални благоухания; парфюм с монограм нарича той това. Отначало ви разглежда, след това ви прави няколко посещения и разговаря с вас и когато почувства, че е схванал вашата личност, приготвя вашия специален парфюм. Много снобско, нали?

— Какви ли работи не правят днес... — каза Рут.

Хелен гледаше Франк дори когато говореше с Рут.

— Ако искате, с удоволствие ще ви дам малко от моя — каза тя. — Макар наистина да мисля, че ние никак не си приличаме. Но

контрастът придава очарование, нали, Франк?

— Мъжете не разбират от тези хитрини — каза в отговор мадам Тисо.

Франк потръпна, като си помисли, че парфюмът на Хелен ще застане между него и Рут като невидим, дразнещ и погубващ сърцето дух.

Сякаш в отговор на неговите мисли, Хелен каза:

— Интересно. Няма нищо тъй печално, както някой парфюм или някоя стара грамофонна плоча, които ви напомнят за някоя сцена или за някой човек!

Рут попита вежливо.

— В Шанхай ли живеете, или сте временно тук, мисис Ръсел?

— Ние сме пътници — каза Хелен. — Ние сме скитници и цигани. Никъде не оставаме дълго. Вместо да завързваме приятелства, ние събираме адреси на хора, на които изпрацаме илюстрирани пощенски картички. Във всеки град познаваме най-добрия хотел, английската колония и улиците, където са публичните домове, защото те винаги се смятат за една от забележителностите. Винаги ви остават малко чуждестранни разменни монети, от които не можете да се отървете и Кларксън ги събира, за да ги занесе у дома си. Кларксън е моята камериерка. Главата ми е точно като нейната кесия: в нея няма нищо друго освен остатъци. Остава по малко от всяка страна, от което не мога да се отърва. Не, няма да останем дълго тук. Ако ми дадете адреса си, Франк, ще изпратя и на вас една пощенска картичка за Коледа, може би. Думата ми е за новия ви адрес. Стария ви адрес имам някъде. Да, аз наистина би трябвало да нося от онези ленти, които се виждат по погребалните венци. „Сбогом, докато се срещнем отново“ — нали така пише на тях?

Тя спря, защото, докато говореше, почувства, че вълна от сълзи се надига у нея.

— Мисля, че бих искала малко водка — каза тя кротко на Франк.

— Келнер, една водка — извика той, — и още едно уиски.

Рут беше слушала с учудване и страхопочитание. „Бих си дала малкия пръст, само да бих могла да говоря такива интересни неща“, мислеше тя, обзета от скромност.

— Ние ще направим много скромна сватба — каза тя. — Мисис Скот ще организира всичко в своята градина: церемонията, обяда —

ще присъстват само неколцина приятели. Ако в събота сте още тук и ако това няма да ви отегчава, ще бъдете ли така добра да ни направите удоволствието?

— Благодаря ви. Аз знам как да ценя такава проява на приятелство — каза Хелен с ирония, с която обиждаше само себе си.

Мадам Тисо се наслаждаваше на това от дъното на душата си.

Франк извади носната си кърпичка, избърса първо ръцете си и след това изтри челото си.

— Къде е мистър Ръсел? — попита мадам, за да промени темата на разговора.

— Пише писмо на майка си, а това е винаги една тежка церемония — каза Хелен. — Но той не ще се забави още много. В момента, когато барът се отваря, той получава телепатичен удар.

— Той обича да скита с малкия пианист, нали? — попита мадам.

Хелен я погледна с вдигнати вежди, сякаш искаше да попита: И това ли знаете вече? Франк потърси под масата ръката на Рут — тя му беше необходима за опора. Рут не забеляза.

Той искаше да хване ръката ѝ, защото му беше мъчно за нея, защото тя беше тъй дребничка и не подозираше нищо, защото беше като дете, което иска да играе, а не знае правилата на играта Рут изглеждаше до Хелен като чаша вода до океана; едно малко цветче редом с джунглата. Така поне мислеше Франк, когато протегна ръката си към нея. Всичко у Хелен беше неопитомено, неопитомимо и пленително. Рут може да дава аспириин и това е почти всичко, мислеше той с несправедливото огорчение на мъжа за жената, която му принадлежи, докато се възхищава само от жената, която не може да има. В момента, когато мадам Тисо се съжали над него и отклони от него Хелен, той се почувства като давец се, който се е издигнал още веднъж над повърхността на водата и е поел малко въздух, последния дъх, преди да загине. „Аз не мога, не мога да се ожения за Рут, мислеше си той. Не мога да се откажа от Хелен. Това не е възможно. Не мога да направя това.“

Очите на Хелен бяха вперени пак към него — умолителни, нежни и патетични. През масата с всички нейни чаши, цигари и чинии, сред всички тези хора в градината на покрива, пред самите очи на Рут техните очи се прегръщаха — безсрамно, ненаситно и отчаяно.

— Ето мистър Мурата — каза Рут. И в добротата на своето сърце, с инстинкт, който не можеше да потисне, тя махна с ръка на дребната фигура с бял ленен костюм, макар да си спомни — твърде късно — че Франк не може да го търпи.

Мурата се колебаеше на вратата, която водеше от стълбището към градината на покрива, и с учудване се оглеждаше наоколо през дебелия стъкла на очилата.

— Всички маси са заети — каза един келнер, като се стрелна покрай него.

Мурата се усмихна с най-добрата си японска усмивка. Точно в този момент Рут му махна с ръка и той с благодарност се отправи към тях. Друг келнер, като притича край него, изцапа с ягодов сладолед белия му костюм, без да се извини. Мурата изглеждаше жалко дребен и смутен, когато с късите си криви крака се приближаваше усърдно към масата. И макар Рут да съжаляваше, че му е дала знак, тя не можеше да поправи това, че се беше явила на бял свят с един неизкореним инстинкт към всичко, което е болно, слабо и безпомощно.

— Това е мистър Мурата. Здравейте, мистър Мурата!

— Здравейте, мис Андерсън. Здравейте, мистър Тейлър — каза Мурата. — Надявам се, че не ви причинявам безпокойство — каза той, като притегли напред един стол и седна.

Никой не го беше поканил да седне. Рут гледеше умолително Франк и отчаяно — мисис Ръсел. Твърде късно ѝ мина през ума, че англичаните са обладани от унищожителна расова гордост.

Мистър Мурата изгледа всички последователно. Той имаше широка японска усмивка, разкриваща всичките му зъби, но нямаше зрение — само някакво отражение на късното следобедно слънце в кръглите стъкла на очилата.

— Здравейте, Елена! — каза той.

Хелен Ръсел го изгледа студено. Той сложи на масата пред себе си една черна чанта.

— Къде сме се виждали по-рано? — попита тя японеца.

— В Париж — каза мистър Мурата. — Не си ли спомняте Йошио, Елена?

— За европейците е трудно да различат едно японско лице от друго — каза Хелен почти обидена. — Вероятно затруднението е взаимно. И мисля, че сте се припознали, мистър Мурата.

— Има лица, които човек никога не може да забрави, Елена — каза Мурата обезсърчен. — Аз съм Йошио. Ние четяхме заедно Рембо. „Le Dormeur du val“^[5]. Не си ли спомняте? Боже мой, Париж — Рембо! „Les parfums ne font pas frissonner sa narine; il dort rouge au côté droit“^[6]. Не може да сте ме забравили, Елена. Дори ако моята незначителна личност е изчезнала от вашата памет.

Той скръсти ръце върху черната си чанта. Всички го гледаха слисани. Сред внезапната тишина на тяхната маса музиката ненадейно засвири големия валс от „Веселата вдовица“, а откъм улицата далече долу, осемнадесет етажа под тях, но все пак рязко и високо се разнасяха виковете на китайчетата, които продаваха английските вечерни вестници.

[1] Свирене с пръсти на струнен инструмент, а не с лък (ит.). — Б.р. ↑

[2] Тъга (фр.). — Б.р. ↑

[3] Тогава (фр.). — Б.р. ↑

[4] Ергенски (фр.). — Б.р. ↑

[5] „Спящият в долчинката“, стихотворение от Рембо. — Б.р. ↑

[6] Не трепва с ноздри от парфюма на тревите. На слънце спи, ръка отпуснал на гърдите, спокоен, сб. „Френска поезия“, „Народна култура“, С., 1978. ↑

Х

Йошио Мурата имаше лош ден и пристигна в покривната градина на хотел „Шанхай“ в състояние на смущение, загдето по рождение и възпитание беше срамежлив, скромен и резервиран. Но именно на него — слабия и безцветен човек, надживял брат си, брат, чиято смърт го поставяше в толкова по-ярка светлина — събитията на деня бяха възложили една задача, която го принуждаваше да се държи зле и да говори невъзможни и нетактични неща. Той прикриваше своя срам и своята безпомощност зад очилата си, зад усмивката си и зад редовете на едно френско стихотворение. Йошио Мурата беше дошъл в Шанхай с инструкции да отседне в хотел „Шанхай“, където беше запазена стая за него, и след това да отиде при някой си Нобору Ендо в Пинги стрийт и Янгцъ По, от когото щеше да получи по-нататъшни заповеди. Но всичко беше започнало лошо и ставаше все по-лошо и по-лошо, колкото повече денят напредваше и приближаваше вечерта.

Беше пристигнал тази сутрин с куфарите си в хотел „Шанхай“, но никой не се интересуваше от него, а китайските пажове минаваха бързешком, сякаш бяха заети с по-важни гости. Така най-сетне той пренесе сам багажа си през хола и го сложи на каменния под пред дългата маса на чиновника по посрещането на гостите. Той извади автоматичната си писалка, за да запише името си, но чиновникът, мазен грък, каза внезапно:

— Съжалявам, сър, нямаме свободни стаи.

— Моята редакция е ангажирала с телеграма стая за мен — каза Йошио в смущение, макар и усмихвайки се. — Моето име е Йошио Мурата, от „Морнинг сьн“ в Токио. Моля, проверете резервациите си.

— Съжалявам — каза гръкът. — Ние не можем да приемаме никакви резервации. Целият хотел е пълен. Може би ще се опитате да получите стая в „Микао“.

Той остави Йошио и се обърна към една дребна, набита жена, която, изглежда, се състоеше изцяло от копринени панделки и говореше испански. Тя получи стая.

Йошио преглътна обидата външно усмихнат, но кипящ отвътре. „Миако“ беше второстепенен хотел близо до Северната гара, посещаван от незначителни японски търговски пътници.

— Къде е телефонът? — попита той един по-млад чиновник, който бездействаше зад масата и разглеждаше ноктите си.

— До ескалатора — каза чиновникът, без да му обърне внимание.

Йошио почака пред телефонната кабина, докато завърши разговора си една млада, елегантна китайка. Кабината беше пропита от нейния парфюм, когато най-сетне влезе в нея. Постави пред себе си бележника си със записания адрес и телефонния номер на мистър Ендо. Имаше поразително много Ендовци в Шанхай. С монета в ръка, той си повтаряше номера и първо се облегна на стената и въздъхна дълбоко. Беше един от онези несръчни хора, които се бояха от телефона. Понеже очакваше усложнения винаги, когато говореше по телефона, те винаги се явяваха. Той извика отчаяно в слушалката номера, не можа да разбере наставленията, които му се дадоха с висок китайски глас, и пусна монетата не когато трябваше. Връзката не се получи. Трябваше да започне отново и да преживее втори път същото мъчение. Не беше изненадан, че работата не вървеше, защото дори в Токио телефонирането не беше просто нещо. Струваше му се, че е прекарал цели часове в кабината, а връзка все още не се получаваше, а отвън пред стъклената врата на кабината се събираха все повече и повече хора, чакащи за телефон. Един брадат възстар господин с вид на французин изгуби търпение и започна да барабани по стъклото. Йошио проведе разговора си при този съпровод и едва можа да разбере отговорите, които получаваше.

— Моето недостойно име е Мурата. Йошио Мурата от „Морнинг сьн“, Токио. Насочиха ме към вас, уважаеми мистър Ендо. От вас трябва да получа по-нататъшни инструкции. Трябваше да отседна в хотел „Шанхай“, но там не искат да ми дадат стая. Какво да правя? Какво? Какъв беше вашият уважаем отговор? Не мога да разбера вашият уважаем глас... „Миако“ и след това ще си направя честта да ви посетя в уважаемия ви магазин. Благодаря, благодаря ви.

Той беше изпотен и зачервен, когато излезе. „Приличам на пиявица“, помисли си той с досада, когато зърна лицето си в едно огледало. То изглеждаше подпухнало. Куфарите му още бяха пред

масата на приемното бюро. Никой не искаше да му ги носи. Той ги взе сам и се отправи назад.

Мурата застана на плочника пред въртящата се врата на хотела, сложил куфарите до себе си. Няколко таксита минаха край него, без да спрат. Един малък китайски вестникопродавач с извънредно мръсна външност се изплю така изкусно, че изцапа белите панталони на Йошио. Прилоша му от погнуса, стомахът му се качи в гърлото и с големи усилия можа да възстанови нормалното си състояние. Китай беше страна, която го погнусяваше физически: мръсотията, вонята, кипящото безредие по улиците. Най-сетне едно такси спря и се съгласи да го вземе.

— Хотел „Миако“ — каза Мурата.

Той не беше добре запознат с местния китайско-английски диалект, макар да знаеше наизуст цели страници от Байрон, както и Шао дзъ. Мина много време, докато шофьорът на таксито го разбра и най-сетне трябваше да се намеси хотелският вратар, преди той да тръгне. Излязоха от Международната колония и през многолюдни улици с малки, мръсни магазини отидоха при Северната гара. Там, в една странична улица, беше хотел „Миако“.

Съгласиха се да му дадат стая, но неохотно, а в държанието на директора и дори на прислужниците, които най-сетне го освободиха от куфарите му, не личеше и следа от японска вежливост.

Невъзпитани като американци, мислеше той сърдито. Винаги му правеше силно впечатление по време на пътуванията му колко бързо неговите сънародници изгубваха фините си маниери, които ги отличаваха в собствената им страна.

Въздухът в стаята му беше задушен, а мебелировката — проста. Той пусна в движение електрическото ветрило, но след няколко колебливи завъртания то спря. Отвори вратата към дървената веранда, която заобикаляше сградата. Двама японски търговци седяха там, веейки си с ветрилата и разговаряйки песимистично.

— Военната партия трябва да бъде изолирана — казваше единият от тях. — Те са запалени глави, неуравновесени хора, които хвърлят страната във война, за да могат да се отличат и да получат повишение. По-рано поне флотата пазеше самообладание. Сега се стигна до там, че армията и флотата се надпреварват взаимно кой да изстреля повече гранати...

— Все пак, все пак, уважаеми приятелю мой, вие трябва да се съгласите, че Япония не може да стои със скръстени ръце, докато нашите стоки са бойкотирани. На това наше преследване от страна на китайците трябва да бъде сложен край, ако е необходимо — чрез наказателни мерки.

— Бойкотът съществува само на книга, затова ние сме в Китай. Китайците пишат, държат речи и свикват събрания, разлепват плакати, но с това се и задоволяват. Никога не се стигна до акция. Случвало ли се е да се запознаете с уважаемите цифри на японския износ за Китай през изтеклата година?

— В много отношения имате право, уважаеми сър. Все пак остава да се види дали валящите яйца са добра пропаганда за нашата търговия.

— С една трета от парите, които струва една война, човек би могъл да купи всички северни провинции. Но младите офицери искат слава, а не печалба.

Йошио затвори вратата. Въздухът навън не беше по-добър. Простонародното име на самолетните бомби му подсказваше, че двамата бяха отдавна запознати с Шанхай. Той не проявяваше любопитство към техните мнения. Те говореха това, което всеки в Япония мислеше мълчаливо. Като журналист, поради цензурата не можеше да използва такива разговори, освен това казаното беше твърде очевидно, за да бъде интересно.

Хотел „Миако“ не беше достатъчно модерен, с баня към всяка стая, затова Мурата тръгна в кимоно по тъмния коридор, за да намери общата баня. Душът отначало отказваше да работи, а след това се изля внезапно над главата му, преди да се е разсъблякъл. Това беше втората му баня тази сутрин, защото, макар че току-що беше пристигнал, той се чувстваше мръсен като китаец; след това се върна в стаята си треперещ. След като се облече, той се разгледа в огледалото и се почувства малко по-бодър. Гореше от нетърпение да разбере каква беше мисията, с която трябваше да бъде натоварен. В манджурската война беше научил много работи. Надяваше се, че ще го пратят пак в северните провинции като кореспондент на вестника.

Този път той получи веднага такси, защото хотелът беше свързан с японски гараж.

— За пръв път ли благоволява уважаемият клиент да бъде в Шанхай? — попита шофьорът с неудържимото любопитство на простите хора. — Не? Пристигна ли сте днес с парахода? Какво мислят в уважаемото Токио върху уважаемата война?

Той вежливо задържаше дъха си между зъбите, за да не дразни уважаемия пътник с недостойното си дихание. С извърната назад глава, за да води разговора с изпитателен поглед, той караше колата през многолюдното движение на обедните улици. Йошио би предпочел шофьорът да държи вниманието си насочено към улиците, а не към своя пътник, но този човек явно страдаше от носталгия и искаше да вкуси от първа ръка всички новини от родината. Той бил родом от село Оками, близо до Киото, и неговите глупави родители били още живи, както каза той. Неговата глупава жена и двете му глупави дъщери живеели и работели в Путунг, на другия бряг. Всяка нощ той трябвало да прекосява реката с ферибота. Но какво можел да направи?

Нобору Ендо беше дребен, остроумен, пъргав господин с посивяла брада и мустаци. Името на едно голямо японско осигурително дружество беше написано със златни букви над вратата му. Вътре имаше рафтове с картонени кутии, които сигурно съдържаха търговски мостри. Мистър Ендо си даде само вид, че прави три поклона — с това церемониите свършиха. Йошио, който беше очаквал да се намери в някакво редакционно помещение се огледа наоколо с изненада.

— Обядвал ли сте вече?... Не? Препоръчвам ви „Фуджи“ за риба, а „Шигояма“ — за пилета. Или може би предпочитате западна кухня? Лично аз боготворя френската кухня — каза мистър Ендо бързо.

Той плесна с ръце и благовидно момче на около тринадесет години донесе английски чай. Йошио заключи по думите и движенията на мистър Ендо, че е образован човек, но изглеждаше, че той беше изхвърлил като баласт всички уморителни, церемониални изрази и мина направо към целта.

— Поръчението, което имам за вас, не е журналистическа работа, а по-скоро — как да се изразя... — нещо от личен характер — каза той, като търкаше бързо малките си ръце. — Аз съм, разбира се, свързан до известна степен с вашия уважаем вестник, но само по търговски работи; отношенията ми с него имат връзка с търговията в Китай, а не с литературната част. Наистина, на младини пописвах

сегиз-тогиз по някое стихотворение, но прозата на живота ми отне тази дарба. Но нека стигнем сега до целта, уважаеми мистър Мурата...

Преди да е завършил изречението си, мистър Ендо отиде при една голяма желязна каса в ъгъла, която отвори с много завъртания в секретната ключалка.

— Вашата уважаема особа със застраховки ли се занимава? — попита Йошио, за да прехвърли мост над паузата.

— Между другото — отвърна мистър Ендо. — Между другите неща се занимавам и със застраховки. Но имам и по-важни задачи. — Той извади от касата една черна кожена чанта и като я постави пред него на писалищната маса, погледна Йошио право в очите.

— Правя всичко, което е по силите ми, доколкото моите недостатъчни и скромни ресурси ми позволяват да бъда от полза за своята страна — каза той.

Йошио изпи чая си.

— Пушите ли? — попита мистър Ендо. — Разбира се, че пушите. Трябва да ви помоля да ме извините. Понеже сам аз не пуша, винаги така глупаво забравям да предложа на приятелите си цигари.

Той побутна към Йошио една кутия японски цигари „Череша“ и му запали клечка кибрит.

— Научих, че след смъртта на вашия твърде високоуважаем брат вие сте се поставил в служба на делото — каза след това мистър Ендо. При споменаването на покойния Китаро той стана от стола си, за да направи поклон.

— Това беше неговата воля — каза Йошио.

Той не можеше да мисли за Китаро, без да усети странно усещане за горчицина. Колкото и безсмислена да беше Китаровата смърт, тя все пак му беше придала силен и романтичен блясък. Докато Китаро беше жив, той беше по-красивият и по-блестящият от двамата — по-млад брат, но син на по-силно обичана жена. Йошио беше обичал брат си, затова му беше приятно да бъде засенчван от него. Сега, когато Китаро вече го нямаше, за да притъпява острието на ревността чрез очарованието на своето присъствие, Йошио изпитваше понякога това чувство на горчицина. Мъртвият живееше много по-силно, по-бурно и по-ясно, отколкото живият. Йошио беше принуден да поеме отговорности, в които сам той не вярваше. Свещеното самоубийство с пращяковския меч беше превърнало едно детинско, зле

обмислено дело в нещо, за което останалите живи трябваше да се борят. Сякаш след Китаровата смърт Йошио беше изгубил правото да живее свой собствен живот и трябваше да продължава братовия си недовършен живот.

Нищо от всичко това не можеше да бъде предадено с думи. То беше нещо, за което той не можеше да говори.

— Мога ли да знам какво е поръчението? — попита той.

Мистър Ендо седна срещу него и го загледа проникателно. Настъпи пауза. Електрическите ветрила бръмчаха в горещия въздух.

— Вие се познавате доста добре с уважаемата мисис Ръсел, нали? — попита той най-сетне, това звучеше небрежно и като обикновен разговор.

— Не, трябва да има грешка — отговори Йошио слисан.

По-възрастният човек пак го погледна остро и очите му сочеха като пръст между веждите на Йошио.

— Ние получихме доклад от Токио, че сте се срещал и сте разговарял с мисис Ръсел на една изложба на цветя и че по-късно са ви видели пак с нея в бара на хотел „Империал“. Разговорите, които сте водили с нея, са създали впечатлението, че познавате добре дамата.

— О... това беше Елена — каза Йошио с вежлива усмивка. — И през ум не ми мина да попитам за съпруга ѝ. Как се нарича тя сега? Ръсел ли?

— Елена, това е вярно — каза мистър Ендо. — Елена Грубова преди различните ѝ бракове. Сега Хелен Ръсел. Вярно е значи, че познавате тази Елена Грубова от няколко години и че добре я познавате? В Париж ли сте се запознали?

— Има ли това нещо общо със заповедите, които трябва да получа? — попита Йошио вежливо и усмихнато, но със смущение. Неговите две срещи с Елена в Токио бяха не само случайни, но донякъде и унизителни. Тя го беше поздравила вежливо и любезно, макар очевидно да не беше го познала. Тя беше единствената европейска жена, която той беше познавал някога интимно и значеше много в неговия живот. Понякога той я укоряваше за факта, че собствената му жена му изглеждаше отегчителна и неинтересна. Понякога подозираше, че странната пустота в живота му можеше да има нещо общо с нея, макар че не можеше да каже точно защо. Беше ѝ подарил една корава сребърно зелена роба, която някога беше

принадлежала на една принцеса от стария императорски двор. Но тя — това беше ясно — не беше го запомнила и той не значеше нищо за нея. Той седеше изправен, с ръце изпънати на масата. Неволно те заеха положението, което той като дете беше научил от дядо си.

— С една дума, работата е там, че тази мисис Ръсел е английски агент — каза мистър Ендо.

— О... — каза Йошио.

— Ние бяхме убедени, че не знаете нищо за това. От друга страна, вашето някогашно познанство с дамата ви прави особено подходящ за простата задача, която ви поверяваме и която, макар да е напълно безопасна, ще ви създаде престиж. Няма съмнение, че личното удоволствие, което ще изпитате при изпълнението на задачата, ще ви бъде достатъчна награда.

Мистър Ендо гледаше Йошио с усмивка на познавач. Йошио взе втора цигара, непосредствено след като изгаси първата в пепелника.

— Тази мисис Ръсел или Елена Грубова — както искате я наричайте — изпраща писмени доклади до военната тайна служба в Хуайтхъл. Тя върши това по дилетантски начин, като спорт. Вие знаете, че за англичаните спортът е всичко. Мисис Ръсел има огромно богатство и чрез брака си е влязла в семейство с политическо влияние. За нея може да се вярва, че не изпраща тези доклади за пари. Ние обаче мислим, че е препоръчително нейните доклади да са в наша полза.

— Разбирам — каза Йошио. Всъщност той не беше разбрал абсолютно нищо.

Мистър Ендо щракна и отвори ключалката на чантата, пак я затвори и побутна чантата към Йошио.

— В тази чанта има чертежи и планове, които сме направили ние и желаем мисис Ръсел да ги изпрати в Лондон — каза той, милвайки и потупвайки чантата като живо същество. Мистър Ендо имаше гъвкава и еластична, маймуноподобна уста, която свиваше при особена радост.

Йошио се мъчеше да свикне с това ново и неочаквано положение, в което се беше оказал.

— И какво трябва да правя? — попита той.

— Това е най-простото нещо в света. Ще се срещнете с мисис Ръсел по любезен начин, случайно, като в Токио. Ръселови са отседнали в хотел „Шанхай“, както можете да предположите. Жалко е,

че не са могли да ви дадат стая там; в момента има толкова много подземни течения в този град! Но както и да е, ще има множество възможности да се срещнете с дамата случайно. Всъщност трудно би било да избегнете да се срещнете с мисис Ръсел, в бара или в хола. Е, добре, вие ще се срещнете с мисис Ръсел, ще останете учуден, ще бъдете очарован. Ще възобновите старите си приятелски връзки. Ще загатнете, че сте в Шанхай с някаква важна тайна мисия. Тогава мисис Ръсел сама ще направи останалото; ние можем да разчитаме на това. Тя ще иска да разбере много работи от вас. Ще се опита да изтръгне с ласки някои неща от вас. Няма да ви е потребен голям драматически талант, за да я убедите, че пред нея нямате тайни. Ще ѝ дадете възможност да види, че тази чанта съдържа документи с голяма важност. Тогава мисис Ръсел ще я открадне. Тя ще копира скиците и плановете, ще изпрати копията в Лондон и под невинен претекст ще върне чантата. Вие ще се направите, че не сте забелязали нищо. Тя ще запечата вашето старо приятелство с няколко коктейла в бара на хотел „Шанхай“. Това ще бъде краят. Тогава ще можете да се върнете в Токио или да останете тук, в случай че стане нещо от журналистически интерес. Надявам се, че тази мисия ще ви достави удоволствие.

Йошио беше следил тези плавни инструкции смръщен от недоумение.

— Аз съм недодялан, неловък човек и не знам дали ще бъда в състояние да извърша това, но, общо взето, не изглежда, че би било трудно — каза несигурно той.

— Има една мъчнотия в тази работа, една малка мъчнотия, която не мога да скрия от вас — каза мистър Ендо. — Не ви остава много време. Имаме основание да вярваме, че мистър и мисис Ръсел ще напуснат Шанхай веднага щом пукне пушка. Затова вие имате само — да кажа ли? — една седмица. Вероятно не дори и една седмица. Вземете чантата със себе си. Бих ви посъветвал още днес да направите опит да подновите отношенията си с мисис Ръсел. Докъде ще благоволите да допуснете да идат тези отношения, това е ваша лична работа.

Ендо се засмя цинично като светски човек, а Йошио вежливо се присъедини към смеха му.

— Не знам дали моето скромно разбиране е достатъчно — промълви той нерешително. — Аз съм глупав човек и нямам никакъв

талант.

Мистър Ендо сметна това за обикновена вежлива формула и постави чантата в ръцете на Йошио.

— Ще видите — каза той. — Това е по-забавно от покер. В редакциите още ли играят толкова покер, както по-рано? Още една цигара? Не? Още малко чай? Вие сигурно сте гладен. Запомнете: „Фуджи“ за риба, а „Шигояма“ за пилета. Моите искрени благопожелания за щастлив изход на предприятието. Нали ще ми телефонирате за хода на работата! Никакви имена, разбира се. Ние можем да кажем например: хризантемите цъфтят. Добре, добре. Елате скоро пак и бъдете предпазлив. Аригато гозеймас.

Усмивки и поклони и Йошио се озова отново на улицата с чанта, пълна с фалшиви планове и в състояние на пълно объркване. Ех, да бях изпратен на фронта — мислеше си той нещастно. Колкото повече мислеше за своята задача, толкова по-малко годен се чувстваше да я изпълни.

Шофьорите на таксите в тази част на града не бяха тъй враждебни към японците, както в Нанкин роуд.

— Хотел „Шанхай“ — каза той унило.

По пътя купи всички вестници, които се продаваха. Чуждестранните вестници бяха предпазливи и умерени. Китайските избухваха в манифести и бомбастични заплашвания. „С меч в ръка ние обърнахме неприятеля в бягство“. „Това е борба, която ще продължи до последната капка наша кръв“. „Китай за китайците“. „Никакъв мир, докато е останал още един жив войник“. „Нашите мощни въздушни сили. Непобедимата Деветнадесета червена армия...“. Същото като в моето отечество, помисли си Йошио. Той сложи вестниците на седалката до себе си и затвори очи, за да мисли по-добре. Той трябваше да направи някакъв план, преди да се срещне с Елена. Дали тя още носеше, питаше се той, зелено сребърното кимоно, което ѝ беше подарил в Париж? Нежният зелен цвят на коравата стара коприна на дворцовата одежда от Киото върху белокожата, червенокоса жена... Той бързо отвори очи, за да прогони видението, и отключи чантата. Не разбра нищо от плановете, начертани с червен и син туш, а още по-малко — от обясненията в цифри. Прочете няколко от вертикалните японски редове по края на листовете, но за него те не означаваха нищо.

Шифър, помисли си той с отслабващ интерес. Забавлява се с мисълта да открие ключа, но я изостави.

Таксито беше пристигнало пред хотел „Шанхай“. Той остави вестниците и слезе от колата; за втори път през този ден се изправи пред ироничния грък от другата страна на масата в приемното бюро. Този път той бе уведомен, че мисис Ръсел беше излязла. Настоя да говори с камериерката ѝ.

— Можете да попитате мис Кларксън — каза чиновникът от приемното бюро. — Нейният номер е 1852.

Още веднъж Йошио влезе в телефонната кабина и още веднъж отвън нетърпеливо се насъбраха хора. Разигра се дуел между неговия английски акцент и този на мис Кларксън — неговият излезе победител. Той напусна хотела, похапна в някакво малко кафене с френско име и неинтересна храна. Върху мраморната плоча на масата написа на жена си илюстрирана пощенска картичка и забрави да я изпрати. Успя някак си да прекара часовете, докато дойде времето, което Кларксън беше посочила неопределено за връщането на господарката си.

Йошио Мурата се яви за трети път в хотел „Шанхай“. Този път изглеждаше възможно мисис Ръсел да е в компанията на сър Хенри Кингсдейл-Смит в градината на покрива. Той въздъхна дълбоко, когато се качи на ескалатора.

Беше пацифист, тръгнал по пътеката на войната. Съвсем сам, без топове, военни кораби или бомби, той си проправяше път във враждебната светска покривна градина на върха на крепостта, чието име беше хотел „Шанхай“.

XI

Лунг Йен се сърна у дома си уморен, мокър и щастлив, след като беше марширувал цели часове заедно с бой-скаутите, които развеждаха, за да им покажат града. Едва когато се изля проливен дъжд и те се разтичаха на малки групи към гарата и се качиха на влака от Хангкеу за Киангуан, той реши да се отпрати за дома си. Три камиона с войници минаха с шум покрай него. Може би войната беше вече започнала. Йен размишляваше със своите откъслечни познания за света. Войниците бяха мръсни — каквито са винаги. От друга страна, децата войници, едно от които беше синът на Йен, изглеждаха тъй чисти, че това почти го плашеше.

Жалко беше, че шивачът Лунг и синът му бяха вече заспали, когато той пристигна в къщата, защото много му се искаше да им разправи, че синът му вече е пристигнал. Той мина предпазливо между леглата им и стигна в стаята си, без да събуди никого.

Преди да си легне, той още веднъж разгледа малкия автомобил и го пусна да върви. Струваше му се, че сега се движеше доста по-бавно, отколкото по-рано. Може би, мислеше си Йен с усмивка, и той е уморен през нощта, подобно на някой *кули*, който е трябвало цял ден да тича. Той избърса лицето си и събу мокрите си обуца. Погледна с недоволство мрежата против комари около леглото. Тя беше непрана и сива, почти черна на някои места, и дупките не бяха закърпени. Въздухът отвътре миришеше на застояло. Откакто беше видял тези чисти деца войници, той гледаше с нови очи на мръсотията. Но когато отдръпна предпазливо мрежата, той откри с радост, че жената на шивача беше постлала чист ленен чаршаф на леглото, и реши да спи на пода, та леглото да остане чисто за сина му. Освен това не беше свикнал да спи в легло и сега, му мина през ум, че безсънието му през последните няколко нощи може да се дължи на това. Макар и да се сви по обичайния начин с колене подгънати нагоре, както правеше между дръжките на своята, рикша, минаха дълги часове, преди да може да заспи. Чуваше барабаните, виждаше младите лица под широкополи

шапки и мислеше за срещата със сина си. Едва когато зората проникна на сиви ивици през капациите на прозореца, сънят го надви.

Когато Йен се събуди, мина известно време, преди да разбере къде се намира. Потърси пипнешком дръжките на рикшата, преди да си беше отворил очите, и скочи на крака. Вежливото покашляне на жената на шивача зад вратата го върна към стаята, която трябваше да дели със сина си. Той беше цял в пот, сякаш сънят беше тежък труд, и бързо се избърса. След това отвори вратата. Любезната стара жена стоеше отвън с чаша чай в ръка.

— Десет хиляди щастливи години — каза тя смирено. — Донесох ти малко чай, за да сложиш добро начало на един добър ден.

Йен ѝ благодари и като пое чашата в две ръце, изпи нейното топло съдържание. След това сви на вързоп новите си дрехи, защото не искаше да се преоблича, докато не се изкъпе. Подаръка за сина си пъкна в средата на вързоба. Тури в пояса си парите, писмото и ценните упътвания в червения плик.

— Тази вечер ще се върна с моя глупав млад син, за да може той да поздрави моите приятели — каза Йен, преди да излезе.

Макар и да не беше изрично казано, разбираше се от само себе си, че семейството на шивача нямаше да загатва нищо за низкото положение и недостойните обстоятелства в живота на Йен.

Йен вървеше бързо, беше хубава сутрин със свеж въздух, улиците бяха измити от дъжда през изтеклата нощ. Той вдишваше дълбоко хладината и не кашляше. Първо отиде в банята, която не беше далече. Сградата отвътре беше по-чиста и по-широка от храм и Йен беше малко смутен.

— Една голяма гореща вана само за мен — поиска той въпреки това.

Един човек с червено лице и гол до кръста му посочи да влезе в една стая, където стоеше дълга, широка, модерна вана от порцелан, пълна с вдигаща пара вода, която излизаше от стената.

— И сапун ли?

— Да не мислиш, че съм свиня, та да се къпя без сапун? — попита Йен високомерно.

И човекът сложи на дървения стол до стената малка кърпа и парче зелен сапун. Йен бе оставен сам в царствената баня. Сапунът имаше сладка, приятна миризма и той се изми целия с него, надявайки се, че миризмата ще остане по тялото му. Той си играеше със сапунена пяна и се разглеждаше, за да види дали трите дни, прекарани в безделие и добро хранене, го бяха направили малко по-пълнен. Струваше му се, че е малко по-пълнен — поне достатъчно пълен, за да направи добро впечатление на сина си. Той натопи кърпата в горещата вода, изцеди я и се търка с нея дотогава, докато кръвта му започна да шуми. След това разгъна вързопата с дрехите и се облече бавно и разкошно.

За пръв път през живота си той усещаше допир на коприна до кожата си — защото, разбира се, не можеше да си спомни червената копринена рокличка, която беше носил на празника на своя трети месец. Завърза здраво панталоните около глезените, облече елечето над робата. Сложи си шапката и взе под ръка подаръка. Не беше забравил да си купи и едно ново книжно ветрило — червено, в знак на радост. След това, като се канеше да свие с току-що измитите си ръце старите си мръсни дрипи, той почувства отвращение. Те бяха мръсни, пълни с въшки и въз внезапен пристъп на високомерие Йен ги подритна в един ъгъл.

— Можеш да вземеш дрехите ми — извика той на полуголия човек, като мина покрай него в коридора. Въз възторга на тази сутрин на Йен му мина през ум, че тази необмислена постъпка представлява икономия, защото сега не беше необходимо да дава на човека бакшиш.

Щом излезе на улицата, той разбра, че не е свикнал да върви с дълга роба, но скоро забеляза, че принудителната бавност на вървежа му придава достойнство. Упъти се към една бръснарница, където работеха две малки корейки. Даде да му измият и подстрижат косата по подходящия начин, даде да му почистят и ушите, и ноздрите. Жените бяха сръчни, но и извънредно вежливи, което показваше, че дрехите му правят добро впечатление. През цялото време той държеше притиснат до себе си подаръка. Двама други мъже седяха на столове — единият от тях беше *кули*, какъвто Йен беше до вчера, другият — старец с очила, който четеше вестник, докато чакаше.

— Тук се казва, че японски военни кораби се готвят да бомбардират Шанхай — каза старият човек. — Но аз не вярвам. Защо

народът от северните провинции ще бяга насам, ако и тук ще има война? Вестниците винаги искат да разкажат нещо ново.

— Войната е добро нещо за търговията — каза *кули*то изпод горещата кърпа, която по-младата от двете корейски девойки държеше на лицето му.

Йен се чудеше защо търговията ще върви по-добре във време на война и какъв род търговия можеше да върти един *кули* като този.

— Надявам се — каза той, — че тази седмица няма да има война, защото синът ми пристигна в града с много деца войници. Правителството нямаше да изпраща тук деца, ако ще започва война.

Старият човек вдигна поглед към него, без да отговори: Йен плати, даде на корейската девойка бакшиш, който отговаря на фините му дрехи, и си излезе. Той си беше наумил да изяде сутрешния си ориз в ресторанта до пазарището и да използва случая да напомни на съдържателя още веднъж за обедата, който беше поръчал и за който беше дал предплата. Като вървеше по улиците, му направи впечатление, че на много места бяха поставени нови плакати и заповеди. Също така много хора стояха по ъглите и пред входовете и се впускаха в разговор с всеки, който имаше време да спре. Този ден Йен нямаше време да спре. Този ден Йен нямаше нито време, нито желание.

Тази сутрин Лунг Йен беше много гладен и си каза, че чуждестранният стар доктор е направил с иглата си добро на вътрешностите му. „Ще ходя при него всеки втори ден, както ми каза да правя жената, мислеше си той. Това не струва нищо и е почти толкова успокоително, както и Великият пушек“. Той изяде три паници ориз и изпи три чаши чай; след това изплакна устата си на една чешма и бе готова да иде да намери сина си. Имаше в малката ленена кесия в джоба си още пет малки и две големи сребърни монети и съвсем не знаеше какво беше станало с останалите пари.

Качи се на трамвая от предградието Понкеу и този път не му стана лошо; напротив, бързината и лекотата, с които се носеше това превозно средство го забавляваха. Действително като че ли скъпите копринени дрехи имаха някаква магия и враждебните духове, скрити във въздуха, се бояха от него. „Не мога да разбера как богатите хора в копринени дрехи са нелюбезни и дори груби, мислеше си Лунг Йен. В такива дрехи аз винаги бих се усмихвал и бих бил благ към всекиго.“

Унесен в тези благосклонни мисли, той пристигна в Киянгуан и отиде в Гражданското отделение. За щастие, познаваше тия места, защото често беше докарвал в този край чужденци, пъшкащ и задъхан от дългото тичане. Наоколо имаше много хора, а навсякъде по стълбовете се вееха знамена, които изглеждаха весели и тържествени. Улични продавачи продаваха всевъзможни стоки: сладък, цветен лед, шекерчета, динени семки и захарна тръстика, плодове и боядисани оризови сладки. Йен си купи една кесийка динени семки, извади от кесията си бележката в червен плик и започна вежливо да моли тълпата да му стори път.

Добре беше, че носеше скъпите си дрехи, иначе никога не би стигнал до целта, а когато най-сетне дойде до главната сграда, приличаща на императорски дворец, той беше насочван от един човек към друг, от един етаж на друг, от една врата на друга. Коприната започна да го изпотява и той съжаляваше, че от много гордост беше оставил кърпата си у дома. Изкачваше се нависоко с някой асансьор, а в това време стомахът му оставаше долу. След това слизаше надолу, а стомахът му оставаше да виси над него във въздуха. Въпреки това той наистина не се чувстваше зле и не кашляше. Най-сетне един много изискан и пъргав млад човек се зае с него и го поведе по широк, отекващ коридор, в който слънцето струеше през огромни прозорци.

— Вие искате да знаете в коя барака е настанен синът ви ли, стари господине? — попита вежливо младият човек. — Нищо по-просто от това. Комитетът е уредил всичко. Влезте тук, моля.

Той отвори една врата и посочи на Лунг Йен да влезе. Стори му място да влезе пръв. Той беше млад и изискан господин, чиновник, човек с високо положение, а се обръщаше към Йен като към господин, покланяше му се и му правеше място да влезе пръв през вратата. Лунг Йен въздъхна дълбоко от радост в своите копринени одежди.

Слънцето се беше изкачило на най-високата си точка и каменните коне на Киянгуан хвърляха къси сенки, когато Лунг Йен най-сетне пристигна при големия плувен басейн, към който бе насочен и където се провеждаше плувно състезание.

Трябваше да плати десет цента, за да влезе, но въпреки този голям разход той се намери най-накрая и високо горе на терасовидните пейки, почти всички от които бяха заети от викащи, ръкомахащи и извънредно щастливи хора.

Щом седна на мястото си и се огледа, Лунг Йен откри каква беше причината за всичкото това викане. Далеч под него имаше едно голямо зеленикаво петно вода, в която се хвърляха и плуваха по-бързо от риби група след група момчета. От учудване Лунг Йен разтвори широко уста и започна да вика като гледаше как телата им от голяма височина се стрелкаха във водата. Но онемя и го обзе леден страх, когато му мина през ум, че един от тези бедни, но смели плувци може да е неговият син. В своето вълнение той започна да гризе динените семки и да плюе черните шлюпки. Той правеше точно това, което правеха неговите съседи, повечето от които бяха млади хора и се държаха шумно. През цялото време един силен глас възвестяваше през голям високоговорител неща, които Йен не разбираше.

След време бе даден сигнал с рог и народа по пейките стана и започна да се източва навън.

— Какво става сега? Свършиха ли игрите? Младежите ще се върнат ли в жилищата си? — попита Лунг Йен своя съсед, който го изгледа презрително.

— Никога ли досега не си идвал тук? — попита той грубо, но когато Лунг Йен му каза високопарно, че синът му взема участие в представленията, неговият съсед се смири. — Ела с мен, стари сър, това е на съседната арена — каза той и започна да си проправя път между редиците скамейки.

Лунг Йен го последва. Още веднъж седна нависоко, далеч от пясъка на арената, и още веднъж не разбра нищо. На високи стълбове се развяваха знамена, които той, за нещастие, не можеше да прочете. Далече долу маршируваха в група много момчета, след това се пръснаха по цялата арена и тогава това заприлича на шарка върху коприна — бяло и черно върху сиво-жълта основа. Шарката се променяше когато всичките деца правеха едни и същи движения. Разнесе се грохот над арената и над небето се появи една въздушна рикша, която също искаше да погледа. Лунг Йен беше свършил динените си семки и започна да копнее за цигара. Както миналата вечер, той пак мислеше непрестанно: „Един от тях е моят син. Той е едно от тези момчета. Един от тях е моят син.“ Но децата бяха толкова надалече, че той не би могъл да различи сина си дори ако знаеше как изглежда.

Минаха часове и слънцето слизаше все по-ниско. Два красиви облака плуваха по синевата на небето и забулиха за малко слънцето, докато краищата им ставаха лъчисти, а след това слънцето пак се показа. Лунг Йен беше жаден и си купи парче боядисан лед на пръчка и с облекчените го държеше срещу засъхналия си език. За него плати пет медни монети. „Едно от тези момчета долу е моят син“, мислеше си той непрестанно.

Понеже следобедът напредваше и ставаше все по-хладно, Лунг Йен започна да се тревожи, както и по-рано при плувците. Момчетата бяха леко облечени; той можеше да види това дори от такова разстояние. Бяха облечени в черни къси гащета и бели жакетчета или ризи без ръкави — неща, във всеки случай на които Лунг Йен не знаеше истинското им име и които предпазваха малко техните разгорещени тела. Труд и пот, това бяха неща, които Йен разбираше. „Не желая синът ми да започне да храчи кръв“, мислеше си той смутен.

Ставаше все по-хладно, натрупаха се още облаци, а след това се изля краткотраен дъжд, осветяван от слънцето. Зрителите се смееха, разтвориха дъждобраните си, китайски дъждобрани от маслена хартия, както и копринените на чуждестранните дяволи. Йен беше силно наскърбен, задето не беше помислил да си вземе дъждобрана, та да запази скъпите си одеяния. Но неговият съсед, който му говореше усърдно и му даваше множество объркани обяснения, сега прибави към своята любезност и това, че стори място на Йен под дъждобрана си. След няколко минути дъждът престана, и игрите продължиха.

Когато започнаха борбите, Лунг Йен започна да разбира какво ставаше, защото беше виждал по-рано борци на пазарището и в „Нов свят“, театъра на покрива на една страда на Улицата на големите коне. Но чак когато започнаха надбягванията, той се почувства като у дома си; тичането това беше неговото призвание и неговият живот.

— Те започват изведнъж много бързо — каза той. — Оня дългият, тънкият ще пристигне пръв, той не носи безполезна тежест и има широк разкряч.

Той аплодираше заедно с тълпата, когато дългият спечели. Съседът на Йен стана внимателен, когато разбра, че има до себе си познавач. Щом следващите бегачи се наредиха на старта, той раздрънка парите в джоба си и попита:

— За кого ще се обзаложиш?

Лунг Йен разгледа шестте момчета.

— Не мога да реша, преди да започнат да тичат — отговори той предпазливо, макар че гореше от желание да се обзаложи и да спечели малко. Неговите налични средства бяха изчезнали, сякаш слънцето ги беше стопило. Той трябваше да плати седемдесетте цента и да даде бакшиш в гостилницата, а в малката му ленена торбичка имаше само седемдесет и четири цента.

— Ще бъде твърде късно, когато започнат да тичат — каза съседът му.

Лунг Йен разгледа още веднъж бегачите. Трудно беше да ги види добре от това разстояние.

— Третият — каза той.

— Колко? — попита другият и за свое собствено изумление Лунг Йен се чу да казва:

— Две малки сребърни монети.

Надбягването започна и Лунг Йен въздъхна, когато видя, че третият излезе начело. Той тичаше с равномерна, умерена крачка и явно имаше силни дробове. Лунг Йен би желал да мисли, че този е неговият син, но това беше по-голямо момче, отколкото можеше да бъде Сейлеонг. Лунг Йен ставаше все по-възбуден, колкото повече напредваха бегачите по пистата. Той скочи, размахваше ръце и викаше окуражително. Ако изгубеше двадесетте си цента, той нямаше да бъде в състояние да покани сина си да яде патица и риба в кисело-сладък сос; щеше да се наложи да пожертва предплатата си и да го заведе в някоя улична кухня, където имаше само ориз и свинско месо. Но в своята комарджийска треска той не помисли за това. Може би магията, която се криеше в неговите дрехи, правеше от него голям човек — голям човек за един ден.

Третото момче спечели. Съседът му мърмореше, но извади двадесет цента от своята звънтяща кесия и ги даде на Йен.

— Изглежда, разбирате от тази работа, сър — каза той и тези думи не звучаха като комплимент.

Но сега Лунг Йен внимаваше много, защото момчетата, които се подредиха за следващото надбягване, като подгънаха колене и с пръстите си се допряха леко до земята, бяха млади и едно от тях Лунг Йен беше сигурен в това — трябваше да е неговият син. Той едва

дишаше като гледаше към арената и търсеше да открие в редицата сина си. Никакъв глас не му казваше, никакъв белег не му сочеше кое от момчетата беше негова кръв, създадено, за да продължи непрекъснатата линия на неговото семейство. Едното момче от външната страна беше силно и добре сложено, но имаше мургавата кожа на обикновените хора; четвъртото имаше по-леко телосложение и тялото му имаше цвета на праскова, когато е огряна от слънцето. Лунг Йен въздъхна дълбоко, защото не можеше да реши кое от момчетата би желал да бъде неговият син. След това прозвуча пистолетният изстрел, с който започваше всяко надбягване и момчетата се спуснаха напред.

— Много бързо, много бързо — закрещя Лунг Йен загрижено и отпусна ръце. Свикнал да тича на дълги разстояния със своята рикша, той не можеше да си представи, че момчетата трябваше да пробягат само едно късо разстояние. Не спечели нито мургавото момче, нито момчето с прасковен цвят; спечели най-малкото от тях, което с отметната назад глава беше излязло пред всички. Лунг Йен веднага си пожела това да е неговият син, но когато момчето докосна с гърдите си лентата сред гръмотевични аплодисменти и веднага след това падна изтощено на земята, Лунг Йен се надяваше това да не е неговият син. Защото той изпитваше съжалително презрение към момчето, което лежеше на пясъка и което беше без дъх в гърдите.

Състезанията продължаваха и когато високоговорителите възвестиха тяхното приключване, Лунг Йен беше облян в пот, защото беше виждал своя син в твърде много състезатели. Беше живял във всекиго от тях и със стиснати юмруци беше искал да спечели, затова, накрая беше изморен, като че ли сам беше участвал във всяко състезание.

— Свърши — каза съседът му и стана.

Лунг Йен се протегна и започна да тупа краката си, които се бяха сковали от дългото седене.

— Пакетчето ви, стари господине — извика подир него една жена, като му подаваше подаръка. Той така се беше унесъл в старанието си да разпознае сина си, че беше забравил скъпоценния и незаменим автомобил. Притисна го отново до гърдите си, благодари на жената и заслиза заедно с тълпата по стъпалата. Сега хартията беше измачкана и съвсем не изглеждаше така елегантна, както отначало, но

въпреки това, като усещаше скъпоценния предмет, притискайки го до гърдите си, Лунг Йен се изпълваше с гордост и радост.

Той стоя известно време нерешително сред тълпата, но след това колебливо тръгна отново, защото беше дошъл моментът да потърси сина си между другите момчета. Тълпата се разреждаше, здрачаваше се, а от много различни посоки можеха да се чуят едновременно сигнали от рог. Лунг Йен още веднъж извади скъпоценната хартийка, на която писмописецът беше написал номера и квартирата на сина му. Неговата копринена дреха му даде кураж да запита един войник. Войникът не беше груб, каквито са обикновено войниците, а се усмихна любезно на Лунг Йен и сам го заведе до началото на един от многото пътища, които се излъчваха от едно открито кръгло пространство. Лунг Йен поблагодари по начин, който подхождаше на неговите изискани дрехи, и тръгна между две редици чисти бели сгради. Той чуваше барабани в далечината, но чуваше и собственото си сърце.

След известно време той бе достигнат от колона маршируващи момчета; краката им вдигаха прах, а самите момчета изглеждаха уморени, но въпреки това доста щастливи, мислеше си Лунг Йен, като оглеждаше редиците на тези непознати момчета, за да открие непознатото лице на своя син. Той маршируваше редом с тях, докато стана нетърпелив и започна да тича — сякаш теглеше рикшата си — за да стигне по-бързо до мястото, към което го беше насочил любезният войник. Барабани и рогове останаха далеч зад него, когато приповдигна дългата си роба, за да тича безпрепятствено. Трябваше да разпитва още няколко пъти с помощта на своята хартийка, но най-сетне, след като неведнъж беше губил пътя, стигна до бараката на сина си.

Това беше едноетажна постройка от дърво, не така бяла и хубава като къщите, покрай които току-що беше минал. Вратата беше отворена и Лунг Йен, след като се поколеба и със скромно покашляне, влезе вътре. Но там нямаше никой и той пак излезе, нерешителен и разгорещен от бързането. Тогава чу звукът от тръби и рогове да се приближават все повече, облак прах се появи на пътя и през праха той скоро видя маршируващите момчета. Те се втурнаха в къщата сред врява от викове, смях и млади гласове. Техните правилни редици се прегърнаха във вихрушка от деца, които се източиха покрай Лунг Йен

и влязоха в сградата. Той неволно протегна ръцете си, но по-лесно би могъл да задържи чаша вода. Йен се усмихваше плахо на всяко момче, чието лице можеше да съзре за една секунда, но нито едно от тях не спря да каже „татко“. Той усещаше коленете си като прекършено дърво, вкочанени и непокорни. Извади от пояса си червения плик и го вдигна във въздуха, след това си пое дълбоко дъх и се реши да извика името на сина си.

— Лунг Сейлеонг от Фукинг! — извика той или мислеше, че вика. В действителност се разнесе един тънък звук, който се изгуби сред безредния смях, и нито едно от момчетата не се спря. — Лунг Сейлеонг! Лунг Сейлеонг! — викаше той едно след друго.

Едно слабо момче с разумно лице, но за нещастие малко кривоогледо, попита:

— Лунг Сейлеонг от Фукинг ли търси господинът?

— Така е името на сина ми, когото търся.

— Аз ще го повикам — каза момчето и изтича в къщата.

Лунг Йен пак въздъхна, защото, макар това момче да изглеждаше интелигентно и образовано, то беше кривоогледо, а Лунг Йен не желаше кривооглед син. Въздухът беше изпълнен с прах, който децата бяха вдигнали. Роговете бяха замлъкнали. Изостаналите най-назад момчета притичваха покрай Йен нататък по пътя.

— Аз съм Сейлеонг — чу Йен зад себе си.

Той се извърна бързо: пред него беше застанало едно момче, чиято глава стигаше до устата на Йен.

— Аз съм Сейлеонг — повтори то.

— Сейлеонг — Лао Сейлеонг — каза Лунг, като се обърна към сина си с вежливата дума, която значи стар. — Лао Сейлеонг, аз съм твоят баща.

Но понеже вълнението така беше пресушило гърлото му, че гласът му приличаше на пресъхнал поток в пустинята, момчето не го разбра. То погледна Йен със сериозен, изпитателен поглед и започна разговор по церемониалния начин, който подходеше в случая:

— Как е името на уважаемия господин? От къде благоволява да иде господинът? Какво може да бъде желанието на уважаемия господин? Баща ми ли е изпратил при мен уважаемия господин?

Като гледаше сина си и го чуваше да говори по този начин, Лунг Йен плуваше в гордост и радост. Неговият син беше добре сложено

момче, имаше кръгло лице с хубави черни очи, които блестяха от разум и жизненост. Кожата и косата му бяха гладки и показваха, че има добра майка, която полага големи грижи за него. Но Лунг Йен виждаше в същото време, че синът му се беше запъхтял и че гърдите му под тънката бяла риза без ръкави бързо се издуваха и спадаха.

Той се изкашля и каза:

— Никой не ме е изпратил, синко, никой не ме е изпратил. Аз съм твоят баща.

При тези думи синът му го погледна по-сериозно. Тогава лицето му се разтопи в усмивка и той извика:

— Видя ли баща ми как спечелих 220-те?

Между това някои от другите момчета бяха се събрали наоколо в полукръг, за да слушат.

— Идете се преоблечете — каза Сейлеонг и Лунг Йен видя с гордост, че те му се подчиниха.

Сега Лунг Йен беше останал сам с детето си пред вратата и между тях беше само жълтият прах, който момчетата бяха вдигнали с краката си.

— Видях. Наблюдавах — увери го той бързо.

Не беше правилно, гдето той се боеше от сина си, вместо да бъде обратното, но очите на момчето го гледаха така пронизателно, че той усещаше всяко от мършавите си ребра под копринената си дреха.

— Ти не изглеждаш такъв, какъвто си на портрета — каза Сейлеонг бавно и явно му струваше голям труд да запази усмивката на кръглото си лице.

— На кой портрет? — попита Лунг Йен изненадано.

— Майка ми често ми е показвала един портрет на баща ми. Той е в книгата, в която са записани имената на нашите прадеди — каза Сейлеонг.

Тогава Лунг Йен си спомни за портрета. Това беше една фотографска снимка, която той беше направил по искане на Сейлеонговата майка в деня след сватбата им.

— Хората в големите градове се променят — каза той благо.

И едва след като каза това, той разбра колко вярно се беше изразил. Наистина, хората се променят и градът се беше променил много. Но понеже се чувстваше сигурен под закрилата на копринените

си дрехи, той протегна един пръст и докосна топлото младо тяло на сина си.

— Не ти ли е студено? Трябва да си облечеш по-топли дрехи, след като си тичал — каза той загрижено.

Синът му се засмя.

— Ние сме калени, татко — беше всичко, което каза той.

Като прехвърли тежестта на леглото си тяло на един крак, той продължи да разглежда лицето на баща си, сякаш очакваше нещо, което не идваше.

— Майка ми ми каза да предам на баща си много предани поздрави — каза той, когато се сети за това.

— Как е здравето на твоята уважаема майка? — попита Лунг Йен, защото бавно се връщаше изтънчената вежливост, която беше научил в детинството си, когато дядо му беше още жив.

— Тя е добре — каза Сейлеонг тъй небрежно, сякаш говореше за по-младата си сестра. Той размисли за миг, сякаш се мъчеше да си спомни нещо, което беше научил наизуст, и след това добави: — Майка ми ми каза да кажа, че нищо не липсва за нейното пълно доволство, освен завръщането на баща ми у дома.

След като беше успял да предаде това послание, той пак се усмихна, а усмивката правеше дълбока трапчинка на бузата му.

— Ние спечелихме 220-те метра и състезанието на плуване в свободен стил, и сме трети по високо скачане и по борба. Изпреварили сме с няколко точки областта Мугу.

— Радвам се и съм горд да чуя това — каза Лунг Йен доста несигурно.

Той си мислеше дали беше дошъл моментът да даде на сина си подаръка. Сега се радваше повече от всеки друг път, че беше купил нещо модерно и чуждестранно, защото лесно можеше да види, че синът му малко би се зарадвал на каквото и да било друго. „Но не, не сега, помисли си той. Другите деца ще строшат малката вървяща кола и това място тук не е добро, за да я пусна да върви.“ Затова, каза:

— Облечи си някои по-топли дрехи и ела с мен. Ще идем да се нахраним добре, за да отпразнуваме нашата среща.

— Добре, добре — каза Сейлеонг, очевидно облекчен. — Ще поискам отпуска от моя началник. Ако баща ми желае да бъде така добър, да почака тук.

Той се втурна в къщата, а Лунг Йен се усмихна, на себе си заради усилията на момчето да спазва старомодната вежливост, която изглежда, му беше чужда. Сърцето му сега биеше пълно, правилно и равно като ударите на гонг или на камбаната на храм. Сейлеонг се върна скоро.

— Имам отпуска до полунощ — каза той радостно.

Лунг Йен пак опипа дрехите на момчетата — смяташе, че са твърде тънки. Би искал да прояви любовта си към сина си, като му облече пет палта, едно над друго, и като го натъпче с всичката храна, която той би могъл да поеме.

— Ще пътуваме с трамвая — каза той, след като тръгнаха.

Сейлеонг пак беше с късите си гащета, но над бялата си риза беше облякъл ленено сако.

— Не ти ли е студено? — попита отново Лунг Йен.

А синът му каза:

— Ние сме здраво поколение.

С твърди крачки Лунг Йен тръгна към мястото, където спираше трамваят.

— Не трябва да се боиш от бързината, пътуването е съвсем безопасно — каза той.

— Във Фукинг също имаме трамвай — отговори момчето за голямо изумление на Йен. Градът сигурно се беше променил много от детинството на Йен досега.

Двамата се качиха на трамвая и Лунг Йен усмири своя бунтуващ се стомах. Той се усмихваше с малко принудена усмивка, когато вземаха завоите, като се мъчеше същевременно да отговаря на десетте хиляди въпроси, които Сейлеонг сипеше. „Как се нарича тази улица? Вярно ли е, че ще има война? Какви са последните новини от северните провинции? Колко струва пътуването от единия край на града до другия? Колко войници има в Шанхай? Пристигнала ли е вече Деветнадесетата армия, която беше на път? Колко бежанци може да се подслонят в Шанхай?“. Лунг Йен беше безпомощен под тази бомбардировка и не можеше да отговори нищо.

— Малко разбирам от тези неща, понеже те не ме засягат — каза той малко укорително. — Гледам си работата — и това е достатъчно.

— Каква е работата ти? — попита синът му.

Лунг Йен отдавна беше приготвил отговора си.

— Съдружник съм в един магазин в Чапей.

— Какъв магазин? Какво продаваш? — попита синът му.

— Всевъзможни неща — каза Лунг Йен. — Коприна, памук, а също и готови дрехи.

Сейлеонг не изглеждаше съвсем доволен от това.

— Колко печелиш от него? — попита той.

Лунг Йен се приготви да каже една голяма лъжа.

— Лесно е да разбереш, че печалбите се менят от месец на месец и според различните сезони. Но мога да ти кажа, че в годината правя не по-малко от двеста долара суха пара, а някои години и повече.

Сейлеонг помълча, като движеше устни и пресмяташе на пръсти.

— Майка ми печели двадесет и седем долара всеки месец. Това прави триста двадесет и четири долара в годината.

Лунг Йен не повярва, но се усмихна снизходително. Той разбираше, че синът му желаше да придаде повече престиж на майка си.

— С помощта на какви средства майка ти печели толкова много? — попита той добродушно.

— Тя работи в телефонната станция — каза Сейлеонг.

След това настъпи мълчание. Един чужденец, който беше седнал до тях и който беше следил разговора им, сега се обърна към момчето на английски език. Със страхопочитание, гордост и радост, Лунг Йен разбра, че синът му отговаряше на езика на чуждестранните дяволи. Майката на Сейлеонг също разбираше този език, размишляваше *курито*. Изглежда, синът му беше остроумен, защото чужденецът прихна да се смее и помилва Сейлеонг по бузата.

— Господинът има интелигентен син — забеляза той вежливо на бащата, преди да слезе.

В гостилницата бяха посрещнати с всички прояви на уважение и сам съдържателят дойде да съобщи, че са направени приготовления за тяхната вечеря и че тя ще бъде веднага сготвена. Тук нямаше отделни стаи както в елегантните ресторанти на големите улици, но все пак помещението беше разделено на малки отделения, в едното от които Лунг Йен седна със сина си. За да направи добро впечатление, той започна да си вее със своето ново червено ветрило, макар че по гръбнака му беше започнало да лази едно странно усещане на студени тръпки.

— Колко букви можеш да четеш вече? — попита той, докато ядяха ордьоврите и вдигащия пара пудинг, защото искаше да говори като образован човек.

— Не знам точно — каза Сейлеонг небрежно и това не изглеждаше казано само от скромност. — Във всеки случай повече, отколкото е необходимо в днешно време.

— Хапни си още малко, хапни си, трябва да си гладен след победата — подканяше го Лунг Йен.

Острият апетит, който чувстваше само няколко минути преди това, го беше напуснал. Само като гледаше храната, на стомаха му ставаше тежко, точно както видът на мекото легло в къщата на шивача прогонваше съня от очите му. В същото време беше обзет от щастие и доволство, като наблюдаваше детето си да яде с добър апетит.

— Яж колкото можеш, но остави малко място в стомаха си за патицата и за рибата — каза той с гордост за богатото угощение, което даваше на сина си.

— Патица ли? — попита Сейлеонг с ококорени очи.

— Патица. Една хрускаво препечена тлъста сечуанска патица — каза Лунг Йен. Не беше необходимо да описва на сина си изисканото ястие.

— Ще кажа на майка си какво изискано ястие съм получил — каза Сейлеонг с пълна уста.

Бузите му бяха горещи и зачервени, макар че не беше пил оризово пиво. Когато келнерът донесе горещите кърпи, Лунг Йен ги грабна с облекчение. Той изпитваше странно притискащо чувство, което с всяка минута се усилваше.

— Цигари — каза той на момчето, което им наливаше чай.

Той запуши жадно и с досада виждаше как му треперят пръстите.

Инжекцията на д-р Хайн, тази авкодалова ампула, беше действала досега, но нейното въздействие беше вече отслабнало. Лунг Йен не знаеше това. Той се бореше героично, за да се покаже пред сина си като баща с добри маниери и широко сърце, благоденстващ и щедър. По тази причина той хапна дори малко от патицата, макар че всяка хапка му се струваше десет пъти по-голяма от гърлото му. Той критикуваше и допълнителните блюда и се държеше така, като че ли

патицата беше неговата всекидневна храна. Сейлеонг правеше подходящите забележки.

— Ще се пръсна — казваше синът и след това: — Тъй си представям ястията, които са яли Кунг Минг и Чоу Ланг.

— Кунг Минг и Чоу Ланг героите — каза Лунг Йен бързо, за да покаже образованието си. Той също беше слушал понякога по пазарищата от разказвачите на приказки историята за трите царства.

— Къде ще отидем след вечеря? — попита Сейлеонг.

Лунг Йен трепна. Той имаше само двадесет и четири цента, двадесет от които беше спечелил чрез облога.

— Къде би искал да идем? — попита той със слаб глас.

— На кино — каза Сейлеонг без колебание.

„Ще трябва да заема още един долар от Кве Куей, помисли си Лунг Йен в паника. С пари човек е като дракон, без пари — като червей.“ През целите десет години, които беше преживял в големия град, той беше ходил само два пъти на чуждестранните живи картини. Ако имаше двадесет цента, той предпочиташе да ги похарчи за Великия пушек. Сега с това беше свършено завинаги. Той напругаше всичките си сили, за да изгони от главата си мисълта за опиумния вертеп на Куей. Но когато дойдоха до рибата, той се умори. Знаеше, че ще му стане лошо, ако се опита да преглътне макар и една хапка от този деликатес в кисело-сладък сос. Пушеше, вееше си с ветрилото и правеше усилия да се усмихва. Като през мъгла виждаше сина си как го гледа със сериозен и загрижен поглед.

— Болен ли си, татко? — попита той, снижавайки ясният си момчешки глас.

— Болен? Аз? Не, никога през живота си не съм бил болен — похвали се Лунг Йен и удари по масата.

Кашляше му се през последния час усещаше, че трябва да кашля, но се беше въздържал. Сега се закашля. Няколко капки кръв се появиха в устата му и той се обърна и плю в големия кръгъл плювалник, който се случи да е наблизо. Сейлеонг скочи на крака.

— Ти си болен, татко — каза той с вълнение. — Какво става с теб? Какво да правя?

Лунг Йен избърса челото си с горещата кърпа.

— Седни и продължавай да ядеш, синко — каза той с изкривена усмивка. — Не съм болен. Ако ядеш бързо, ще успеем да идем на

живите картини. След това ще трябва да спиш в моята къща. Леглото е готово.

Много от неговите сънища и радостни предусещания се бяха въртели около мисълта, че ще спи със своя син, своето дете, своята кръв и плът, създаден от него, че ще го има до себе си в топлина, мир и доволство. Той копнееше за това по-силно, отколкото беше копнял някога да спи с жена.

— Нямам отпуски за през нощта — каза Сейлеонг. — Това е печално, но дисциплината е най-важното нещо в света.

Лунг Йен слушаше как думата излезе като нещо самоподразбиращо се от устата на детето му, велика дума, която той не беше чувал никога по-рано.

— Какво каза? Дисциплина ли? — попита той. — В мои дни нямаше такова нещо. Това откритие на чуждестранните дяволи ли е?

— То е това, което прави чужденците силни; липсата на това е гибелта на Китай — каза той предпазливо. Това беше един урок, който беше научил наизуст.

— Ако тази дис... ако тази работа е нещо, което забранява на сина да служи на баща си, тогава не може да бъде нещо много добро — каза Лунг Йен с негодувание. Синът му беше писал: „Не мога да дочакам деня, когато ще ти поднасям сутрешния и вечерния чай“, а сега седеше и говореше за нелюбезни, чуждестранни изобретения.

Понеже беше изплюл бунтуващата се кръв, Лунг Йен се чувстваше малко облекчен. Вечерята свърши и келнерът сложи на масата ориза. Това беше великият момент, който Лунг Йен беше очаквал страстно. Той наблюдаваше детето как яде и забрави всичко, което беше казал Сейлеонг. Сейлеонг беше красив, цветущ, разумен син с добри принципи. Той не ровеше в ориза, а ядеше изтънчено и си служеше деликатно и чисто със сивите пръчици за ядене. Лунг Йен често беше мислил за сина си, но много рядко — за жена си. Сега той мислеше за нея.

— Твоята майка е добра жена и е по-добра от повечето жени — каза той.

Синът му го погледна в очите и каза сериозно:

— Майка ми е по-скъпа за мен от всичко друго на света.

Лунг Йен извади сега пакетчето, което беше сложил в безопасност между краката си и да бъде сигурен, че то още е там.

— Донесох ти един подарък, синко — каза той малко задъхано.

Той разгъна бавно хартията, сгъна я и я сложи в джоба на елегантното си елече, защото тя още беше достатъчно добра, за да се направят от нея стелки за обуща. След това сложи автомобила на пода.

— Автомобил? — попита Сейлеонг изумен.

— Да, автомобил — отговори Лунг Йен, сияещ от удоволствие. Студените тръпки, които беше чувствал по гръбнака си преди, отстъпиха място на вълна от топлина. — Автомобил, да, автомобил — каза той, повтаряйки чуждата дума — може да върви като големите автомобили.

Той го нави, а Сейлеонг дръпна настрана стола и коленичи, като приведе над баща си своята млада топлина, а косата му докосваше бузата на Лунг Йен.

— Чакай да го видя, дай ми го — каза той нетърпеливо.

Но Лунг Йен нави автомобила и след това го сложи пак на пода. Автомобилът тръгна. Той съвсем не вървеше толкова бързо, както по-рано, но вървеше. Той коленичи, за да бъде по-близо до него и дори и момчето, което наливаше чая, се спря да погледне малката кола. Кола, а се движеше в кръг все по-бавно и най-последно спря.

— Спря — каза Сейлеонг.

— Трябва само да го навиеш пак и той ще тръгне — каза Лунг Йен. — Това не е нещо особено, само един малък подарък за моя син.

В изненадата си Сейлеонг беше забравил да благодари на баща си. Но за Лунг Йен беше достатъчно да го види коленичил на пода, взрян с очевидно удоволствие в подаръка. Момчето го нави и малкият автомобил покорно започна да се движи, макар бавно и кратко.

— Носих го със себе си през целия ден и може би е уморен — предположи Лунг Йен, но Сейлеонг каза разпалено:

— То е само от пружината; аз мога да я навия по-стегнато.

Той обърна играчката и като се наведе над нея, започна да се занимава с нейния странен механизъм така, като че ли през целия си живот беше играл с такива неща.

Лунг Йен се усмихваше и го наблюдаваше с голямо удивление, но изведнъж лицето на детето му се помрачи. Сейлеонг се изправи и сложи автомобила на масата.

— Трябваше да се досетя — каза той. — Японски боклук.

Лунг Йен не разбра внезапния гняв и възмущение, изписани на лицето на детето. Той взе малкия автомобил, изтърка го със скъпия си копринен ръкав, дъхна върху него и пак го изтърка. Той подаде лъскавата играчка пак на сина си, но Сейлеонг не пожела да я вземе.

— Защо си го купил, татко? — попита той, като пъкна ръце в джобовете на скаутските си панталони, за да избегне всеки допир с автомобила. Той не приличаше вече на дете; изглеждаше като възрастен мъж в яростен гняв. Лунг Йен се чудеше какво да отговори. „Защо си го купил, татко? Защото исках да ти доставя удоволствие, можеше да каже той. Защото това беше най-красивото нещо, което можех да намеря в големия град. Защото ти, сине мой непознати, си ми също тъй скъп, както ми е скъпа светлината на очите.“ Но той не каза нищо такова и не можеше да намери думи, с които да каже нещо. Вместо това той каза строго:

— Не е вежливо да се държиш лошо спрямо един подарък, сине мой.

— Ти говориш така, сякаш не знаеш, че сме във война с Япония — извика Сейлеонг. — Ти можеш да го прочетеш на всяка стена, то е напечатано във всеки вестник. Години наред сме се борили за това: „Бойкотирайте Япония! Не купувайте японски стоки! Къде бяха очите ти, разумът ти, принципите ти, когато купи това? В своето безразличие хората като теб са гибел за Китай.“

Лунг Йен остана безмълвен, като слушаше яростта на сина си. Той разбра само половината от това, което каза той, но то беше достатъчно, за да го направи нещастен и да го смути. Той можеше да признае, че не може да чете и че не разбира нищо от всички тези неща, но се срамуваше. Взе малкия автомобил с треперещите си ръце и се опита да го навие, но ключът заяде.

— Не искаш ли да вземеш малкия автомобил? — попита той почти унизително.

Очите на Сейлеонг се напълниха със сълзи от гняв.

— Не, не искам да го взема, татко — каза той. — Не искам да го взема. Не искам да имам нищо японско.

Лунг Йен вдигна ръката си, а Сейлеонг се отдръпна назад, сякаш очакваше удар. Но Йен не го удари. Как можеше да удари сина си? Но това несъзнателно и заплашително движение накара момчето да излезе извън кожата си.

— Можеш да ме биеш, но аз не искам да взема автомобила — извика той с пламтящ гняв.

Той извади от джобовете си малките си мургави, изподраскани юмруци и те трепереха от въздържанието, което си беше наложил. Грабна играчката, запокити я на земята, плю върху нея, стъпка я с едната от тежките си, корави чуждестранни обувки. Автомобилът изхрущя под петата му и след това се просна мъртъв, както Лунг Йен беше виждал понякога истински автомобили да лежат на улицата след лошо сблъскване. Всичко това беше лош сън и той се бореше да си поеме дъх, както правеше, когато сънуваше.

— Какво направи? — промълви той, като хвана гърдите си с ръце, защото в тях имаше терзание и болка.

Сейлеонг се мъчеше да се овладее.

— С парите, които си платил за тази смет, ще бъдат направени топове, за да бъде стреляно с тях срещу нашите войници — каза той по-спокойно, но не по-малко жестоко. — Ти си враг на Китай. Моят баща е враг на Китай.

При тези думи огорчението му отново го завладя и той пак плю още веднъж върху смачканата играчка и избърса с юмруци сълзите по бузите си. Изхълца веднъж и изтри носа си с ръка, а след това, като си спомни за възпитанието, извади червена носна кърпичка и изтри очите, носа и цялото си лице; то се беше зачервило от оскърбление и възмущение.

Лунг Йен гледаше безпомощно. Той не можеше да намери думи; не можеше да обясни нищо. Наведе се, за да вдигне от пода смачкания предмет, но не стигна до там. Нещо стана, вътре в него. Вълнението и мъката от разочарованието скъсаха нещо. Той политна и се изправи; издаде един слаб стон и падна върху масата. Устата му беше пълна до горе с разтопен метал и той щеше да се задуши, ако не я отвори. Поток от кръв се изля над покривката на масата.

— Татко! — извика с ужас Сейлеонг.

Миг преди това той почти беше убил баща си със своите силни думи и с възмущението си. Сега, когато Лунг Йен в срам и смущение гледаше нечистотията, която се беше изляла от болната му вътрешност, Сейлеонг не се погнуси; обви ръцете си около него, милваше бузите му, опря лицето си до слепените му очи и се мъчеше да го утеши, като че ли той, Лунг Йен, беше детето, а Сейлеонг бащата.

Двамата келнери донесоха мокри кърпи и с ропот избърсаха кръвта от масата. Съдържателят се изправи до тях, очаквайки да му се плати сега, когато вечерята беше свършена. Лунг Йен се опита да говори, но не можа да произнесе нищо освен един проточен стон.

— Татко, възвишена личност, прости ми! Татко, слушай, прости ми! — мълвеше Сейлеонг в ухото на Лунг Йен.

Най-сетне спазъмът премина и Лунг Йен се окопоти от пристъпа на черната болест, който беше дошъл в такъв неподходящ момент.

— Няма нищо, не се страхувай — шепнеше той на детето и правеше усилия да се усмихне.

Ръцете на Сейлеонг сега също трепереха, защото мисълта, че онова, което беше казал за бойкота на японските стоки, имаше нещо общо с болестта на баща му, го изплаши силно. На знамената, които се развяваха цял ден на арената, бяха написани думите: „Помни, че има старост. Не забравяй любовта и уважението към родителите си.“ Той с радост би заровил глава в полата на майка си и би плакал, макар че беше вече мъж. Възпря сълзите си и подкрепи баща си.

— Можеш ли да вървиш? — попита той загрижено.

Лунг Йен се усмихна храбро. Той се опита чрез проява на образование да заличи жалкото впечатление, което неговата болест сигурно беше направила на сина му. Затова каза на китайско-английски диалект.

— Са...

Чувстваше се малко несигурен върху краката си, а те бяха студени и стегнати в обувки, с които не беше свикнал, но той извади малката си кесия, плати на съдържателя и даде бакшиш на двамата келнери. Даде им повече, отколкото смяташе да им даде, защото имаха повече главоболия с него, отколкото биха имали със здрав човек. Въпреки това те мърмореха зад гърба му. Сейлеонг пъкна рамото си под ръката на баща си, за да го подкрепя.

— Не се тревожа. Хубаво е, когато нечистата кръв изтече от тялото каза — Лунг Йен, за да го утеши.

— Така е. Така е — съгласи се живо Сейлеонг.

Чистият въздух действа добре на Лунг Йен, макар че той започна да трепери. Не смееше да погледне надолу от страх да не открие, че копринената му роба е изцапана.

— Къде живееш? — попита Сейлеонг, защото сега той го водеше.

— В Чапей, Улицата на четирите добродетели — каза Лунг Йен.

Сейлеонг свирна на едно такси, което минаваше празно край тях. То спря с изскърцване на спирачките.

— Недей, много е скъпо — каза Лунг Йен с голямо вълнение. Той знаеше, че в кесията му бяха останали само осем цента.

— Влез и бъди мой гост — каза Сейлеонг малко високомерно. — Майка ми ми даде много пари.

Щом седнаха в таксито, Сейлеонг хвана студената ръка на баща си и я притисна до гърдите си, за да я стопли. Той я поднесе два пъти до устата си и дъхна върху нея. Въпреки своето нещастие Лунг Йен не можеше да не се усмихне. Точно така, като дете, той обичаше да дъха върху пеперудите, когато се вцепеняваха от студ. След няколко минути двамата пристигнаха на Улицата на четирите добродетели и Сейлеонг плати на шофьора. Лунг Йен не погледна, защото не искаше да знае колко пари са отишли за това кратко пътуване. След това синът му му помогна да слезе от таксито и да влезе в къщата.

Семейството на шивача не си беше легнало. То чакаше будно, за да види и поздрави своя гост. Лунг Йен си беше представял съвсем иначе своето завръщане, съвсем иначе; все пак добре беше да чувства грижите на момчето и да гледа благостта, с които му помагаше да се съблече. Лунг Йен се радваше, че сутринта беше ходил на баня, та можеше да покаже на сина си едно чисто тяло. Студени тръпки го бяха побили още когато бяха в таксито, а сега стана по-лошо. Беше му така студено, че не можеше да държи крайниците си спокойни и зъбите му тракаха. Беше измръзнал до мозъка на костите си от студ, който не идеше отвън, а от неговата вътрешност и беше в цялото му тяло. Сейлеонг го зави. Той затвори по-плътено капациите на прозорците, за да изолира външния въздух, разгъна отново дрехите на баща си и простря копринената роба над покривката на леглото, за да стане по-топло. Жената на шивача дойде пред вратата, като влачеше плъстените си подметки, покашляйки вежливо, и донесе малко чай. Сейлеонг й пошепна нещо и тя си отиде, след като хвърли със старите си очи загрижен поглед към Лунг Йен. Сейлеонг седна на края на леглото и сложи двете си ръце върху гърдите на баща си. Топлината им проникваше през копринената дреха и покривката на леглото и

успокояваше Лунг Йен. Той престана да трепери и само сухотата на устните му го смущаваше. Той ги накваси с езика си и се усмихна на сина си.

— Пропуснахме киното — каза той шеговито.

— Има още време: аз ще остана още два дни в Шанхай — каза Сейлеонг.

Лунг Йен размисли напрегнато и продължително върху това. Затвори очите си. „Осем цента. Ако продам робата си и си купя едно чисто кулско облекло, мога да спечеля седемдесет и пет цента от сделката, дори осемдесет, може би. Ако мога да заведа при Кве Куей и някой чужденец, ще имам двадесет цента комисионна. Двама чужденци — четиридесет цента. Петима чужденци за Куей, два долара за Йен. В пристанището има много кораби и много моряци. Моряците не искат да пушат, те искат жени. Ще взема рикшата и ще легна да чакам любопитни чуждестранни дяволи в Санг Хай Кванг. Може би младият мистър Ку ще дойде с мен при Кве Куей. Младият мистър Ку обича Великия пушек. Измина много време откакто не е идвал при Кве Куей. Ще го чакам. Десет цента за вратаря. Десет цента за полица на ъгъла. Четиридесет цента на рикшата. Тридесет цента членски внос на сдружението. Осем цента. Осем долара дължа. Синът ми е тук. Моят син иска да бъде заведен на кино. Ех, някоя дама да може да забрави чантичката си в рикшата! Понякога има по двадесет долара в чантичката на някоя чуждестранна дама, така казва Куей, и той сигурно знае. Той е бил добър крадец на младини. Двадесет долара в една чанта. Как ли изглеждат двадесет долара?“

Той отвори очи и срещна внимателния поглед на сина си.

— Не трябва ли да си вървиш? Ти нямаш отпуски. Няма ти тази дис... това ново нещо, което трябва да имаш, да те накаже? — попита той загрижено.

— Ще остана при теб — каза Сейлеонг. — Ти си болен. Моят началник сигурно ще разбере това.

— Не съм болен — каза Лунг Йен.

Той се радваше, че бяха махнали мръсната мрежа против комари. Наистина, малката стая цяла бръмчеше от комари, но леглото беше чисто, а комарите никога не го хапеха, защото кръвта му не беше достатъчно сладка за тях. Той се изтегна и положи ръце върху коприната на своята сива роба.

— Доволен съм, синко — каза той, примижавайки.

Сейлеонг седеше изправен на леглото и започна да говори.

— Градът е лош за здравето ти — каза той. — Защо живееш тук и оставяш семейството си самичко? Работата си ли обичаш повече, или нас? Не можеш ли да продадеш магазина? Парите не са всичко, макар хората да казват, че те правели слепите да виждат и глухите да чуват. Върни се при нас — и майка ми ще те изцери пак. Тя ме изцерява вече три пъти, когато всички други деца умряха и чумата беше тъй лоша, че в целия град не можеше да се купи ковчег. — Той мислеше напрегнато и изрече едно мъдро изречение, което беше срещнал някъде: — По-добре жив просяк, отколкото мъртъв цар — каза той тържествено. — Този град не е добър за теб, татко, не е добър. Не искаш ли?

Думите му звучаха в ушите на Лунг Йен като стара люлчина песен. Той не знаеше дали умният му син не беше прозрял неговия жалък живот. Дали не беше прозрял през копринените му дрехи, през взетото назаем богатство срамния факт, че дори леглото на което лежеше, не беше негово. Дали не беше прозрял през всичките негови преструвки неговото изтощено от глад и съсипано болно тяло. Той дишаше дълбоко и правилно. Вече не чувстваше болки, изобщо никакви болки. Да, мислеше си той, този град не е добър за мен, този град беше лош още от самото начало. Той мислеше за войната, която го беше запокитила в него, за палезите и убийствата, за сраженията и мъртвите, с които го беше поздравил градът. Казват, че щяло да има нова война, и то по-лоша от всяка досегашна. Мислеше си за товарите, които трябваше да носи, и за фабриките, в които трябваше да робува, както никога никой бивол не се е измъчвал на водното колело. Да, градът не е добър.

„Аз съм беден кули, сине мой; един нещастен безимотен кули, който не притежава нищо; дори рикшата, която тегля, дори рогозката, на която спя. Дори главата, която е на раменете ми, не ми принадлежи, помисли си той с ужас. Без Великия пушек аз съм твърде слаб, за да мога да работя, и моите страдания са непосилни. Но ако пуша, ще ме хванат и ще ме екзекутират.“

— Синко — каза той, — трябва да ти кажа нещо...

— Какво, татко? — попита Сейлеонг очаквателно.

Лунг Йен желаше да каже цялата истина, защото чувстваше, че тогава ще падне бремето от гърдите му. „Аз съм беден кули, започна

той пак от началото, един нещастен, безимотен кули, който не притежава нищо...“.

— Какво? — попита отново Сейлеонг и Лунг Йен забеляза, че само си беше мислил и че нито една дума не се беше отронила от устните му. „Това е твърде трудно“, помисли си той печално.

— Крушовото дърво — каза той вместо това. — Много круши ли дава? Трябва да е станало вече високо.

— Какво крушово дърво? — попита Сейлеонг.

— Крушовото дърво до къщата на нашите прадеди — каза Лунг Йен уморено.

— Няма никакво крушово дърво — каза синът.

— Никакво крушово дърво ли? — каза Лунг Йен. — Това е невъзможно. Сигурно не си видял. Ти си дете на града и нямаш очи за дървета и нивя. То трябва да е станало вече по-високо от покрива, крушовото дърво до нашата къща в Селото на чистите планини. Никакво крушово дърво!

— Ела с мен и виж сам — каза Сейлеонг хитро. — Бих искал ти да ме научиш да познавам дърветата и нивята.

— Ще обмисля — каза Йен.

„Дълга осем долара, мислеше си той. Ще трябва да работя цяла година, за да си платя дълговете. След това мога да се завърна у дома. Една година не е много. Ще се завърна у дома и ще стана силен. Въздухът на моето село ще ме излекува. Да виждам сина си е похубаво от всички сънища, които може да даде Великият пушек.“

Сейлеонг продължаваше да пригладва с ръцете си покривката на леглото, но все по-бавно и по-бавно.

— Синко — каза Лунг Йен, — баща ти не е богат. Баща ти е кули и е много беден. Но баща ти ще се върне у дома си, ще се върне скоро. Това не може да продължи много...

Той отвори очи, защото ръцете на Сейлеонг бяха се плъзнали настрана от покривката. Детето беше заспало и не беше чуло нищо. Главата му се беше отпуснала напред и само косата му и детинската заобленост на бузата му се осветяваха от светлината на електрическата лампа, която висеше на тавана. Един комар свиреше над бузата му, но Йен го прогони внимателно. Той се премести съвсем на края на леглото, за да направи място за Сейлеонг, и притегли детето до себе си. Той би искал да го притисне до гърдите си, както беше правил това

много отдавна, но се боеше, че дъхът му може да предаде на детето неговата болест, затова се извърна настрана от него.

— Спи, синко, спи в мир — каза той, когато Сейлеонг промълви нещо.

Той седна на леглото и събу тежките обувки на Сейлеонг, за да могат краката му да дишат. След това изгаси лампата и зави детето. Комарите свиреха в тъмнината. Топлината на младото тяло проникна в него и правилното дишане на детето успокои и неговото дишане. И докато унесът се спущаше над него като облак след облак, той си мислеше щастливо: син, син, син.

На сутринта, когато Лунг Йен се събуди, Сейлеонг си беше отишъл.

XII

Само по навик д-р Хайн погледна в малката преградка за писма, когато мина покрай приемното бюро. Когато излезе от хотела, за да си купи вечеря, за него нямаше писма, а беше вече късно за ново разнасяне. Той не признаваше пред себе си, че се надява неопределено за някакво чудо, за някаква телеграма може би...

— Добър вечер, докторе — каза шефът на бюрото.

— Добър вечер — отговори д-р Хайн и тръгна към асансьора.

— Как е навън? — извика чиновникът подире му.

Д-р Хайн само вдигна рамене. Холът беше по-празен от обикновено.

— Всички линии са заети, невъзможно е да се получи връзка откъдето и да било — отбеляза гъркът на своя помощник.

Д-р Хайн се покачи на шестия етаж, където беше неговата стая. Той трябваше да извърви дълъг път от асансьора до стаята си, да завие няколко пъти и като изкачи две стъпала, да отиде до дъното на коридора. Тук беше служебният асансьор, от който с дискретно подрънкване се търкаляха масичките със закуска или обяд до стаите на постоянните или лениви гости.

Отсреща беше служебната умивалня за етаж, където малки момичета китайчета шетаха с кофи и разговаряха с гласове, които напомняха на доктора звука на ксилофоните. Често го разяждаше завист като ги слушаше, защото четирите ясно разграничени степени на тона в китайския език му причиняваха непреодолими трудности, макар че ухото му беше в състояние да схване и да се наслаждава на сложната композиция на Бетовеновите късни струнни квартети.

Стаята му беше дълга и тясна и отделена от тази умивалня само чрез една дървена преграда. Леглото му беше до вратата, следваше скрин с чекмеджета, върху който лежеше кутията с цигулката му редом до гарафата за вода. Лампата със зелен абажур беше негова лична собственост, както и електрическото кафениче. Мрежата на прозореца и електрическото ветрило бяха негов дял в разкоша на хотел

„Шанхай“. Нямахше още шест часът и в стаята му би било светло, ако прозорецът не гледаше към тясна шахта за въздух.

Д-р Хайн запали лампата и сложи малкото си пакетче. Той свали сакото и жилетката си и ги окачи добросъвестно на закачалка, зашито трябваше да бъде грижлив към дрехите си. Изми си ръцете в малкия умивалник на стената, включи кафеничето и разгъна вечерята си. Понякога, както беше направил тази вечер, той си правеше труда да отиде чак до малкия германски магазин на Пекин стрийт, защото характерно за изселниците и изгнаниците е, че те държат на книгите и храната на своята родна страна дори и тогава, когато отдавна са се отчуждили от всичко друго. Той нарязва няколко филии от черния хляб, намаза ги с тънък слой масло, което жегата беше разтопила, и постави отгоре резенчета от салама, който беше купил. Кафеничето започна да шушне. Д-р Хайн въздъхна доволно, като седна пред масата. Беше се привързал към стаята, към сиромашията и към спокойствието си. Това му напомняше в известен смисъл стаите на неговите студентски години.

— Готов съм вече — каза той на кафеничето, защото през своите години на самота беше придобил навика да говори на себе си и на предметите.

На масата му имаше две снимки. Едната беше на жена му Ирена, във вечерна рокля от минала мода, усмихваща се малко сдържано. Другата беше една моментна снимка на неговия син Роланд, която Ирена беше направила в градината, когато той беше на четиринадесет години. Той беше гол, само по бански гащета, и тичаше пред кучето си, оглеждайки се назад към него, усмихнат. Дори тази стара моментна снимка даваше представа за Роландовата красота. Ирена я беше пратила на мъжа си в изгнание, а на бялото поле беше написано с тънък, полегат почерк: „Ония, които боговете обичат, умират млади.“

Емануел Хайн изпи кафето и изяде хляба си прав. Той изми кафената чаша и сложи всичко обратно на мястото му. Последните няколко години го бяха научили, че само големият порядък прави бедността поносима.

— Сега ще напишем едно писмо — каза той на писалищната маса. — Извади от едно чекмедже няколко листа от хотелската хартия за писма, сложи ги под светлината на лампата, извади автоматичната си писалка и започна.

Скъпа моя женичке — писа д-р Хайн. Денят измина, без да получа нито дума от теб. Вероятно е детинщина, че се надявах толкова да получа писмо от теб, но сега за пръв път ти забрави моя рожден ден, а това ме обезпокои. Болна ли си? Или ти се е случило нещо още по-сериозно? Ти знаеш колко се тревожа, когато не получа писмо от теб. Може би това се дължи на закъснение на пощата тук, макар че по правило тя е много редовна. В тази страна, където всичко друго е в безредие, писмата пристигат с голяма сигурност и бързина. Казват, че е така още от времето, когато деликатеси от южните провинции е трябвало да бъдат изпратени с бясна бързина в императорския дворец в Пекин. Но това само мимоходом.

Тук казват, че от днес въздушните линии и железниците са затворени за гражданското разписание, та да могат да бъдат бързо пренасяни в Шанхай китайски войски. Никой не вярва вече, че войната може да бъде избегната, защото японците са стоварили твърде много войски, а реката е пълна с техни разрушители. Понастоящем не мога да си представя каква може да бъде една война в Шанхай, защото интернационалната зона е свещена и стари шанхайски жители разказват историята от тридесет и втора година, как си седели в креслата и наблюдавали, докато китайските квартали, разположени наоколо, хвърчели във въздуха. Както и да стои работата, възможно е някое писмо от теб да се търкаля някъде и просто да не е стигнало до мен през тези смутни дни. Ако тук избухне война, ще имам поне някаква цел в живота, защото ще бъде организирана санитарна служба и моят стар военен опит ще ми бъде много полезен.

Скъпа, скъпа Ирена, моя най-скъпа любов. Питаш как живея. Моят живот е в твоите писма, това е единственият отговор, който мога да ти дам. Колкото по-дълго време стоя в тази страна, толкова по-малко я разбирам и толкова повече желая да се махна оттук. Ти знаеш, Ирена, че моят живот има само една цел — да бъда пак с теб. Виждам, че тук, в Шанхай, това никога не може

да стане. Но имам малка надежда, за която трябва да ти разкажа. Спомняш ли си д-р Вейнингер, моя ученик, който за известно време беше хирург в Манхаймската болница? С помощта на свои познати той е успял да се настани преди три години в Сан Франциско и изглежда има добра клиентела. Този верен приятел ми предлага сега да ида в Сан Франциско и да се настаня там като хирург. Предлага ми да ми даде част от своята клиентела, в смисъл че ще ми отстъпва някои от операциите. Можеш да си представиш, скъпа моя, как ме вълнува това предложение. Ще бъде божествено. Да имам пак истинска работа, да бъда пак с теб, да принадлежа още веднъж на живота! Ще трябва да работя една година в Сан Франциско като студент и след това да взема медицинския си изпит на английски. Това е едно комично положение, уверявам те, професор Емануел Хайн да се нареди на петдесет и пет годишна възраст наред с младите американски студенти.

Но щом други са правили това преди мен, защо да не мога и аз да го направя? Тук научих английски, а да издържа един изпит на английски не може да бъде по-трудно, отколкото да се разправям с китайските *кули*. Има само една трудност, все същата стара, мизерна, недостойна и смешна трудност: парите. Достатъчно пари, за да живея една година в Сан Франциско, а след това петстотин долара, за да мога да дочакам, докато работата ми започне да носи плодове. Напрягам ума си да разбере откъде да дойдат тези пари и не намирам отговор. Ние не можем да живеем с десетте марки месечно, които може би биха ти били разрешавани. Все пак чувствам, че е крайно време най-сетне за нас...

Някой почука на д-р Хайновата врата — веднъж, два, три пъти, преди той да чуе. Той се беше унесъл дълбоко с Ирена. След това с едно странно, срамежливо движение той постави вестник над недовършеното писмо и отвори вратата. Едно момче китайтеч стоеше отвън.

— Доктор иди хванеш стая номер шестнайсе седем-осем чоп-чоп, момче казва господар много силно болен — съобщи то със смръщено чело.

Д-р Хайн прие това съобщение на китайско-английски диалект.

— Добре — каза той и затвори вратата. Чантата му винаги беше готова. — Препил е, вероятно — повери ѝ той, като я взе. Имаше известен опит от работата си в хотела.

Този ден след обяд Хелен Ръсел беше обикаляла из целия град, за да купи сватбен подарък за Франк Тейлър. Понеже той изглеждаше решен да осъществи този брак със своята малка американка, Хелен си създаваше мрачното удоволствие да подари на младоженците някой голям и скъп подарък. Тя почти се беше решила на едно бледозелено блюдо от периода на Минг, но в същия дух на мрачна ирония, който вдъхновяваше начинанието ѝ, стигна до заключението, че Рут Андерсън, бъдещата мисис Тейлър, няма да има понятие за стойността на такъв подарък. Вероятно щеше да вземе блюдото в кухнята, за да сервира в него пудинг. Понеже до пристигането си в Шанхай Хелен не беше запозната с любовта и следователно с мъките на ревността, нейните страдания бяха сега непоносими и тя изпитваше мъчителна радост, като не преставаше да си причинява болки. Една втора, хладнокръвна Хелен стоеше до нея и гледаше презрително тази ревнива, изгубена и измъчвана жена. „Това е като зъбобол, само че по-лошо, мислеше си тази отделна Хелен. Човек винаги се хапе на мястото, където го боли. И наистина, такова блюдо за Рут Андерсън!“.

Най-сетне тя намери жестокия подарък, който търсеше — огромен сребърен комплект за коктейл с дванадесет сребърни чаши, всичко върху сребърен поднос и тъй тежко, че само някой шампион би могъл да го носи и поднася на гостите.

— Искам да се гравира върху него датата — каза тя на продавача — „Шанхай, 14 август 1937 г.“.

Хелененият автомобил чакаше отвън. „Шанхай, четиринадесети август хиляда деветстотин тридесет и седма година, мислеше си тя. Денят на моята екзекуция“. Тя извади пудриерата си и сериозно разгледа в огледалото лицето си.

Когато влезе в салона на апартамента, тя завари Потър да гледа през ключовата дупка в спалнята на Боби. Той не ѝ обърна внимание, когато тя влезе, само вдигна ръка да я предупреди да пази тишина.

— Лекарят е при мистър Ръсел — пошепна той.

— Нещо лошо ли? — каза Хелен, като си свали шапката.

— Слаб припадък — каза Потър, като продължаваше да гледа през ключалката.

Хелен се огледа наоколо, за да види дали има следи от разрушения. Беше повален обаче само един стол, а стъклената масителница на писалищната маса беше обърната.

— Бихте ли поставили ред в спалнята, Потър? — каза тя.

Потър напусна поста си и небрежно вдигна стола. Той беше свикнал като Хелен, да посреща сравнително спокойно припадъците на Боби, които обикновено започваха буйно.

— Какъв лекар повикахте? — попита Хелен, докато той избърсваше масителото с носната си кърпичка, хванал я деликатно с върха на пръстите.

— Хотелския лекар — някакъв стар германец — отговори с дълбока недоверчивост Потър. — Не можах да намеря английския лекар. Невъзможно е да се получи телефонна връзка. Мислех, че не е препоръчително да се отлага.

Хелен се засмя на себе си.

— Харесва ли ни Шанхай, Потър? — попита тя, явно шегувайки се.

Потър вдигна ръце с примирение.

— Прогнила дупка — каза той. — От горе до долу прогнила, мадам.

— Човек трябва да има търпение за телефона — продължи Хелен със забавен тон. — Не забравяйте, че се води война.

Потър я погледна за миг замислено.

— Мадам е много млада, ако мога да се изразя така, и не знае какво е война — каза той.

Хелен седна до радиото и започна да върти копчето. Висок китайски женски глас, който звучеше като несмазано колело на талига. Астматично скимтящ електрически орган, който се мъчеше да свири джаз.

Потър, който се беше върнал на ключалката, отвори вратата точно когато д-р Хайн излизаше. Хелен хвърли мимолетен поглед през отвора на вратата и видя Боби да лежи на леглото си по риза, разгърден, но пушещ и очевидно съвсем спокоен. Потър мигновено затвори пак вратата.

— Много хубаво от ваша страна, господин докторе, че сте се погрижили за моето бебе — каза тя небрежно. — Добре ли е той сега?

Д-р Хайн я погледна с изненада. Той не можеше да свикне с начина, по който англичаните крият всичко у себе си и никога не проявяват чувствата си. В Германия хората обичаха експанзивност и сълзи.

— Да, мисля, че този път му мина — каза той, бавейки се нерешително, преди да излезе.

— Не искате ли да седнете за момент, господин докторе? Да не би да се повтори припадъкът. Какво ще пиете? — каза Хелен, като взе телефонната слушалка, за да поръча.

— Благодаря ви, благодаря ви много — каза д-р Хайн, като седна след слабо колебание. — По това време не пия нищо.

— Една водка — каза Хелен по телефона. Тя беше свикнала с водката в Париж като признак на нейното минало на руска велика княгиня, като част от нейната легизация, така да се каже. В моменти, когато се чувстваше отпаднала или нещастна, тя се връщаше, без да мисли, към това бистро, силно прозрачно питие. — Е — попита тя, като седна срещу доктора пред фалшивата камина, от корнизата на която се усмихваше един идиотски Буда, — имате ли да ми кажете нещо?

Потър беше излязъл от стаята, безмълвен като дъждовен червей. Д-р Хайн прочисти гърлото си. Той говореше толкова малко и ставаше така, че винаги трябваше да оправи гласа си, преди да заговори.

— Вашият домашен лекар вероятно ви е казал вече, че съпругът ви няма много здраво сърце — каза той след това.

Хелен го погледна внимателно.

— Говореха нещо за някакви нервни смущения на сърцето — каза тя леко.

— Нервни... е, да, нервни смущения на сърцето е един донякъде — как да кажа — мек израз. Мистър Ръсел изглежда е пресилил твърде много сърцето си — каза д-р Хайн без заобикалки.

Хелен се усмихна насърчително.

— Няма нищо, господин докторе, аз съм свикнала с тези консултации — каза тя.

— Не бих могъл да поема отговорността да отмина това с няколко приятни фрази — продължи лекарят. — Вашият съпруг е в състояние, при което може да се случи всичко. Смятам, че е необходимо да знаете какво е положението.

— А какво е положението? — попита Хелен.

Този разговор по-скоро я забавляваше, отколкото я тревожеше. Чу се почукване и един французин — келнер по етажите, влезе плавно в стаята, носейки водката. Той имаше профил на Аполон и беше кривоглед. Наля две чаши и остави бутилката на подноса. Сетне застана зад стола на Хелен, раболепно приведен.

— Добре, Гастон. Благодаря ви, Гастон. Нищо повече — каза Хелен.

Гастон излезе плавно.

— Някога той е спал с една американска милионерка, която била отседнала тук — каза Хелен, когато той излезе от стаята. — Оттогава смята, че е негов дълг да бъде галантен към всички посетителки на хотела. — Тя подаде на д-р Хайн чашката му. — Prosit *, господин докторе — каза тя.

— Prosit — каза д-р Хайн и пи от вежливост.

— За какво трябва да бъда готова? Как стоят работите? — попита Хелен любезно.

— Изглежда, мистър Ръсел се е впуснал напоследък в крайности от някакъв род, които натоварват доста неговото сърце. Трябва да го възпирате — каза лекарят.

Хелен се засмя и изглеждаше като че ли се смееше на него.

— Извинете! Мисля, че не само напоследък е било така — каза тя, като премина на английски. — Не е лека работа мистър Ръсел да бъде въздържан от крайности, особено в Шанхай. Този град е измислен за хора, които стигат до крайности. Не мислите ли и вие така господин докторе?

— Защо не заминете? На борда на някой параход ще имате по-голям контрол над мъжа си. Освен това, понастоящем тук не е особено приветливо — каза д-р Хайн.

— Ще заминем... скоро — каза Хелен замислено.

Досега тя не беше в състояние да мисли да напусне града, в който живееше Франк. Може би се надяваше, че ще бъде способна да го възпре в последния момент от женитбата му и да избяга с него, да избяга от всичко в някои таен рай на любовта, където не би имало нищо друго освен тях двамата. Хелен, авантюристката, нямаше никаква представа колко прости и наивни бяха нейните желания. Така банални бяха желанията на всички любовници.

— Ето например, онзи малкият пианист в бара — каза тя. — Мъжът ми винаги скита с него. Нямам представа къде ходят всяка нощ.

Д-р Хайн наостри уши при споменаването на Курт.

— Познавате ли Курт Планке? — попита той неловко.

— Бяла съм в твърде много барове — и за мен всеки в някой бар се нарича Джек... Това прави живота по-прост — каза Хелен. — Думата ми е за онзи благовиден нехранимайко, който така хубаво свири разни танга. Той германец ли е? Смятах го за нещо екзотично.

Д-р Хайн вдигна срещу светлината чашата си с водка. Той не слушаше какво казва Хелен, беше зает със собствените си мисли. „Това е вярно, мислеше си той, аз занемарих Курт“. Трябваше да му поговори.

Хелен също вдиша чашата си и с блуждаеща усмивка погледна през прозрачната течност, която отразяваше светлината в цветовете на дъгата.

— Затова обичам да пия водка — каза тя несъзнателно.

— Моля? — попита д-р Хайн, защото не беше слушал.

— Нищо просто един спомен от детинство — каза Хелен, като изпразни чашата си.

Разсеяният разговор се изчерпа.

— Трябва да си вървя — каза д-р Хайн, като стана. „Трябва веднага да говоря на Курт, помисли си той. Не бива да се отдава пак на опиума“. — Ще говоря на пианиста, познавам го добре — каза той. — Ще му кажа да не осигурява опиум на съпруга ви — или каквото е там — добави той бързо.

Хелен го придружи вежливо до вратата.

— А какво става със сърцето? — попита тя в последния момент. — Искате да кажете, че може да бъде опасно? Искам да кажа... възможно ли е нещо да се случи внезапно?

— Мисис Ръсел — каза д-р Хайн, чувствайки се неприятно смутен, както става с всички лекари при някой твърде пряк въпрос. — Мисис Ръсел, не мога да отговоря на този въпрос. Когато едно сърце, което не е съвсем здраво, има намерение да обяви стачка, то никога не предупреждава за това. Познавам хора, умрели от сърдечен удар, които са имали много по-здраво сърце от вашия съпруг. А съм виждал и много слаби сърца, които приличат на стари автомобили. Ако знаете как да се грижите за тях, те издържат още няколко години. Единственият ми съвет е: предпазливост. Добро гледане и спокойствие. Един стол на палубата на някой параход, където барът се затваря в десет часа. Лека вечер, мисис Ръсел, приятно ми беше.

Веднага щом остана сама, Хелен застана пред огнището, унесена в мисли и взирайки се в глупавия малък позлатен Буда от дърво. „Идиотски, мислеше си тя — колко идиотски са тези хотели! Те трябва да бъдат на всяка цена китайски“. Но нейните мисли бяха отлетели твърде надалеч от статуйката на Буда, чието кръгло лице гледаше безразлично към нея.

— За това не става въпрос — каза тя високо и отиде до прозореца. Ако крайностите биха могли да разрушат сърцето на Боби, тогава тя щеше да бъде последният човек в света, който би го въздържал от тях. Стоя известно време до прозореца, като гледаше надолу по улицата, една тясна ивица долу, с непрестанна процесия от автомобили, хора и рикши. Тя наля нова чаша водка и я изпи бавно, като погледна искрящата пред нея светлина; след това стана с решително движение и отиде в спалнята на съпруга си.

Той лежеше на леглото както по-рано и изглеждаше заспал. Седна до него и го загледа. Беше станало тъмно и тя посегна и запали лампата до леглото — една идиотска лампа, каквото беше всичко друго в хотел „Шанхай“, с абажур от надиплена, бебешко розова коприна. Тогава видя, че очите на Боби не бяха съвсем затворени, а я гледаха през един отвор между клепачите. Припадъкът му го беше оставил блед и луничките отново се бяха появили на неговото красиво, отпаднало лице.

— На заспал ли се правиш? — каза тя и го разтърси за рамената.

Той започна да се смее, без да отваря по-широко очите и обвирьката си около нея.

— Чакай да те видя — каза той лениво. — Сякаш беше с ореол около главата като мадона.

Той говореше бавно и със затруднение, както винаги след като беше взел нещо успокоително, и произнасяше неясно съгласните, защото беше твърде мързелив, за да си затвори устните.

— Събуди се, идиот — каза Хелен нелюбезно. — Събуди се, пияницо, и се стегни.

Тя се опита да се освободи от ръцете му, но той я държеше неочаквано силно.

— Остани при нас, сега сме вече добре — мълвеше той и стигна дотам, че си отвори очите. Той въздъхна дълбоко и се изтегна. — О, Хелен — каза той, — о, Хелен.

„Дали бих могла да го удуша, мислеше си Хелен като продължаваше да му се усмихва. Не, помисли си тя, не бих могла да направя това“. Боби я пусна, седна на леглото, закопча ризата си и отмахна косата от челото си.

— Прости ми — каза той вежливо. Изведнъж се събуди и дойде в пълно съзнание. — Съжалявам, че изгубих самоконтрол. Това няма да се случва вече, Хелен, обещавам ти.

Тя го наблюдаваше, когато той стана и си облече бялото ленено сако пред огледалото. Изтегли в правилен триъгълник кърпичката от джоба си и се върна при нея.

— Този град е твърде много за мен — каза той. — По-добри хора от мен — както е казал Шекспир, или беше Байрон, а?

Хелен не отговори и той продължи своя брътвеж.

— Ядох твърде много сладки работи и си развалих стомаха, това е всичко. Да заминем.

Той седна до Хелен на леглото и продължи да говори настоятелно.

— Нека заминем, Хелен. Какво правиш в тази дупка? Ако останем по-дълго тук, не само ще отровя себе си, но ние и двамата ще се самоубием, а? Нека се махнем.

— Не е моя вината, ако сме още тук — отговори Хелен крайно несправедливо. — Кога искаш да заминем и за къде? Сега няма влакове. Няма възможност да идем в Пекин.

— По дяволите Пекин! Има параходи. Можем да идем в Хонконг, например. Един благоприличен, чист английски град. Английски — не

като този мръсен Шанхай.

— Ще кажа на Потър да види кога тръгва някой параход — каза Хелен.

Всичко това беше глупост. Какво щеше да прави тя в Хонконг, привързана към този труп? А в това време Франк щеше да бъде в леглото с онази американка. „Надявам се, тя да бъде ударена от бомба“, пожела си тя от все сърце. Ненадейно Боби сложи глава в скута ѝ.

— Хелен — каза той. — Хелен, помогни ми, Хелен.

Тя погледна към него без капка съжаление. Тя съжаляваше единствено себе си.

— Как да ти помогна? — попита тя студено.

— Защо се омъжи за мен? — попита той, като притисна лицето си към корема ѝ.

Дъхът ѝ секна от отвращение.

— Плачеш ли? — попита тя.

Боби не отговори. Дъхът му излизаше на прекъсвания и тя го чувстваше по кожата си горещ и влажен. Тя го отблъсна, положи главата му на възглавницата, сякаш беше неодушевен предмет, и се изправи.

— Гладна съм — каза тя, като отиде пред огледалото. — Време е да се преоблека.

Излезе от стаята, без да хвърли друг поглед към мъжа си. На вратата срещна Потър.

— Потър — каза тя, без да спре, — поискайте списък на параходите, заминаващи за Хонконг и Сингапур. Британски кораб, ако е възможно, и не преди събота.

— Веднага ще го направя — каза Потър и по цялото му лице се изписа облекчение. Преди Хелен да стигне в стаята си, той вече държеше телефонната слушалка.

[0] Моля, наздраве (пол.). — Б.пр. ↑

XIII

Като напусна луксозния апартамент на Ръселови, д-р Хайн отиде право в стаята на Курт — ако стаята, която хотелът му беше предоставил, заслужаваше това име. Това беше дупка на десетия етаж, която по-рано служеше за склад на бельо, но бяха установили, че е твърде малка за тази цел. Курт можеше да отвори вратата си, само ако седнеше на леглото, за да направи място. Стаята нямаше и прозорец, а само една въздушна шахта като тия, каквито имат вътрешните кабинички по параходите. Но понеже Курт беше на служба през цялата нощ в бара и спеше през деня, един прозорец в неговата стая би значел — както той се изразяваше — да даваш на свиня кладенчова вода.

Ако искаше да се изкъпе, Курт трябваше да си вземе гореща вода от някой китайски магазин за гореща вода и да вземе назаем от момчетата в хотела дървено корито, което да използва като вана. Оттук в хотела нямаше асансьор до бара, така че той трябваше да изкачи осемте етажа по една тясна стълба с отбелязани с червена светлина изходи, защото това стълбище беше само изход в случай на пожар. Понеже Курт нямаше никакви тайни и не притежаваше нищо, д-р Хайн намери вратата отключена — пък и на нея изобщо нямаше ключалка. Стаята обаче беше празна.

— Къде господар отишъл? — попита докторът едно момче, което минаваше от там.

— Господар нагоре отишъл — беше отговорът, подчертан с посочване нагоре.

Д-р Хайн, който не познаваше тайната на пожарното стълбище, се върна по целия път обратно до асансьора. Той слезе долу на партера, който се намираще срещу приемното бюро, и автоматично, без дори да си признае това, хвърли поглед към своята празна преградка за писма, промъкна се през сводестия хол, стигна до втория асансьор и едва тогава бе откаран горе пред бара.

Той чуваше вече музика в преддверието; послуша се с изненада и се усмихна неволно, когато позна втората част на Бетовеновата соната

в до минор. Влезе на пръсти.

Барът беше празен, защото беше още рано и неговата празнота правеше локала прекалено голям. Над града отвън още имаше малко дрезгавина, но на прозорците на бара бяха спуснати тежки завеси, които не позволяваха да проникне светлина нито отвън, нито отвътре. Сякаш някакъв сляп човек свиреше в тъмнината. Беше станало втора природа на доктора никога да не прекъсва музика, затова той отиде пипнешком до една от тапицираните с коприна пейки до стената и седна търпеливо да изслуша музиката. Далеч отдолу се чуваха автомобилни сигнали, скърцане на спирачки и целият тътнещ шум на Шанхай. Тук в бара беше Бетовен, сонатата в до минор, последната соната.

При последната нота Курт държа натиснат педала, докато тя замря напълно и тогава за свое изумление докторът чу някой да ръкопляска. Непосредствено след това Курт запали лампата на пианото, която хвърли кръг светлина над клавишите и непосредствената околност. Сега той видя, че една девойка беше седнала до Курт на столчето за пианото. Преди да успее да се смути, че ги е обезпокоил, Курт каза:

— Това е Рут, господин докторе. Едно от онези бедни китайски сирачета, които си изкарват прехраната, като копират венецианска дантела.

Рут беше малко смутена и каза със смях:

— Не говори ли той най-лудешките неща?

— Д-р Хайн се специализира в присаждането на жлези — каза Курт, продължавайки запознаването. — Той току-що е успял да направи от една маймуна английски морски офицер. За него всичко е жлези, нищо друго освен жлези.

— Обичате ли музика? — попита лекарят, колкото да каже нещо.

— Луда съм за музика — каза Рут с ентузиазъм. — Бих могла цяла нощ да седя тук и да слушам.

— Тя мисли, че Стравински е името на някакъв десерт и че Бетовен е диригент в операта в Ню Йорк — каза Курт на немски. Рут наблюдаваше устните му, като че ли това щеше да ѝ помогне да разбере чуждия език. — Мис Андерсън ни прави твърде голяма чест — продължи Курт на груб, формален език. — Тя е младата дама, която ще

се ожени за Франк Тейлър в събота и която ние от толкова дълго време очаквахме да видим.

При тези думи лекарят се поклони няколко пъти и стисна ръката на Рут.

— Трябваше да чакам Франк в градината на покрива — каза тя, — но няма никаква градина на покрива. Тогава чух Курт да свири на пиано и се вмъкнах. Трябва да е вече късно.

Лекарят отиде на вратата, която водеше от бара към покрива.

— Защо я няма градината на покрива? — попита той слисан, когато видя, че цялото обширно пространство беше празно и че масите, слънчобраните и саксиите с цветя бяха прибрани.

— За в случай на въздушни нападения — каза Курт откъм пианото.

— Тогава и барът не е много по-сигурен — каза д-р Хайн, като бързо се отдръпна назад, както се отдръпват при светкавица хора, застанали до прозореца.

— О, барът ли? Това е съвсем друга работа, нали, Рут — каза Курт с усмивка към девойката.

— Аз не се боя — каза Рут.

— Да, ние не се боим — повтори Курт. — Ще се пъхнем под пианото, когато започне. То е устойчиво на бомби.

Той сложи пръсти на клавишите и започна последната част на сонатата. Рут все още седеше близо до него и слушаше.

Д-р Хайн зае мястото си до стената и се унесе в музиката. Отдавна не беше чувал Курт да свири. Наистина, изненадващо беше, че момъкът не е забравил Бетовен. Той свиреше красиво, сдържано и все пак с чувство; в неговото свирене нямаше нищо слабо или сантиментално. Имаше сила и израз, почти величие. „Какъв пианист можеше да бъде той! — мислеше си Хайн тъжно. Най-великият от германските пианисти, ако му беше дадена възможност да узрее“. Сянката на неговия покоен приятел Макс Лилиан се носеше като дух в танцувалния бар на хотел „Шанхай“; вратите към терасата бяха широко разтворени, навън се разстилаше градината в Брюневалд; Ирена, Роланд, Бетовен, последната соната, продължителните трели и след това — катастрофа...

— Вие също не се боите, господин докторе, струва ми се — каза Рут, когато и тази част свърши.

— Дете мое — каза той, — човек стига до една точка в живота, която лежи отвъд всякакъв страх.

Курт отправи към него бърз, изпитателен поглед. През всички тези години на тяхното общо изгнание докторът никога не беше изрекъл нито думичка за миналото.

— Наистина, как живее старият германски лекар? — беше попитал някой Курт.

— Очаква писма, които не идват — беше отговорил той.

— Но не би ли било по-добре, ако чакахте годеника си някъде другаде? В хотела например? Да ви заведе ли долу? — попита д-р Хайн, като отиде при пианото.

Рут поклати глава.

— Наситила съм се на хола — каза тя. — Да знаех само къде е Франк! Не може да се телефонира. Ходих в магазина му, но и там го няма. Долу в хола седи онази дебелата френска дама и иска да ме продаде на един много богат китаец. Тук горе за мен е по-хубаво.

— Рут е родена за героиня — обясни Курт. — Преди всичко тя е милосърдна сестра; второ, като стюардеса в самолет е преживяла най-страшните работи; трето, тя е дошла в Шанхай специално, за да вземе участие във войната; четвърто, тя не се бои да седи в тъмното с един пропаднал човек като мен. Това ли е всичко, Рут?

Лекарят слушаше с леко неудоволствие безцелното бръцоловене на младия човек. „Или е много нещастен, или пък се дължи на опиума“, мислеше си той, като преценяваше.

— Милосърдна сестра ли? — каза той на Рут. — Тогава ние сме почти колеги. Ще ни помагате ли, ако организираме една доброволческа санитарна служба?

— Сигурно — каза Рут, сякаш искаше да каже „защо питате?“

Ненадейно всички лампи в бара светнаха. Курт взе един рязък акорд на пианото и стана.

— Извинете, мис Андерсън — каза той с много нисък поклон, — трябва да си облека ливреята.

Тя гледаше с учудване след него, когато той тръгна към вратата.

— Сърдит ли е? — попита тя лекаря.

Лекарят поклати глава. Барманът от бара дойде и започна да нарежда своите бутилки и чаши. Зад него Юджийн, оберкелнерът, дойде с плавно плъзгане по полирания под. Той хвърли бегъл и

загрижен поглед през вратата към градината на покрива и след това я затвори.

— Няма да направим голям оборот тази нощ — каза той на прислужника от бара.

Негърът, който се редуваше с Курт на пианото, се промъкна с увесена глава, със своята черна глава над бяло вечерно сако. Той протегна дългите си тънки пръсти, докато изпращяха и след това ги сложи върху клавишите, без да поглежда.

— Ето Франк — каза Рут, още преди Франк действително да се беше появил.

Курт Планке се беше спрял на вратата и не снемаше очи от Рут. Когато видя сияйното, лъчисто и недвусмислено преображение на лицето ѝ, когато тя подаде ръка на Франк, той така смръщи лице, като че ли беше захапал зърно черен пипер. Пъхна ръце в джобовете си и се върна отново в бара.

— Съжалявам, че закъснях толкова, мъничка — каза Франк. — Факт е, че работата в доброволческата стража стана сериозна. Събраха ни за едно малко упражнение, а то продължи цели часове. Това е Морис — каза той, като посочи към един човек, който беше дошъл с него. — Морис ще бъде най-добрият ми човек. Скромнен човек е този Морис. Не бихте повярвали това, ако гледате как изглежда сега.

Морис, както и Франк, изглеждаше уморен и белите им костюми бяха измачкани. Косите на Морис бяха твърде червени, а очите му твърде сини; една цигара висеше на долната му устна, независимо дали се смееше, говореше или пишеше. Рут стисна огромната му ръка.

— Франк ми е разказвал много за вас — каза тя.

Морис направи гримаса.

— Време беше да върнат този момък — каза той.

„Защо всички ми говорят това?“ — помисли Рут мимоходом.

— След един-два дни сме във война — каза Франк.

— Войната вече е започнала — каза Морис сухо. — Имало е малка схватка и аз ще трябва да разбера сега къде е станало това. Китайците смятат да принудят японците да се бият.

— Китайците ли? Аз винаги съм мислила, че китайците са страхливи — каза Рут.

— Точно затова — каза Морис. — Досега са дебаркирали по-малко от четири хиляди японци, а в Шанхай има достатъчно китайски

войници — ще си изям шапката, ако има по-малко от сто хиляди.

— Но ти нямаш шапка — каза Франк и избърса ръцете си. — Джудженце — каза той, — боя се, че с яхтата няма да стане нищо. Много бих искал да ти устроя едно романтично пътешествие, но на влаковете не може да се разчита... сега.

— Няма значение, катеричке — каза Рут. — Достатъчно е, че съм тук. По-късно, може би.

— Може и така — по-късно — каза Франк.

Говореха за яхтата на Б. С., която се намираще в Съчоу Крийк и с която проектираха да направят сватбено пътешествие в края на седмицата. Франк се огледа наоколо.

— Не е много весело, като няма никой — каза той, като раздвижи раменете си под бялото сако.

Приблужи се Юджийн.

— Вероятно скоро ще трябва да затворим бара тази вечер — каза той учтиво.

Д-р Хайн се присъедини към тях под влиянието на неопределено и плахо любопитство.

— Ще започнат ли да стрелят? — попита той.

— Досега няма нищо сериозно, но и това ще стане — увери го Морис.

За миг д-р Хайн усети ясно миризмата на барут, онази незабравима, пареща в ноздрите миризма, която оставаше да виси над окопите след сражение. Барут, кръв, нечистотия, смърт и страх от смъртта. Франк го хвана под ръка, а също и Рут, и ги заведе на бара. Морис не чака покана.

— Какво ще си поръчаш, мъничка? Какво да бъде, докторе?

Рут се държеше здраво за ръката на Франк и го погледна сериозно.

— Жадна съм — каза тя. — Какво да пия?

Франк обмисли.

— Коктейл „Бяла дама“ или джин със сода — каза той. — Предлагам Бяла дама.

— Добре — една Бяла дама — каза Рут покорно.

Двама други мъже бяха пристигнали, но барът изглеждаше пуст.

— Благодаря ви, но няма да пия нищо — каза д-р Хайн, който беше твърде неловък, за да намери някакъв изход.

— Шотландско и сода — поръча Франк. — Ти какво ще пиеш, Морис?

— Двойно шотландско за мен — каза Морис.

И двамата мъже бяха пили вече; Рут забеляза това. Франк ѝ се усмихна над ръба на чашата и смигна.

— Ще се радвам, когато започне — каза той весело. — Напрежение на нервите е да чакаш първата бомба.

— Всичко най-добро! — каза Морис и изпразни чашата си.

— Подобно! — каза Рут и започна да пие жадно своя коктейл.

Курт стоеше до тях и ги наблюдаваше. Негърът изтръгваше синкопи от пианото. Бетовен изчезна като дух от бара.

— Жалко, че мис Рут е толкова конвенционална — каза неочаквано Курт на висок глас.

Франк се озърна учуден.

— Какво искате да кажете? — попита той. — Още едно шотландско.

— Ако мис Андерсън не беше толкова конвенционална, тя щеше да се влюби в мен, вместо да се омъжи за един мил преуспяващ американски търговец като вас — каза Курт, високо и свадливо. — Тя щеше да се опита да ме измъкне от калта, върху която — както всички знаят — е построен Шанхай, вместо да живее от американски експорт с двеста долара месечно. Или са триста?

— Какво ще пиете? — попита Франк добродушно. Той беше очевидно в повишено настроение и като хвана Курт, накара го да седне на стола до него.

— Джин без нищо — каза Курт, като сложи краката си на месинговата пръчка. Той разлюля чашата си с подсилен жест. — За мис Андерсън — каза той — красива като зората и добродетелна като мисионерска вдовица.

— Двойно шотландско — каза Морис.

Барът вече не беше празен, макар съвсем да не беше пълен. Малцината дошли бяха по-шумни, отколкото обикновено, като че искаха да заглушат някакъв друг, заплашителен шум във въздуха.

Д-р Хайн чакаше. Курт беше забравил, че той е там.

— Още един джин — каза Курт високо.

Юджийн, оберкелнерът, пошепна на ухото му, че е време да смени негъра.

— Имаме нужда от атмосфера — настоя той шепнешком, а Курт прихна да се смее.

— Атмосферата е добра — извика той, смеейки се. — Атмосферата тук е като при масово погребение. Няколко лопати пръст — и всичко е свършено. — Той изпи джина си и блъсна отново нататък чашата.

— Не трябва да пиете толкова много, Курт — каза Рут загрижено.

— Защо да не трябва? Защо именно аз, красива девойко? Защо именно аз не бива да пия? — попита той сърдито.

Неочаквано той стана сериозен; остави чашата си и погледна лицето на Рут.

— Наистина, жалко за мен — каза той с нисък глас. — Съгласете се, че е жалко, Рут. — Той вдигна ръка, за да отдаде чест на шега. — Хайл! — извика той. — Хайл! Ако не бях попаднал между евреи и интелектуалци, щях да бъда много добре. Щях да остана в отечеството си и да стана шофьор като баща си или инженер като чичо си; щях да нося кафява риза и да викам „Хайл!“ и щях да бъда щастлив. Аз съм ариец; видите ли, Рут, чист ариец. Пас, арийците, не ни бива за интелектуалци. Не можем да издържим в това отношение. Балтийско море — продължи той, — аз често изпитвам носталгия за Балтийско море. — Той срещна загрижения поглед на Рут. — Но ето на! — каза той презрително. — За вас всичко е... Стравински. Лека вечер, господа!

Сивото лице на д-р Хайн беше побледняло, докато слушаше Курт.

— Защо никога не идваш на нашите вечери за камерна музика, моето момче? — попита той, сякаш това можеше да му помогне. — Ние свирим всяка сряда вечер.

Курт дори не го и чу, той дори не го виждаше. Докторът остана още миг — със своите стари обувки, неловко, заставайки ту на единия, ту на другия крак; след това се обърна и бавно се измъкна от бара. На вратата срещна влизация мистър Ръсел, той беше с чиста и хубава външност, както обикновено.

— Как се чувствате сега, мистър Ръсел? — попита докторът.

Ръсел не го позна и го погледна с изненада.

— Благодаря, благодаря, отлично. Как сте вие? — попита той и продължи нататък. Той седна до Курт и поръча една чаша перно. — Потър ми каза, че барът щял да бъде затворен — каза той, като гледаше сънено и все пак настойчиво Курт.

— Вие всички ли се познавате! Мис Андерсън, достопочтеният Боби Ръсел — каза Курт, запознавайки ги.

— Как сте, Франк? — попита Боби.

— Отлично, благодаря. Вие как сте, Боби? — отговори Франк.

— Викат на телефона мистър Тейлър — каза Юджийн, като се плъзна до Франк.

— Мен? — каза Франк с учудване. Юджийн чакаше. — Кой е на телефона? — попита Франк.

Юджийн вдигна рамене.

— Сигурно е Б. С. — каза Франк. — Ние ще се венчаем — каза той на Рут. Изпразни чашата си и излезе.

Междувременно Морис упорито и спокойно се напиваше.

— Пожелавам ви най-голямо щастие — казваше той на Рут, щом получише нова чашка уиски. — Пожелавам ви най-голямо щастие. Време беше да го вържат. Хайде, най-голямо щастие!

Негърът беше престанал да свири.

— Музика! — каза Юджийн с по-груб тон.

— Каква полза от нея? — попита Боби. — Няма жива душа в бара. Много по-добре ще бъде да затворите. Ужасна дупка! И опасна, отгоре на това.

Ставайки, той хвана Курт за ръката. Курт го отблъсна от себе си и столът се катурна.

— Елате с мен на пианото, Рут — помоли я Курт с внезапна благодет. — Ще свиря за вас.

Рут се радваше, че ще излезе от бара. Тя последва Курт по гладкия, празен паркет. Той вървеше с твърди стъпки пред нея и притегли до себе си пред пианото един стол.

— Шуберт — каза той. — Никой не слуша.

Рут седеше изправена, с ръце в скута, като добре възпитано дете. Курт я наблюдаваше с нежно удоволствие.

— Трябва да ви говоря, Рут — каза той. — Това е много важно. Вие не знаете колко е важно. Това е въпрос на живот и смърт, Рут.

Докато говореше, той беше започнал да свири и продължаваше, без да поглежда нито клавишите, нито Рут. Погледът му беше закован в гърба на Боби Ръсел.

— Ваша специалност е спасяването на живота, нали? Грижи за болните, любов към човечеството и така нататък. Добре тогава, слушайте, Рут: прекарайте тази вечер с мен. Оставете Франк Тейлър на собствените му грижи. Той няма нужда от вас. Аз имам. Аз съм... в опасност. Аз съм болен. За мен трябва да се грижи някой и да ме закриля. Аз не мога да бъда оставен сам. Слушайте, Рут, не искам нищо от вас, вие разбирате това, но имам нужда от вас тази вечер. Ще свиря на пианото за вас. Или пък вие можете да ми разкажете нещо, или аз ще ви разкажа нещо; ще бъда мирен и разумен, обещавам ви. Нали, Рут? Искате ли? Кажете на Франк, че сте ми обещала. Той и онзи Морис са точно в настроение за нощ в клуба. Вие не можете да откажете да спасите живота ми. То противоречи на вашата клетва като милосърдна сестра.

Рут слушаше с растящо изумление тези трескави думи.

— Вие сте пиян — каза тя.

Курт удари силно клавишите.

— Ето! „Вие сте пиян!“. Трябваше да знам, че ще дойде това. Не, красива девойко, вие не знаете как изглеждам аз, когато съм пиян. Помогнете ми, само останете при мен. Бързо кажете „да“, преди Франк да се е върнал от телефона.

Рут се смееше смутено.

— Вие сте луд — каза тя разтревожено. Ужасът, отчаянието и откровеността на Курт я вълнуваха, макар че имаше смисъл в това, което той казваше. — Вие сигурно сте луд, Курт — каза тя. — Франк и аз сме поканени на гости и сега е навечерието на нашата сватба, така че как мога да остана при вас? Бъдете добро момче, не бъдете неразумен — молеше го тя.

Ръцете му бягаха все по-бързо и по-бързо по клавишите, като подплашени животинчета и всеки отделен пръст имаше свой собствен ум и собствен страх.

— Изслушайте ме, Рут — каза Курт. — Ако вие прекосяхахте там долу Нанкин роуд и аз имах щастието да скоча долу от градината на покрива в същия този момент и да падна пред нозете ви със спукан череп на пихтия, но все пак с искрица живот в трупа ми — щяхте ли да

идете на гости, или щяхте да ме вдигнете, да ме занесете в някоя болница и да се опитате да ме спасите?

Рут се засмя.

— Що за въпрос!

Тя гледаше към вратата, но Франк не се връщаше.

— Вие щяхте да се заемете да ме спасите, нали? Отговорете ми! Да, разбира се, така щяхте да направите. Добре тогава, Рут: аз наистина съм скочил вече долу и в мен е останала само една искрица живот. Само мигновена помощ може да ме спаси. Невъзможно е да идете на гости в навечерието на сватбата си. Вие трябва да разберете това. Вие трябва да ме вдигнете и да се погрижите за мен. Ако ме оставите сам тази вечер...

— Съжалявам, Франк иде — каза Рут. Тя избърза към вратата, когато Франк влизаше. Той беше блед и не изглеждаше съвсем добре. Бършеше ръцете си с носна кърпичка, а по лицето му се стичаха капки вода, като че ли току-що се беше мил.

Боби Ръсел стана от мястото си при бара и отиде нехайно пред пианото. Курт продължаваше да свири като луд вече не Шуберт, а един от Брамсовите унгарски танци.

— Е? — каза Боби Ръсел.

— Добре — отговори Курт, като затвори пианото.

— Какво стана с телефона? — попита Рут на вратата.

Франк я погледна, като че ли тя беше призрак.

— О, телефона? Нищо — каза той.

XIV

Хелен седеше на леглото си, все още с телефонната слушалка в ръка, дълго след като Франк беше затворил телефона. Думите, които двамата бяха изrekli, още висяха във въздуха тъй ясно, като че ли бяха написани там.

— Франк, аз не мога повече да издържам, трябва да ви видя, само още веднъж, само тази вечер. Вие трябва да се освободите. Трябва да ви говоря.

— Лудост, Хелен. Това не може да стане. Не мога да оставя Рут сама. Поканени сме у Б. С. на прием в наша чест. Съжалявам, Хелен.

— Боя се, че се държа просташки, Франк. Това звучи смешно, но сега за пръв път през живота си аз обичам. Аз съм още новачка, затова ми прости. Какво да правим, Франк?

— Такава ни е съдбата, мила. Нищо не може да се направи.

— Обичате ли ме, Франк?

— Знаете, че ви обичам.

— И ще се ожените вдругиден? Държите ли на това?

— Трябва да държа, Хелен. Обичам ви, но това не значи, че трябва да постъпвам непочтено. Не можете ли да разберете това?

— Какво казахте?

— Нищо.

— Моля, елате при мен за малко. Аз съм в стаята си. Не мога да говоря по телефона. Само за пет минути, Франк. Елате сега, веднага... Казвате ли нещо, Франк? Защо не отговаряте, Франк?

Мълчание.

— Съжалявам, Хелен, миличка. Ти сама знаеш какво би станало, ако дойда сега.

— Франк? Франк? Франк?

Стаята сега беше твърде тиха, когато телефонът не издаваше никакъв звук. Хелен беше спряла вентилатора, за да чува по-ясно гласа на Франк. Тя все още държеше безпомощно слушалката в ръка.

Влезе Кларксън. На ръката си беше преметнала бялата рокля със зелената бамбукова шарка.

— Викахте ли ме, мадам?

— Не, Кларксън, благодаря ви. Оставете тук роклята. Не знам дали ще изляза.

„Какво да правя. Мислех, че ще мога да понеса това. Не мога, Франк. Не мога.“ Тя пусна вентилатора, а и радиото. Танцова музика от „Клуба на божурите“. Нетърпимо. Спря радиото. „Ще ида в бара и ще устроя сцена. Ще напиша на това момиче Андерсън писмо и ще й кажа истината. Невъзможно е Франк да ме изостави заради нея. Нейните къдри, нейният глас, нейната рокля... Не бих я взела за слугиня, а той иска да се ожени за нея! Идиотско, смешно, невъзможно, Франк, слушай, това е невъзможно. Ако можех само да поговоря с него; ако той не ме отбягваше... това е достатъчно, за да накара човек да полудее, това е парализиращо.“

— Ало, ало, моля свържете ме пак с бара... Ало, ало, моля, помолете мистър Франк Тейлър да дойде на телефона... Какво? Не е ли вече там? Знаете ли къде е отишъл? Не? Благодаря.

Хелен се взираше в телефона, това зло изобретение, от което не излизаше нищо друго, освен разочарование и отказ. Тя тръшна отново слушалката и закрачи нагоре-надолу из стаята. Разбута няколко стола настрана, за да направи малко място.

„Няма да се примиря с това. Отказвам да бъда третирана по такъв начин. За какъв се мисли този дребен чиновник? Да не мисли, че щом е миловиден — едно миловидно необуздало младо животно без нито един нерв в тялото си — да не мисли, че може да се държи, както си иска? Едно миловидно младо животно — о, Франк, като си помисля за врата ти! Косата ти, устата ти! О, Франк, о, Франк, о, Франк, какво, за бога да правим?“

Тя се видя в огледалото — висока, бледа, свършено чужда жена с широко разтворена уста; устата изглеждаше така, сякаш издава болезнен вик, приличаше на гръцка трагическа маска. Тя прокара ръце по лицето си, сякаш за да го избърше, а след това започна да милва бузите си с края на пръстите си. Мъчеше се да се утеши, но беше неутешима. Коленичи пред един стол, оброни главата на ръцете си, опита се да плаче. Но от това нямаше полза. Не можеше да плаче. „Не мога дори да плача“, помисли си тя в отчаяние. „Ти си съвсем сама,

каза си тя, съжалявайки се сама, съвсем самичка си и няма кой да ти помогне. Елена, бедна Леночка — съвсем самичка! Нямам бащица, нямам майчица“ — тези думи от само себе си й минаха през ум; къде ги беше чула? От някоя стара песен ли бяха? Нямам бащица, нямам майчица. Гриша, просякът пред „Клуба на божурите“ — това беше след последния ни танц...

Тя включи пак радиото — и мигновено се разнесе танцовата музика. „Повечето хора плачат, щом чуят музика, но аз не мога.“ Глупости! „Защо пък трябва да плачеш, Елена? Ти трябва да размислиш, хладнокръвно и ясно. Сантименталността е вредна. Винаги съм получавала, каквото съм пожелавала. Не трябва да допусна да се осъществи този брак. Желая ли аз Франк? Да, с всяка капка на кръвта си, с всяка поразителност на тялото си, с всеки косъм на главата си го желая. Добре, тогава ще го имам. Бъди спокойна, Леночка, гълъбче, няма да допуснем да се осъществи този брак. Франк ме обича и аз го обичам. Колко часа остават, през които може да се възпрепятства този брак? Чакай да видя, ей сега ще видя.“

Тя взе малкия си пътнически часовник от нощната масичка, сложи го на ухото си и се вгледа в малките стрелки. Дванадесет часа и десет минути. „Как върви времето! Сигурно съм изгубила съзнание. Сигурно съм била извън себе си. Да, извън себе си. Интересно — колко точно изразява тази фраза случая! Какъв случай! Глупости! Била съм извън себе си, а сега съм пак на себе си. Остават още тридесет и шест часа. Това е много. Цялата тази работа с Франк трая само седемдесет и два часа, от началото до края. Бъди спокойна, това не е краят. Няма край. Много работи могат да се случат в тридесет и шест часа. Съсредоточи се. Помисли. Стратегия. Това е важното.“

Тя позвъни и Кларксън влезе с онзи израз на слаб упрек върху смръщеното лице, който имат прислужниците, които не са си легнали навреме.

— Съжалявам, Кларксън — каза Хелен веднага. — Искам бял ленен костюм, една блуза и панамената шапка със зелена панделка. След това можете да си легнете.

— Ще излезете ли сега, мадам? Ще ви трябва ли колата?

— Не, ще взема такси, ако изляза. Потър още ли не си е легнал? Мистър Ръсел не се е върнал, нали?

— Мисля, че не е — каза Кларксън, като сви устни. — Да повикам ли Потър?

— Да, повикайте го, ако обичате, Кларксън. Лека нощ, Кларксън. След малко се чу почукване и влезе Потър.

— Викали сте ме, мадам? — попита той с жив израз върху лицето.

— Имате ли представа къде е отишъл мистър Ръсел? — попита Хелен. Потър само се усмихна при тези думи. — И не знаете ли кога може да се върне? — продължи тя.

Потър вдигна рамене и много изразително ги отпусна пак.

— Добре, няма значение — каза Хелен. — Когато се върне, оставете го да спи: разбирате ли ме, Потър, оставете го да спи, дори ако спи през целия ден. Утре ще бъде много заета. Моля кажете на мистър Ръсел, че няма нужда да се безпокои за мен. — Тя помисли напрегнато и след това добави сякаш с вдъхновение: — Ще трябва да купувам прощални подаръци, кажете му това.

— Слушам, мадам — каза Потър. — А що се отнася до парахода...

— Да? — попита Хелен, разсеяна и нетърпелива. Тя вече прелистваше страниците на телефонния указател.

— Има само един параход за Хонконг. На другите параходи няма нито една свободна кабина. Това е един холандски параход, малък и второкласен, наречен „Сурабая“. Той се движи между Япония и остров Ява и ще отплува в събота, на четиринадесети август, в един часа по пладне. Плува три дни до Хонконг, с кратък престой в Амой.

— Това не звучи много добре — каза Хелен, като сложи настрана телефонния указател.

— Да, наистина, мадам — отговори Потър. — Взех четири кабинни. Има само една класа. В общото помещение пренасят китайски кули за каучуковите плантации на остров Суматра. За нещастие няма кабинни с отделна баня. Не е като в английските параходи. Всички кабинни в добрите параходи са запазени отдавна. Всеки, който може, бяга отгук.

— Да, положително това е най-разумното, което може да се направи — каза Хелен, за да успокои Потър. — Добре, тогава можем да заминем вдругиден. Много добре сте направил, Потър. Много добре. Изглеждате уморен, по-добре ще бъде да си легнете, Потър.

— Мадам не е вечеряла нищо тази вечер — каза Потър загрижено.

— Много е горещо — каза Хелен. — Слушайте, Потър — добави тя бързо, — изкарайте си спокойно съня, не чакайте мъжа ми. Идете в стаята си. Аз още няма да си лягам.

— Слушам, мадам — каза Потър многозначително и се оттегли със своя небрежен маниер.

Хелен се послуша, докато стъпките му се отдалечиха от салона и след това пак взе телефонния указател. Беше решила да види Франк тази нощ, каквото и да става. Знаеше наизуст телефонния номер в жилището му, но минаха почти десет минути, докато получи връзка.

— За бога, какво става с телефона? — попита тя, бясна от нетърпение.

Телефонистката измърмори някакво извинение, което не успокои Хелен.

— Линиите са непрестанно заети — каза тя. — Това се дължи на придвижването на войски.

Хелен забеляза с досада, че коленете ѝ трепереха, докато седеше и чакаше да получи връзка. Обзела я беше горящата, смъдяща и мрачна мисъл, че едно повикване по телефона по това време можеше да изненада Франк в прегръдките на онова момиче Андерсън.

— Не отговарят — каза телефонистката.

— Позвънете пак — каза Хелен упорито.

Най-сетне се чу някакво щракане.

— Ало! — чу се сънен глас.

— Франк — каза Хелен със засъхнал глас.

— Ах Синфу говори. На господар Тай-ло момче. Господар Тай-ло не дома — казваше телефонът сънено, но покорно.

— Къде е господар Тай-ло? — попита Хелен.

— Голяма компания — каза телефонът.

— Къде? — попита Хелен. — Къде? Сави? Къде?

— Господар Тай-ло отишъл господар Б. С. голяма компания — каза Ах Синфу спокойно.

— Какъв телефонен номер? — извика Хелен в слушалката.

Но Ах Синфу беше вече затворил телефона и се пъхаше отново под своята мрежа против комари. Хелен остави телефонната слушалка

и започна да мисли напрегнато. Часовникът тиктакаше. Времето летеше. Тя напрягаше мозъка си да работи. Б. С.

— Б. С. — Скот! — каза тя високо и още веднъж се залови за телефонния указател. Не можеше да каже в коя преградка на нейното съзнание се беше подслонило името, което Франк беше произнесъл веднъж в разговор.

В телефонния указател имаше три страници Скотовци. Имаше петима Скотовци с Б в първото име. Хелен избра едно от петте имена и отново започна борбата с телефона. Сега тя мислеше тъй отчаяно ясно и решително, както когато лорд Ингълууд умря малко преди сватбата ѝ и тя трябваше да вземе решение да се омъжи за неговите пари и за неговия племенник. Часовникът тиктакаше, времето летеше. На всеки половин час часовникът на черквата във френския квартал биеше сонзи приятен, напомнящ за родината звук, с който бият всички черковни часовници. Малката китайска телефонистка с уморения и любезен глас работеше трудолюбиво със своите щепсели. Телефонът беше пълен с объркани гласове и шум.

— Трябва да се откажем. Извънредно много съжалявам, но обстоятелствата днес са изключителни — каза телефонистката.

— Няма нищо, няма нищо. Благодаря ви — каза Хелен.

Тя беше задържала показалеца си между листовете на указателя. Погледна адреса на този Барли Скот: Скуерфилд роуд №367. Извади от чекмеджето лист хартия и записа адреса. След това облече белия ленен костюм, който Кларксън ѝ беше донесла, изми си ръцете, бегло напудри бледото си лице с пудра със слънчевомургав цвят, която полепна тънко по кожата ѝ. Взе стъклената запушалка на парфюмения си флакон и се напарфюмира. След това сложи адреса в кесията си и излезе от хотела.

Безкрайно беше пътуването с такси до №367 на Скуерфилд роуд и Хелен нямаше представа какво трябва да прави, когато пристигне там. Колата я взеше все по-нататък и нощният въздух я ободри леко. Мина по целия Бъблинг Уел Роуд и оттатък него; къщите бяха далеч една от друга и помежду им се издигаха празни места за строеж: от време на време изтрещяваха край нея големи камиони, натоварени с

войници. Пътуването престана да бъде реалност; пътят минаваше през самотни, мрачни пространства от страната на бляновете.

Най-сетне таксито спря пред една градинска врата. Беше тъмно, защото лампа имаше само на ъгъла на улицата, а къщата се намираше между две празни места. Хелен излезе от колата и погледна през пръчките на оградата. Отвъд оградата имаше малка морава, чак докъдето стигаше погледът, а може би и едно малко езеро, защото в тъмнината крякаха жаби. Къщата също беше потънала в тъмнина и едва се виждаше; градинската врата беше заключена. Хелен натисна един-два пъти дръжката и след това се отказа от по-нататъшен опит.

Ненадейно се почувства уморена — тъй внезапно, че това ѝ дойде като припадък от слабост. Но тя не припадна. Таксито още беше там и китаецът шофьор се усмихваше изпитателно и щастливо със своята голяма отворена уста. Приблжиха се двама войници. Те бяха европейци — англичани.

— Мога ли да ви помогна, мадам? — попита по-високият от двамата, гледайки я с известно съмнение.

— Бях поканена на гости, но дойдох малко по-късно — каза Хелен.

— Само преди четвърт час тук имаше много светлина и коли — каза войникът. — Някаква сватба, годеж или нещо подобно. Но веселбата свърши вече, госпожо.

— Благодаря ви — каза Хелен. Тя се качи пак в таксито. — Обратно в хотела — каза тя.

Беше малко преди два часа, когато пристигна в хотела. Музикантите от голямата бална зала тъкмо излизаха със своите инструменти. Небето над покривната градина беше ниско надвиснало и мрачно. Проекторите край реката непрестанно забиваха в него лъчите си, за да търсят признаци на опасност. Нощният вратар отвори вратата на Хелен. Той вдъхна нощният въздух. „Мирише на влажен барут“, помисли си той.

Мадам Тисо седеше в празния хол, самотна като паметник, заобиколена от списания на всички езици, които беше прочела до последната дума.

— Мадам Ръсел, толкова късно? И съвсем сама? Останете за миг да сръбнем нещо преди лягане — помоли тя.

— Уморена съм — каза Хелен.

Тя беше почувствала зашеметяване, щом влезе в ярко осветения хол. Сякаш се беше върнала от някаква далечна и опасна експедиция. Потърси опора, като се облегна на черната мраморна плоча на съседната маса.

— Нашият малък японец ви търсеше — каза мадам Тисо и ноздрите ѝ потрепваха като на заек.

Хелен се усмихваше неопределено. „Какво да правя сега, мислеше си тя. Къде мога да намеря сега Франк?“.

Отвън, на Нанкин роуд, Франк спря своята малка кола и свали дясната си ръка от рамото на Рут, където я беше сложил по навик.

— Късно е, мъничка — каза той. — Достатъчно обикаляхме. Сега обратно в обора. Утре сутринта трябва да се бръсна, но ти — не.

Рут потърка сънено бузата си в ръкава му.

— Щастливи ли сме? — попита тя.

— Щастливи като жабоци — отговори той.

Тя го погледна сериозно.

— Жабоците много ли са щастливи? — попита тя.

— Трябва само да ги чуеш в някое оризово поле, през юни, да речем — при пълнолуние — каза Франк.

Той слезе и заобиколи автомобила, за да отвори вратата. Тя не излезе.

— Лека нощ — каза тя, без да помръдне.

Когато Франк разбра, че тя чакаше за целувка, той се огледа на всички страни; но беше пил достатъчно, за да не бъде много предпазлив на Нанкин роуд нощно време. Устните на Рут бяха свежи и хладни; сутринни устни, помисли си той, като се приведе над нея. „Треската отслабна, мислеше си. Скоро ще мине. Трябва да мине.“

— Сега съм в Шанхай — каза Рут.

— Да, сега си в Шанхай — съгласи се Франк.

След това ѝ помогна да слезе от колата и тласна въртящата врата, за да мине Рут. Двамата минаха през хола, без да забележат Хелен.

— Ето нашата двойка — каза мадам Тисо.

Хелен се прозина бързо.

— Много съм уморена. Лека нощ — каза тя бързешком.

Ръката на мадам, миришеца на пудра и ванилия, още лежеше върху нейната ръка; Хелен я отблъсна леко.

— Винаги съм казвала, че за мен холът на хотел „Шанхай“ е нещо повече от всякакъв театър — каза мадам подир нейния отдалечаващ се гръб.

Хелен прекоси хола с такова бучене в ушите, сякаш плуваше сред голям, висок водопад.

Франк държеше в ръката си ключа от стаята на Рут. Тя беше вече пред асансьора и натискаше звънеца. Чу се бучене в затворената шахта и след това вратата се отвори.

— Да те заведе ли догоре? — попита Франк вежливо.

Рут огледа за момент лицето му.

— Не, Франк — каза тя също тъй вежливо.

— Добър вечер — каза Хелен. Нейният парфюм я беше изпреварил с половин секунда и Франк беше имал време да се овладее.

— Добър вечер, мисис Ръсел, — каза Рут. — Колко чудно хубава нощ?

— Така ли? — попита Хелен.

В един миг и тримата стояха, и чакаха.

— Радвам се, че ви виждам пак — каза Хелен. — Това ще бъде същевременно и за сбогом. Ние заминаваме вдругиден.

— Заминавате ли? — каза Франк. — Надявам се, че ще пътувате добре.

— Благодаря. Благодаря ви много — каза Хелен. — Може би пак ще се срещнем някога, някъде.

— Надявам се. Надявам се — каза Франк твърде импулсивно. — Вие сигурно ще се върнете в Шанхай. Всеки, който е бил веднъж тук, идва пак.

— Лека нощ, катеричке — каза Рут на Франк. — Време е да се прибираме. Конфуций ще изгуби търпение. Ще се качите ли горе, мисис Ръсел? — попита тя, като застана настрана, за да й стори място да влезе първа в асансьора.

Побелелите устни на Хелен, по които беше останало малко напукано червило, се засмяха.

— Колко хубаво галено име! И толкова подходящо! — каза тя с прекършен глас.

Франк държеше ръцете си в джобовете. Франк, този безпомощен смешен мъж. Рут чакаше и Хелен влезе в асансьора. Не ѝ оставаше нищо друго. „Трябва да поговоря с Франк. Трябва да пусна писмо. Не съм си изпила кафето. Ще изиграя една дама с мадам Тисо.“ Асансьорът се издигаше вече нагоре с нея във времето, когато това ѝ минаваше през ум. „Ще трябва да кажа на тази жена Андерсън истината, и то още сега“ — мислеше си тя жестоко. Извади пудриерата си и безделно напудри носа си.

— Радвам се, че ви виждам за малко сама, мис Андерсън — каза тя.

— Мен? — попита Рут с учудване.

— Касае се за Франк и за вас — каза Хелен.

— Знам — каза Рут. — Той е нервен и не изглежда добре. Но скоро ще го излекувам.

— Не исках да кажа това — каза Хелен.

— Моля, не говорете за това — каза Рут бързо. — Много мило е от ваша страна, че сте загрижена за него. Мисля, че всички мъже в Шанхай пият повече, отколкото би трябвало. Но щом се оженим, всичко ще се промени.

Асансьорът спря.

— Шести етаж — каза момчето от асансьора, като отвори вратата.

— Лека нощ — каза Рут. — И пак ви благодаря, благодаря ви. Беше толкова мило от ваша страна, мисис Ръсел.

— Лека нощ — чу се Хелен да казва.

Вратата щракна, Хелен забеляза, че към нея беше насочена вежливо очаквателната китайска усмивка на момчето от асансьора.

— Шестнадесети? — попита то.

— Не. Пак долу — в хола, бързо — каза Хелен.

Но Франк беше излязъл. Мадам Тисо седеше сама. Хелен стисна зъби и мина покрай нея, през въртящата се врата, излезе от хотела и се озова на улицата. Нощното небе беше започнало да изсветлява.

— Такси! — извика тя.

Вратата на къщата, където живееше Франк Тейлър, беше заключена. Звънец нямаше. „Ще чакам тук до сутринта“, помисли си Хелен, като се облегна на стената. Тя освободи таксито. „Това е ад“, мислеше си тя, зашеметена от умора. Първите фабрични сирени

свиреха далеч отвъд реката. Неколцина мъже я заговориха, докато стоеше облегната на стената на къщата; моряци, евреи, един евразиец, французин. Интересен град е този Шанхай. Още два камиона, натоварени с войници. Една рикша мина оттам. Една дебела стара китайка седеше в нея със слаба китайска девойка в скута. Младата беше пияна, а старата — измъчена. Рикшата имаше отзад китайски букви в ненова светлина. Безшумна като лодка, тази гледка изчезна зад ъгъла. След това повърхността на улицата се размърда пред очите на Хелен. Цял куп хора бяха спали там и сега техните сиви форми се отделяха пълзешком в сивата светлина. Един стенеше, друг викаше някакво проклятие, останалите се смееха. След това те отново си легнаха и се сраснаха с улицата и защитения цвят на нищетата. Току до нозете на Хелен прибягнаха плъхове. Странна атмосфера на една странна нощ в един странен и съвършено чужд град.

Един патрул от четирима ирландци сметна Хелен за проститутка и я прогони грубо. Тя не можа да намери такси и се върна пеша в хотела; не беше далеч. „Не мога да направя нищо повече“, мислеше си тя в изтощение. Волята ѝ я беше довела до покой, беше я изпразнила.

Когато се качи горе, тя отвори вратата на спалнята на съпруга си. Той не беше влизал. Леглото му беше непокътнато, електрическото ветрило бръмчеше, всички лампи бяха запалени. Хелен потърси в банята на Боби някакъв прах против безсъние, но за своя изненада не можа да намери нищо такова. Халатът му висеше на вратата; той беше от бяла шантунгска коприна с черни ревери и с голям черен монограм на гръдния джоб. „Много елегантно“, помисли си Хелен с мрачно презрение. Тя беше така отвратена от дрехата, като че това беше самият Боби. Като минаваше на излизане, тя се постара да не се допре до нея. Отиде в спалнята си и започна да се съблича.

„Вече е утре, помисли си тя. Мога да спя през целия днешен ден, а утре параходът заминава.“

Тя легна и притегли над себе си завивките. „Казват, че Хонконг е красив град. Не тъй забавен като Шанхай. Забавен град е този Шанхай. Защо дават упойка само при операции? Има неща, които са много по-болезнени. Една упойка, моля — искам да си легна да спя. Елена трябва да спи. Ще помоля германския доктор да ми даде някакво наркотично средство. Наркотик. Наркотикум. Може би Боби има право

със своя опиум. Франк. Никакъв Франк вече. Не искам да имам нищо
общо повече. Уморена съм. Добре. Франк. Сън.“

XV

В продължение на два дни Йошио Мурата беше седял унил на дървения балкон, който обикаляше около целия първи етаж на хотела, и наблюдаваше китайските войски, изливащи се от Северната гара. През нощта вратите и прозорците се тресяха, когато покрай хотела минаваха тежките камиони с нависнали по тях като гроздове войници. От шума той не можеше да спи. Струваше му се, че войските не са и наполовина толкова лошо екипирани, както им се искаше да вярват в Япония. Нещата много се бяха променили след войната в Манджурия, където беше трудно да се прави разлика между китайски разбойници и китайски войници. Ако Йошио беше истински репортер, той щеше да е по улиците и да телеграфира на своя вестник хиляди интересни сведения. Но тъй като имаше само рядка кръв на литератор, който се е намерил пред редакционния щаб на един вестник, само защото модерните времена малко можеха да използват съставителя на стихотворения от тридесет и една срички и тъй като беше от онези хора, които изпитват лека погнуса от зловонието на действителността, той седеше като закован на своя балкон, с ръце пред себе си сякаш беше парализиран. Управителят на хотела, недоверчив, загрижен и изпитващ досада поради загубите, които търпеше работата му, понеже японските генерали и адмиралите бяха тъй непохватни, че позволяваха войната да се разпространи и в Шанхай, се беше отказал да казва нещо повече от „добро утро“ и „добър вечер“.

Що се отнася до мистър Ендо, Йошио се боеше от него. Мистър Ендо имаше твърде лек и оптимистичен характер. В неговата уста мисията на Йошио звучеше като проста и очевидна; Елена обаче не беше направила нито едно от онези неща, които беше пророкувал мистър Ендо. Всяко усилие да възбуди нейния интерес към мистериозната чанта, която съдържа плановете, беше пропаднал. Йошио не беше сигурен дали това се дължи на нейното безразличие, или на неговата собствена непохватност. „Елена се е променила твърде много“, мислеше си той в отчаяние. Тя се беше преобразила от

очарователна малка францужойка във висока, студена, недосегаема английска лейди. Съвсем невъзможно беше да се припомни на тази нова Елена тяхното общо минало в Париж.

Той се облече, отиде с кола в хотел Шанхай, повъртя се в хола, попадна в мрежите на мадам Тисо, почака, лежа в засада, крои планове, пи чай, уиски, за да си даде кураж, и след това пак зачака; Елена оставаше невидима. С голям страх телефонира в стаята ѝ от телефонната кабина в хола, но тя изпрати на телефона своята камериерка, вместо да се яви сама. В отчаяние, Йошио Мурата отиде и купи цветя — великолепна японска комбинация върху плосък, квадратен поднос: червен миниатюрен клемъх и три бели, диви орхидеи върху лепкави, твърди стебла. Елена не отговори, че е получила цветята.

Йошио се върна обратно, като мина сред възбудените тълпи около Северната гара. Той се опита да напише стихотворение на английски, но като спазва японската сричкова форма — нежно, но и иносказателно стихотворение, което преследваше целта да доведе до нова среща с Елена. Трудна и деликатна беше задачата, която си беше поставил той, защото английският език не беше пригоден за това, а тридесет и една английски срички едва му даваха възможност да разкрие предмета — без да говорим за невъзможността да се изрази в по-елегантната форма със седемнадесет срички — нещо, което не би било чиста глупост. По-голямата част от деня бе прекарана по този начин и единственият резултат беше, че многобройни свитъци тънка, дълга, японска хартия за писане постилаха пода в Йошиовата неприветлива стая.

Вечерта той седна на балкона и зачака, без да знае какво. Площадът долу кипеше от войници, камиони, щикове, крясъци, команди и смях. „Не успях“, мислеше си Йошио. След като беше премислил хиляди пъти това, той беше готов да извърши самоубийство. Самоубийството е подходящото наказание за човек, комуто е била възложена важна мисия, но е претърпял неуспех. Освен това много по-лесно беше да извърши самоубийство, отколкото да се представи пред мистър Ендо. Така поне му шепнеше неговата японска душа.

Страхът от живота и смелостта пред смъртта живеят един до друг в японската душа — тъй близо, че са почти едно и също. Йошио

Мурата във всеки случай толкова се боеше да признае пред мистър Ендо своя неуспех и след това да се върне към своя празен и отегчителен брачен живот, без да е спечелил малката частица заслуга и слава, която му предлагаше тази мисия, че мислеше с радостно предчувствие за своята смърт. След известен размисъл той беше решил да пререже вените си в банята; това не беше много героично, но в същото време беше доста безболезнена форма на самоубийство. В момента той не можеше да стори това, понеже в този час преди японската вечеря, общата баня в хотел „Миако“ беше непрекъснато заета. Но беше вече написано писмо до неговите родители, той беше облякъл тънко синьо-бяло кимоно и си беше приготвил ново ножче за самообръсначката.

Чу се почукване на вратата и навъсенният прислужник му подаде писмо. Писмото беше от мистър Ендо. Йошио го прочете с бледа усмивка и в същото време усети как слаби студени тръпки лазят около корените на косата му.

Уважаеми приятелю — казваше се в писмото. Позволете ми да изразя голямото разочарование, което ми причини това, че досега не съм научил още нищо относно хризантемите, върху които водихме с Вас такъв приятен и надежден разговор. Нашите приятели разчитат с най-голяма вяра на сръчността на Вашите уважаеми ръце и са убедени, че ще преодолеете всяка трудност, която климатът на Шанхай може да постави по пътя на развиването на благородните цветя. Умолявам Ви да успокоите чрез бърз отговор моето нетърпение и любопитство относно Вашия градинарски опит.

Понеже напоследък има нежелателни и неочаквани дребни затруднения около телефона, предлагам Ви да почетете моята недостойна къща с посещение утре сутринта, за когато съм сигурен, че ще имате да ми предадете само добри новини. С надеждата, че Вашето уважаемо здраве...

— Дамата чака за отговор — каза прислужникът.

Чак тогава Йошио Мурата забеляза, че японска девойка в модерна рокля стоеше в коридора пред вратата и го наблюдаваше докато той четеше писмото.

— Здравейте — каза тя с усмивка, щом той вдигна поглед към нея.

— Здравейте — отговори той разсеяно. Той четеше втори път писмото. — Може би ще бъдете така добра да почакате в хола, докато отговоря на писмото, — каза той със смущение.

Но младата дама влезе и затвори вратата, като остави прислужника отвън. Йошио пристегна още по-плътено около себе си кимоното.

— Излизал ли сте днес? — попита тя без повече заобикалки.

— Не — каза Йошио с колебание.

— Но нали ще излизате? Вие ще бъдете изненадан. Човек не може да мине по улиците, патрули навсякъде, градът гъмжи от войници.

Тя беше говорила през цялото време на английски, на този прост, обикновен английски език на американския запад, примесен с простонародни изрази.

— Наистина ли? — каза Йошио.

— Уверявам ви. Имате нужда от открит лист и тогава сте окей. Ето ви открития лист. Нашият приятел се погрижи за това.

Йошио взе с поклон малкия подпечатан документ.

— Ами мистър Ендо...

— Не споменавайте имена — каза девойката. — Този открит лист ви дава възможност да ходите, където желаете. От вас очакват да се пораздвижите малко. Сега работите тук стават вече опасни. Знаете ли какво се е случило на Ийст Паошан роуд?

С мърморене Йошио даде да се разбере, че не знае. Девойката, макар и млада, съвсем не беше красива. Тя се държеше шумно и енергично. Думите ѝ звучаха така, като че ли беше дошла да му дава заповеди. Тя беше във висша степен това, което в Япония би било наречено мода — модерна девойка, но от най-неприятния вид.

— В Конкеу парк е имало вече схватка. Нашите войски са били нападнати, когато са дебаркирали. Казват, че са убили две хиляди китайци. Чудесно, нали?

— Две хиляди ли? — попита Йошио с трезвен тон.

— Приблизително. Както и да е, нямаме време за губене. Някакъв отговор?

— Ще напиша няколко думи, ако бъдете така добра да почакаете — каза Йошио, като й предложи стол.

— Окей — каза девойката.

Тя подсвиркваше, докато той пишеше. Без никакво съмнение най-отчайващото създание, което беше срещал някога. Той седна пред масата и извади хартия. Нагласи си очилата, извади автоматичната си писалка и с въздишка започна да пише. Сега не ставаше въпрос за самоубийство, макар че или може би защото мистър Ендовото писмо звучеше повече като упрек, отколкото като насърчение.

Уважаеми мистър Ендо — писа Йошио. Вашето почитаемо писмо ме завари точно в момента, когато излизам, за да вечерям с Е. Р. Тази вечер ще реши много неща и аз съм пълен с вяра. Бъдете така добър да ми отредите малко от Вашето уважаемо търпение и аз съм убеден, че ще бъда в състояние да Ви донеса утре сутринта цъфнала хризантема. Междувременно, надявам се, че Вашето уважаемо здраве...

Йошио сложи подписа си под високопарните изрази на вежливост, с които завърши писмото и като го сгъна, предаде го на непривлекателната млада японка, която го сложи в джоба си, каза „бай-бай“ и си тръгна.

Той веднага започна да се облича. Мистериозността около хризантемата му се струваше детинска, но го ободряваше. Понеже имаше толкова малко опит в увъртането, той скоро започна да вярва в това, което беше казал на мистър Ендо. Изведнъж започна да му се струва, че е много по-просто да се срещне с Елена и да я заинтересува с фалшивите планове, отколкото да се отпрати към непривлекателната баня на хотел „Миако“ и да пререже с ножче за самообръсначка собствените си вени. Той подържа един миг в ръката си ножчето, преди да го сложи настрана. „Има още време за това, ако не успее тази вечер“, помисли си той. На стълбата си обеща тържествено или да живее, или да умре. И така с тази алтернатива пред себе си той храбро

си проправи път между вълнуващите се, плюещи, ругаещи китайски войници, които се тълпяха по площадката пред хотела. Този път той беше оставил в хотела кожената чанта, но плановите беше пъхнал в джоба на сакото си. Времето изглеждаше несигурно, затова той си взе черния дъждобран, макар това да не подходеше на повишеното му настроение.

Улиците около Северната гара бяха претъпкани с китайски войски, но въпреки това никой не го спря и нищо не препречи пътя му. Войниците гледаха през него, сякаш беше прозрачен или невидим дух. Това беше неприятно. След известно време той спря празно такси и бе откаран в хотел „Шанхай“. Колкото повече се приближаваше до Международната колония, толкова по-нормално ставаше движението по улиците. Руските магазини бяха затворени, но всички открити бараки на китайците още работеха; можеха да се чуят грамофони от всеки прозорец, жени сновяха насам–натам, мъжете бяха разкопчали саката си, за да изложат на прохладния вечерен въздух слабите си гърди.

Йошио купи два вечерни вестника, но в тях нямаше нито дума за сражение. Понеже навремето беше военен кореспондент, той се отнасяше с недоверие към всички сензационни новини. Във всеки случай, в момента сам той беше много по-важен за себе си, отколкото две хиляди избити китайци, затова решително се отказа да мисли повече за каквито и да било военни новини. Трябваше да изнесе своето собствено сражение. Трябваше да потисне всички онези подобри, пофини и по-чувствени инстинкти на човек, който е бил роден за красота, преди да се реши да влезе още веднъж между враждебните стени на хотел „Шанхай“. Но понеже се беше задължил чрез клетва да пререже вените си, ако не успее да намери Елена, той с цялата си тежест се втурна с енергия и устрем срещу въртящата се врата.

В същия момент, в който вратата го всмукна навътре, тя изтласка Елена на улицата. Йошио я видя, че се стрелна край него като халюцинация, бяла светкавица през двете стъкла на вратата. Той пое дълбоко дъх и като направи пълен кръг като на циркова въртележка с кончета, излезе пак през хотела. Елена беше още там: тя стоеше и се оглеждаше по кипящия Нанкин роуд.

— Bonsoir^[1], Елена сан — каза Йошио.

— Bonsoir — отговори тя. След това тя се обърна да види кой беше онзи, който я беше поздравил. Гледаше през него по същия начин, по който китайските войници бяха правили това, превръщайки Йошио в невидим призрак.

— Как сте? Толкова много се надявах, че ще ви видя пак — продължи той бързо, разпалено и умолително, за да спре вниманието ѝ върху себе си. Тези банални изрази прозвучаха в действителност тъй настоятелно, че Хелен изведнъж се пробуди и видя с изненада малкия японец да стои до нея.

— Как сте? — попита той още веднъж.

— Как съм? Много добре. Превъзходно, зашеметително. Наистина, прекомерно съм добре — каза Хелен със смущение; смехът ѝ беше трошлив като нажежено стъкло.

— Защо сте нервна, Елена? — попита Йошио. — Нещо неприятно ли ви се е случило? Мога ли да направя нещо за вас?

— Какъв ден сме днес? — попита тя, вместо да отговори на въпроса му.

„Твърде много се е променила, съвсем се е променила Елена сан“ — помисли си Йошио, като видя нейните отсечени движения и нервната ѝ усмивка.

— Днес е петък — каза той. — Петък, тринадесети.

— Петък — каза Хелен. — Значи утре е събота, нали?

— Вероятно — каза Йошио със слабо усилие за хумор.

— Петък, тринадесети. Суеверни хора биха нарекли това нещастен ден, нали? — каза тя, като се втренчи пак в улицата.

— Очаквате ли някого? — попита Йошио. — Или бихте искали да вземете такси, Елена?

— Очаквам съпруга си — каза Елена след къса пауза. — Той не се е върнал.

— Може да е останал до късно в клуба; такава е модата в Шанхай — каза Йошио с вид на светски човек.

Хелен пак погледна през него.

— Имате право — каза тя със смях. Смъкна шапката от главата си и приглади назад косата си. — Имам главоболие — каза тя. — Още не съм закусвала.

При тези думи вцепенените чувства на Йошио изведнъж се отпуснаха и освободиха, защото сега най-сетне той позна Елена.

Жената, която в девет часа вечерта стоеше с гола глава и разрошена коса на Нанкин роуд и заявяваше, че иска да закуси, не беше достопочтената мисис Робърт Ръсел. Тя беше лудетината от Париж, която всеки час беше готова да яде, да готви, да играе или да прави любов. Поток щастливи спомени се надигнаха у него като сребърни мехурчета върху повърхността на застояла вода: супа с кромид в пет часа сутринта край бараките; изгрев-слънце на Бют; два опияняващи дни на любов зад затворените капаци на прозорците в село на бреговете на Женевското езеро... „Ти трябва да се научиш да живееш без твоята японска броня, Йо, тогава ще бъдеш щастлив; тази вечер ще идем да гуляем, а утре ще направя моя знаменит омлет за закуска.“ Елена, приятната компаньонка в зелено сребърното кимоно от Киото...

— Тогава е крайно време да идете да закусите — чу се Йошио да казва, развълнуван и със смелостта на отчаянието. Завладя го безпримерно и опиянено безразсъдство. — Сега е девет вечерта, Елена, извънредно благоприятен час за вашата занемарена закуска. Толкова много време има, откакто не сме закусвали заедно, а толкова хубаво правехме това в старо време! Ще бъдете ли така добра да си спомните пак за малкия ресторант с хубавите закуски? Какво ще поръчаме за закуска? Шоколад? Чай? Кафе? Елена — каза той с ново вдъхновение, — да ви заведе ли Йошио в някой очарователен ресторант сукияки? Обещавам ви, че ще ви хареса. Можете да оставите в хотела бележка за мъжа си.

В своята възбуда той обърка всичките езици. Неговият учен английски, с който тайно се гордееше толкова много, беше примесен с погрешния, но плавен френски, на който беше го научила Елена, а японски думи изпъкваха, когато изпаднеше в опасност да не може да продължи.

Елена сега го забеляза за пръв път и попита:

— Кой сте вие?

— Не получихте ли цветята на Йошио, Елена? Недостойните мизерни цветя, които все пак се опитаха да ви припомнят едно приятелство, което е скъпо за Йошио, най-скъпото нещо в живота на Йошио — каза риторично и с вълнение Йошио. Той беше високо във въздуха, балансиращ на висок трапец; беше опасно и той беше малко зашеметен, но беше великолепно — чудесно.

— Кой е Йошио? — попита Хелен трезво.

— Йошио? Аз, Йошио Мурата. Йо — каза той настоятелно.

Хелен се усмихна бегло. Тя си спомни за навика на японците да говорят за себе си в трето лице — но сама тя не знаеше дали правеха това от скромност или от гордост.

— Вие сте Йо — каза тя, зарадвана от внезапното просветление в паметта си. — Разбира се, вие сте Йо, ние се срещнахме в Токио, в изложбата на цветя. — Тя го гледаше замислено. Събуди се друг спомен. — Все още пазя хубавото кимоно, което ми подарихте едно време — каза тя кротко.

Значи това беше Йо, един плах дух от дните, когато тя оценяваше и отличаваше мъжете според подаръците, които й правеха. При това неочаквано напомняне за тяхната минала интимност Йошио почувства, че трепери от надежда и радост. Най-сетне тя започна да взема участие в играта и да изпълнява ролята си. Те още стояха пред вратата на хотела; Нанкин роуд се точеше покрай тях — хора, автомобили, рикши, просяци и амбулантни продавачи, полицаи и джебчии, проститутки и мисионери.

— Добре, нека да идем в ресторанта сукияки — каза Хелен. — Вие се явихте точно в подходящия психологичен момент, добри ми Йо.

Тя се беше събудила в шест часа тази вечер със силно главоболие. Потър и Кларксън бяха заети със стягането на куфарите в салона — операция, която по някакви причини винаги започваше с голямо изразходване на силно миришещи топчета против молци и винаги завършваше с нервна криза от страна на Кларксън. Боби още не се беше завърнал от своята експедиция от предишната нощ. Хелен посрещна почти с облекчение Потъровото укорително съобщение. Малко след седем часа всички куфари бяха стегнати и Кларксън се беше ободрила и съвзела. Хелен, чиито нерви бяха опънати от суматохата и вълнението на двамата прислужници, каза да занесат веднага на парахода багажа, да приготвят кабините и да прекарат нощта на борда. Състоянието на отчуждение, в което си беше легнала тази сутрин, беше останало и след пробуждането ѝ и следите от него още личаха. Беше решила да замине следващия ден. Кларксън си взе сбогом; тя беше благодарна, че ще се махне от Шанхай, защото всички пророкуваха, че ще има война. Потър сновеше из стаята; той разместваше мебелите и постоянно отваряше и затваряше куфарите на Боби.

— Е? — попита Хелен.

— Тъкмо си мислех, че може би мистър Ръсел ще има нужда от мен, когато се завърне — каза Потър.

— Благодаря ви, Потър, но аз ще бъда напълно в състояние да се погрижа сама за него — каза Хелен.

Потър въздъхна и се оттегли. Той носеше големи, удобни, добре лъснати обувки, които приличаха на лопати. Хелен имаше неопределена надежда, че главоболът ѝ ще мине, щом остане сама. Но щом остана сама в празните стаи, тя установи, че самотата е непоносима. „Ще полудея, казваше си тя. Ще полудея.“ Вземаше телефонната слушалка и пак я оставяше. Вземаше я и пак я оставяше — колко пъти направи това, самата не знаеше. Когато позвъни на Франк първо в жилището му, след това в магазина и най-сетне в клуба, ѝ стана ясно, че напразно изразходва енергията си, защото нито веднъж не получи връзка. Може би кратък разговор с Франк щеше да я успокои и укроти. „Искам само да кажа сбогом, мислеше си тя, само няколко думи. Щастие и успех. Погрижи се за себе си, ако нещата тук вземат лош ход. Не ме забравяй напълно; може би ще се срещнем някъде пак. Най-мили поздрави на бъдещата ти жена. Сбогом.“

Но понеже не можеше да проведе този обикновен разговор, я обзе силен копнеж. Скоро тя не беше нищо друго освен страстно желание да бъде сама с Франк в тези празни стаи — за последен път съвсем сами. Защото Елена беше създадена така, че не можеше да търпи съпротива, трябваше да има всичко онова, което ѝ се отказва; нейна участ беше винаги да желае онова, което не бива.

Тя напълни ваната със студена вода и лежа в нея половин час. „На луди хора също предписват продължителни бани“, мислеше си тя, презирайки се. От това не почувства подобрение. Тя излезе трепереща, разгърна се и се облече грижливо. „Трябва да купя и малко цветен филм, преди да заминем“, помисли си тя.

Когато срещна Йошио на въртящата се врата, тя току-що се беше върнала от затворения магазин на филмовото и фото дружество „Еос“ под колонадите. В продължение на десет отчайващи и обезсърчителни минути беше стояла там и упорито беше клатила неподдаващата се дръжка на вратата. Беше нещастна като бито дете, самотна и изгубена като куче, безпомощна, гладна и изтощена като ранен войник, когото победоносните полкове оставят да умре, докато отминават нататък.

— Вие се явихте точно в подходящия психологичен момент, добри ми Йо — каза тя.

Когато Йошио Мурата я качи в такси, за да идат в японския ресторант в съседство с рю Тибет, единствената му мисъл беше, че мистър Ендо е бил прав. Елена беше приела неговата смела покана и с това беше показала, че има намерение да го окуражи, както беше предвидил мистър Ендо. Той, Йошио, беше достатъчно сръчен, за да й даде да разбере още при първата им среща, че има в свое владение важни книжа. Сега тя вършеше останалото и всичко ставаше така, както трябваше да стане. Неговият триумф и нова вяра в живота почти го караха да се разпали. Той вдишваше дълбоко и жадно въздуха, който миришеше на петрол и застояла вода. Неволно притискаше вътрешния джоб на бялото си ленено сако, който съдържаше фалшивите документи. Смееше се самодоволно и говореше непрекъснато, за да прикрие напирания смях. „Тя само ме държи на разстояние, мислеше си той, тя не е така непохватна и наивна, че да се издаде при първия случай.“ Той чувстваше, че сега беше въввлечен в тънката мрежа на международния шпионаж и се приготви да изиграе важна и забележителна роля, изправен срещу тази шпионка. Предвкусваше успех; за пръв път в живота си предвкусваше успех. Неговият френски започна да се разтопява и фрази от японските му учебници се събираха в своенравна хармония. „Ако знаеш само какво е да побеждаваш, но не и какво е да бъдеш победен, тогава горко ти; зле ще патиш.“

Той говореше и говореше, жестикулираше със своите къси ръце и малки японски китки; не една затворена врата у него се разтвори сега и той разбра с внезапно сътресение, че никога досега не е бил действително щастлив. Сега беше щастлив.

Хелен от своя страна, с извърната настрани глава и определено изненадана слушаше това, което той й говореше. Тя изпитваше слаба, морна благодарност за това, че не беше оставена сама с мислите си, че нямаше да бъде сама през тази адска вечер, че беше намерила човек, чието присъствие я принуждаваше да се владее, да води разговор и да се държи по цивилизован начин. Тя задаваше кратки, вежливи въпроси, усмихваше се сегиз-тогиз, дори цитира два стиха от едно френско стихотворение. По този начин тя успя да забрави в продължение на няколко минути както страданията на ревността, така и мъката на копнежа по Франк. Познаваше твърде добре мъжете и не

можеше да не забележи състоянието, в което се намираше този дребен японец, неговото възбудено, трескаво вълнение, неговите молби и ухажване, неговото разочарование и благодарност, тя си мислеше донякъде със съжаление и удоволствие; колко много е влюбен в мен.

— ... Питате ме как живея, Елена; възможно ли е наистина да се интересувате как живее в Токио един беден, скромнен и неталантлив журналист? Аз съм женен и когато казвам, че жена ми е глупава, не разбирам това по конвенционалния начин като вежлива скромност. Да, Елена, простете ми, ако съм откровен, оня, който ви е познавал, който е имал доброто щастие да ви познава така, както аз ви познавам, през целия си останал живот е потиснат — или благословен — от безпокойство и недоволство. Вие не знаете, Елена, вие не можете да знаете какво значи за мен да ми правите компания тази вечер. На вас ще изповядам истината, Елена. Ако Йо не беше ви срещнал тази вечер, той щеше да се върне у дома си и да се погуби.

Йошио се стресна и замълча. „Но това, което казвам, е истината, мислеше си той, сега пак правя всичко погрешно, като казвам истината, вместо да лъжа; трябва да й разказвам неща, които да събудят любопитството й, трябва да й разказвам каквото и да било, само не истината.“

— А понеже ми беше възложена важна мисия, моето самоубийство щеше да бъде нещо повече от дезертиране — добави той слабо.

Хелен не беше слушала, но забеляза мълчанието, което настъпи, когато той свърши. Тя се залови за ехото на последните му думи и успя да ги възстанови.

— Ах, вие японците с вашето самоубийство! — каза тя с усмивка. — Всички ли сте заразени от мисълта за харакири? Заведоха ме да видя една планина в Япония и ми казаха, че от нея се хвърляли със стотици млади хора — просто като завършек на щастлив неделен излет. Това наистина ли е вярно? Толкова заразително ли е то, както шарката у нас?

— Планината Михараяма в Ошима. Да, това е вярно. Много хора извършват самоубийство там почти без никаква причина, а много други правят това просто от подражание на първите. Това е трудно обяснимо заплениване — каза Йошио замислено. — Вие знаете, Елена, моят по-млад брат извърши харакири и това направи собствения ми

живот напълно смешен. Нищо не струващ. Безполезен и недостоеен. Много по-почетно нещо е да бъдеш едно име върху плочата на прадедите, отколкото да си четвърти репортер във второстепенен вестник; то е и много по-лесно, мога да ви уверя в това.

Елена беше станала по-внимателна.

— Това друга лудост ли е? — попита тя с усмивка. — Каин и Авел? Ревнувате брат си и завиждате на смъртта му? Никога ли не ви е идвала наум мисълта, че жив човек също може да направи нещо героично и достойно? Струва ми се, че вие японците възхвалявате твърде много своите покойници.

Йошио направи бързо усилие да се съсредоточи.

— Имате право, Елена — каза той бързо и твърде високо. — То е затова, защото в същия този момент се мъча да изпълня мисия, която е от значение за Дай Нипон.

— Дай Нипон — това вашият вестник ли е? — попита Хелен, като пак отвлече вниманието му.

За миг Йошио се почувства нещастен поради това, сетне си спомни, че нейното безразличие е само престорено. Той винаги забравяше, че Елена беше шпионка и при това по-практична от него.

— Вие сигурно знаете какво е Дай Нипон, Япония, Великият Нипон, Елена, моята родина. Едно време аз можех само да ви разказвам за нея, но сега вие сте я видели и сама знаете колко красива е Япония. Дай Нипон. Още ли се изненадвате от това, че всеки японец е готов да умре за своето отечество?

— Да умре, винаги да умре! Тази идея фикс...

— Или да кажем — вие имате право. Да живее за Дай Нипон.

Този човек е пиан, мислеше си Хелен, като наблюдаваше разгорещеното му лице и слушаше тирадите му. По изпъкналите му скули бяха избили червени петна. Тя си спомни, че у тези жълти дребни хора на Дай Нипон червените бузи бяха срамният белег за пианство. Дай Нипон, наистина!

— Вие казахте нещо за някаква мисия, която сте имали, Йо. С каква работа сте се заел? Да не смятате да убиете Чанг Кай Ши? Или смятате да си привържете на пръста бомба и лично да хвърлите във въздуха арсенала. Честно казано, не мога да си ви представя в ролята на една от тези живи бомби, тези прочути живи бомби — каза тя малко по-весело. Една ободрителна мисъл си беше пробила път в

зашеметената ѝ глава. „Може би когато се върна, Франк ще седи в хола и ще разговаря с мадам Тисо. Може би всичко е съвсем просто. Добър вечер. Франк, ще кажа аз, нека изпием още по чаша кафе, преди да заминем...“.

— Ето ресторанта Сакураи — каза Йошио и таксито спря.

Откъм улицата триетажната сграда изглеждаше като всяка друга сграда. На едната страна на входа си тя имаше малък руски деликатесен магазин, а на другата беше магазинът на френски крояч. Но дворът, към който водеше входът, беше засаден в стила на японска градина, а по-нататък се издигаше друга къща, слабо осветена зад нейните книжни прозорци и представляваща изобщо доста добра имитация на японска странноприемница.

— Очарователно — каза Хелен, като спря, за да я погледа.

Вечерният ветрец шумолеше в бамбуковите дървета, а в каменно корито се изливаше вода с прохладен звънлив шум.

— Тук човек може да забрави Шанхай — каза Йошио до лакътя ѝ.

— Нека поне да опитаме — отговори Хелен с въздишка и тръгна напред.

Бяха посрещнати с важна церемония: коленичили девойки им събуха обувките на първото дървено стъпало; вежлива съдържателка ги отведе нагоре по тясната стълба в стая, чийто под беше покрит с рогозки. Други прислужнички, коленичили край плъзгащата се врата, им донесоха леки, тънки кимона, ветрила, копринени възглавници и стройната малка стомна с топло саке. Хелен, която от няколко часа беше треперила вътрешно от студ и страх, изпи питието с благодарност и бързо. Главоболието ѝ изчезна и се отдалечи, сякаш не беше вече в нейната глава, а в главата на друг човек.

— Забравила ли сте всичко? — попита Йошио, когато видя, че Хелен гледа възглавницата си и продължава да стои права.

Тя веднага коленичи покорно и отговори:

— Почти, но аз го научих отново, когато бяхме в Япония.

— Колко време бяхте в Япония?

— Не зная точно. Шест седмици, може би.

— А хареса ли ви?

— Да, родолюбецо — каза Хелен с усмивка — хареса ми. — Тя изпи малката си чашка и каза утешително в отговор на неговия

очаквателен поглед: — Наистина, много ми хареса вашият Дай Нипон. Аз се скарах вече с цялата английска колония в Шанхай, защото съм твърде приятелски разположена към Япония.

— Ние сме толкова малко обичани! — каза Йошио Мурата тъжно. — А не заслужаваме това. Можете ли да ми кажете защо никой не ни обича?

— Лудост номер три — каза Хелен и изпи една чашка.

— Нашата страна е красива, нашите хора са трудолюбиви и честни. Нямаме дългове, не се молим на никого нито за помощ, нито за пари, купуваме от чуждите държави повече, отколкото им продаваме, зачитаме законите на нашата собствена страна, както и законите на всички чужди страни, на които сме гости, толерантни сме към всички религии, произвеждаме красиви неща за малко пари, пестеливи сме и непретенциозни, имаме чувство за ред и сме напредничави — какво има светът против нас? — попита Йошио, от чиято уста се изливаше порой от все по-почтително красноречие, колкото повече топло саке пиеше той. Той изведнъж спря, стреснат от нескромността, с която се беше изразил. — Разбира се, нашата страна е малка и не може да бъде сравнявана с друга страна — добави той бързо от съображения за вежливост и благоприличие.

— Малка и скромна — каза Хелен с голямо увлечение. — И натъпкана с войници, които горят от желание да умрат за нея, и управлявана от военна клика, която нарушава всички договори, и владяна от пет мощни семейства, които държат Микадо в плен. И тласкана в завоевателни войни от клики, които развиват своите първобитни вражди като командири на армията и на флотата, изтощават се един срещу други и използват Корея, Манджурия и Китай като арени за своите съперничества. Малка и скромна, пестелива и непретенциозна, трудолюбива и честна. Възможно, да, много е възможно. Но това ли са качествата, които карат хората да обичат някого? Знаете ли да е бил обичан някога от другите момчета в класа примерният ученик, чиито домашни упражнения са безпогрешни и който поради това се държи превзето? Вие сте като малък ъглов магазин, който продава всичко с пет цента по-евтино; като младежа, който е получил нова пушка и стреля с нея — бум, бум! — денем и нощем, така че никой не може да спи, вие сте най-сетне като съседа,

който изхвърля сметта си през задния плет. Това сте вие — и въпреки това питате защо не ви обича светът.

Йошио на няколко пъти разтваря уста, за да я прекъсне. Когато тя свърши, той се върна към единствената забележка, която беше разбрал напълно, и която се чувстваше задължен да отблъсне.

— Аз никога не бих си позволил, Елена — каза той, — да се изразявам така непочтително за някои чуждестранен държавник, както вие току-що благоволихте да говорите за владетеля на Дай Нипон. Боя се, че вие никога няма да ни разберете, докато не прозрете, че нашият владетел е божество и произхожда по права линия от сто двадесет и четвъртото поколение на Богинята на слънцето Аматерасу. Този факт естествено налага на нас, неговите деца, по-големи отговорности и по-дълбоко уважение, отколкото при друг нации.

Хелен гледаше дребния японец с крайно изумление.

— Йо! — повтори тя няколко пъти. — Йо! Но слушайте, Йо! — сякаш точно той трябваше да бъде вдигнат от дълбок сън. — Факт ли? Мили боже. Йо, и вие наричате това факт! Вие сигурно не говорите сериозно. Йо, вие, модерен и просветен човек. Не си ли спомняте за *rive gauche*^[2], Йо, и за всички онези комунисти и сюрреалисти и не зная какви още „исти“, с които бяхте се сприятелили? А след това се върнахте в Япония и средните векове са ви погълнали, и вашият благословен Микадо е станал божество! Вие сигурно не вярвате на това!

Йошио гледаше с напрегнат и упорит израз в своята чашка със саке. Деликатният малък съд беше декориран с вълноподобния знак на шогуните^[3], който нямаше никаква работа в ресторанта сукиаки и се движеше тук само заради красотата си. Различните наслоения на неговото образование и на неговия умствен склад бяха така сраснали едно с друго, че беше болезнено и рисковано като хирургическа операция да бъдат разделени.

— Япония — започна той — е мирна и божествена страна. Учили сме това в училище, а нещо от онова, което човек научава като дете винаги остава в паметта му — не мислите ли и вие така, Елена сан? Япония никога не е била побеждавана. Това е факт. Но тя никога не е търсила войни, никога не е излизала на война, за да прави завоевания, тя живееше в мирна изолираност, докато черните кораби на комодор Пери^[4] я принудиха да отвори пристанищата си и да влезе

в отношения с чужди страни. Ние не желяехме това, ние не сме отговорни, то ни беше наложено.

Хелен започна да намира този разговор за отегчителен. Японците бяха безнадеждно отегчителни, изчерпателни и скучни, Йошио, от друга страна, получаваше нов импулс за изпълнение на своята задача благодарение на това политическо разискване, в което беше въвличен неочаквано и с помощта на оризовото вино.

— Жалко, че сте такива лицемери — каза тя любезно. — Вие сте по-лоши и дори по-лицемерни от англичаните.

— Благодаря за вашата откровеност — отговори Йошио с поклон. Тя ни мрази, мислеше си той почти със задоволство; тя е британски таен агент и не ни желяе нищо друго освен злото. Добре, тя ще намери, каквото си търси.

— Простете ми, Йо — каза Хелен в ответ. — Саке на празен стомах, това ме прави свадлива. За мен е въпрос на пълно безразличие в какви отношения с останалия свят се намира Япония. Това, което ме интересува, е ресторант сукиаки.

Малката келнерка в кимоно на сливови цветчета, която им беше наливала саке, стана сега, за да им държи да си облекат леките кимона, които ресторантът предоставяше на своите посетители. Хелен се загърна плътно в меко синьо кимоно със светлочервени шарки, представляващи пърхащи пеперуди, макар да не желяеше това. Йошио не можеше да не обърне внимание колко красива беше тя. Той самият първо отказваше да си облече кимоно, но след моментно размисляне му стана ясно, че ако се облече, по този начин ще си помогне да постигне целите си.

— Бих предпочел да не се обличам. Имам важни документи в джоба на сакото си — каза той на Хелен и го каза на френски като тайна, която не иска да бъде чута от келнерката.

— Кимоното е по-удобно и ви отива повече — забеляза Хелен. — Аз обещавам да следя за сакото ви с важните документи.

Йошио заплува върху гребена на вълна от задоволство. Той извади документите от джоба си и ги пхна пак в него, за да е сигурен, че Хелен знае къде са. След това се съгласи да му държат да облече кимоното.

— Така сте много по-красив, Йо — забеляза Хелен с одобрение.

Той коленичи върху възглавнички, докато две прислужнички сложиха ниски масички, приготвиха апарата за готвене и започнаха да готвят нарязаното на тънки филийки месо, зеленчуците и бобената каша. Апетитна миризма изпълни стаята.

Хелен имаше право, защото елементарният и донякъде смешен дребен японец с неговите очебийни и зле прилягащи му бели ленени панталони се превърна в създание с достойнство и очарование, щом облече кимоното и коленичи върху своята възглавница. Неговата гладка лъскава коса, формата на устата му, вежливата усмивка и спокойствието, с което той постави на нейната чиния първите късчета — всичко това допринасяше за оформянето на приятна и хармонична картина. За един бегъл миг Хелен можа да разбере как така навремето неговата компания — и компанията на други като него — не ѝ беше неприятна. В следващия момент тя го беше забравила напълно и отново беше с Франк. Мислеше си дали този Йо би могъл да измисли някакви средства за осуетяване на женитбата. Ясно беше, че той щеше да направи всичко, за което го помолеше тя. Ориенталците са хитри и може би той би могъл да измисли някакъв план. Китайците отравяха своите съперници; те бяха умни — ето ви стара и високо култивирана цивилизация.

— Колко е часът, Йо?

Минаваше десет. Параходът щеше да отплува в един часа на следващия ден по обяд; имаше още петнадесет часа — цяла вечност.

— Тук е очарователно, Йо. Мило е от ваша страна, че ме доведохте тук.

„Ако бих могла да остана само няколко часа сама с Франк, всичко би се оправило. Защо не съм с Франк, сама? Боиш ли се от мен, Франк? Боиш се, това значи, че ме обичаш. Аз не трябва, не трябва да мисля. Защо не говорим? Да говорим и да пием — аз не трябва да мисля. Трябва да забравя.“

— Какво е онова на какемоното в нишата там, Йо?

— Не можете ли вече да четете букви, Елена? Вие имате такъв талант за езици.

— Забравила съм всичко, Йо. Почакайте един момент; това е знакът за „голямо“, а това — за „вода“. Това е всичко, което знам. Какво значи цялото?

— Когато луната е пълна, тя започва да намалява — прочете Йошио. — Когато отливът е най-нисък, приливът започва да приижда.

Мъдростта и спокойната утеха на древната поговорка го развълнуваха дълбоко в състоянието на отпуснатост, в което се намираше. Тези думи му изглеждаха дълбоки и смислени, те внушаваха твърдост и звучаха като предупреждение в навечерието на война. Под какемоното стоеше плоско блюдо, в което имаше три водни лилии и една-единствена тръстика с кафяв цвят.

— Какво има, Йо? — попита тя ласкаво?

— Нищо — отговори Йошио бързо и със смущение.

Тя го погледна пак и за миг почувства облекчение от това, че беше забравил да мисли за себе си.

— Има ли това нещо общо с вашата тайна мисия?

— Не, уверявам ви.

— Или с вашия брат? — продължи тя своя кръстосан разпит.

— Не — каза Йошио.

Той още веднъж изпита дълбоко в себе си онова странно чувство на облекчение; заслушвайки се сякаш в някакъв далечен звук, каза:

— Винаги съм твърдял пред себе си, че съм обичал брат си. Това не е вярно. Мразех го. Той ми отне всичко, което беше мое. Моята собствена майка предпочиташе него пред мен, макар че той не беше нейно дете. Откакто умря, аз нямам защита срещу него — той стана твърде силен. Не мога дори да кажа пред някого какво мисля. Сега за първи път казвам това, Елена сан: той беше необразован и без разум, държеше се по престъпен начин и донесе само злини на отечеството си. Сцената сепуку, една бяла роба и късият меч — всичко това е много хубаво и ефектно в театъра: там е тяхното място, не сте ли съгласна, Елена? Всичко това са — как го наричате вие — подпорки. Какво доказва неговата смърт? Нищо. А какво зло причини? Голямо, о, много голямо. Не, аз не плача за Китаро, Елена; аз плача може би за Йошио, за неизживения живот на Йошио.

Хелен погледна настрана в смущение, когато той трябваше още веднъж да избърше очилата си — и сега две сълзи се търкулнаха без съпротива по високо изпъкналите му скули.

— Сега постъпвате нетактично, Йо — каза тя. — Няма нужда да изваждаме своите скелети от техния покой и да си ги показваме взаимно.

— Простете ми — помоли бързо Йошио. Той беше се засрамил. — Ние, японците, се разплакваме твърде лесно. Това е национална слабост.

Той извади от ръкава си носна кърпичка.

— Наистина ли? — попита Хелен с изненада. — Това е ново за мен. Как се примирява това с вашето прочуто самообладание и безстрастие.

— Ние имаме твърде много чувства — обясни Йошио, като си поставяше очилата с твърдото намерение този път да ги запази сухи. — Ние имаме много повече нужда от самообладание точно защото тъй лесно се разчувстваме. Ние можем да бъдем прозрени тъй лесно, както лесно се гледа през вода. Помислете само върху това, че ние никога не лъжем, освен може би от вежливост. Но не можем да се изразяваме добре и това се дължи на нашия език. Не можем да обясним или да анализираме себе си. Ние предпочитаме да мълчим, нежели да кажем нещо, което е невярно, и предпочитаме да се усмихваме, нежели да причиняваме болка. Ние сме — как казвате вие — хора на душата? Ние отслужваме литургии и се молим за всички риби, които сме изяли, за нашите котки, за нашите строшени кукли, дори за иглите, добрите, верни игли, които са шили за нас през цялата година. Ние сме благодарни и предани, Елена, макар че понякога може да не изглежда така. Ние сме сантименталисти, затворени в бетон.

Йошио беше започнал сериозно да обяснява душата на Япония, но завърши с усмивка. Хелен отдавна беше престанала да слуша. Когато той спря, тя трепна.

— Игли — каза тя в състояние на пълна отвлеченост.

Макар че се беше оплаквала от глад и не беше яла нищо цели двадесет и четири часа, тя остави храната почти недокосната. Гърлото ѝ се свиваше, щом се опиташе да преглътне, това беше смешен и детински протест на нейните нерви. „Аз съм като куче, което не може да намери господаря си, мислеше си тя разярена; ако не внимавам, ще умра от разрив на сърцето, както става с анемичните моми в старите романи.“

Трите прислужнички бяха положили възможно най-големи грижи около нея, коленичейки и усмихвайки се, деликатно вежливи; тяхната безшумна работа беше почти нечовешка. Хелен се окопити.

— Хора на душата — каза тя. — Да, аз също съм забелязала това. Ние ходихме в Йошивара. Във всяка къща има правителствен чиновник, седнал до касата, който на самото място прибира данъка за всяко посещение. В стаите на всички проститутки има съобщение на стената, в което им се казва каква част от всяка цена, която са спечелили, трябва да дадат на правителството. Това е най-задушевната наредба, която съм виждала някога.

— Откъде знаете какво се казва в съобщението, Елена сан? — попита Йошио бързо. „Значи тя може да чете японски, тази шпионка!“ — помисли си той с внезапна радост.

Хелен го погледна разсеяно.

— То е напечатано на три езика — явно, за да го разбират чуждестранните посетители — каза тя.

Йошио бе принуден да млъкне.

— Но — каза той слабо — вие може би сте забелязали, че във всяка от тези къщи има малък олтар; момичетата си имат дори свой собствен бог.

Неприятно беше да се говори за Йошивара с дама. Той разсъди, че Хелен не е дама.

— Да, навсякъде по света блудниците са добродушни и благочестиви — каза тя небрежно, като ровеше между ягодите, които бяха сложени пред нея; тя хвана една за дръжката с намерение да я поднесе към устата си. Но спря по средата: обзе я паника. Тя чуваше телефона да звъни в спалнята ѝ, ясно, настоятелно, непрестанно, умолително. „Хелен, миличка, казваше Франк, трябва да говоря с теб, трябва да те видя още веднъж тази вечер сега, в този момент, аз те обичам, обичам те, обичам те...“.

Тя внимателно сложи ягодата обратно в малката паничка и стана. Краката ѝ се бяха схванали от колениченето. Тя ги протегна и започна да ги удря по бедрата — това беше навик, придобит в дните, когато работеше като модел.

— Трябва да се върна у дома, късно е — каза тя, без да може да си поеме дъх.

Йошио я погледна смутено. Играта едва беше започнала. Той беше направил първия ход и сега беше неин ред да играе. Вместо това тя нетърпеливо съблече кимоното, смъкна го, захвърли го на земята и грабна шапката си. Той не можеше да разбере.

— Не искам да ви безпокоя, Йо — каза тя бързо. — Аз мога сама да намеря пътя за хотела. Свикнала съм.

— Защо така ненадейно? — попита той, стоейки несигурно на своите схванати крака. Беше изгубил японския обичай да коленичи и неговите ходила, прасци и колене тръпнеха, сякаш ги бодяха с игли.

— Мъжът ми — каза Хелен. — Той ще се безпокои за мен.

Едва беше изрекла това, и то ѝ се стори тъй глупаво, че не можа да не се разсмее. Йошио беше в отчаяние.

— Само един момент — умоляваше я той. — Вие не можете да си идете сама. Не мога да допусна това. Градът е пълен с войници.

Той взе сакото си и след като промени намерението си, го остави пак. В този момент лъч на просветление блесна така живо над него, че той затвори очилатите си очи, сякаш зашеметен.

— Една секунда, Елена — умоляваше я той. — Ще ми е потребна само половин секунда. Сметката... вие разбирате... такъв е японският обичай... аз трябва да ида лично при съдържателката... невъзможно е в присъствието на почетна гостенка.

Той загърна кимоното около себе си и на пръсти, по чорапи тръгна към вратата. Две келнерки коленичиха и плъзнаха встрани двете половини на вратата.

— Моля, внимавайте за сакото ми — каза Йошио, за да бъде сигурен, и тогава вратата се затвори след него.

Елена вдигна нетърпеливо с върха на пръстите си сакото и пак го остави; то миришеше на неговия брилянтин. Човек трябва да е много интимен с един мъж, за да не го отблъскват дрехите му, помисли си тя неопределено. Тази мисъл, както всички други, извика в паметта ѝ спомена за Франк. Топлината на Франковите рамене в неговото бяло ленено сако, благоуханието на неговите цигари, линията на мургавата му шия, подаваща се над яката му след една нощ, прекарана в танцуване — всяка линия на неговото облекло беше позната и ѝ действаше възбудително. Всяка точка от Йошиовото претенциозно малко сако я изпълваше с погнуса.

Когато той се върна, тя стоеше до отворения прозорец и гледаше надолу към шумолящите бамбукови дървета, осветена от меката светлина. Сакото му беше още на масата, но не на същото място както по-рано.

— Много ли се забавих? — попита той, като си прочисти гърлото, за да вземе подходящия тон.

— Доста — каза Хелен.

Той не знаеше какво иска да каже тя. Не знаеше дали беше погледнала документите, дали ги беше сменила с други и откраднала. Той свали кимоното и си облече сакото. Струваше му се, че те бяха още в джоба му както по-рано. За миг отчаянието го надви. „Не съм достатъчно умен за тази работа“, мислеше си той. Хелен го наблюдаваше, когато той изваждаше дългите тесни пликчета, украсени с емблема в червено и бяло, без които бакшишът за келнерките би бил обида, а не подарък.

— Очарователно — каза тя разсеяно.

С последно усилие Йошио Мурата успя да изтърси документите от джоба си върху рогозките, които покриваха пода. Една от малките келнерки ги вдигна. Той затаи дъх и през крайчеца на очилата си наблюдаваше израза на Хелениното лице. Тя хвърли бегъл поглед към книжата.

— Японски? — попита тя.

— Шифровани — отговори той. — Тайни документи.

Той ги натъпка обратно в джоба си, мъчейки се да изглежда изплашен или смутен.

— Жалко, че не съм шпионка — забеляза Хелен.

Той не знаеше дали тя каза това презрително или с най-голямо лукавство.

— Саянaro — каза тя на прислужващите девойки, когато излизаше. — Домо аригато газай машинта — каза на съдържателката и девойките, които им обуваха обувката и останаха коленичили, подпрени с ръце на пода.

— В края на краищата вие знаете японски — каза Йошио, когато двамата прекосяха двора. Сърцето му тупаше така силно, че шумът от него граничеше с невежливост.

— Беше приятна вечер — каза Хелен, станала отново конвенционалната английска дама в добро общество.

Младо момиче беше повикало такси и колата чакаше на улицата пред входа. Йошио й отвори вратата.

— Драги Йо — каза тя любезно, — не ми се сърдете, но не искам да идвате с мен. Моля, не ме разбирайте криво — касае се за мъжа ми,

той е много ревнив. Смешно, знам. Но не искам да ми направи сцена, ако ме види във вашата... в компанията на друг мъж.

Йошио направи стъпка назад: тази обида го смрази. „Истински англичанин! — помисли си той. Аз съм издържал жена му, японци прибраха жена му от улицата и я издържаха. Сега тя не иска да я видят с японец.“ През цялата вечер той се беше мятал по бурно море, ту върху гребена на някоя вълна, ту дълбоко долу в падината между две вълни, давейки се. Страх и ярост, триумф и обида се събираха заедно в силно и почти неподдаващо се на контрол желание да се качи на таксито и да грабне Хелен. Той направи стъпка напред, тя протегна ръката си. Той пребледня от усилието да се овладее.

— Лека нощ, Елена сан, и ви благодаря за уважаемата компания. Надявам се, че ще ви видя пак.

Той свали очилата си и се наведе да ѝ целуне ръка, както се беше научил да прави в Париж.

— Сигурно ще се срещнем пак някъде — каза Хелен под приведената му глава. — Утре ще отплуваме с парахода „Сурабая“. Може би ще се срещнем в Хонконг или в Сингапур, или в Лондон. Беше очарователна вечер. Пожелавам щастие на вашата тайна мисия.

Той отпусна ръката ѝ и се взря в нея. Таксито потегли. Тя махна веднъж с ръка странно разсеяна и се облегна назад. После изчезна. Йошио остана на мястото си, вирайки се в пустата улица. Беше пребледнял още преди това; сега чувстваше как кръвта му се оттегля, бавно пулсираща, с присвиваща болка в гърдите, в бъбреците и в ставите на коленете му. Момчето, което беше повикало таксито, го гледаше слисано.

Беше станал сив като паважа под нозете му.

[1] Добър вечер (фр.). — Б.р. ↑

[2] Левица (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Шогуните са наследствените главнокомандувачи на японската армия до 1867 год. — Б.р. ↑

[4] Американският комодор (морски капитан) Матю Пери е открил Япония за американската търговия през 1852 год. — Б.пр. ↑

XVI

Д-р Юцинг Чанг седеше в такси на път за хотел „Шанхай“. Наближаваше вече полунощ и улиците бяха пълни с хора. Вестникопродавачите викаха, че японски войски са слезли на сушата и са били обстрелвани в Хонжеу. Но Юцинг не чуваше нищо, като седеше сгърбен в таксито, дърпайки носната си кърпичка, свивайки я на топка, усуквайки я, докато в същото време сълзи от гняв се стичаха по бузите му. Той беше в онова състояние на ярост и отчаяние, което понякога разкъсва повърхността на китайското спокойствие и води със себе си бунтове, грабежи, избивания и жестоко измъчване на неприятеля. Юцинг Чанг беше чул някои новини, които звучаха тъй невероятно, тъй невъзможно, тъй престъпно, че това го доведе до сълзи, преди още да се е убедил в тяхната истинност.

— Мистър Бо Гум Чанг е със своите гости в Сребърната стая — каза момчето от асансьора в задното крило на хотела. Д-р Юцинг Чанг беше платил на таксито и бързаше през колонадите и под стъкления свод, за да избегне хола и хората в него.

— Тогава — в Сребърната стая — каза той със стиснати зъби.

Момчето затвори вратата на асансьора и той започна да се изкачва. Това беше всичко, което Чанг можеше да направи, за да възпре сълзите си и сега очите го смъдяха и дишаше на пресекулки. Беше захвърлил по дяволите златната среда и се беше оставил на своята необуздаема ярост и страх.

„Сребърната стая“ беше името, което китайският щаб на хотела беше дал на една от по-малките банкетни зали, които стояха на разположение на богатите клиенти от третия етаж. Понеже много чужденци бяха възприели азиатския обичай да забавляват своите приятели — особено пък важни търговски приятели — във своя дом, способните управители на хотела бяха екипирали и мебелирали четирите от тези стаи с лукса, който трябваше да се очаква от тях. Стените на Сребърната стая бяха почти изцяло от огледала, в матови сребърни рамки. Архитектът беше избрал светлочервени копринени

завеси, за да хармонират с огледалата, а подът блестеше в гладък червен лак от Нингпо, който отразяваше фигурите на гостите почти толкова ясно, колкото самите огледала.

Като вървеше по коридора към Сребърната стая, Юцинг чуваше музика и гласове на мъже и жени. Боейки се да не би вътрешното му възмущение да бъде забелязано, той се върна пак при огледалото на стената между две порцеланови вази за цветя близо до асансьора. Той стегна вратовръзката си, опита се да приглади косата си, която въпреки усилията му пак се възправяше бунтовно, и няколко пъти си пое дъх дълбоко, за да уталожить биенето на сърцето си. Сложи си очилата, за да прикрие горящите си очи и тръгна право към външната врата на Сребърната стая.

— Юцинг! Какъв вятър ви носи насам? — попита мистър Чай, младият секретар на баща му, който стоеше във вестибюла и инспектираше редица келнери в бели сака, преди да внесат вътре покритите блюда.

Юцинг мина покрай младия човек, който беше очевидно слисан, и отвори високата масивна врата. Там той се спря, защото това, което видя, беше по-лошо от онова, което очакваше.

Гостите на баща му бяха насядали около дълга маса и до всеки един от тях имаше момиче в копринена дреха с ярък цвят. Гостите бяха японци. Три японски момичета в блестящи кимона танцуваха върху малка естрада, специално за такива спектакли. Другите момичета, отчасти китайки, отчасти корейки, проявяваха такова голямо внимание към своите съседи, сякаш последните бяха деца. В центъра на едната страна на масата седеше Чанг, неговият баща, в европейско бяло вечерно сако. Пред него имаше малки сребърни китайски чаши за вино, а също и по-големи японски порцеланови чаши за саке и цяла колекция от чаши за питиетата на Запада. Почетният гост беше седнал до него — японски адмирал в униформа, със сиви коси и фини черти на лицето, което в този момент не изглеждаше на Чанг по-добро от лицето на маймуна.

Този японец, един от адмиралите на флотата, която предишния ден беше стоварила на сушата своите моряци, наблюдаваше с усмивка танцуващите момичета и с ръка, обвита около корейската девойка, която седеше до него, макар че иначе не й обръщаше никакво

внимание. От време на време той разменяше няколко думи с Чанг Бо Гум, които всеки път придружаваше с бърз, бегъл поклон.

Видът на този японец, когото баща му го щаваше, докато навън китайски войски отчаяно копаеха окопи, спря дъха на Юцинг. Той беше избързал да дойде тук, за да предотврати един кошмар на позор и унижение. Сега действителността се изправи пред него и той стоеше като прикован на вратата на Сребърната стая и не знаеше какво да каже. Но явно неговият баща гигант скоро усети очите на сина си устремени към него, макар че беше възможно да е погледнал към вратата само защото като домакин е очаквал с нетърпение да бъде внесено следващото ястие. Но каквото и да беше привлякло погледа му към вратата, Юцинг забеляза, че почти неуловима сянка заоблачаваше лицето на баща му и че той мигновено започна да се смее и от другия край на стаята вдигна срещу него чашата си с вино.

— Един неочакван гост е дошъл, моят син Чанг Юцинг! — извика той с глас, който се издигна над грамофона, японските лютни и пиянския глъч около масата.

При тези думи няколко лица се обърнаха към Юцинг: японски лица, ухилените и омразни лица на смъртния враг. Странно беше, че точно в този момент Юцинг забеляза бледото лице на баща си; медният цвят на неговото северняшко лице се покри с бели петна, сякаш бащата беше болен или изплашен.

Понеже Юцинг не можеше да стои повече на входа и понеже нещо трябваше да стане, той се откъсна с усилие от прага и влезе в стаята. Не забеляза, че върволицата келнери го следваха по петите му, като го караха да изглежда като смешен церемониал-майстор в бял ленен костюм, който въвежда келнерите с блюдата.

Той отиде право при баща си и каза високо:

— Какво означава това пиршество в такъв момент!

Чанг не бе ни най-малко смутен.

— Поканих своите приятели на малка гощавка в чест на тяхното пристигане — каза той мазно. — Адмирал Сагами, мога ли да ви представя моя син? Аз съм ви говорил за него. Мистър Накано, това е моят син, д-р Чанг Юцинг. Вие ще има за какво да си говорите, защото той също е учил в Америка. — Той плесна с ръце и две момичета влязоха тичешком. — Един стол и един куверт за моя син — извика той.

Б. Г. Чанг говореше с гостите си на английски, неправилния, поплавен английски език на човек с големи търговски интереси, а вежливият японец се усмихна и се поклони на Юцинг. Юцинг три пъти облиза засъхналите си устни, преди да почувства, че е в състояние да говори, но дори и тогава гласът му беше дрезгав.

— Трябва веднага да говоря с теб, татко — каза той.

Чанг огледа бързо безредния външен вид на сина си.

— По-късно, сине мой, по-късно — каза той с нисък глас на китайски.

— Не. Още сега — отговори Юцинг.

Баща му го гледа мълчаливо няколко секунди, а в същото време по цялата маса разговорите замряха. Момичетата държаха неподвижни ветрилата си и гледаха. Чанг видя, че синът му се олюлява като дърво от вятъра или като лодка по време на буря. Той стана и се поклони пред гостите.

— Моля да ме извините — някои бързи съобщения, семейни дела — каза той.

Той обви ръката си около раменете на сина си, който беше много по-нисък от него, за да създаде у гостите впечатлението, че двамата са в най-добри отношения, и под натиска на масивната си ръка поведе сина си към една врата, закрыта от светлочервените завеси. Сега те бяха в облицованата с бели плочки стая пред мъжката тоалетна, където управата на хотела, предвидлива както винаги, беше поставила две софи за използване от пияни или сънливи участници в банкетите. Чанг Бо Гум се тръшна на една от тях, сякаш му беше трудно да стои прав. Въпреки това, както добре знаеше Юцинг, баща му не беше пиян, защото никога през живота си не се беше напивал.

— Е, какво има? — попита Чанг, по някаква странна причина говорейки все още на английски. Вероятно през тази вечер се беше наложило да говори толкова много на този език, че сега мозъкът му не можеше да премине пак към китайския. — Защо се явяваш като призрак и ме караш да бъда груб с моите гости?

Юцинг остана прав срещу софата, гледайки към баща си, който дори седнал, беше почти колкото него.

— Как е възможно да даваш вечеря на нашите неприятели? Вечеря същата тази вечер, когато ние издигаме барикади в Чапей и в Хонкеу и когато първите убити лежат по улиците? — попита той с

глас, който ставаше толкова по-дрезгав, колкото по-дълго говореше Юцинг. — Аз не повярвах, не мислех, че е възможно, но трябваше да го видя със собствените си очи. Моят баща да гощава японците, японците, които искат да направят Китай японска колония! Казаха ми, че си бил давал на японците пари. Това също ли е вярно?

Чанг се усмихна, лицето му още беше покрито с бели нетна.

— Господата, които поканих, са стари приятели — каза той с пресилено спокойствие. — Адмирал Сагами, мистър Макано, директор на банка „Осака“, Цунеа Фуджити, който е собственик на „Дейли Адвъртайзър“ в Кобе, Торо Сато, мой съдружник във фабриките в Цинтао — защо да не им устроя една забава? Всички тях познавам от повече от двадесет години. Те са почитени и вежливи хора и се държат добре.

— Давал ли си им пари? Пари, с които да купуват топове, за да ни разкъсват на късове? — викаше Юцинг с глас, който от възмущение му изневеряваше.

Б. Г. само се усмихна.

— Моят опит с японците ме е научил, че те са почти неподкупни — каза той. — За тази цел трябва да бъдат употребени по-хитри средства за въздействие.

Той стана и отиде при мраморния умивалник, напълни с вода свитите си шепи, както беше правил в ранните си дни като *кули*, и изми лицето си. След това се върна при сина си.

— Малко удоволствие ми доставя да занимавам тези хора днес — каза той на китайски, — защото имам болки в корема и бих предпочел да си почина. Но моето мнение е, че е от голяма полза човек да има приятели между враговете.

— Татко — каза Юцинг, мъчейки се да бъде спокоен, — ти даде на правителството като подарък шест самолета. Какъв смисъл от това, ако даваш и на неприятеля шест самолета, с които да се бори срещу нашите?

— Аз дадох на Нанкин шестте самолета, за да ти направи удоволствие — каза Чанг, — а не защото очаквам голяма полза от тях. Ти не знаеш може би, че макар правителството да има добри самолети и добри пилоти, то е забравило да се запаси със съответното количество газолин — каза той, като се върна пак към английския — един език, който беше по-подходящ за тази материя. — Ние,

китайците, ставаме смешни, когато се явим на сцената като войници. Лесно е да изпращаш войници на война, когато не знаеш каква е цялата тази работа. Лесно е да колиш свине, които не могат да се защитават. Но хората, които познават по-добре нещата, са неотговорни. Дават на войниците английски пушки с френски муниции и американски самолети с италиански запасни части. Едното не приляга към другото и войската е мизерно екипирана. Не можете да убивате хората с лозунги. Във войната всичко зависи от това, кой може да убива по-добре, а не кой има повече войници за убиване.

Устата на Юцинг се изпълни с горчив вкус при тези думи.

— Достатъчно лошо е, че живеем в едно време и в един свят, който може да бъде убеден само чрез топове, военни кораби и бомби — извика той в отчаяние. — Но ние сме се подготвили за тази война и ще я изкараме докрай, дори ако тя трае сто или двеста години, дори ако трае дотогава, докато не остане жив нито един-единствен войник. И ако е необходимо, ще премахнем хората като теб, които сеят безверие и сключват споразумения с японците.

Докато синът му говореше, Чанг Бо Гум държеше ръката си притисната към корема си, където от няколко дни чувстваше болки, които напразно се беше мъчил да забрави.

— Не трябва да се надуваш със своите пропагандни приказки пред мен — каза той. — Пази големите си думи за онези, които вярват в тях. Какво искаш всъщност от мен?

Юцинг обмисли въпроса му. Това не беше въпрос, на който можеше лесно да се отговори.

— Искам да се върнеш веднага при тези японци и да им покажеш вратата. Искам да изтеглиш всеки цент, който си вложил в японски предприятия. Искам да обичаш Китай и да вярваш в Китай, и да помагаш на Китай, на нашето отечество, на нашето бедно нещастно отечество. Твоето отечество. Не разбираш ли това?

Сега по-старият Чанг започна да се нервира.

— А какво ще речеш, ако ти кажа, че аз вярвам, че Китай под японско управление ще бъде по-щастлив, отколкото е сега? — попита той гневно.

Синът му го гледа дълго време втренчено и мълчаливо, сякаш му липсваха думи. Чанг не беше съвсем затворил крана и слабото му

шуртене се смесваше с виковете и смеха, с дрънкането на чинии и с пеенето на високи женски гласове откъм банкетната зала.

Понеже Юцинг не отговори, баща му продължи:

— Японците имат талант да управляват, а ние нямаме, така ми се струва. Неподкупни чиновници, мир и ред в страната, няма глад, няма мор, за всички има ориз. Вие обещавате, японците дават. Мислиш ли, че за простите хора има някакво значение кой е по върховете, щом има достатъчно за ядене в низините и данъците не са много високи? Какво го е грижа селянинът за съблазнителните думи, на които сте научени вие в училище? Свобода или робство, единство или разединение — простият човек дори не разбира какво значат тези думи. Пълният стомах за него е нещо повече от свобода. Свобода той има много, но храна — твърде малко. И колкото повече войници има в страната, толкова по-гладен ще бъде народът. Но ти и подобните на теб — вие обикаляте насам-натам и правите хората недоволни, а те биха били също тъй доволни, както са били и техните прадеди, ако не беше ученическата врява на такива разпалени глави като теб без човешко разбиране.

Юцинг слушаше със смущение и по едно време си спомни къде беше слушал същото това. Сун Ят Сен, Великият учител, революционер, бащата на Нов Китай, също беше казал това. „Не предлагайте на хората свобода, защото Китай е имал свобода от две хиляди години, твърде много свобода. Но му дайте пари и той ще се въздигне, защото нацията е бедна, а всяка нация желае онова, което не притежава.“ За Юцинг беше силна изненада, че баща му, опортюнист, капиталист, безскрупулен спекулант, е дошъл до същото заключение като Великия учител и революционер.

— Японците имат едно нещо — те са патриоти, те имат национална гордост. Те ще плюят на теб, ако не храниш любов към родината си. Те пият с теб, но те презират точно тъй, както аз съм принуден да те презирам — извика той в своето усилие да се отбранява срещу непоколебимия здрав разум на баща си.

Кръвта нахлу в лицето на Чанг Бо Гум и накара белите петна по кожата му да заблестят като лед.

— Синът презира бащата. Това е моралът на Новия живот — каза той спокойно.

За момент Юцинг се боеше, че баща му ще го повали с един удар, както беше направил едно време, преди десет години. Спокойният и внимателно осмислен отговор го засрами, защото му показа, че не е прав.

— Какво откупваш от японците с безсрамното угощение, което им даваш? — попита той, като разпали отново гнева, който изпитваше отначало, когато влезе.

Баща му пак побледня.

— Какво те интересува? — попита той надменно. — Може би безопасността на къщата, в която живее майка ти. Може би бъдещето на предприятието, което съм изградил. Може би, щом питаш, може би твоя собствен живот.

— Забранявам ти — каза Юцинг, треперейки от гняв. — Забранявам ти да се пазариш с японците за моя живот. Моят живот принадлежи на мен и аз не искам той да ми е откупен с цената на унижението и безчестието.

Чанг Бо Гум отново прихна да се смее.

— Това в твоите учебници ли го пише? — попита той. — Не си ли запазил нито искра хумор? Или търпимост? Аз те оставих да играеш своите политически игри, защото младостта трябва да се налудува, а старостта от само себе си се учи на разум. Аз дори направих усилия да бъда благ към моята чуждестранна безплодна снаха, която ти доведе в семейството ми, без да ми искаш разрешение. Но аз изисквам от теб търпимост и за моя собствен незначителен живот и за моите несъмнено глупави и нищо не струващи мнения. Търпимост, разбираш ли, синко, а не закоравяло и безчувствено високомерие. Аз започнах живота си като *кули*, а ти напълни главата си със сложно и скъпо образование, но изглежда, че аз зная нещо, което ти никога не си научил: болест на човечеството е да занемарява човек собствената си нива, за да търси плевели в нивата на съседа.

— Опиум и Конфуций — с това сте държали народа в подчинение като животно, което не може да мисли — каза Юцинг мрачно.

— Позволи ми да ти кажа, че не познаваш народа. Аз го познавам, защото съм израснал сред него; народът не желае война, никой народ в света не желае война. Мога да ти кажа това, без да съм чел книги. И японците също не желаят война, и европейците, и

американците, и както още са благоволили да се наричат народите в света — никой от тях не желае война. Народите желаят да имат своя дял щастие и мир. И всички хора, които карат плуга, и всички, които носят товар, всички, които работят усилено, са братя и желаят същото. Те желаят да имат и ядене — паница с ориз или юфка, желаят да спят при жена си и да създават синове, желаят да се смеят понякога или да пеят песен, или да играят карти и ако могат от време на време да си позволят едно малко разточителство с вино, опиум или зарове, тогава животът е добър, а смъртта — лека. А всичко онова, което ти и подобните на теб им проповядвате, всичко онова, към което ги подстрекавате, е чуждо за тях и ги прави болни в душата и недоволни от света, и огорчени.

След като каза това, Чанг Бо Гум си пое дълбоко дъх и още веднъж с гигантските си ръце притисна обратно в тялото си болката в корема, защото му беше дошла наум смешна мисъл, а когато се смееше, го болеше.

— Още си спомням деня, когато за пръв път обух чуждестранни кожени обуца. Те бяха корави и нараняваха краката ми. Мислех си: това е причината, поради която всички чужденци са с лошо настроение, нелюбезни и без доброта. Те носят тесни, корави обуца и краката ги болят; тогава, как могат да бъдат щастливи и добри? Когато вие давате на народа вашето образование, вашата хигиена и вашия Нов живот, и вашите „Три принципа“, и вашата вражда с вашите японски съседи, вие му давате чуждестранни, тесни, корави обуца, които им стягат и не им прилягат. А сега, сине мой, ще трябва да ме извиниш — каза той. — Аз трябва да се върна при гостите си.

— Татко — каза той решително, — ако направиш това, ако се върнеш, ако застанеш на страната на японците, тогава никога вече няма да ме видиш. Аз ще се откажа от теб. Ще се откажа от теб — викаше той. — Няма да бъда вече твой син и ти няма да бъдеш вече мой баща. Решавай! Избирай!

Чанг мина покрай сина си, като само го блъсна с лакът. Но на вратата се спря пак, обърна се и го погледна в лицето. Той направи ироничен жест към облицованата с бели плочки и разкошна тоалетна, към нейния шуртящ кран, към редицата умивалници покрай стените, към чистите кръгли стъкла с течен сапун, към двете облечени в бели калъфи софи за използване от пияни гости.

— Тук не е нито времето, нито мястото за такива решения — каза той почти весело. Чанг се почувства за момент зле, докато стените с белите блестящи, искрящи плочки се въртяха пред очите му.

— Отговорността ще бъде твоя — каза Юцинг, като стисна пистолета в джоба на сакото си. Той се насочи към баща си с приведена глава, както беше виждал да правят това футболистите. Чанг се беше оказвал твърде често в опасни положения, така че можеше да разбере заплахата на пистолетното дуло в джоба на Юцинг. Синът му беше вече отворил вратата и само червената копринена завеса го скриваше от погледа на гостите в залата.

— Какво правиш, лудо дете? — промълви Чанг Бо Гум.

И като скочи срещу сина си, той почувства остро пробождане в бодящата го страна. Юцинг оголи зъбите си в усмивка, но не отговори нищо. Той откряна леко завесата.

Б. Г. Чанг три пъти през живота си беше очевидец, когато политически или военни противници биваха поканени на приятелско угощение и след това убивани там. Но понеже във всеки от тези случаи той биваше на страната на убиващите, това беше съвсем забавно. Съвсем друго нещо беше обаче, ако неговият собствен син се канеше да убие неговите гости, японски гости, когато японска флота беше разположена в реката, а японска армия беше стоварена на сушата. Такъв беше характерът на Чанг Бо Гум, че в моменти на опасност той нямаше нужда да мисли, а правеше каквото трябва, точно като животно.

В следващия момент Юцинговата ръка увисна безпомощно и той се строполи на пода, защото баща му му беше нанесъл парализиращ удар през ръката и го беше повалил с удар в гърба. След това той извади пистолета от джоба на Юцинг, изолира спусъка и го обезвреди. После довлече сина си, който беше зашеметен от падането, обратно в тоалетната с белите плочки и затвори с крака вратата след себе си. Всичко това не му отне повече от три секунди. След това той пак почувства болката в корема си и седна бързо.

Щом дойде на себе си, Юцинг скочи и се хвърли върху баща си. Той беше обезумял от гняв и срам, беше обладан от чисто физическо желание за отмъщение. От устата му се отронваха ругатни, които сигурно беше чувал, когато работеше като *кули* между *кулите*; от някакъв скрит ъгъл в мозъка му те се изливаха в мръсен поток:

— Кули, звяр, копеле от разбесувана кучка, внук на блудница — викаше той с пресипнал глас, стиснал шията на стареца и се мъчеше да го удуши.

Мистър Чай, младият секретар, сигурно беше подслушвал зад тясната врата, която водеше от умивалнята към служебните помещения на хотела; иначе той не би се явил на мястото точно на време и не би бил в състояние да раздели двамата, преди те да се бяха погубили взаимно. Това му струваше голямо, мълчаливо и задъхано усилие, защото бащата и синът се бяха вкопчили като давеци се кучета един в друг. След като мистър Чай ги беше разтървал, и двамата дишаха с усилие. На елегантното бяло вечерно сако на Чанг Бо Гум имаше кръв, драскотина по челото на Юцинг. Юцинг се влачеше в изтощение на пода, яката му беше отделена от разкъсаната риза. Той опипваше зелената си вратовръзка и се мъчеше да я постави пак в ред. Секретарят гледаше ту единия, ту другия, най-сетне извади носната си кърпичка и след като я натопи във вода, започна да избърсва лицето на двамата мъже — първо стария Чанг, а след това — младия.

Той беше в такова положение, че младият човек не знаеше накъде да гледа. Защото когато някой допуснеше да се забрави в гняв и насилие, то винаги означаваше загуба на престиж; когато станеше сбиване, крив беше винаги онзи, който пръв беше започнал; но сбиване между баща и син, дори и в тези модерни времена на разхлабени семейни връзки, беше невъобразим скандал. Понеже мистър Чай беше имал щастието или нещастieto да бъде очевидец на тази ужасна сцена, имаше само две неща, които можеше да му се случат: или Б. Г. Чанг щеше да нареди да го отвлечат и по този начин да го отстрани от пътя си, или пък щеше да му даде желаниия пост на банков директор, за да купи мълчанието му.

— Идете при гостите ми и ме извинете за още един момент — пошепна Чанг Бо Гум, когато успя да се овладее. — Кажете, че ми тече кръв от носа, кажете каквото и да е. Идете и им дайте да пият още и се погрижете за момичетата. Аз ще се върна след малко.

Мистър Чай се измъкна неохотно. Като отвори вратата към Сребърната стая, нахлу висок весел глъч, а грамофонът беше преминал от японски песни към последните американски шлагери.

Д-р Юцинг Чанг още лежеше свит на пода. Той гледаше баща си. Трябваше да се реши да го помоли за прошка, но не можеше да

направи това. Той стискаше зъби и чакаше да заговори баща му. Чанг Бо Гум отвори на два пъти уста, но от тях не излезе нито дума. Лицето му беше придобило необикновен израз. Веждите му се бяха събрали над основата на носа, брадичката му трепереше, устата му се затвори над яките челюсти; едва когато той сложи ръце на очите си и иззад тези огромни ръце се разнесе вик, гротесков и комичен като пискливия плач на дете, Юцинг разбра, че баща му плачеше.

Понеже Чанг гигантът нямаше опит или практика в плача, на него това подейства по-скоро като мъчение, нежели като облекчение. Юцинг стана и се направи, че търси револвера си. Той правеше това отчасти от срам, отчасти от желание за предизвикателство и си даваше вид, че не разбира какво става с баща му. Намери пистолета си и го постави обратно в джоба на самото си, който беше скъсан и увиснал.

— Аз съм най-богатият човек в Шанхай. Аз съм най-богатият човек в Шанхай — стенеше Чанг зад дланите си. — Най-богатият човек в Шанхай. Имам всичко, но нямам това, което има и най-бедният кули — любовта на сина си.

Юцинг излезе тежко от стаята. Излезе през тясната врата, през която беше влязъл секретарят, и се спусна долу направо по черното стълбище на хотела. Когато стигна до задния вход, той извади носната си кърпичка и я притисна върху драскотината на челото си.

Нощта беше станала изведнъж хладна. Въздухът миришеше странно и остро. Той застана зашеметен на края на колонадата и зачака за празно такси. Най-сетне дойде една от онези златисти коли.

— Силесчъл маншънс, Бъблинг Уел Роуд — каза Юцинг на шофьора.

Това беше адресът на Мейлан, младата наложница.

XVII

Пърл Чанг се върна към десет вечерта от майчинско събрание, на което беше говорила за отглеждането на децата. Тя четеше тези сказки всеки петък вечер в един от клоновете на дружеството „Дъщери на новия живот“, целта на което беше просвещението и образованието на жените на работници и кули. Тази вечер тя беше в Нантао; събранието беше слабо посетено и присъстващите кашляха повече, отколкото обикновено. След като упорито се беше опитвала да прикове вниманието на своите слушателки, които дъвчеха динени семки и бяха довели децата и бебетата си, като че ли това беше театър, Пърл беше уморена и малко обезсърчена, когато се прибра вкъщи. Явно войната щеше да разруши много нещо от малкото, което беше изградено през последните години.

Юцинг не се беше върнал вкъщи и Пърл се опитваше да не се тревожи. Неговото отсъствие оставяше банята напълно на нейно разположение и тя се къпа дълго време, докато се почувства по-малко уморена и се надяваше, че ще заспи бързо. Но щом легна в леглото и изгаси лампата се разсъни. Това беше съдбата ѝ цяла седмица, тази седмица, през която опасността стягаше повече в обръча си града, докато в същото време мъжът ѝ, изглежда, се отдалечаваше все повече от нея. Празното легло с неговата твърда малка подложка за главата и пречеше да заспи. Три от седемте нощи Юцинг беше прекарал вън от дома си. „Той е загрижен за Китай, мислеше си тя съчувствено. Всичко, което е изградил, сега се срутва.“

„Той се измъчва с всички тези деца“, мислеше си тя. Това беше тежка отговорност, тя го знаеше. Бойскаутите бяха още в Шанхай; те не можеха да бъдат изведени, защото влаковете бяха запазени за прехвърляне на войски, а нямаше достатъчно моторни коли, за да отведат обратно в селата трите хиляди момчета; пътищата бяха задръстени. Киянгуанските казарми бяха претъпкани. Скаутите бяха станали бремене, неразрешим проблем за всички, които бяха отговорни за жамборето. Всеки ден все по-трудно ставаше снабдяването им с

храна и подслон, никой не знаеше какво трябва да се прави с тях, ако войната действително дойде в Шанхай. Юцинг е останал в Гражданското отделение, мислеше си Пърл; в своята загриженост за скаутите той забрави да се храни и да спи. Но някакво тъмно и неопределено предчувствие ѝ казваше, че нещо друго отдалечаваше съпруга ѝ от нея, нещо, от което тя се беше страхувала още като дойде да живее в Китай...

„Когато войната свърши, ще си вземем отпуска и ще идем у дома за няколко месеца“, мислеше си тя, докато се обръщаше неспокойно от една страна на друга, отмятайки настрана завивките и след това притегляйки ги пак над себе си. У дома — за нея това беше Америка, не Китай, както забеляза Пърл с леко стряскане. Америка. Струваше ѝ се, че няма нужда от въздуха на Америка, за да си възвърне стария устрем и някогашната вяра. Шанхай ѝ беше отнел много от това.

Когато часовникът на католишката черква удари полунощ, тя запали лампата, стана и потърси в малкото медицинско шкафче в банята някакъв прах за спане. Разтвори праха във вода и го изпи, застанала разсеяна срещу огледалото с чашата в ръка, и след това пак си легна. Мислите ѝ бяха колело, което се обръщаше все по-бавно и по-бавно и най-сетне тя заспа.

Телефонът до главата ѝ я събуди. Беше почти четири часа сутринта. Навън беше вече сиво. Главата ѝ беше тъпа, ушите ѝ шумяха, когато слушаше в слушалката. „Още не съм си отспала веронала“, помисли си тя с досада. Минаха една–две минути, преди да разбере, че д-р Хайн беше онзи, който ѝ говореше.

— Пърл — каза той, — мога ли да говоря с мъжа ви?... Не? Къде е той?... Не знаете ли? Но ние трябва да го намерим, и то колкото е възможно по-бързо. Какво се е случило ли?... Слушайте, Пърл, вашият свекър е болен. Остър апендикс... Коремът му е издут. Той трябва да бъде заведен веднага в болницата... Да, има опасност от спукване, трябва да бъде опериран, но той отказва. Вие го познавате по-добре, отколкото аз. Той е упорит, много упорит наистина... Да, повиках двама китайски лекари, които неговият секретар ми препоръча. Надявах се, че ще има повече доверие в тях. Но не, той се бори като бик — извинете, Пърл! Имаме нужда от съпруга ви, за да решим какво трябва да се прави, нали разбирате. Пърл, работата е бърза. Той пита непрестанно за д-р Чанг. Секретарят му ми каза, че нещо е станало

между тях снощи. Мистър Чанг Бо Гум, изглежда, си въобразява, че е заболял, защото се е разгневил на мъжа ви. Но, това е глупост, разбира се... Да, апендикс, без съмнение. Моля, изпратете мъжа си веднага тук. Съжалявам, че ви тревожа, Пърл. Той е много здрав, всичко може да мине добре, ако бъде опериран скоро... Тогава...

Пърл сложи слушалката със смущение. Тя беше задала няколко къси въпроса и знаеше сега достатъчно много. Намръщи се и прокара ръка по съненото си чело. След това отиде в салона, където беше хирургическата ѝ чанта, и почна да рови в нея. Запали всички лампи в апартамента и светлината им се смеси тъжно със слабата светлина на зазоряването отвън. Тя извади своята хиподермична спринцовка и си направи кофеинова инжекция, за да се освободи първо от действието на лекарството за сън, защото сега имаше нужда от бистра глава. Нямаше никаква представа къде можеше да е Юцинг в тези първи сиви часове на зазоряването. „Трябва да ида при Лиу. Може би той знае нещо“, мислеше си Пърл. Тя стоя под безжалостно студения душ, за да се разбуди. Нейният прислужник Номер Едно се появи с пасивното ясновидство на своята раса. Тя го изпрати за такси. Номер Едно се върна с такси още преди тя да е привършила с обличането си. Дълго трябваше да се пътува с кола до Хонкеу, където живееше Лиу; дори да можеше да се разчита на телефона, от него не би имало никаква полза, защото Лиу, естетът, нямаше телефон в своята китайска къща — като демонстрация срещу американския начин на живот и защото искаше да има спокойствие.

През нощта беше валяло, улиците бяха влажни и хладни. Пърл под действието на кофеина във вените ѝ стана бодра и силно раздражена, докато таксито я взеше по пътя ѝ. Два пъти тя срещна войници — веднъж една рота дребни, тъмни френски колониални войници и веднъж едно отделение от международната стража. Тя трябваше да покаже открития си лист, преди да може да пресече Съчоу Крийк, и се радваше, че беше проявила предвидливост да се снабди с него, защото той ѝ даваше право като лекарка да отива където иска.

Къщата на Лиу се намираше сред лабиринт от тесни улички, където бяха построени много китайски къщи покрай малка река. Къщата имаше главен вход и по два прозореца от двете му страни и когато Пърл дръпна звънеца, след известно забавяне се появи сънен и измачкан вратар. Макар че на Лиу му правеше удоволствие да се

преструва, че е болен и води прост живот, неговият вратар беше дебел и ленив, а къщата беше постоянно пълна с прислужници и с живеещи на чужд гръб хора, както подобаваше на домакинството на човек от голямо семейство. Пърл нетърпеливо съобщи причината за своето ранно посещение. Вратарят я остави да чака на улицата и се оттегли в тъмната вътрешност на къщата, за да уведоми господаря. На Пърл ѝ се струваше, че бяха изминали дни, откакто д-р Хайн се беше обадил по телефона; тя започна да се гневи на мъжа си, който беше изчезнал, без да ѝ съобщи къде е и я принуждаваше да тича да го търси из града.

Лиу се появи с изненадваща бързина, закопчавайки отпред дългата си кафява роба. На повърхността на лицето му беше изписан смях, но под него личеше тревога.

— Лиу, съжалявам, че ви вдигам така — каза Пърл, когато двамата тръгнаха към таксито, което чакаше на ъгъла на непроходимо тясната уличка. — Свекър ми е много болен и иска да види Юцинг. Глупаво е, но аз не знам къде е отишъл синът му.

Тя се засмя смутено и добави:

— Може би това е лудост, но мислех, че вие като негов приятел може би знаете къде е...

— Аз... мисля, че мога да го намеря — каза Лиу, като влезе в колата без повече приказки. — Предлагам ви да идете с колата направо в хотел „Шанхай“ и да се погрижете за Чанг. Ще продължа с таксито и ще потърся Юцинг. Хотел „Шанхай“ — извика той на шофьора и те потеглиха в посоката, от която беше дошла Пърл.

— Знаете ли къде е? — попита Пърл отново.

Тя го гледаше; Лиу се усмихваше неловко и не отговори нищо.

— Не мога да ида при свекър си без Юцинг, това само ще го развълнува — каза Пърл. — Ще остана с вас, докато го намерим.

Лиу обмисли за момент отговора ѝ. Най-сетне каза:

— Добре, както обичате, Пърл. Може би така ще бъде най-добре.

Пърл подканяше шофьора да кара по-бързо и те настигнаха скоро войниците, които тя беше видяла малко преди това. Лиу гледаше навън, докато колата се движеше бавно по тяхната ивица път, която им оставяха войниците.

— По-бързо, по-бързо! — викаше тя на шофьора.

— Каква американка сте вие! — каза Лиу, дразнейки я добродушно.

— Аз съм лекарка — отговори Пърл. — Ситуацията е такава, че и минутите са от значение.

Известно време те продължиха в мълчание. „Къде е Юцинг? — мислеше Пърл непрестанно. Какво му се е случило? Къде ще го намеря? Какво ми го отне и всеки ден го правеше все по-чужд? На какво се дължи това, че Лиу знае за него повече, отколкото аз? Едно време бяхме приятели, мислеше си тя печално. Не бяхме ли приятели, Юцинг? И все пак — какво знам аз за теб? Какво знаеш ти за мен? Нашите радости са плитки, скърбите ни са дълбоки“, мислеше тя. Баща ѝ беше написал тази стара поговорка, когато малкият ѝ брат умря, и я беше окачил на стената. Тя виждаше едрите, малко груби букви, написани с четчицата на баща си. Бързайки под хладното сиво утринно небе, тя съзнаваше особената гордост, позната само на онези, които живеят в самота...

Когато стигнаха близо до моста, те бяха задържани от малко отделение китайски войници. Млад офицер с цигара в уста дойде при таксито и заговори с Лиу. На жената той не обърна внимание. Лиу се помъчи да обясни бързината, с която пътуваха, и причината за тяхното пътуване в този ранен час, но едва когато Пърл показа открития си лист, офицерът поздрави и пусна таксито да мине. Беше станало малко по-светло, слънцето скоро щеше да заблести зад къщите и облаците. Лиу се излегна назад и започна да обмисля как най-добре би могъл да каже на Пърл онова, което трябваше да ѝ каже. Те продължаваха пътя си и стигнаха в Международната колония, без да бъдат спирани от английските войници, които патрулираха край реката; караха по Нанкин роуд, който беше още пуст и тих, и минаха покрай хотел „Шанхай“, пред чиято врата се разхождаше сънен вратар.

— Къде отиваме? — попита Пърл.

Лиу направи скока.

— Ако Юцинг е там, където мисля, че е, ще го намерим в Силесчъл маншънс — каза той колебливо. Той хвърли бърз поглед към Пърл, но понеже тя овладя изражението си и не показа нито изненада, нито любопитство, той продължи с облекчение: — В края на краищата вие ще трябва да узнаете това рано или късно, Пърл, и може би най-добре ще бъде да го узнаете сега. Юцинг с удоволствие щеше да ви довери това, но се боеше, че може да го разберете криво. Аз не говоря сега като китаец, Пърл, а вървя направо към целта, защото знам, че сте

много интелигентна и умна, за да не придавате твърде голямо значение на неизбежни — и незначителни — работи. Юцинг постъпи... той постъпи така, както искаше баща му и си взе наложница. Това няма нищо общо с чувства или любов, или каквото и да било друго, което засяга Юцинг Чанг като личност. Моля, моля, разберете това, Пърл. То е чисто и просто въпрос на изход. Трябва да има бъдещи поколения, трябва да има сигурност, че Китай ще продължава да живее. Старият Б. Г. е разбойник, пират и стар грешник — но той има право на внуци, а Юцинг няма право да откаже на стария човек внуци. Разбирате ли, Пърл? Трябва да го разберете. Не трябва да гледате много сериозно на това и не трябва да позволите вашето бедно, малко, модернизирано сърце и вашите християнски схващания за моногамията да вземат връх у вас. Ще ми обещаете ли, Пърл? Обещайте ми да се усмихнете като добър, съзнаващ дължностите си матриарх, когато приберем Юцинг от Небесните дворци.

Лиу погледна Пърл и тя се усмихна покорно. Каквото и да ставаше в душата ѝ, тя се усмихваше. Лиу въздъхна с облекчение. „Юцинг може да ми бъде благодарен, че свалих това бреме от плещите му“, помисли си той със задоволство.

— Вие сте добра жена, Пърл. Вие сте почти съвършена — каза той весело, за да я накара да се усмихва още. — Ще си позволя свободата да съчиня едно стихотворение за вас, една ода в класически стил. Нямате ли сестра? Бих извървял целия път до Америка, за да помоля сестра ви да стане моя жена, ако тя е като вас.

— Вие имате вече жена или жени — каза Пърл, усмихвайки се.

Таксито спря.

— Пристигнахме — каза Лиу.

Силесчъл маншънс беше огромна сграда с безброй етажи, обитавана от модерни хора с лукс и елегантност. Входът блестеше от метал и стъкло. В цветарски магазин в приземния етаж каскади вода се стичаха денем и нощем по стъклата на витрините, за да се запазят свежи многото орхидеи.

— Бихте ли желал да бъдете така любезен да вземете Юцинг? Ще чакам тук — каза Пърл.

Понякога тези китайски фрази се промъкваха в нейния английски. Тя скръсти ръце и сведе очи. Лиу ѝ отправи последен изпитателен и благодарствен поглед и изчезна в хромираното

великолепие на Силесчъл маншънс. Пърл продължаваше да се усмихва, макар че никой не я гледаше. Усмивката ѝ тежеше петстотин фунта и тя трепереше от усилието да я задържи, както трепери силният човек по панаирите, когато вдига най-тежката си гира. Нейният свят се беше разбил върху ѝ през последните десет минути. Тя беше изненадана от това, че не ѝ се плачеше. Това трябва да е от кофеина, мислеше си тя. Но не беше така. От някаква скрита дълбочина в нейната китайска кръв идваше смирението и покорството пред мъжа и неговите закони.

Пърл беше облякла модерен костюм, шит от мъжки крояч, понеже не искаше да иде в хотел „Шанхай“ в китайско облекло. Тя пхна ръце в джобовете на жакета си, когато Юцинг се появи с Лиу на входа на Силесчъл маншънс. Приличаше на пребито куче.

— Пърл! — каза той, като седна до нея.

— Изгубихме много време — каза тя, продължавайки да се усмихва. — Надявам се, че ще можеш да убедиш баща си да се подложи на операция. Съжалявам, че ти нося такива лоши новини.

Юцинг погледна дланите на ръцете си, сякаш там имаше нещо, което трябваше да бъде прочетено.

— Пърл! — каза той пак и потърси ръката ѝ на седалището.

Но ръцете ѝ бяха несгъваеми като стомана и тя все още ги държеше в джобовете на модерния си костюм. Тя чувстваше, че при първото му докосване няма да може да издържи.

— Да изпратя ли телеграма на майка ви? — попита Лиу, опитвайки се да направи отклонение.

— Не, мисля, че не трябва — каза Юцинг. — Сега тя не може да дойде тука. Всички влакове са блокирани. Защо да я тревожим?

— Д-р Хайн е много добър лекар — каза Пърл. — Бил е прочут хирург в своето отечество. Радвам се, че са го намерили навреме.

Прахосмукачките бяха вече в действие в хола на хотел „Шанхай“. Дошлите трябваше да събудят момчето от асансьора, защото сега беше последният час от дежурството му и то беше заспало.

— Да дойда ли и аз? — попита Лиу. — Може би ще мога да бъда полезен с нещо?

Пърл протегна ръката си към него.

— Имаме нужда от вас, Лиу — каза тя умолително.

Той гледаше ръката така, като че ли знаеше какво се очакваше от него да направи с нея. Сетне си спомни за своето английско възпитание и я стисна предпазливо. Тримата се пренесоха мълчаливо нагоре към покривната градина.

В голямата приемна стая на Бо Гум Чанг трите девойки, които Юцинг беше видял по-рано веднъж да правят компания на баща му, се бяха сгушили една до друга като малки маймунки. Сега той знаеше, че най-възрастната от тях беше сестра на Мейлан. Прислужници, готовановци, чиновници и далечни роднини седяха, клечаха или стояха прави в стаята. Някои пушеха, а на миндер до един от прозорците бяха започнали да играят на майонг. Когато Пърл влезе, те прекъснаха своя тъжен шепот.

Д-р Хайн мина напред да я посрещне.

— Изпратих мистър Чай за болничната кола. Телефонът пак не е в ред — каза той с нисък глас. — Нека се надяваме, че мъжът ви ще има достатъчно влияние над баща си.

Пърл последва Юцинг в спалнята. Тя размени няколко вежливи думи с китайските лекари, които се движеха на пръсти насам-натам. Обувките им скърцаха и те правеха усилия да създадат у своя богат пациент впечатление на непрестанна заетост. В момента техните усилия отиваха напразно, защото Чанг лежеше в своето широко легло и изглеждаше заспал. Клепачите му бяха наполовина затворени, оставяйки видима само една тясна черна ивица. Той сякаш беше гол.

— Температурата му се е качила — 102 градуса по Фаренхайт — каза д-р Хайн над рамото на Пърл, като се приведе над болния човек.

Мъжът ѝ беше до нея и я погледна въпросително.

— Говори му! — каза тя.

Юцинг седна на края на леглото и си прочисти гърлото.

— Татко! — каза той.

Голите рамене на Чанг Бо Гум се издигаха така мощно под завивката, че синът му не можеше да повярва, че се касае за сериозна болест. И лицето му, което предишната вечер беше покрито с бледи петна, беше придобило пак меден цвят и кръвта кипеше под кожата му.

— Татко — каза отново Юцинг.

По едно време се чу острият звук от телефона във външната стая. Пърл излезе бързо. Санитарната кола от болницата в Хопкинс беше

пристигнала. Тя каза на носачите на носилката да се качат горе и да чакат в антишамбъра.

Чанг отвори очите си и се разбуди напълно. В каквито царства и да беше блуждала душата му, сега той дойде на себе си и се усмихна на сина си. Вдигна голямата си ръка изпод завивката и със странно и благо движение погали челото на Юцинг. Юцинг разбра, че той мислеше за раната, която му беше причинил предната вечер. Сълзи нахлуха в очите му, той сграбчи ръката на баща си и я постави обратно върху юргана.

— Дойдох, за да измоля на колене прошка от възвишената ви личност — каза той с всичкото благоговение, дължимо на баща.

— Къде е Мейлан? — попита Чанг, като овлажни устните си. — Доведе ли я със себе си?

Юцинг поклати глава с учудване. Баща му се изправи с внезапна досада.

— Настоявам да я доведеш веднага тук. Трябва да доведеш двете си жени тук и да ги пазиш под този покрив — заповяда той.

— Ще изпратя за Мейлан, татко — каза Юцинг покорно. Той се огледа за двамата старателни лекари. — Бълнува ли? — попита той шепнешком, когато очите на Чанг Бо Гум пак се затвориха.

Единият от лекарите опипа пулса на баща му, другият сложи ръката си на челото му.

— Скъсана нишка — каза този, който проверяваше пулса му.

Пърл се върна от телефона и кротко съобщи:

— Болничната кола е пристигнала. Можем ли да кажем да го отнесем долу?

Чанг беше отново буден, по-буден, отколкото по-рано. Той седна на леглото и като не обръщаше внимание на болките, отправи нелюбезен поглед към снаха си.

— Не искам да напусна тази сграда при каквито и да било обстоятелства — каза той високо. — И отказвам да ме режат. Вчера ядох твърде много и се нервирах леко на пълен стомах. А това не беше добре за мен. — Като каза тези думи, той стрелна почти зловещ и многозначителен поглед към сина си. — Щом бъде поставен в ред моят разбунтувал се стомах, аз ще съм добре. Но ако моята съдба е да ида днес при своите прадеди, аз настоявам да бъда погребан цял и неосакатен. Нещо повече, аз предпочитам — добави той и още веднъж

по лицето му премина зловещото изражение — да умра от добре напълнен стомах, нежели от бомбите на японците. Тук съм в по-голяма безопасност, отколкото в някоя болница.

След като каза това, той си пое дълбоко дъх, притисна ръката си на корема, измърмори грубо кулска клетва на шантунгски диалект и започна да гледа всички, лице след лице, за да види дали заповедите му са разбрани. Пърл беше единствената, която се реши да му се противопостави:

— По-добре е за високопоставената личност на уважаемия баща да бъде отведен в дома на болните — каза тя. — Там има средства, с които се отнемат болките. Ние, неговите деца, имаме правото да помолим бащата да се помъчи да защити чрез всички средства своето здраве.

Чанг гледа известно време мълчаливо своята американска снаха, сякаш нейният вид го забавляваше. След това ѝ даде знак с ръка да седне на леглото.

— Жено на моя син — каза той поверително, — бащата не е такъв глупак, както изглежда вие мислите. И за да можете да разберете какво се върти в моите мисли, ще ви кажа следното: градът ще бъде бомбардиран днес. Аз знам това от сигурен източник. Този покрив и тази сграда са в безопасност. Японците ми обещаха, че няма да хвърлят бомби над нея. А японците — говорете, каквото искате против тях, са хора, които държат на думата си. По тази причина аз ще остана тук и желая всички, които се числят към моето семейство, също да дойдат под този покрив.

След като направи това изумително съобщение, той се отпусна назад; тъмна и трескава руменина се разля над тялото му, той стисна зъби, затвори очи. След това изпадна отново в безсъзнание. Времето минаваше, отвън камъните на играта майонг тракаха, електрически часовник тиктакеше в ъгъла, времето течеше. По едно време прозорците издрънчаха сякаш от далечна експлозия, но никой не обърна внимание. Пърл отиде в съседната стая, за да изпуши една цигара, и пак се върна. Мъжът ѝ още седеше на леглото, слушайки сподавените стонове на баща си. Той вдигна глава и погледна Пърл, както стоеше на вратата. В продължение на един миг всичко между тях стана пак добре и Пърл пожела да се върне към онова време на

любезна доверчивост, на щастливо, но сега така безвъзвратно изгубено неведение.

— Юцинг — каза тя кротко, — ти си единственият му син, ти носиш цялата отговорност. Ако ти дадеш заповед, той може да бъде пренесен в болницата. Да се чака, е равносилно на убийство.

Д-р Чанг стана от леглото и даде знак на Пърл и на тримата лекари да го последват в голямата стая.

— Сигурно ли е, че операция ще спаси живота му? Или и тя носи риск? — попита той.

Пърл го погледна с изненада.

— Но, Юцинг, ти самият си лекар — каза тя. — Ти виждаш, че подуването на корема се увеличава. Натиск върху диафрагмата, две повръщания и... Опасността от перфорация е очевидна.

Д-р Чанг се учуди на себе си. Той беше забравил, че беше започнал като лекар. Прекарваше живота си в бюра и канцеларии, в консултации и комитети, присъстваше на събрания и четеше лекции, съставяше документи и водеше бюрократичната война за пари, които поглъщаше кампанията за хигиена.

— Д-р Хайн, вие сте най-възрастният. Какво е вашето мнение? — попита той. Още от времето, когато той се беше виждал с д-р Лий, вярата му в по-възрастни и чуждестранни лекари беше пуснала дълбоки корени.

Д-р Хайн намести очилата си и стана.

— Убеден съм, че всеки момент на забавяне означава опасност за живота му, докато операцията е без какъвто и да било риск — каза той бързо. Много време беше изтекло, откакто той не беше казвал думата си в някоя важна консултация. — Аз не можех да попреча на моите колеги да направят на пациента една инжекция, която замъгли донякъде картината, но диагнозата е сигурна.

— Ако е така, ние трябва да пренесем баща ми в болницата — ако е необходимо, насила — реши Юцинг. Той отиде на телефона, за да нареди носачите на носилката от болничната кола да се качат горе.

Докато говореше, вратата се отвори и Лиу влезе подир секретаря, последван от срамежлива дребна фигура в тясна зелена дреха.

Това беше Мейлан. Юцинг беше изпратил секретаря да я доведе, понеже баща му беше загрижен тя да бъде под защитения покрив на хотел „Шанхай“. Тя прекрачи прага със сведени очи, а сестра ѝ Чинлиу

отиде бързо при нея и я хвана за раменете. Юцинг остави слушалката. Дори в този страшен и възбуден час, когато животът на баща му беше сложен на карта, той видя с вътрешно възхищение и радост колко красива беше Мейлан и колко желана в своята изкусна безпомощност. Пърл стоеше до д-р Хайн с ръце в джобовете на жакета. Тя изглеждаше така, сякаш ѝ беше студено.

— Пърл — каза Юцинг на жена си, — това е Мейлан. Ще бъдеш ли така добра да я поздравяш с добре дошла? Тя се бои от теб — добави той на английски.

— Яла ли си, Мейлан? — каза Пърл механично. Това беше поздравът на простите хора.

— Благодаря, яла съм — отговори Мейлан.

„Ще трябва да се разведе, помисли си Пърл. Опитът пропадна. Не подхождам на Китай.“ Безкрайната верига отчаяни усилия и почти незабележимите успехи, които съставляваха живота ѝ в тази страна, минаха пред очите ѝ. А сега и войната отгоре на всичко. За да се хареса на Юцинг, тя се беше трудила; за него беше дошла тук. Тя гледаше изпод вежди наложницата. Беше много млада и много красива, но това не беше красота на човешко същество, което мисли, знае и се бори; това беше красота на цвете, вегетативна и без собствен живот. „Трябва да получа развод и да се върна в Америка“, помисли си още веднъж Пърл, изпитвайки още по-силна болка, отколкото преди. Но когато си помисли за Китайския град в Ню Йорк, за свития живот в малкото негови улички, за неговите ограничения и остракизъм, тя разбра, че мястото ѝ също не беше там. Тя отиде при прозореца, отвори го и погледна навън, но не видя нищо.

Д-р Хайн хвърли поглед към електрическия часовник. Девет и пет минути.

— Губим час след час — каза той нервно, защото беше свикнал на тревожната бързина, с която се третираха в Европа случаи на живот и смърт. Никога китайците не му бяха изглеждали тъй чужди, като тази сутрин.

— Ще се опитам да го убедя — каза Юцинг и се върна в спалнята.

Телефонът извън пак, секретарят д-р Чай отиде при него.

— Вас викат, д-р Хайн — каза той. — Някоя си мисис Ръсел желае да говори с вас.

— С мен? — каза докторът, като тръгна към малката масичка, на която стоеше телефонът. — Какво иска от мен?

Когато вдигна слушалката, откъм спалнята се разнесе рев като от голямо, неукротимо животно. Това беше старият Чанг, който отказваше да бъде отведен в болница. Гласът му беше тъй висок и тъй смайващо силен, че д-р Хайн не можеше да разбере и дума от това, което слушаше на телефона, и трябваше да пита на два пъти.

— Простете, тук е тъй шумно. Не разбирам. Какво казахте? Моля, повторете още веднъж, мисис Ръсел.

Той слушаше със зяпнала уста. Нагласи по-добре очилата си.

— Идвам — каза той и остави слушалката.

XVIII

Франк Тейлър беше нагласил будилника за седем часа поради неясното чувство, че би трябвало в деня на сватбата си сутринта да стане по-рано, отколкото обикновено. Но когато започна звъntenето и съскането, той грабна неприятния апарат, без да си отвори очите и го пъкна под възглавницата си; но понеже беше казал на Ах Синфу да му донесе сутринния чай в седем, нямаше полза от това. Ах Синфу се яви, дръпна завесите, пораздрънка чашите и чинийките, сложи на пода блестящо белите, току-що почистени обувки и пусна душа в банята.

— Господар много голямо щастлив. Ах Синфу много голямо щастлив. Миси много голямо щастлива — казваше той, изразявайки своите благопожелания с очаквателна усмивка.

Франк стана, изпи първата чаша чай с още затворени очи и се пробуди напълно едва при втората. Той мина в стаята на Морис, но репортерът и тази нощ не се беше прибирал. Гмурна се под душа и излезе оттам пеещ. Ах Синфу стоеше готов с пешкир, за да го избърше. През това време Франк му даваше последните си нареждания. Трябваше да бъдат стегнати куфарите, жилището трябваше да бъде предадено в ред и два костюма трябваше да бъдат изпратени в перачницата. Освен това Франк беше обещал, че Ах Синфу ще помага в сервирането на сватбената закуска, която мисис Б. С. даваше в тяхна чест. Това, което не можеше да влезе в главата на Ах Синфу, беше фактът, че господарят му щеше да спи следващата нощ в хотел „Шанхай“, понеже новото жилище щеше да бъде освободено чак на сутринта на петнадесети.

— Не може господар намери къща? — питаше той постоянно, а Франк отговаряше с растящо нетърпение:

— Не мога да направя това, сави, не мога направя. Утре мога направя. Днес не мога.

Точно когато Ах Синфу със замислен вид отиде да почисти приборите за чая, телефонът в съседната стая иззвъня. Рут — помисли си Франк мигновено и сега за пръв път той си опомни за нея, след като

се беше събудил. Женитбата беше гъсталак от формалности, в който хората изчезваха напълно. Той отиде полуоблечен при телефона.

— Добро утро, мъничка — извика той в телефона. — Как е Конфуций? Току-що ти изпратих телеграма, в която ти съобщавам, че съм променил намеренията си.

Глупости от този род бяха най-лесният начин за прехвърляне мост над бездната, която се беше отворила между него и Рут, широка и дълбока като Голямата клисура.

— Съжалявал! — чу той в телефона, — тук не е Рут, тук е Хелен.

— О — каза Франк и се окопоти. — Хелен... добро утро, Хелен. Аз мислех, че днес заминавате...

— Багажът ми е на борда — каза тя. — Параходът ще отплува в един. Много съжалявам, Франк, че ви безпокоя, но не знам какво да правя. Вие трябва да дойдете. Трябва да ми помогнете.

Франк поддържа слушалката притисната до ухото си, без да отговори.

— Аз... вие знаете... аз съм доста зает днес — каза той, когато мълчанието трябваше да бъде нарушено.

— Зная, зная, Франк. Ужасно съжалявам, но нямам друго освен вас. Касае се за Боби — той изчезна. Вие трябва да ми помогнете — продължаваше нейният глас.

— Какво искате да кажете — изчезнал? — попита Франк с учудване. — Какво искате да кажете с това, Хелен?

— Елате, моля, Франк, елате в хотела. Не мога да ви обясня по телефона. От половин час се опитвам — толкова трудно е да получи човек връзка, а и не зная колко души може да подслушват — продължаваше гласът.

Действително имаше постоянни шумове и звънтене, които придружаваха думите на Хелен. Франк помисли още един миг.

— Добре. Ще дойда. Не се безпокойте, мила — каза той. Беше преизпълнен до задушаване с добри и благородни инстинкти.

— Благодаря ви. Аз си знаех... сър Галахад — каза телефонът с усилие за лека шеговитост.

Като окачи слушалката, Франк измърмори няколко проклетия. Все пак неподходяща радост пропълзя в сърцето му при изгледа да види още веднъж Хелен. Раздялата при асансьора миналата нощ беше оставила след себе си отвратително впечатление. Свършено.

Ликвидирано. Проклятието се състоеше в това, че не беше свършено и ликвидирано и че работата не спираше в момента, в който човек искаше да спре. Свършено? Глупости. И все пак — свършено. „Мога да се обръсна по-късно“, помисли си той, като завърши бързо обличането си.

Понеже беше само на три блока от хотела, той не взе рикша, а тръгна пеш и като вървеше, вдишваше дълбоко свежия въздух и от време на време си подсвирваше. Това беше невинен начин да се опита да убеди себе си, че Хелениният зов за помощ не го вълнува. Беше рано, повечето от магазините бяха още затворени. Той се поколеба, когато стигна до колонадата, след това бързо отиде пред помещенията на филмовото и фото дружество „Еос“. Питърс, момчето от магазина, чиято служба започваше в седем и половина, се виждаше вече в мрачината вътре, като бършеше сънено стъклените шкафове, в които бяха изложени фотографски апарати. Франк хвърли поглед към витрината, където в този ранен час се въртяха непрекъснато силно увеличени цветни снимки. Някои от тях беше направил той самият и както винаги, и сега изпитваше суетна гордост от новия цветен еосфилм „Колосан“, който даваше такива изненадващо добри снимки. Поколеба се още миг, след това започна да бърше още по-бързо. Франк отиде на телефона и позвъни на Рут в стаята ѝ.

— Добре, добре — каза той, когато на момента бе свързан. — Мъничка — каза той, — не забравяй, че днес е сватбеният ти ден. Измий си хубаво ушите и бъди добро момиче. Аз имам да свърша още една-две спешни работи, преди да заемем мястото си на електрическия стол. След това ще дойда да те взема. Целувка на Конфуций. До скоро виждане!

Той затвори телефона, постоя малко до него, започна да си подсвирква пак.

— Четиридесетте пакета на Сто и шестнадесетте трябва да бъдат опаковани днес за Съчоу — каза той на Питърс.

— Слушам, мистър Тай-ло — каза момчето, като се ухили.

— Мистър Б. С. и аз няма да бъдем днес тук, мистър Чанг ще се грижи за всичко — добави Франк. — Аз съм му оставил бележка за всичко.

Той даде на момчето списък и хвърли поглед в чекмеджето, където лежаха проявените филми, спретнато опаковани в обвивна

хартия, на която беше отпечатана неговата снимка на Лунгуанската пагода със самолета над нея.

— Защо правиш такива гримаси? — попита той момчето.

Питърс се мъчеше да изкаже поздравления, които не беше в състояние да предаде на английски. Преди да ги произнесе, Франк беше вече на вратата. Той въздъхна, когато напусна магазина, за да иде при Хелен. Магазинът не беше рай, това беше положително, но той беше негов дом. Франк влезе в хотела през задния вход, прекоси сводестата зала и взе втория асансьор за шестнадесетия етаж.

Гърдите му бяха свити, когато почука на стая №1678. Понеже не му отговориха, той натисна дръжката и влезе в Ръселовия салон, където лампите бяха запалени, а тежките завеси — спуснати, така че той като че ли влизаше от дневната светлина обратно в нощта. Хелен веднага излезе от спалнята си, вратата на която остави отворена. Тя не беше — както Франк неясно се боеше или се надяваше — negliже, а облечена за път в жакет и пола от бяла шантунгова коприна.

— Благодаря ви, Франк — каза тя, като му подаде ръка. — Знаех, че няма да ме оставите в това безпомощно състояние. — Тя отиде при прозореца и разтвори завесите. — Какво ще поръчате за закуска? Чай? Кафе? Яйца?

— Кафе и две рохки яйца — промълви Франк, когато тя отиде на телефона да се обади на етажния келнер. Франк се чувстваше крайно глупаво. Беше очаквал друго — сам той не знаеше какво точно. Хелен, обляна в сълзи, отчаяна, безпомощна, молеца го за съвет и разчитаща на неговата сила, ридаеща на рамото му. — И препечен хляб — каза той.

— Работата стои така — каза Хелен, като седна срещу него пред огнището. — Параходът заминава в един часа днес по обяд. Снощи изпратих Потър и Кларксън с багажа да идат на парахода, за да могат да наредят малко по-удобно кабините. Параходите са ужасно нещо, не мислите ли? Но Боби не се е връщал. Той изчезна по-миналата нощ и аз не зная къде за Бога да го търся. Видите ли, не се е връщал две нощи. Не мога да оставя британската колония да се наслаждава на скандал, след като ние сме заминали. Какво да правя?

— Нямате ли представа къде може да е отишъл? — попита Франк.

— Да, ако искате да го наречете представа. Той излезе от бара с оня малкия пианист. Струва ми се, че двамата са отишли за опиум. Но нямам идея къде именно може да са отишли.

Франк се засмя нервно.

— Има четири хиляди опиумни вертепа в града при най-елементарно пресмятане — каза той. — Кажете ми, пианистът също ли е изчезнал?

— Да — каза Хелен. — Разпитах. Мислите ли, че има някаква опасност по тези места? Може ли да се е случило нещо на Боби?

Тези думи бяха казани с намерение да звучат загрижено, но звучаха с надежда. Франк беше твърде зает с мислите си, за да забележи това.

— Не бихте ли искала да уведомите международната полиция? Това би било най-доброто. Вярвам, че тези хора са дискретни — каза той.

Макар че цялата тази работа му беше дълбоко противна и той не изпитваше охота да бъде въвличен в тъмните и безвкусни дела на Ръселови, все пак Франк не беше в състояние да се противопостави на неизбежното възбуждане и очарование, предизвикани само от вида на Хелен, от Хелениното присъствие, от гласа ѝ, от движенията, от начина, по който отмяташе назад косата си или кръстосваше краката си.

— Това трябва да е някаква химическа реакция — каза той гласно.

— Какво? — попита Хелен в изненада.

— Какво е това ли? Какво казахте? — попита той в отговор.

— Какво трябва да е някаква химическа реакция? — попита тя усмихната.

Франк не знаеше, че беше изрекъл тези думи гласно.

— Вие знаете много добре — каза той почти грубо.

— По психология — нула — отвърна тя.

Почука се и келнерът вкара масичката със закуската и я постави между тях.

— Добро утро, Гастон — каза Хелен. — Благодаря, ние сами ще си сервираме.

Гастон с обиден вид отстъпи сребърните канички и ролките масло, които се гушеха между натрошен лед и блестяха като рози в

роса.

— Благодаря, Гастон. Ще позвъня, ако имам нужда от вас — каза Хелен, когато Гастон не се помръдна, за да ги остави сами. Ревнува — помисли си тя с удоволствие. Откакто беше успяла да прилъже Франк да дойде в тази стая, в гърлото ѝ неукротимо се надигаше голям, триумфиращ пристъп на смях. Тя го гледаше, той беше тук, беше при нея. Той се занимаваше с цигарата си и изглеждаше мрачен, бедният момък.

Изразителният поглед на келнера първо отвори очите на Франк за компрометиращия характер на положението му; закуска за двама, а съпругът загубен.

— Много съжалявам, мисис Ръсел, че не можете да дойдете на сватбата ми — каза той твърде високо и бързо, с надеждата, че келнерът ще може да чуе тези думи, преди да е затворил вратата след себе си.

— Ах вие, малък Бабит! — каза Хелен нежно и подигравателно и стана, за да му налее кафето. За да направи това, тя заобиколи масичката и застана зад Франк.

Той бързо изпи чаша ледена вода.

— Не е този начинът, по който можете да намерите съпруга си — каза той строго. — Трябва да позвъня на Морис, може би е в клуба. Може той да ви подсказе нещо.

Той прекоси, отиде при телефона и упорито се мъчи в продължение на няколко минути да получи връзка.

— Е? — попита Хелен, когато той остави слушалката с проклятие.

— Телефонистът в клуба ще ми позвъни пак, ако може да получи връзка — каза той, като застана до прозореца.

— Закуската ви, Франк — каза Хелен любезно.

— Благодаря. Не съм гладен — отвърна той. Той пак обмисляше работата. — Защо не идете просто на парахода и не заминете, както е уговорено? — попита той. — Това е най-доброто, което можете да направите, по мое мнение. Ако мъжът ви не се върне, това си е негова работа. Може би той ще иде напрано на парахода. Какво мислите?

Хелен стоеше при камината и го гледаше.

— С какво нетърпение гледате да се отървете от мен, Франк! — беше всичко, което каза тя.

Той започна да търка една о друга дланите си. Те се бяха овлажнили и той пак изпитваше онова нервно чувство, че ръцете му са мръсни.

— Извинете, мога ли да измия някъде ръцете си? — попита той.

Тя кимна с брадичка към отворената врата на спалнята. Въздухът там беше напоен с Хелениния парфюм, макар че прозорците бяха широко разтворени. Широкото легло беше разхвърляно. Франк премина бавно, сякаш през пламтящ огън и влезе в банята; огледа се наоколо за сапун и намери малко парче от хотелския сапун в хартия; отвори крана и започна да мие ръцете си с чувство на облекчение. Когато бършеше ръцете си, той гледаше, без да мисли, мокрите следи от Хеленините боси нозе по покрития със сини плочки под. Леките отпечатъци бяха тъй фино заоблени и извити, сякаш и най-малката следа от жената носеше отпечатъка на нейната красота. Франк се усмихна при вида на следите от нозете ѝ и на видението на нейната голота, което се издигаше от тях. Когато остави пешкира и се обърна да излезе от банята с чисти, хладни ръце, той видя, че Хелен стоеше зад него.

Винаги досега мъжът беше неин неприятел, който трябваше да бъде победен и завладян с изненада. Тя безпощадно познаваше белезите, които издават слабостта на мъжа. Играта на мускулите на брадичката и на вените на слепите очи, внезапна бледност, студени устни, треперещи ноздри, пресипнал глас. Франк можеше да ѝ пожелава щастливо пътуване и да ѝ казва колкото си иска конвенционални неща — тя знаеше какво беше състоянието, в което се намираще той.

Той сложи пешкира, обърна се — Хелен беше зад него. В следващия момент те бяха в буйна, страстна и безумна прегръдка, която запълваше целия свят и не оставяше място за нищо друго. Когато се отпуснаха на леглото прегърнати, един или два пъти прозорците потрепериха слабо, а малко по-късно жълтите ивици от слънцето на пода побледняха и буреносни облаци се струпаха и затъмниха небето. Хелен първа се измъкна от дъгоцветното очарование, в което бяха потънали.

— Като в някоя джунгла — каза тя меко.

Франк се изправи и седна. Прозорците пак издрънчаха.

— Започнала е, мисля — каза Франк.

— Какво е започнало? — попита тя.

— Бомбардировката — каза той.

Тя го погледна изпитателно и разсеяно и се усмихна слабо над грижата, която той полагаше, за да пригладжа косата си. Има моменти, които са вродени в човека и се повтарят у всички хора при еднакви положения. Тя извади от джобчето си носната си кърпичка и я притисна на устните си. Няколко капки кръв обагриха ленения плат.

— Какво сега? — попита Франк.

— Сега ни трябва една бомба — да ни удари и да ни отнесе — каза Хелен почти припевно.

— Защо именно сега? — попита Франк, макар да знаеше отговора.

— Никога не можем да бъдем по-щастливи, отколкото сме сега — каза Хелен.

Те още седяха на широкото и разхвърляно легло. Бяха се целували — нищо повече.

— Може да бъде още много по-красиво — каза Франк с копнеж.

Хелен плъзна по устните му в странна милувка върховете на пръстите си.

— Франк — каза тя, — вие знаете, че не можете да се ожените. Вие знаете това.

Сега беше ред на Франк да пожелае бомба.

— Какво да правя? — питаше се той, и Хелен, и стените на тази чужда стая. — Какво да правя?

— Ако аз изоставя всичко, ще направите ли и вие същото? — каза Хелен задъхано.

Тя не се разбираше, но беше дошла до състояние, когато е готова да изостави всичко заради нещо, чието съществуване винаги беше отричала: любовта.

— И тогава? — попита Франк. — Искате ли да влачите със себе си по света един безработен химик? Смея да кажа, че вие харчите на месец за парфюм повече, отколкото аз — за една година.

— Не бъдете толкова практичен — каза Хелен укорително. — Ако ние държим един на друг, вие ще станете богат и практичен — всичко, каквото желаете. Вие ще направите някое голямо откритие — пластичен филм например. Трябва само да бъдете изваден от себе си. Вие живеете твърде тесногърдо, у вас има много повече, отколкото си

мислят хората, но аз ви познавам, аз ви познавам по-добре, отколкото се познавате сам вие. Ако държим един на друг...

Тя прекъсна и се послуша.

— Това не са бомби — каза Франк.

Тя сложи ръката си на устата му. Вратата на съседната стая се отвори и вътре се затътриха крака.

— Боби! — казаха устните на Хелен беззвучно.

През последните двадесет минути Франк беше напълно забравил за съществуването на Боби Ръсел.

Хелен се освободи и като се спусна към огледалото, хвърли поглед върху белия си жакет и пола от шантунгова коприна. Тя бързо свали жакета си и навлече едно кимоно. Франк виждаше бродираните върху черен фон пеперуди по-ясно, отколкото беше виждал каквото и да било досега в живота му. Между това мъжът ѝ мърмореше и бърбореше нещо из салона.

— Хелен! — извика той по едно време и почука на вратата.

В същия момент Хелен се озова при вратата и завъртя ключа в ключалката.

— Да, Боби? — извика тя. — Тъкмо се обличам. Иди в стаята си, Боби.

Франк още седеше на леглото. Хелен му се усмихна успокоително.

— Дявол да те вземе, отвори вратата! — крещеше Боби отвън. — Дявол да те вземе, дявол да те вземе!

Той така ритна вратата, че стъкълцата по тоалетката иззвънтяха. Хелен хвърли умолителен поглед към Франк и посочи към банята. Всичко беше като лош сън, но съдържаше и момент на комичност. Той се вмъкна бързо в банята. Остави вратата притворена.

— Не разрушавай този скъп хотел — чу той Хелен да казва на мъжа си от другата страна на стаята, но тя не пушна Боби да влезе. Изтласка го обратно в салона.

— Къде беше досега за бога? Точно се канех да се обадя на полицията, за да те търся — каза тя с враждебен тон.

Но Боби не беше в настроение да бъде укротен.

— В рая — каза той. — В рая, милейди. Съвсем долу в райската мръсотия, където винаги казваш, че ми е мястото.

— Не бъди смешен, Боби — каза Хелен. — Иди да се облечеш. Трябва да идем на парахода.

От банята Франк можеше да чува всичко, каквото се говореше. Той откри, че имаше друга врата за излизане от нея, вероятно към коридора. Опита дръжката. Вратата беше заключена и не се виждаше никакъв ключ. Той отвори малко по-широко вратата към Хеленината спалня и се послуша. Това беше най-неудобното положение, в което се беше оказвал той през живота си. Мина му наум за онази нощ, когато детективът го беше заловил с малката филмова проститутка — задушния въздух, измитата от дъжда улица и неговия смъртен страх. Но това сега беше много по-лошо. „Моят сватбен ден, мислеше си той свиреп; това просто го караше да се смее. Но сега никога не мога да се оженя, всичко е свършено“, помисли си той, като седна на бяло боядисания стол до ваната.

През това време в салона отгатък се караха. Боби беше открил масичката със сервирана за двама закуска и в буйното и агресивно състояние, в което изглеждаше, че го е хвърлило голямото количество опиум, той нямаше намерение да остави това току-така.

— Какво е това? — чуваше го Франк да реве. — Какво означава това? Ти си имала любовник тук. Отравяш ме със спиртни напитки и опиум, за да можеш да имаш време за твоите мръсни истории. Но ти грешиш, блуднице. Аз те извадих от калта, а ти се държиш като... Кой беше той? Гастон ли? Етажният келнер? На него ли си правила мили очи или на някой смърдящ китаец? Говори или ще...

Хелениният хладен глас го прекъсна със спокойно самообладание.

Франк неволно опипа брадичката си. Непосредствено след това се чу трясък от строшена чиния. Боби беше преобърнал масичката с елегантния сервиз за закуска и се беше нахвърлил върху жена си. Франк остави всяка дискретност и се отправи към вратата. Сега не се чуваше нищо друго освен шум от задъхано дишане.

— Остави ме, ти си луд! — казваше Хелен задъхано.

Удари, стенания, писък на Хелен. Франк сграбчи дръжката на вратата. Стенанията бяха станали по-слаби, чуваше се глух звук от повтарящи се удари.

— Франк! Помощ! — изпищя Хелен.

Франк се втурна в стаята. Той видя всичко със светкавичен поглед, сякаш цял беше очи. Хелен лежеше на пода, Боби беше коленичил върху нея; лицето му беше отпуснато и идиотско, но въпреки това разкривено от ярост. Една капка слюнка капна върху Хелен от течащата му долна уста, а той с двете си ръце непрестанно удряше главата ѝ в пода. Около тях подът беше осеян със строшена стъклария, жълто петно имаше на камината, където се беше разбило едно яйце, а на корнизата отгоре седеше малкият Буда, гледайки с глупава невъзмутимост.

— Боби! — извика Франк.

Човекът веднага отпусна жена си и олюлявайки се на краката си, с крясък се отправи към Франк. Юмрукът на Франк го улучи право в лицето и Боби се строполи. Франк започна да разтърква кокалчетата на ръката си. Хелен седна и оправи разкъсаното си кимоно. Лицето и устата ѝ горяха, очите ѝ — също.

— Благодаря ви, сър Галахад — каза тя беззвучно, но с усмивка. — Този път беше... опасно.

Франк ѝ помогна да стане от пода и започна да я гали.

— Всичко това стана заради мен — каза той. Неговият глас също беше кух.

Тя запечата с бърза и бегла целувка върху кървящите стави на ръката му.

— Да не сте бил шампион по борба? — попита тя, смеейки се.

Тогава Франк се приведе над прострянния Боби, който имаше слисаната усмивка на човек, получил нокаут.

— Сега за втори път му давате да разбере — каза тя. Лицето на Боби потрепери, но той не се съвзе. — Сега трябва да ми помогнете — каза Хелен.

Тя подложи ръцете си под раменете на Боби, за да го извлече от стаята.

— Къде ще го поставите? — попита Франк.

— В спалнята му. Там може да се съвземе — каза Хелен.

Франк го хвана за краката, като хвърли поглед към мръсотията по бялото му вечерно сако, и двамата го извлякоха. Те го сложиха на ниската софа в спалнята му. Леглото му беше непокътнато. Предвидливият Потър беше сложил върху юргана чист бял костюм и всичко друго необходимо. Завесите бяха спуснати, а лампите —

запалени — не само на нощната масичка, но и в средата на тавана. Явно беше, че всичко е оставено точно така, както е било наредено за идването на Боби миналата вечер. След като го бяха сложили така, като че беше чувал, той промълви неразбираемо нещо, но не се съвзе. Франк можа добре да разбере погледа на погнуса, с който Хелен наблюдаваше съпруга си, преди двамата да напуснат стаята.

— Гастон ще бъде изненадан — каза Хелен, като гледеше строшените чинии и чаши в салона. — Той ни смяташе за хора от високо качество. Сега ще започне да храни съмнение относно превъзходството на английската аристокрация.

Франк се възхищаваше от Хелениното самообладание и равновесие. Самият той още се чувстваше задъхан и смутен. Единствената му утеха беше физическото удоволствие, което изпитва всеки човек, който е повалил с нокаут някой противник. Тя нави широките ръкави на кимоното си и разгледа бронзовата кожа на ръцете си.

— Виждате какво е — каза тя. — Откакто съм се омъжила за Боби, не е имало никога нито ден, когато да не съм била малтретирана.

Франк хвана ръката ѝ и започна да я целува навсякъде, където кожата беше започнала да изменя цвета си. С вдигнати вежди Хелен гледеше неговия красив мургав врат и тъмната хавайска коса, в които първо се беше влюбила.

— Сега ли виждате, че трябва да се измъкнете от този ужасен живот? — каза тя кротко.

Франк само кимна, както се навеждаше над ръката ѝ. Досега той не подозираше, че на света има толкова много любов.

— Жалко, че пуснах Потър да си иде — каза тя, смеейки се спокойно. — Той има голяма практика в разчистването на купища парчетии.

Тя леко се освободи и позвъни за камериера — момчето китайче. То веднага дойде с вежливо покашляне и с почукване на вратата, и влезе в стаята, влачейки крака в памучните си обувки. Хелен само посочи. Момчето се усмихна, изчезна и пак се върна с покривка, в която събра счупените парчета и отново изчезна, все още усмихвайки се. През това време Франк стоеше до прозореца и гледеше навън към облаците, които предвещаваха буря.

— Време е да вървя — каза той нерешително, като се обърна към стаята.

— Сега? Сериозно ли казвате това? Не можете да ме оставите сега сама с Боби. Ако той дойде на себе си... — каза тя и остави недовършено изречението. — Ние трябва да говорим с него — каза тя.

Франк въздъхна от дъното на душата си. Това, че трябваше да говори с Боби, му изглеждаше неизбежно, но той съвсем не знаеше какво трябва да каже. Хелен отиде при него; нейното разкъсано кимоно се разтваряше на гърдите ѝ. Франк забеляза, че тя беше опалена до бронзово в предизвикателен контраст с червената си коса. Но щом обви ръцете си около шията му, всичко избледня. Той остана безпомощно там, където си беше, когато с пръст на устните тя се вмъкна на пръсти в спалнята на Боби.

Отиде право при софата, на която лежеше мъжът ѝ. Главата на Боби се беше обърнала настрана и той дишаше правилно, със слаб звук при всяко вдишване. Устата му беше отворена, брадичката — увиснала, и малки мехурчета от пяна се появяваха всеки път, когато издишваше. Хелен запали още една от тези розови като бебешки панделки лампи в стаята със спуснатите завеси и погледна безжалостно и отблизо лицето му. То беше бледо, хлътнало, покрито с лунички, които на места се сливаха в големи кафяви петна. Облеклото му беше мръсно и миришеше на мръсотия — на острата, воняща мръсотия на онези места, където вероятно беше прекарал последните две нощи. По-отвратителен от труп, помисли си Хелен. Тя се вслуша в дишането му. Високият правилен звук при дишането му звучеше сякаш имаше затруднение в дишането. Тя сложи едната си ръка на гърдите му, за да усети ударите на сърцето му. То продължаваше да бие — това жалко сърце. Тя отдръпна ръка, защото самото докосване до него я изпълваше с погнуса. Беше коленичила на пода до софата, за да го разгледа. След това се изправи и се огледа безцелно в стаята. Отиде тихо до леглото и взе възглавницата, която беше облечена в чист кальф. Името „Хотел Шанхай“ беше бродирано върху ленения плат. Тя не изпускаше от очи нито за миг съпруга си, своя спящ или изпаднал в безсъзнание съпруг, когато се връщаше обратно при него с възглавницата в ръце. Поколеба се секунда, след това коленичи пак до ниската софа и притисна с всички сили възглавницата върху лицето му.

Отначало той не прояви никаква съпротива, но след това ръцете му започнаха да се размахват във въздуха. Хелен се отпусна с цялата си тежест върху възглавницата. Ръцете на Боби сграбчиха кимоното ѝ, той сгъна нагоре коленете си и започна да ги свива и отпуска спазматично и гротесково. Тя не знаеше колко продължи това, докато той престана да се движи. Пръстите му се отпуснаха и разхлабиха. Без да намалява натиска върху възглавницата, тя постави пак едната си ръка върху гърдите му.

Сърцето му вече не биеше.

„Никога не съм предполагала, че това е толкова лесно“, помисли си Хелен. Но ѝ беше трудно да отпусне собствените си крайници, защото се бяха схванали. След това, щом дойде в състояние да се движи и да стане, тя се разтрепера силно. Възглавницата беше още върху лицето на Боби, но тя не я притискаше. Няколко минути чуваше собствената си кръв да звънти силно в ушите ѝ; сетне и това заглъхна. Телефонът извъня в съседната стая; след това тя чу Франк да отговаря. Това я върна от призрачния и недействителен свят, в който се намираше, обратно в спалнята, където току-що беше задушила мъжа си. Тя отдръпна бавно възглавницата от лицето му. Сложи ухото си до отворената му уста. Не, не излизаше дъх от нея. Като си спомни нещо, което може би беше чела или видяла на филм, тя стана и грабна от тоалетната масичка огледалото за бръснене на Боби и го надвеси над вкочаненото му лице. Не, огледалото не бе замъглено. Тя го остави пак на масичката и пренесе възглавницата обратно на леглото. Сетне размисли секунда над измачканата възглавница и я занесе обратно на софата. Тя вдигна главата му, която сега не беше по-отпусната, а много по-тежка, отколкото е бивала в многото други случаи, когато се беше грижила за Боби при честите му пристъпи на пиянство, и пъкна възглавницата под нея.

Като изгаси лампата на стената, тя видя с досада, че бледото лице на Боби е станало по-тъмно. Луничките изглеждаха подсилени. Тя протегна пръстите си. Отиде в салона, светлината там изглеждаше ослепителна — тя застана на едно място и почака, докато Франк завърши разговора си по телефона.

— Не — казваше той. — Ако това е така, имаш пълно право. Сватбата ще трябва да се отложи. Колко бомби, казваш?... Проклет късмет, но какво можеш да направиш? Ще бъдеш ли в клуба? Искам да

те видя. Имам дълъг разговор... Добре, довиждане. Не бъди луд, ако можеш, Алоха.

— Беше Морис — каза той, като остави слушалката. — Казва, че има сражение в Чапей, но той не може да отиде там. Казва, че не може да става и дума днес за сватба. Трябва да ида при Рут и да ѝ кажа. Така ще спечелим време да помислим какво трябва да правим с цялата тази работа. Във всеки случай вие трябва да идете на парахода. Може би аз ще бъда в състояние да дойда в Хонконг за няколко дни. Там също имаме клон.

— Франк — каза Хелен, — Боби е мъртъв.

— Какво? — попита Франк.

— Боби е мъртъв — повтори Хелен.

Едва сега той видя треперещите ѝ устни, видя, че и лицето ѝ се беше изменило и станало почти неузнаваемо.

— Боби е мъртъв — каза тя за трети път.

— Но как... как е възможно това? — попита Франк.

Цялата стая лежеше между тях, бездна, над която беше опънат пищен зелен килим. Буда върху камината не искаше да знае...

— Трябва да се е случило, когато го повалихте на земята. Може би е строшил черепа си — или нещо подобно — шепнеше Хелен откъм другия край.

— Глупости! — каза Франк.

Той се стресна, сви рамене и отиде в съседната стая. Върна се след малко и закрачи безмълвно нагоре–надолу из стаята. Очите на Хелен не го изпущаха ни за секунда.

— В хубава каша се набъркахме — каза той най-сетне. — Доколкото зная, смъртта му е последвала от много пиене или пушене, или ходене по проститутки. Не искам да имам нищо общо с това.

— Да — каза Хелен, почти усмихвайки се на тази проява на мъжка глупост. — Разбира се, че нямате.

— Какво да правим сега? — попита Франк. — Какво да правим сега, бих искал да зная? Какво?

— Да държим един на друг — каза Хелен. Тя се огледа от горе до долу и прекоси бързо стаята. — Извинете, трябва да сменя дрехите си — каза тя, като мина през вратата.

„Да държим един на друг“, мислеше Франк. Това беше по-лошо от земетресение, ураган, експлозии. Беше краят. Главата му беше

съвършено празна. Това синьо лице върху бялата възглавница...

Хелен се върна в нова бяла дреха. С жестоко чувство на удоволствие Франк позна, че това е дрехата, с която я беше видял за пръв път извън града, при лунгуанската пагода. Тя се беше измъкнала тогава без нито една гънка и неизцапана от вълнуващата се тълпа на прокажените просяци и беше също тъй неизмачкана и неопетнена и сега, когато предполагаше, че той е убил мъжа ѝ. Той погледна часовника на ръката си с безцелния, бегъл жест на човек в отчаяние. Минаваше девет. Беше осем без десет минути, когато той влезе в хотела. Времето беше престанало да има своето абсолютно значение и беше относително, като в сънищата.

Хелен взе телефона.

— Искам да говоря с д-р Хайн — каза тя.

На Франк му мина през ум, че тя говореше с лек чуждестранен акцент; пред собствените му очи и пред собствените му уши тя беше станала друга жена. Хелен не знаеше, че беше твърде изтощена, за да поддържа дисциплината, в която беше живяла своя лъжовен живот. Устните ѝ трепереха, нейният руски произход прозираше. Беше изгубила и контрола над израза на лицето си то изглеждаше буйно и сияещо от радост, която не подхождаше на случая. Забележително беше също, че фигурата, която тя виждаше да се носи пред очите ѝ, не беше фигурата на нейния убит съпруг. Това беше макар и неясно виждана и съставена от отломки, които се разделяха и пак се събираха — фигурата на просяка Гриша, руския просяк пред „Клуба на божурите“.

— Господин докторе — каза Хелен по телефона, моля ви елате веднага. Съпругът ми получи страшен припадък — боя се, че може да стане сериозно...

Франк чу това с изненада. „Но той вече е мъртъв“, помисли си той. Искаше да си иде. „Рут!“ — мислеше той с копнеж. Но остана да стои до прозореца, сякаш беше парализиран; двамата не размениха нито дума, докато не дойде лекарят. Едва в последния момент Хелен каза:

— Оставете всичко на мен. Не казвайте нищо — аз ще спася и двама ни.

След това се чу почукване и старият германски лекар влезе с чантата и очилата си.

XIX

Д-р Хайн изпитваше последиците от своята безсънна нощ, когато влезе в Ръселовия апартамент, защото бдението му над болния китайски банкер, упоритостта на пациента, консултациите с китайските му колеги и със семейството му, постоянно нарастващият брой на роднините, готованковците и наложниците бяха допринесли за изморяването му. В същото време беше буден и изпитваше много повисоко самочувствие, отколкото преди, тъй като това беше действителен случай и работата можеше да стигне дотам, че той да оперира. Това беше сигналът на тръбата, при който старият боен кон наостря уши. Бързото повикване от страна на мисис Ръсел му създаваше неприятно чувство за важна и странна дейност.

— Къде е нашият пациент? — попита той с професионална веселост и последва мисис Ръсел в спалнята. — Пак някоя крайност? — попита той, като остави чантата си. — Ще имате ли добрината да оставите да влезе дневната светлина?

И тогава се разбра, че мистър Ръсел не страдаше от припадък, както беше казала жена му, а беше мъртъв.

— Сърдечен удар? — попита жена му.

Доктор Хайн не отговори. Той прегледа очите, чиито клепки повдигна и спусна, и състоянието на кожата на умрелия човек. Разхлаби вкопчените в софата пръсти и ги прегледа отблизо.

— Извинете — промълви Хелен: тя се беше надявала, че ще издържи, но сега, при това преглеждане на трупа, което ставаше пред очите ѝ, почувства, че всичко около нея се върти и че ѝ прилошава. Тя избяга при Франк в съседната стая и той обгърна разсеяно и безстрастно с ръка рамото ѝ.

След известно време д-р Хайн се върна в салона и с едно небрежно „Добро утро!“ към Франк Тейлър, когото не беше забелязал на влизане в апартамента, седна срещу камината и вкопчи пръстите си.

— Съжалявам, мила госпожо — каза той. — Това сигурно е ужасен удар за вас.

— Много съм ви благодарна, господин докторе, за съчувствието. Това облекчава донякъде удара — каза Хелен.

Франк стоеше зад стола ѝ, вкопчил ръце в облегалото.

— Има само няколко формалности — каза лекарят. — Много бих искал да чуя от вас как се е случило всичко това, преди да съставя смъртния акт. Простете, но това трябва да стане.

— Моето присъствие необходимо ли е? — попита Франк в пристъп на страхливост. Ако можеше само да се махне, да не чува нищо повече, да не вижда нищо повече! Рут — той копнееше за Рут, както безсънният човек копнее за сън.

— Да, трябва да останете тук, Франк. Вие не можете да ме оставите сама сега — каза Хелен с нов твърд акцент.

Франк се поклони.

— Мога ли да използвам телефона? — попита той. Получи връзка със стаята на Рут. — Пипе — каза той. (Това беше едно друго от галените имена на Рут). — Добро утро, Пипс. Лоши новини. Знаеш ли, че са хвърчали гранати? Не чу ли прозорците да дрънчат? Послушай ме, мъничка, ще трябва да отложим сватбата... Да, Морис ми се обади по телефона. Той каза, че е невъзможно да се мине през града. Къде съм ли? В магазина, правя завещанието си. Моля, остани в стаята си, джудженце, обещавай ми. Не си подавай дори върха на носа от прозореца. Иначе ще го отнесе някоя граната, а той и без това е твърде мъничък. Ще дойда скоро, веднага щом свърша тук. Чакай ме.

Той сложи обратно слушалката, изтощен от усилието да бъде весел. След това зае отново поста си зад стола на Хелен. Междувременно Хелен беше написала на лекаря описание, което отговаряше на истината в някои точки, но се отклоняваше от нея в други. Франк се ужасяваше, като виждаше как хладно се отнася тя към това. А той беше дошъл тази сутрин при нея, за да ѝ помогне. Беше очаквал сълзи и безпомощност. Идиот, глупак, сър Галахад...

Хелен обясняваше, че Боби не бил се връщал две нощи и че в своята загриженост тя била помолила Франк Тейлър да ѝ помогне; че тогава Боби се появил в онова състояние, което тя била свикнала да нарича припадък и което взимало формата на клаустрофобия, много често сълзи, но обикновено буйстване. С помощта на Франк тя успяла да накара съпруга си да легне на софата и да го успокои малко. Но след това той започнал да стене и да се мъчи да си поеме въздух, борил се,

вкопчил се в нея и проявявал всички признаци на човек, който е пред прага на смъртта. Изтичала в ужас на телефона и повикала доктора. Когато се върнала при съпруга си, той лежал неподвижен. Но тя не знаела, че всичко е свършило. Сега, завърши тя, се чувствала свършено безпомощна, не знаела какво да прави, не знаела какви са тези формалности, за които говорел той, не знаела нищо, нищо...

Д-р Хайн слушаше внимателно и често кимаше утвърдително с глава. Когато Хелен свърши, той каза замислено:

— Това не обяснява какво се е случило в действителност. Има някои неща, които не могат да бъдат свързани. Ще трябва да се направи аутопсия, мисис Ръсел. Съжалявам, но причината за смъртта трябва да бъде установена с положителност.

— Но не е ли сърдечен удар? — попита Хелен. — Какво друго би могло да причини тъй ненадейно смърт?

Доктор Хайн гледаше дланите си и каза:

— Сърдечен удар е само популярното име на процес, който може да има много причини. Удавяне например, задушаване, някои отравяния. Не мога да скрия от вас, че вашият съпруг не прави впечатление на човек, който е умрял спокойно и лесно. Също така той вероятно е бил мъртъв от много по-дълго време, отколкото казвате вие, най-малко двадесет минути. Аз трябва да повикам по телефона д-р Бродли.

— Кой е д-р Бродли? — попита Хелен със слаб глас.

— Д-р Бродли ще направи аутопсията, той е съдебният лекар — каза д-р Хайн. Съветвам ви да уведомите британския консул. Ще са необходими всевъзможни формалности. Съжалявам, мисис Ръсел, но трябва да бъде установено какво се е случило с вашия съпруг, преди той да умре.

— Но аз мога да ви кажа, господин докторе. Той е бил с един ваш сънародник — онзи пианист от бара. Опиум, предполагам. Ще бъде жалко, ако младият човек се е забъркал в някой опиумен скандал, не мислите ли? — каза Хелен изпитателно. По изражението на лекаря тя разбра, че това му се хареса, и обмисли грижливо какво ще каже по-нататък.

— Съжалявам, ако не съм била съвсем прецизна по отношение на точното време на смъртта на Боби. За мен беше страшен удар да го намеря в тези спазми — добави тя. — В такива моменти, както можете

да си представите, господин докторе, човек изгубва всяко чувство за време. Може би е бил мъртъв вече, а аз просто не съм знаела.

Д-р Хайн поклати глава. „Нещо не съвпада, мислеше си той, нещо не съвпада.“ Той нямаше предвид нищо особено, само неопределено чувство, до висша степен ненаучно. След безсънната нощ нервите му бяха опънати. Те получаваха някакво предупреждение от необяснимо схванатото и неподвижно положение на още топлото тяло в съседната стая.

— Във всеки случай трябва да позвъня на д-р Брамбли и на консулството — каза той упорито. — Такъв е редът.

— Но послушайте ме, господин докторе — каза Хелен бързо. — Моят съпруг е мъртъв и няма да бъде отново възвърнат към живот, ако бъде установено каква специална форма на крайност го е довела до смъртта му. Умирането е в края на крайщата частна работа, нали? Защо да се вдига толкова шум и да се намесват и други хора? Бедният Боби няма да стане по-добре. Сърцето му беше слабо и както знаем, той го претоварваше с всевъзможни отрови. — Тя се мъчеше да се усмихва, като продължи по-бавно: — Може да е детинско от моя страна, но тази... тази аутопсия прави нещата тъй ужасни за мен. Не искам моят беден Боби да бъде разрязан, това прави смъртта му тъй призрачна. Моля, моля, господин докторе, помогнете ми да предотвратят това.

— Това е становището на лаиците — каза лекарят. — В аутопсията няма нищо призрачно, тя е чисто и просто наука, мисис Ръсел. Хирургическият нож е също толкова фин инструмент, както и цигулката. Самият аз свиря на цигулка и зная за какво говорям...

Франк се чувстваше все по-зле и по-зле, докато всички тези думи бръмчаха в ушите му. А през цялото време Боби Ръсел лежеше в съседната стая със строшен череп, което този бърборещ стар германец явно съвсем не забелязваше. През цялото време той беше със съзнанието, че Рут го очаква, докато неудържим отлив го отнасяше все по-надалеч от нея. През цялото време коленете му трепереха и в течение на цели минути, в усилието си да контролира тези свои немъжествени и обзети от ужас колене, той забравяше какво се е случило.

— Интересно — чу той сам себе си да казва, когато лекарят беше спрял да говори и беше настъпило мълчание. Това прозвуча съвсем глупаво. Той забелязваше, че Хелен се обляга силно на ръцете му,

които се бяха вкопчили в облегалката на стола ѝ. Лекарят седеше с гръб към светлината и половината от стаята се отразяваше в очилата му. Веждите му бяха вдигнати нагоре до бръчките на челото му, широкият му нос беше надупчен от широки пори. Франк виждаше всичко това неясно, то не му харесваше и той си мислеше: този евреин...

— Може да сте прав — каза Хелен, — но все пак аз мисля...

Гръм, подобен на гръмотевица, сякаш разцепи света. Стъклата на един прозорец, който беше затворен, се пръснаха, стената затрепери, въздухът натисна тъпанчетата на ушите им и те изпитаха болка.

— Бомби! — каза д-р Хайн с побелели устни. Той не се боеше, но това му напомни за Голямата война и сърцето му пропусна един такт. — Човек бързо свиква с тях. След известно време вече не ги чувате, както е с трамваите — каза той успокоително.

— Няма да бомбардират Международната колония — каза Франк. Странно, експлозията отново беше засилила треперенето на коленете му. „Рут ще се изплаши“, мислеше си той. — Бих искал да ида за един момент при Рут — каза той умолително на Хелен. — Само за да я успокоя.

— Трябва да почакате, докато свършат тези формалности — каза Хелен неумолимо.

Франк разбра с ужас, че беше в ръцете ѝ. „Тя може да прави с мен каквото си иска“, помисли си той и пак се вкопчи с ръцете си в нейния стол. Ръцете му бяха влажни и мръсни, никакво миене не помагаше.

— Навън ваят бомби, а ние се караме тук за формалности — започна Хелен коварно. — Искам да ви помоля, господин докторе, да вземете под съображение английската психология. Ние сме лицемерни, както знае цял свят, и мислим за всеки скандал в Шанхай, където престижът на англичаните стои толкова високо. Може би не знаете, че братът на бедния Боби е член на английската Камара на общините, а какво ли не може да открие тази аутопсия? Че бедният Боби е бил в места, където не е трябвало да ходи, и че е пил и е пушил неща, които са забранени. Защо да не го оставим спокойно в крематориума, без да очерняме името му? Аз съм негова вдовица и само аз съм отговорна пред семейството му. Аз трябва да пазя семейното име, господин докторе.

Тя чувстваше, че сега е в добра форма. Несъзнателно почна да кърши ръце, макар че още пазеше усещането за борещото се тяло, усещане, от което тя не можеше да се освободи. Още не беше абсолютно сигурна, че Боби е умрял веднъж завинаги. В дъното на душата ѝ се таеше студеният и ужасен страх, че той може ненадейно да влезе през вратата на спалнята като жив.

Колкото повече говореше тя, толкова по-малко вярваше д-р Хайн на онова, което казваше. „Нещо тук не е така, мислеше си той, нещо не се връзва.“ Хелен беше в недоумение от израза на лицето му и сетне каза:

— Смя да кажа, че ме мислите за безсърдечна, защото не плача. Но вие знаете някои от обстоятелствата. Плакала съм толкова много през своя брачен живот, че не са ми останали сълзи. Всичко, каквото мога да направя сега, е да избегна един скандал.

— Убеден съм, че британските власти ще направят всичко, което е по силите им, за да ви помогнат в това отношение — каза д-р Хайн. — Това ще бъде толкова в интереса на британската колония, колкото и във ваш интерес.

Д-р Хайн стана и сложи инструментите обратно в чантата си. Той гореше от нетърпение да си иде. Ръсел беше мъртъв. Чанг беше още жив и трябваше да бъде опериран. Лекарят искаше да се върне към своя по-належащ случай. Хелен му пречеше.

— Почакайте един момент, господин докторе — каза тя бързо. — Нека погледнем на този въпрос под друг ъгъл. Каква може да е била причината, която е довела до спирането на болното сърце на мъжа ми, това е въпрос напълно безразличен за вас, предполагам. По всяка вероятност това е опиумът. Но за мен — и за неговото семейство — от извънредно значение е да му се припише почтена смърт, дори ако неговият живот е бил безславен. Направете ни тази услуга и подпишете смъртния акт, като отдадете смъртта му на сърдечен порок, да речем, и ми спестете по този начин всички усложнения, които няма да доведат до нищо. Ако съм ви разбрала правилно, вие искате да кажете, че трябва да се направи аутопсия на внезапен сърдечен удар, но не и в случай на хронически сърдечен порок, който накрая се е оказал смъртоносен. Е добре тогава, сам вие казахте преди няколко дни, че сърцето на Боби не е съвсем здраво. Аз не ви моля за нищо, което е нередно, а само за едно малко зачитане. Не зная дали парите

имат някакво значение за вас, но понеже за нещастие нямам никакви други средства да ви засвидетелствам своята благодарност за вашата доброта... искам да кажа, че с голяма радост бих предоставила на вас самия да назовете цената, която искате, ако бихте направили необходимите формалности, колкото е възможно по-прости.

Хелен гледаше лекаря и забеляза, че ръцете му трепереха, когато постави слушалката обратно на мястото ѝ и затвори чантата си. Тя бързо извади от чекмеджето на масата чекова книжка от банката „Хонконг — Шанхай“ и изписа дългия си изискан подпис в долния десен ъгъл.

— Моля, господин докторе, попълнете го с каквато сума обичате — каза тя, като слагаше късчето хартия на масата и му подаде писалката.

Той поклати глава.

— Не мога да направя това — каза той.

Хелен се усмихна насърчително.

— За каква сума да го напишем? — попита тя, чувствайки се сега много по-сигурна, защото смяташе, че той отстъпва. — Петстотин лири стерлинги?

Тя почака, но той все още клатеше глава. Мадам Тисо ѝ беше разказала всичко за жалката мизерия, в която живееше д-р Хайн, и Хелен предполагаше, че всеки в Шанхай има своя цена.

— Хиляда — каза тя, като започна да увеличава сумата. — Хиляда лири стерлинги за едно неопетнено име. Бедният Боби! — каза тя, като му подаваше чека.

Той не го пое, но и не отказа да го вземе.

— Във всеки случай трябва да дойда пак — каза той нерешително. — Това не зависи само от мен. Ще говоря с д-р Бродли. Ако той се съгласи с моята констатация за сърдечен порок и ако разреши да не се прави аутопсия...

Без да завърши изречението, той си взе чантата и избяга от стаята. Чекът бе оставен да лежи на масата. Хелен се усмихна, като гледаше отдалечаващата се фигура на лекаря.

— Значи това е уредено — каза тя, като въздъхна, когато стъпките му заглъхнаха в коридора.

Тя вдигна лицето си към Франк, който още стоеше зад стола ѝ. Той беше стоял там през цялото време хипнотизиран, парализиран.

Това беше по-лошо от най-лошия от всички лоши сънища. А отгоре на всичко небето се покриваше с все по-черни облаци, въздухът беше тежък и пренаситен. Светлината беше обагрена с мрачно жълт цвят, в който Хелениното лице изглеждаше странно строго и светло. Тя се приближи до Франк, а той застана неподвижно, за да не би да се оттегли към стената, както му повеляваше инстинктът му.

— Франк — каза Хелен нежно. — Франк, сега вие ми принадлежите. Аз ви спасих от ада и сега не съществува нищо друго освен нас двамата заедно, завинаги.

Друга бомба експлодира, този път още по-надалеч. Два самолета с черни криле прогърмяха наблизко, точно под тъмните облаци. Хелен хвърли бърз поглед към вратата, зад която лежеше Боби. Но мъртвият човек беше глух и никакви бомби не можеха да го вдигнат вече.

В коридора до асансьора имаше пейка. Д-р Хайн седна на нея да помисли. Той сложи до себе си черната чанта, обори брадичка на гърдите си и сложи ръка върху очите си, както правеше по навик, когато имаше да разрешава някакъв проблем.

Хиляда лири стерлинги, хиляда лири стерлинги. Достатъчно, за да заведат него и Ирена в Америка, да го изведат от това проклето място, да го върнат към живота. Хиляда лири стерлинги. Една година работа и подготовка и Ирена щеше да бъде при него. Хиляда лири стерлинги. Бъдеще, работа, оправдание, единствената надежда, с която живееше. Хиляда лири стерлинги.

Срещу това трябваше да се установи смъртта на един пропаднал пияница, на един нищо не струващ човек, чийто безчестен труп лежеше тук в тази стая. „Работа ли ми е? — мислеше си д-р Хайн, борейки се мрачно срещу своето по-добро Аз. Този човек се беше упоил до смърт, беше умрял поради собствената си глупост. Може би жена му го е отровила, но какво значение има това за мен? Какво значение имат за мен тези хора, какво общо имам аз с тях? Хиляда лири стерлинги — и един умрял човек ще бъде погребан, а останалите живи ще бъдат щастливи и ще се отърват от грижи.“ Той си помисли с радост за Сан Франциско. Неясно си спомняше някои картини в илюстрирани списания: хълмове и небостъргачи, заливи и мостове. Почти долавяше в ноздри миризмата на операционната зала. Можеше

да види бялата и блестяща светлина върху мястото, което трябваше да бъде оперирано, можеше да почувства напрегнатата и мълчалива дейност, безпогрешната прецизност на ножа в ръката му. „Човек струва толкова, колкото струва работата му, и нито йота повече“, мислеше си той. Сам той без своята работа не беше нищо друго освен безделник, скитник, изкуфял човек. Но с работата си — о, Ирена, Ирена, Ирена...

Той стана и натисна звънеца за асансьора. Усмивката му беше спазъм, защото от дълго време беше изоставил навика да се усмихва. „Не бих могъл да издържа още един месец“, мислеше си той, като се спускаше към приземния етаж.

Той отиде до масата на приемното бюро и помоли да му дадат телефонния указател.

— Трябва ми номерът на д-р Брадли — каза той, като прелистваше страниците.

— Как е Великият стар човек? — попита чиновникът от приемното бюро, мъчейки се да имитира интонацията на китайците.

Хайн го погледна с изненада.

— Кой? — попита той разсеяно. Тогава най-сетне си спомни за състоянието на стария Чанг. — Още не е сигурно — отговори той, като продължаваше да прелиства страниците. „Вероятно, мислеше той, Брадли няма да дойде, докато продължава бомбардировката.“ Установяването на причината на смъртта щеше да бъде предоставено на него и той щеше да състави смъртния акт.

По-младият чиновник гледаше в един регистър.

— Получи се препоръчано писмо за вас, господин докторе — каза той. — Моля, подпишете тука.

Хайн взе писмото и подписа. Беше от Ирена. Той остави указателя отворен на буквата Б, отвори писмото и го прочете там, където си стоеше. Прочете го веднъж, прочете го втори път. Сложи го в джоба си, загледа се пак в указателя, но вместо букви виждаше мравки. Свали си очилата и пак ги сложи — неопределено, в отчаяние. Едва когато прочете писмото трети път, той схвана съдържанието му:

Мили Емануел,

Дълго се колебах да ти напиша това писмо, но то трябва да бъде направено. Мисля, че сигурно подозираш

вече какво е неговото съдържание. Ти навярно си чувствал — както чувствах и аз — че през тези три години ние все повече и повече се отчуждавахме един от друг и че сме стигнали до точка, при която не ни е останало нищо общо. Ти пропътува чужди страни и се приспособи към живота там. Аз останах тук и дойдох до положението да разбера, че Германия е единствената страна, в която ми е мястото и в която мога да живея. Стигнах до положението да разбера, че нашият фюрер е прав и се научих да вярвам в него и в Третия райх. Няма нужда да казвам повече.

Печална грешка беше това, че изобщо се оженихме, и за тази грешка ние и двамата заплатихме с кръвта на сърцата си. Зная, че няма да ме ненавиждаш заради усилието ми да изградя върху развалините един живот, който отговаря на моя характер и на моя произход. Желая ти щастие в твоето бъдеще и съм сигурна, че амбицията, интелигентността и приспособимостта на твоята раса ще ти дадат възможност да напреднеш, в която и страна да се намираш.

Заведох дело за развод, което в нашия случай се разрешава от само себе си.

Забрави ме, както и аз се мъча да те забравя.

Ирена.

Това беше писмото — и това беше краят.

„Може би е права, помисли си д-р Хайн. Щях да се продам за хиляда лири стерлинги. Интелигентен и приспособим. Но не съм тъй приспособим, че да си сътруднича с убийците на моя син“, помисли си той в пристъп на жарък, отчаян и необуздан гняв.

— Да ви свържа ли с доктор Брадли, господин докторе? — попита по-младият чиновник.

Д-р Хайн си свали очилата, които бяха запотени.

— Не — каза той. — Промених намерението си. Повикайте сър Хенри Кингсдейл-Смит в Британското консулство. Случи се нещо.

XX

Б. Г. Чанг беше размахвал големите си юмруци и с удивителна упоритост беше отказвал да бъде пренесен в болницата. Понеже китайските лекари се бояха, че възбудата и силните движения ще доведат до фатални резултати, те бяха посъветвали засега да не се постъпва против волята му. Във всеки случай той не можеше да бъде опериран без негово съгласие. След като спечели рунда, буйният пациент отново изпадна в дрямка или в някакво състояние на полусъзнание, от което никой не смееше да го извади. Но скоро той сам се събуди и с голяма нежност посегна към ръцете на сина си. Юцинг бе дълбоко покъртен.

— Спомням си — каза болният човек след малко, — спомням си съвсем ясно деня, когато кака ми сложи за пръв път гребло в ръцете. Много се гордеех с това. Нямах още четири години, защото бях без голяма плитка на главата, а само четири малки, тънки плетенички, в които кака ми беше вплела червена вълна. Това беше началото на зимата. Време за четири палта, а аз нямах нито едно. Кака ме загърна със своето палто, а самата тя се зави с рогозка. Когато умра, ти трябва да бъдеш добър към кака.

— Ти няма да умреш — каза Юцинг, макар да знаеше, че когато духът на болен лети в миналото, това предвещава смърт.

— Виждам всичко това толкова ясно, като че то е в тази стая — каза баща му. — Реката и бързеите. По брега имаше кози. Имаше кози по брега, имаше една стара сива коза с две черни ярета. Струва ми се, че съм живял пет живота, не един — като че ли не съм бил един човек, а пет различни. Това е защото времената се промениха толкова бързо през моя откъс от живота. Иди, синко, и повикай двете си жени.

Юцинг се колебаеше.

— Иди — каза баща му нетърпеливо.

Юцинг излезе.

Между Пърл и Мейлан стоеше цялата дължина на голямата стая. Пърл, с ръце в джобовете и с цигара в уста, говореше сериозно с китайските лекари. Мрачната светлина на заоблаченото небе падаше върху нея през високите прозорци. На другия край на стаята, близо до вратата, Мейлан беше коленичила до сестра си и приличаше на прекършена тръстика или простреляна птица. Юцинг отиде при едната и при другата и ги помоли да идат при постелята на баща му. Пърл тръгна първа, Мейлан се помъкна подир нея. Той не се обръщаше да я погледне, макар с всяка капка на кръвта в тялото си да усещаше нейното присъствие.

— Елате при мен, щерки мои, седнете до леглото ми — каза Чанг по-благо, отколкото синът му беше чувал да говори, когато и да било, и жените седнаха покорно. Чанг, синът, разбра интуитивно, че неговият баща гигант сигурно е печелил сърцата на жените, а не само ги е купувал; за него беше нова мисълта, че Чанг Бо Гум разбираше не само от сила, а и от нежност.

Щом двете жени седнаха до леглото му, Чанг изгледа едната и другата, но не като човек, който е пред прага на смъртта, а като човек, които се наслаждава.

— Има една хубава поговорка: „Грозната жена служи добре в къщата, но на пиршество се предпочита красивата“ — каза той най-сетне. — Моля да ми простиш, жено на моя син, ако не съм те приел с любовта и разбирането, което ти може би заслужаваш. Аз съм глупак, необразован и старомоден човек, който има слаба представа за твоите несъмнено високи качества. Но понеже ти, изглежда, притежаваш здрав разум и силата да господстваш над голям дом, аз предпочитам да говоря на теб, нежели на нея, която доведох само за удоволствие на сина си.

При тези думи Мейлан се сви още, а Пърл едва се сдържа да не се усмихне, защото свекър й очевидно говореше с добри намерения, макар че неговата похвала звучеше по-скоро като обида.

— Щерко — каза той строго, — ти си за нещастие неспособна да дадеш дете на дома и на семейството на Чанговци. Тази девойка тук, наложницата Мейлан, е заченала и нека се надяваме, че ще роди син — много синове, защото тя идва от градина, където дърветата дават много плод. Поставям я под твой надзор и желая ти да се грижиш за нея като нейна по-голяма сестра. Ще я закриляш във войната, ще я гледаш,

когато ражда и когато е болна, и няма да я огорчаваш и да отравяш живота ѝ със смешна ревност. Защото ти си съпругата и другарката и си Номер Едно. Понеже утробата ти е неплодна, трябва да обичаш като свои собствени децата на съпруга си от друга жена. Ти трябва да ми обещаеш това, за да мога да умра в мир. А ти — той заговори на Мейлан, която трепереше леко като лист вечерно време, — ти ще раждаш синове, които ще почитат прадедите, ще правят жертвоприношения и ще палят благоухания по стария обичай. Иначе — каза той, като насочи заплашително към нея показалеца си, — аз ще се върна като недоволен дух, разгневен и силен дух, който ще те преследва, ако не правиш това, което очаквам от теб. Иди в храма, попитай свещениците кои молитви са за теб и кой е богът, пред когото трябва да палиш благоухания и да гориш духовни пари, та да имаш синове — ако имаш синове — каза той, като ставаше все по-сърдит. — Ако имаш синове, внимавай да не се гордееш пред жената на своя господар и да не бъдеш за нея причина за тревоги; и запомни, дори петте пръста на една ръка не могат да имат еднаква дължина, затова не забравяй мястото си. Тя е над теб, а теб съм купил като робиня за осем долара.

Той си легна доволен и даде знак на двете жени да излязат.

— Ти остани — каза той на Юцинг.

Синът му коленичи до леглото.

— Отдавна съм направил завещанието си и ти ще намериш всичко в ред — каза Чанг. — От теб зависи дали ще запазиш автомобила или не. Определих за шофьора малка пенсия, в случай че го уволниш. За теб и за майка ти учредих фонд за издръжка, който по-късно ще премине върху твоите деца. Снощи мислех да те изгоня, но смъртта уталожва всеки гняв, пък и кой между нас е без грешки? Кой кон никога не се препъва?

— Не те ли уморява говоренето, татко? — попита Юцинг загрижено, защото гласът на стария Чанг ставаше все по-висок и по-висок, а големите му ръце жестикулираха все по-силно и по-силно.

— Не — каза той. — Добре ми е и едва чувствам болката. Не искам да умра, сине мой, съвсем не искам — каза той натъртено, — макар да е казано, че работите в този свят отминават като пролетен ден и че трябва да мислим за смъртта като за завръщане у дома. Работите в този свят не са тъй прости, сине мой. Те не са прости и са по-

интересни от най-разпалената комарджийска игра. Да се откъсне човек от тях е също тъй трудно, както и да стане от игралната маса или да изпразни бутилката само наполовина, или да стане от леглото на някоя жена по средата на нощта. Аз не съм стар — каза той — и у мен има достатъчно сила за трима души. Защо трябва да умра? По-добре е да бъдеш жив просяк, отколкото мъртъв цар, както казват. А какво е пък един мъртъв банкер? Много бих искал да дочакам моя пръв внук. Ти беше роден с един зъб в устата — как ли ще изглежда моят внук? Трябва да се грижиш да ми се правят богати приношения от храна, защото винаги съм бил гладен и се боя, че моят дух също ще бъде гладен...

Над главата им се чу силно изтрещяване и въздухът нахлу в стаята с внезапен бурен напор. Някои мебели се преобърнаха, изпотрошиха се някои стъкла. Жените в голямата стая се разпищяха. Юцинг неволно беше хванал ръката на баща си — може би за да го закриля, може би за да бъде закрилян от него. Лекарите се появиха на вратата с преbledнели лица, за да видят какво въздействие е имал ударът върху техния пациент. Юцинг забеляза с досада, че трепери. Последните десет години го бяха превърнали в слабак. Той почти беше забравил какво значеше да си под огън, да спиш върху гранати и да носиш бомби със себе си, които да хвърляш срещу неприятеля в точно определена минута.

Чанг Бо Гум беше отметнал завивките и беше седнал на леглото.

— Какво е това? — закрещя той. — Бомби? Бомби на Нанкин роуд? Това трябва да е било съвсем наблизо. Какво значи това? Те ми обещаха да оставят този квартал на мира. Ах тези свини, кучета, костенурки, синове и кучета на дяволи, японски джуджета, лъжци, предатели, крадци и разбойници, те пуцат бомби, те нарушават думата си, те ми вземат парите и сетне избиват моето семейство.

Когато беше разгневен, Чанг Бо Гум представляваше гледка, която си струва да бъде видяна. Всички онези, които очакваха в съседната стая смъртта му, влязоха един подир друг да видят голия човек в огромното легло. Той вдигаше повече шум и действаше по-ужасяващо от бомбите. Това избухване беше учудващо, понеже той беше започнал да се успокоява, да се приближава към онова благородно и покорно състояние, което подобава на умиращ и което щеше да му остави добро име.

Пърл първа видя смешното в положението и има смелостта да прекъсне разярения banker.

— Това не са японски бомби, татко — каза тя, като застана пред другите. — Това са нашите собствени летци, китайски летци и китайски бомби.

— Китайски ли? Защо китайски? Да не искаш да кажеш, че нашите самолети ръсят бомби по Нанкин роуд? — попита Чанг, внезапно станал спокоен от силно изумление.

Сякаш в отговор на това се дочу ревът на няколко самолета, спускащи се стръмно надолу над къщите и издигащи се обратно в облаците в своето бягство от мястото, което току-що бяха разрушили. Мистър Чай, секретарят, погледна през прозореца. Ето ги, с черни крила и в триъгълник, като диви патици вечер над езерото. Всички неволно затаиха дъх в страх пред следващата бомба, но ревът на машините замря и скоро не се чуваше вече.

— Какъв е смисълът? Какво ще спечелят китайците, като бомбардират Концесията? — попита Чанг тъй хладно, като че ли председателстваше някакво събрание на акционери. — Каква ще бъде ползата? — питаше той. — Каква ще бъде ползата от такова мероприятие?

Понеже никой не можеше да му отговори и понеже синът му само вдигна рамене, Чанг, bankerът, започна да гледа ту едного, ту другиго.

— Защо стоите тук? Какво изобщо правите тук, когато всеки момент може да ни улучи някоя бомба? — внезапно започна да вика той. — Ако не стрелят японците, а китайците, тогава тази сграда е най-опасното място в целия град. Не разбирате ли? Китайците? Китайски летци! Хубава шега би било, ако ни избиват със същите тези бомби, които подарих на онези червеи в Нанкин. Излезте, размърдайте се, за какво стоите тук, тичайте на безопасно място! — викаше той, като се вдигна и тури крак на пода. Чинглиу, костенурко такава! — изрева той на сестрата на Мейлан, която със зяпнала уста стоеше най-отзад. — Бързо, донеси ми дрехите! Чай, автомобила, веднага! Заминаваме още сега!

Юцинг стоеше слисан сред тази сцена на тревога и смущение.

— Къде има безопасност, татко? — попита той. — Къде е мястото, което тази война няма да засегне?

— Всяко друго място е по-добро, отколкото този покрив, глупако! — изрева Чанг. — Никой ли няма достатъчно ум в кратуната си, за да ме извади оттук?

В този момент той зърна в дъното двамата облечени в бяло носачи на носилката, които разпръскваха силна болнична миризма.

— Кои са тези двамата? — попита той и повтори с растяща досада, — кои са тези двама души?

Разблъсквайки настрана всички, които се изпречваха на пътя му, той се изправи в цялата си масивна голота пред двамата слисани хора. Над техните лица се разстла усмивка.

— Ние сме носачите на носилката, Ваше Превъзходителство — каза единият от тях. — Чакаме да отнесем Ваше Превъзходителство в болничната кола.

— Болнична кола?! — възкликна Чанг, повече развеселен, отколкото разсърден. — И вие ще ме носите? Опитвали ли сте се някога да носите човек с моето тегло? Шестима души не биха могли да ме носят на тази ваша носилка от кибритени клечки. Махайте се оттук, добри мои приятели, махайте се с вашия смешен апарат. Аз разбирам от носене. На времето бях носач *кули* и вие не можете да ме учите на нищо. Вие имате крака на мухи. Страх ме е, че ще строша всичките ви кости, макар да съм болен. Дайте им малко пари да си купят чай и ги пратете да си вървят — каза той на секретаря си, като смекчи изведнъж тона си, и двамата изумени хора бяха освободени.

Пърл първа предложи на свекъра си рамото, когато той стана от леглото. Той се облегна тежко, но предпазливо на рамото ѝ, защото беше свикнал да се отнася благо с жените. Той стоеше сега там — гигант, гол и без срам — и не ставаше вече дума за умиране.

— Ще издържи ли? — пошепна Юцинг на жена си. Той беше изумен от неочакваната енергия на баща си.

Тя захапа устни, за да не се изсмее.

— Така изглежда — пошепна тя.

Тя заведе Чанг Бо Гум до един голям стол. Той я гледаше от своята кулоподобна височина и потупваше подстриганата ѝ коса.

— Грозните имат ум, глупавите — красота — каза той, дразнейки я шеговито, и Пърл разбра, че сега за пръв път сърцето на свекър ѝ се обърна към нея.

Чинглиу и Мейлан се върнаха с многобройните дрехи на своя господар — с елечета и чорапи, обувки и копринени роби, и започнаха да го обличат с бързите и грижливи пръсти на болногледачки. В обширния приемен салон имаше гъмжило от хора — прислужници, жени и присламчили се безделници. Камъните на играта майонг се бяха изсипали на пода, един чайник се беше строшил, когато бомбата беше паднала, а една скъпоценна глазирана камила от времето на династия Танг лежеше на късове, макар че главите на старите масивни коне от периода на Хахг бяха запазили положението си на полиците по стените. След уплахата, ужаса и слисването всички започнаха да говорят изведнъж, а присламчилите се безделници се покланяха един другиму и стискаха собствените си ръце, като се поздравяваха с избавлението си и с подобрението в здравето на Чанг, банкера, техния господар и баща. Лиу седеше в един тъгъл и пушеше мънички топчета тютюн в дълга тънка лула.

— Е? — попита той, когато Пърл седна до него и си извади нова цигара.

— Трябва да чакаме, докато Високата личност изрази своите по-нататъшни желания — каза тя, усмихвайки се.

Лиу помисли, след туй и той се усмихна.

— Не ви ли напомня Високата личност за скитника от поемата „Шикин“? — попита той весело.

*Почивка няма зарад мен
за уморени ми крака.
Да пия дай ми и да ям,
и най-доброто дай ми ти.
Поръчай болнична кола
и карай, карай ме вееден.*

Още преди да е завършил своя цитат, заповеднически рев се разнесе откъм стаята на болния.

— Не можахме да наложим болничната кола на Високата личност — забеляза Пърл весело. Тя скръсти ръце и примирено зачака по-нататъшните събития.

XXI

Механизмът на човешката душа е изработен изкусно и предлага множество милостиви пътища за спасение. На никого не се възлага по-голяма болка или по-тежко бреме, отколкото той може да понесе. Природата предвижда припадъци и изпадане в безсъзнание като милостиви упойки.

След като д-р Хайн прочете писмото на жена си, след като и последната жива надежда и последната цел в живота му се бяха изплъзнали изпод краката му, както се плъзгат земните пластове, той се вцепени напълно. Като хирург той беше вцепенявал осъдените на ампутирание крайници. Но макар че след последния удар нищо не беше останало от него, от човека и лекаря Емануел Хайн, той все пак си оставаше напълно способен да функционира по разумен и нормален начин. Успя да получи връзка по телефона в град, в който паниката завладяваше улиците и всички съобщителни средства бяха в безпорядък; успя да пробие през стена от пречещи, възбудени и високомерни консулски чиновници и да се наложи на заетия съветник на Короната, сър Хенри Кингсдейл-Смит. Той разказа ясно и тактично, че мистър Роберт Джордж Ръсел е починал по такъв съмнителен начин, че той като лекар не може да направи друго, освен да посъветва да се проведе разследване. Той забеляза освен това, че не се е обърнал към Международната полиция, която трябва да се занимае със случая, а се обажда на него, сър Хенри, приятел на семейство Ръсел и британски представител, понеже желае да направи каквото може, за да се избегне разчуването на случая и скандалът. Също така вежливо, макар и с лош акцент, той помоли сър Хенри да го извини, че го безпокои в неудобен момент, когато е толкова зает, и помоли този висш чиновник да се занимае с въпроса, преди последният да е станал обществено достояние.

Сър Хенри му благодари и след това бързо каза, че веднага ще дойде в хотел „Шанхай“, за да предложи на мисис Ръсел своята помощ.

Колкото и зашеметен да беше, д-р Хайн успя да ограничи любопитството на мадам Тисо, която се нахвърли жадно върху него, когато той прекосяваше хола. „А сега какво?“ — помисли той с усилие, защото мислите му напускаха мозъка. Тази празнота и това мълчание в задната част на главата, където по правило се развиваше неспокойна, непрестанна дейност, беше много старо усещане. „Фабриката на мисли е затворена“, каза си той и това му се стори остроумно. Беше застанал срещу асансьора и се взираше в момчето. „Чанг!“ — спомни си лекарят.

— На покрива! — каза той. По пътя промени намерението си. — Десети етаж! — каза.

Той излезе и тръгна по своя криволичещ път към Курт Планке. На почукването му не се получи отговор и той внимателно натисна дръжката.

Вътре лампата гореше и светлината падаше върху спящия младеж. Д-р Хайн седна на ръба на леглото и известно време гледа замислено Курт. Изглежда, момъкът се беше тръшнал на леглото така, както беше влязъл, в своя единствен, мръсен, смачкан костюм. Той лежеше на една страна и беше сложил бузата си върху подгънатата си ръка като върху възглавница. В отпуснатостта на съня той изглеждаше много по-млад, отколкото беше — почти дете. Въпреки своето състояние на зашеметеност докторът изпитваше мъка, че трябва да го събуди, но понеже това не можеше да се избегне, той внимателно разтърси Курт, като го хвана за раменете. Курт отвори очи и се усмихна любезно на лекаря, без да прояви ни най-малка изненада.

— Какъв ден е днес? — попита той с глас на дете, което иска да бъде погалено.

Д-р Хайн не вникна в този въпрос. Вместо това той попита:

— Бил ли си на гуляй с Ръсел?

— Да — каза Курт поразбуден. — Аз успях да скърша английското високомерие на достопочтения сър.

— Той е умрял — каза Хайн.

— Какво казвате! — забеляза Курт без изненада. — Е, за това трябва да бъде поздравен!

— Знаеш ли нещо около това, как може да се е случило? — попита докторът.

— Може би достопочтеният сър е пострадал от опиумната смет, макар че сякаш тя имаше възможно най-добро въздействие върху неговото разположение. Вие бихте се изненадали, господин докторе — съвсем кротък, почти благоприличен, без да казвам, че в отделни моменти става дори разумен.

— Ти заедно с него ли се върна? — попита докторът нетърпеливо поради капризната и мечтателна ирония на Курт. — До последния момент ли беше с него? Ще те разпитат като свидетел. Стани, вземи студен душ, съвземи се.

— Стани, вземи студен душ, съвземи се — повтори Курт. — Жестоко, много жестоко. И все пак безразлична работа. Всичко е безразлично. Всичко е илюзия. — Той описа с ръка тесен кръг, в който включи своята стая, себе си и доктора. — Илюзия — повтори той. — Всичко е несъществуващо и затова съвсем незначително. Вие и аз, живота и смъртта. Особено смъртта: илюзия. Вие би трябвало да се отдадете на морфина, господин докторе. Повечето лекари са морфинисти, нали? Стани, вземи студен душ, съвземи се. — Той седна, държейки се с двете ръце за ръба на дюшека, сякаш се чувстваше зашеметен. — Вие искате да ми помогнете, господин докторе, зная. Аз също искам да ви помогна. Но виждате, че работата стои така — никой не може да помогне на никого. Благодаря. Благодаря, все пак. — Той започна да се смее. — Не вярвам в камерната музика — каза той.

Д-р Хайн не беше настроен за философски разисквания. Под влиянието на упоителни средства хората обичаха да изтъкват като дълбоко вдъхновени най-ужасните баналности — и това го правеше нетърпелив. Той напусна стаята със слабата надежда, че Курт в своето възбудено състояние ще устои на кръстосания разпит, който му предстоеше. Той спря отвън пред вратата и се замисли напрегнато. Нещо важно му мина през ум. „Първо трябва да бъде опериран Чанг; след това ще има време“, помисли си той.

Но за какво щеше да има време след това, той не знаеше.

Той се насочи към асансьора и се изкачи на осемнадесетия етаж. Още от предната стая той чу буйстването на болния banker, но събраните там китайци бяха твърде възбудени, за да му обърнат внимание, а двамата носачи бяха клекнали безстрастно до своята носилка и ядяха ориз. Д-р Хайн си проправи път в голямата стая. Вътре изглеждаше така, като че някаква пируваща компания се

намираше в най-голямо оживление. Пиеха чай, бутилка уиски обикаляше хората, гостите се бяха разделили на малки групи и разговаряха, провираха се помежду си, смееха се. За момент д-р Хайн помисли, че е отишъл на друго място, но след това откри Пърл в един ъгъл и ѝ даде знак да дойде настрана. Той се беше спрял до вратата и когато тя прекосяваше стаята, облакът, замъглил съзнанието му, се вдигна за момент и след това пак се спусна. През този момент той разбра какво му се беше случило от напускането на стаята до връщането му в нея. Студен страх пропълзя до корените на косата му и той си помисли: „Колко пъти може да умре човек — и все пак да продължава да живее?“. Забавна музика стигна до ушите му откъм грамофона, а в същото време се чуваше глас откъм радиото; той разбираше това, но не и думите. След това стана отново автомат, който функционира механично.

— Успяхте ли да го убедите да се подложи на операция? — попита той Пърл.

— Не, господин докторе — каза Пърл Чанг. — Работата стои по-иначе. Очевидно бомбата е предизвикала подобрение у моя свекър. Положително това е лекарство, което отговаря на неговото обикновено разположение.

— Бомбата ли? — попита лекарят.

— Да, бомбата. Нима не сте забелязали, че бомбардират Концесията?

— О, разбира се — каза д-р Хайн. — Но това беше днес рано сутринта.

„Той е получил сътресение“, помисли си Пърл, след като разгледа смутеното лице на своя стар колега.

— Ужасно ли се изплашихте от бомбардировката? — попита го тя любезно. — Ние двамата не сме тъй калени, както тия хора в Шанхай, нали?

— О, не — каза д-р Хайн. — Аз съм кален. — Мина му през ум за световната война. — Аз съм бил на война — продължи той. — Значи, няма операция?

— Да, мисля, че няма да има. Като че ли той ще издържи и без операция — каза Пърл.

Лицето на д-р Хайн се отпусна.

— Тогава моето присъствие тук е съвсем излишно — беше всичко, което каза той.

На Пърл ѝ стана мъчно за него.

— Не, не, останете тук, моля — каза тя бързо. — Още не е уреден въпросът за пренасянето му. Кой знае какво още може да се случи. В тая страна човек никога не знае...

При тях дойде Лиу, изглеждащ тънък и съвсем удобно в своето ежедневно кафяво облекло.

— Заповед на нашия началник и господар — каза той на английски. — Възложено ми е да откарам веднага с такси в банката вас и скъпоценната наложница и да ви оставя между сводовете в подземиято. Там е безопасно, както всеки знае. Готови ли сте?

— А какво ще стане със свекър ми? — попита Пърл.

— Високата личност реши да чака тук собствената си кола. Високата личност е по-упорита от всеки друг път. Освен това добрият стар Чанг пак изпитва болка и ще мине време, докато го облекат и стегнат. Но все пак той е славен човек. Нали знаете китайската поговорка, господин докторе: пригответе си ковчега, ако искате да не умрете.

Д-р Хайн постоя нерешително още няколко минути и след това се измъкна. Той си спомни нещо — къде би могъл да бъде полезен. „Сър Хенри Кингсдейл-Смит и д-р Брадли ще имат нужда от мен“, помисли си той. Това беше последната му патерица и подпирайки се на нея, той тръгна към асансьора. Пърл дори не забеляза, че той излезе.

— Юцинг също ли ще дойде? — попита тя Лиу.

— Синът остава при бащата — отговори Лиу.

Тя кимна. Беше схванала през последния час, че тя съществуваше за семейството, а не за своето изолирано другарство с Юцинг. Новата отговорност, която неговият баща ѝ възложи, укроти болката ѝ и притъпи ревността ѝ.

Тя се окопоти, запали цигара, за да запази добра форма, и като извади ръце от джобовете, отиде при Мейлан.

— Ако обичаш, Мейлан — каза тя любезно, — желанието на татко е да бъдем заедно двете, докато той вземе по-нататъшни решения. Ако обичаш, сега можем да тръгнем. И не се бой, Мейлан.

— Голяма чест за моята ниска личност — пошепна Мейлан и направи слаб поклон. Тя сложи ръката си, нежна като къс гравирани

слонова кост в голямата, загрубяла от работа длан на Пърл и си помисли: „Нищо чудно, че на Юцинг не са му много приятни нейните милувки.“

Момчето от асансьора беше малко слисано. То продължаваше да говори за бомбите.

— Чуха ли дамите бомбите? Казват, че триста души били разкъсани на по-малко от половин ли оттук. Бомби. Бомби!

Мейлан опитваше между пръстите си коприната на жакета и полата на Пърл.

— Хубава коприна — каза тя поверително. — Ако искате, бих могла да ви избродирам копринен жакет като този. Мога да бродирам. Обичам бродирането. Зная и пекинския бод.

„Малка копринена буба, помисли си Пърл с чувство на снизходителна топлина. Слаба, анемична кръв, останала на сянка.“ Тя си спомни фраза, която беше чула или чела някъде.

— Защо казват „вежди като копринена буба“? — попита тя Лиу на английски.

Лиу я разбра и погледна Мейлан.

— Вие никога не сте виждали копринена буба, Пърл. Вие сте изобщо твърде интелектуална, това е лошото у вас.

Той каза това така, както правят родителите в Китай, като се карат на децата си, наричайки ги „лошо момче“ и „глупава щерка“, вместо да ги милват, защото иначе духовете можели да започнат да им завиждат.

Асансьорът спря на десетия етаж и влязоха още няколко души: Курт Планке между двама небрежно облечени, чиято професия можеше да се разбере от една миля. Само детективите имат такива рамене, такива вратове и такова благоволително заплашително изражение. Мейлан се стресна при тази неочаквана среща и се помъчи да стане невидима. Курт отначало не я видя, а когато я видя, отвори уста да я поздрави с последния проблясък от добросърдечност, останал му от опиумния транс.

— Познаваш ли вратовръзката ми, Гретхен? Аз я нося като талисман — днес, както и в часа на нашата раздяла. Амин. — Но Мейлан се сви зад Пърл и сложи умолително пръст на устните си, докато в същото време очите ѝ бляскаха с радостта на интригата. Курт не каза нищо. Пърл не забеляза нищо. Лиу, поетът, забеляза всичко.

Той дори беше съчинил вече първите два стиха от стихотворение, когато асансьорът спря на третия етаж и Курт и неговите придружници излязоха.

— Завийте надясно, момко — каза единият. Курт гледаше назад през отворената врата на асансьора. През тези няколко мига той беше успял да застане близо до Мейлан, да хване ръката ѝ и да я подържи. Ръка като играчка, мъничка, чуждестранна китайска ръка. Ах, този лъх от топлина, лъх от благоухание от косата ѝ, последният лъх от красотата ѝ, който го напусна завинаги, когато тя изчезна надолу в тясната шахта на асансьора към приземния етаж.

Мадам Тисо седеше в многолюдния хол. Възбудени хора викаха едновременно, а откъм голямата зала на ресторанта се дочуваше чуруликането на струнния квартет.

— Мадан Чанг! Мадам Чанг! — извика мадам Тисо. — Как е свекър ви? Умря ли? А кого водите там със себе си? Някое от неговите сирачета ли?

— Свекър ми не е от онези хора, които умират току-тъй — отвърна Пърл почти весело.

Тя хвана Мейлан за ръка, преведе я през въртящата се врата до едно златножълто такси, което ги очакваше.

XXII

Йошио Мурата бе оставен пред ресторанта „Сакураи“ с посивяло лице и крайно нещастен, след като Елена се изплъзна с таксито. Заваля. Мокрите улици станаха мрачни огледала, в които плуваше светлината на лампите. Той сложи ръка върху документите в джоба си, без да знае какво трябва да прави сега. Мразеше себе си, мразеше фалшивите документи и мисията, която му беше наложена, но най-много мразеше Елена, която щеше да отплува с някакъв параход, вместо да открадне тези проклетите листове хартия.

„Може би в края на краищата тя не е шпионин“, помисли си той в миг на проблясък, но отново отхвърли тази мисъл. Страхът от шпионаж беше заседнал в мозъка на костите му. Уважението към правителството на неговото отечество беше пуснало твърде дълбоки корени, за да може той да си представи, че мистър Ендо може да греши. „Претърпях неуспех, мислеше си той с презрение. Всичко се дължи на моята глупост и недодяланост.“

Докато стоеше още в края на улицата, размишлявайки върху всичко това, заваля пороен дъжд. Едрите капки го шибаха по раменете, въздухът се притискаше в лицето му като влажна топла дреха. Макар времето между него и неговото самоубийство да беше изтъняло до дебелината на хартия, Йошио все пак се радваше, че си беше взел дъждобран. Той го разтвори и се почувства по-добре. „Ще трябва да се срещна с мистър Ендо“, помисли си той в паника. Спомни си, че телефонът функционираше само спазматично, както и че мистър Ендо можеше да прави по телефона само хризантемни алюзии. След като Йошио се беше убедил, че не може да става въпрос за използване на телефона, той продължи по-обнадежден под своя черен дъждобран.

На рю Тибет намери такси; беше взел решение да иде с кола при мистър Ендо и да докладва, преди да се върне при своето ножче за самобръсначка и при клетвата, която тайно беше дал в сърцето си. Спря да вали също тъй внезапно, както беше започнало. Навсякъде по улиците се виждаха малки патрули: френска, английска, американска и

международна стража. Два пъти той трябваше да показва открития си лист, който му беше пратил мистър Ендо. Пътят беше дълъг и когато Йошио стигна пред къщата на мистър Ендо в Янгцъ По, минаваше полунощ. Той вдигна поглед към четириетажната фасада и видя тесни ивици светлина през бамбуковите жалузи на прозорците. Вратата към улицата беше отворена, на стълбището светеше лампа. Явно мистър Ендо очакваше късни посетители.

Йошио позвъни. Мина много време и след това самият мистър Ендо се показва на вратата. Беше по ръкави и сините му презрамки изглеждаха мокри от пот и правеха лошо впечатление.

— Дълбоко съжалявам, че трябва да наруша вашата уважаема нощна почивка — каза Йошио. — Трябва да направя бърз доклад.

Мистър Ендо хвърли бегъл поглед към него и направи още побегъл поклон.

— Не успяхте ли? — каза той кратко и почти невежливо.

— За нещастие не. Обещаващо начало, но разочароващ край — промълви Йошио спокойно.

Едва сега мистър Ендо го помоли да влезе.

— Бъдете така любезен да ме последвате — каза той, като го поведе през празното бюро, а след това по тесните задни стълби към етажа долу.

Когато двамата заслизаха по скърцащата дървена стълба, Йошио се вдъхнови отново.

— Възможно е тези планове да са лошо фалшифицирани — забеляза той зад гърба на мистър Ендо. — Елена е способна жена, твърде способна. Може би ги е разгледала и ги е отхвърлила.

Мистър Ендо спря и се обърна:

— Значи тя е разгледала плановете? — попита той.

— Аз, аз предполагам, че да — каза Йошио объркано.

Мистър Ендо пак тръгна. На Йошио му се струваше, че слизат цяла вечност и че няма да стигнат никъде.

— Препоръчвам ви да изоставите тази хипотеза — каза мистър Ендо. — Документите са необикновено изкусно изработени.

Той отвори една врата и покани Йошио.

— Моето скромно жилище — каза той.

Това беше некрасиво и оскъдно мебелирана стая и единственият предмет, който привлече погледа на Йошио, беше свитък, покрит с

изящен краснопис. Този образец на краснопис беше причината, поради която той се поклони три пъти, сложил ръце на коленете си. Това беше Япония. Всичко останало беше Шанхай. Четирима млади японци бяха седнали пред масата с уиски, лед и сода. Нощта беше шумна от виенето на сирени — било от корабите или пък от фабрики, които работеха нощна смяна. Йошио забеляза, че мистър Ендо не го запозна с другите японци; той му наля уиски и сода, без да го представи. Йошио пи, обзет от благодарност и жажда.

— Пак ли вали? — попита един от мъжете, като хвърли поглед към мокрия костюм на Йошио.

— Валеше, но сега престана — каза Йошио.

— Захлади се — каза друг.

— По пладне беше 104 градуса — отбеляза мистър Ендо.

— Барометърът е паднал — каза първият и всички продължиха да говорят за времето, а след това мистър Ендо помоли четиримата японци да го извинят и отведе Йошио в съседната стая.

— Разкажете ми сега.

Йошио започна да разказва своята история. Като говореше, той се чувстваше по-добре. Разказа надълго и нашироко за своята вечеря tete-a-tete^[1] с Елена, за подновяването на техните интимни връзки. Той чувстваше, че — общо взето — беше извършил добра работа. Мистър Ендо се усмихваше със златна, одобрителна усмивка при не един пасаж на неговия доклад. Дори когато Йошио с отслабваща увереност стигна до внезапното заминаване на Елена, мистър Ендо продължаваше да се усмихва. След това Йошио приключи, поклони се триж и зачака своята смъртна присъда.

— На „Сурабая“ — за Хонконг — утре по пладне — каза той в размисъл. Извади от едно чекмедже бележник и записа нещо. Стаята, в която седяха, беше празна и осветена от гола електрическа крушка. Покрай стената имаше редица столове, като в зъболекарска чакалня. Имаше вградени в стените шкафове и чекмеджета с японска направа. Йошио неволно се огледа за цветя, но цветя нямаше.

— Предполагам, че сте готов да изпълните задачата си докрай — сега, когато сте отишли толкова далеч с нея, нали? — попита мистър Ендо.

— Но това не е ли краят? — попита Йошио развълнуван.

Мистър Ендо го изглежда бавно. Йошио не знаеше, че именно неговата безобидност и очевидната му невинност бяха накарали властите да го определят за тази задача.

— Краят? Не, в никакъв случай — каза мистър Ендо разсеяно. — Вие сте свършил добра работа, уважаеми приятелю. Сега знаем, че дамата се е заинтересувала от плановете. Иначе защо ще иде да яде сукияки с вас? Знаем също, че тя може да говори и да чете японски, макар че се мъчи да прикрие това. Тя трябва да замине, защото нейният луд и пиян съпруг желае това. Много вероятно е да е разгневена по тази причина. Е добре, тогава ние ще ѝ помогнем и всичко ще завърши щастливо.

При тези думи Йошиовото сърце запърха слабо със своите малки, недорасли крилца — обнадеждено, но също и оскърбено. Може би в дълбочината на своето подсъзнание той беше повярвал, че Елена е излязла заради него самия, а не заради някакви фалшиви документи; може би смутното и ненормално състояние, в което беше хвърлен през цялата вечер, се дължеше не на изпълнението на патриотичен дълг, а на присъствието — на близкото, възбудително, предизвикателно присъствие — на жената, която е била едно време негова метреса. Може би кръвта му се беше смръзнала на студени малки капчици, когато Елена се раздели внезапно — защото той не беше успял не като таен агент, а като мъж. Но както и да се срещаха и кръстосваха у него тези влияния, те не ставаха по-ясни. Вместо това в ума му се съживиха няколко стиха от едно германско стихотворение, които той напразно се мъчеше да си припомни през последните един-два дена.

*Über allen tipfeln
Ist Ruh,
In allen Wipfeln
Spurest du
Kaum einen Hauch...*^[2]

Той се окопоти.

— Какво трябва да правя? — попита той решително.

— Предполагам да заминете за Хонконг — ще се опитам да ви взема кабина на „Сурабая“. Това няма да е лесно, но се надявам, че ще

бъда в състояние да го уредя. Едно пътуване ще ви създаде отлични възможности. Продължителната близост, липсата на принуда — вие разбирате. Всички предимства са на ваша страна. Вие, разбира се, трябва да се държите така, като че ли сте преследвали дамата в изблик на романтична страст. Няма жена, която да е толкова умна, че да не повярва. Щом пристигнете в Хонконг, бъдете любезен да влезете във връзка с мистър Ямадо. Той работи в Японската туристическа агенция, съвсем близо до пристанището. Сега сигурно сте уморен.

— Ни най-малко — каза Йошио Мурата малко зашеметен. — Напротив, готов съм на всичко. Бих искал да завърша тази работа колкото е възможно по-бързо, защото желая да бъда тук, когато започнат сраженията. Видите ли, аз съм журналист и войните са добра тема за мен.

Йошио стана. Мистър Ендо остана седнал.

— Когато се върнете, ще намерите множество теми — каза той сухо. Той наблюдава Йошио в мълчание и след това добави: — Предлагам да прекарате нощта тук. Тази нощ не можете да се върнете в хотел „Миакото“. Утре сутринта ще идете право на борда на парахода.

Мистър Ендо не чака съгласието на Йошио. Без да каже ни дума повече, той извади от шкафа японска постеля, състояща се от дюшек, лека завивка и малка възглавница, и я простря на пода.

— За нещастие имаме комари — каза той. Явно се стараше да държи Йошио настрана от своите посетители в съседната стая, чийто висок смях можеше да се чуе през вратата. Когато Йошио видя постелята, изведнъж му се приспа.

— Но багажът ми е в хотела — каза той.

— Вашият уважаем багаж ще трябва в най-лошия случай да бъде пожертван — отговори мистър Ендо със съжалителна усмивка.

Прозорците бяха разтворени, но бамбуковите жалузи бяха спуснати. Щом Ендо направи три поклона и го остави сам, Йошио остана смутен в празната стая. Дори в Манджурия не се бяха случвали толкова много неща за толкова кратко време. Той се съблече, сгъна грижливо костюма си, изгаси лампата и легна.

Сирени, ивица лампена светлина там, където бамбуковите жалузи не прилепваха плътно в рамките на прозорците. Изсвири автомобил, след това — друг. После — звук, който му напомни родината му — дървеното тракане на японски гети по улицата. Йошио

се усмихна в тъмнината: гейши, поканени някъде на гости, помисли си той. Пак един–два стиха от едно стихотворение:

*Гейшите ситнят към някой пир.
Но защо, о гейши,
търчете по моето сърце!*

Той самият го беше написал, когато беше на осемнадесетгодишна възраст. Изстрел. А може би това беше само спукване на гумата на някой закъснял автомобил? Трелата на полицейска свирка. Мълчание. Пак сирена. Малко по-късно зашумоля тих дъжд и това най-сетне го унесе в сън.

Мистър Ендо го събуди и му донесе чая.

— Щастлив ден на уважаемия гост — каза той весело и с повече церемония, отколкото обикновено.

За миг Йошио забрави къде се намира.

— Препоръчвам ви да заминете бързо — каза мистър Ендо. — Яхтата днес не се движи, а по-късно може да станат неща, които да забавят автомобилите и да попречат на заминаването ви.

— Наистина ли заминавам? Получихте ли кабина за мен? — попита Йошио, като се пробуди напълно.

Мистър Ендо се усмихна любезно.

— Вие действително заминавате — отвърна той. — Вярно е, че всички параходи са препълнени, но достоен наш сънародник — мистър Ватанабе, беше ангажирал кабина за жена си и дъщеря си, които искаше да изпрати при роднини в Сингапур, обаче там сега се водят сражения. Той е твърде щастлив да постави своята кабина на ваше разположение. Надявам се, че сте си починал добре. Банята съжалявам, че трябва да кажа това — е примитивна като нощната ви квартира.

— Имаше ли стрелба през нощта, или съм сънувал? — попита Йошио.

— Сведенията са противоречиви — отговори мистър Ендо предпазливо.

Йошио отиде в така наречената баня да се измие. Беше в по-добро настроение. Нощта, прекарана в импровизирано легло, го беше изхвърлила от всекидневния кръг и той се намираше в ситуация на приключение. Неговата задача изглеждаше приятна и имаше крайно надежден вид на сутрешна светлина. Той не знаеше, че го радва пътуването с Елена.

Точно когато закопчаваше презрамките си, вратите, прозорците и мебелите започнаха да трещят, а чайният прибор започна да дрънчи. Топове, помисли си той, вече топове. Спомняше си глухия, далечен звук от артилерийската стрелба в Манджурската кампания. Влезе мистър Ендо с усмихната маска на лице.

— Ето вашия уважаем билет — каза той, без да спомене нещо за стрелбата. — Не забравяйте, когато пристигнете в Хонконг, да потърсите нашата пътническа агенция. Тук съм ви записал името, мистър Йоносукэ Ямадо. Той ще ви окаже помощ, ако е необходимо. Автомобилът чака долу. До кея има доста път. А трябва да се очакват и непредвидени пречки. Добър път и — успех! За мен беше голяма чест да ви подслоня под бедния си покрив. Макар да трябва да заминавате вече, моля, заповядайте пак...

Неговата вежливост бе изречена толкова механично, че мистър Ендо би могъл да каже и следното: махайте се вече оттук, сега трябва да се вършат по-важни работи — и по-опасни.

Йошио се поклони и напусна къщата. Той беше престанал да върши нещата: те просто се случваха. Един туземец от Филипинските острови с каскет и бял костюм чакаше пред къщата с голям частен автомобил. Йошио се качи в него, чувствайки се замаян. Нямаше в себе си нищо друго освен черния дъждобран и изпитваше досада, че костюмът му няма свеж вид. Беше се избръснал с бръснача на мистър Ендо, миришеше на мистър Ендовия тоалетен сапун. Пътят беше дълъг и минаваше през квартали, които Йошио не познаваше, през лабиринт от тесни улички, в които загуби всяко чувство за посока. Шофьорът обаче явно изпълняваше строга инструкция да отбягва главните улици. През време на пътуването Йошио пак почувства беззвучните експлозии и оглушителен натиск в тъпанчетата на ушите, който можеше да бъде причинен — мислеше си той — от стрелбата на далечни оръдия. Филипинецът се извърна и посочи сериозно към небето. Тогава Йошио откри рева на самолети, но не можеше да ги

види върху ивицата небе, която се спускаше като клепач над тесните улички. След доста време и все пак неочаквано, реката се разкри пред него със своето множество параходи от всякакъв вид и размери. Големи сиви военни кораби лежаха неподвижно като почиващи биволи в кална вода, черни товарни кораби, червени влекачи, спретнати бели моторни лодки, надути платноходки и плоскодънни китайски лодки се носеха между другите кораби. Тъмни облаци се бяха струпали над тях и тяхното отражение превръщаше в мрачносив жълтия цвят на реката.

„Сурабая“ беше малък бял параход с нисък комин. Старомодна пътека беше спусната от едната му страна и процесия от пасажери се качваше по клатушкащите се стъпала. Кули в синьо клечаха по талпите на кея и очакваха търпеливо и безстрастно да бъдат натоварени на борда и експедирани в Източна Индия. Всеки от тях имаше ново, пъстроцветно одеяло, представляващо част от заплатата му. Някои от тях прекарваха времето, през което трябваше да чакат, като играеха върху талпите на комар с продупчени медни монети.

Йошио се покатери по пътеката след една стара дама и бе посрещнат от гигантски холандски камериер. Той го предаде на малко явайско момче, което обслужваше кабините и чиято шапка от батик му придаваше сериозен и достоен вид. Йошио отиде право на палубата, преди да го заведат в кабината му. От Елена нямаше следа.

Кабината му беше малка и двете легла бяха разположени или поточно натъпкани под прав ъгъл едно към друго. Но изненада очакваше Йошио: целият му багаж се намираше върху покривката на леглото със сини шарки и искряща от чистота. Йошио побърза да разтвори багажа си, понеже искаше да се преоблече, преди да се срещне с Елена. Чуваше се грамофонна музика от един високоговорител, а от коридора отвън глъч от объркани гласове. Когато Йошио отвори втория си куфар, му се набиха в очи книгите, които мис Андерсън му беше заела по време на пътуването за Шанхай. Той ги извади, сетне постоя слисан с книгите в ръце. Кръвта нахлу в лицето му, той усети как се изчервява; във вихъра на всички свои грижи, неуспехи и вълнения през последните дни, той беше забравил да върне на мис Андерсън книгите й.

Какво щеше да си помисли тя за него — защото неговото японско чувство за чест и отговорност беше от толкова крехко естество и неписаните закони на Бушидо бяха залегнали тъй дълбоко в неговите

японски гърди под белия американски ленен костюм, че той не се виждаше по-добър от крадец. Това чувство беше усложнено от безбройните пренебрежения и прояви на недоверие, на които белите раси подлагаха неговата раса като цяло и него като индивид, от неговото възхищение пред тези високомерни и варварски хора на западния син; и от безкрайната, настоятелна и нещастна амбиция да изтръгне от тях уважение и зачитане, ако не и разбиране, а тази амбиция е движещата сила на почти всичко, което върши японецът.

И така Йошио Мурата се убеди, че има още време да занесе в хотел „Шанхай“ уважаемите книги и да се върне обратно, преди да е отплувал параходът. Той забеляза дребния филипински шофьор да стои още на кея; шофьорът се беше спрял от любопитство да наблюдава играта на *кулите*. Йошио изтълкува това като знак и увереност, че неговото начинание е разумно и осъществимо.

Малко по късно той се взеше в обратна посока по пътя, по който беше дошъл — сега вече по-бързо и по-нетърпеливо, — обратно към града, над който китайски самолети кръжаха като черни птици, обратно към Нанкин роуд, където падаха първите бомби на започващите враждебни действия, и то без никаква друга цел, освен за да върне на една американска млада дама, която беше проявила любезност, четири книги, представляващи стойност от всичко на всичко два долара и осемдесет цента...

[1] Насаме (фр.). — Б.р. ↑

[2] Едно от най-хубавите стихотворения на Гьоте. — Б.пр. ↑

XXIII

— А как си обяснявате това, че мистър Ръселовия портфейл, пари и пръстени бяха намерени у вас? — попита сър Хенри Кингсдейл-Смит, гледайки към стената отвъд главата на Курт Планке.

— Достопочтеният сър ми даде всичко, каквото притежаваше, за да го пазя, преди той да се напие — отговори Курт безгрижно.

Разговорът се водеше в една стая на третия етаж, която се използваше за среща на големи стопански деятели от Хонконг, Сингапур и Сайгон, които отсядаха в хотел „Шанхай“. Сър Хенри беше пристигнал бързо на местопроизшествието. Той беше видял мъртвото тяло на Боби, беше водил кратък разговор с д-р Хайн и д-р Брадли и по-дълъг — с вдовицата. Беше се постарал да бъде тактичен и да помогне, и носеше формален тъмен костюм, в който му беше твърде топло. Колкото повече проникваше той в тази работа, толкова по-малко беше в състояние да прикрие отвращението си и лошото си настроение. Беше наредил да се направи незабавно аутопсия на трупа и зловещият транспорт на мъртвеца вече се извършваше, когато първите китайски бомби падаха над града, когато оръдията на японските кораби гърмяха и стотици хора биваха избивани. Сър Хенри още полагаше грижи да държи полицията настрана от случая, но разговорът вземаше все повече и повече характер на следствие. Съветникът беше довел със себе си двама от своите чиновници, в случай че има нужда от тях. След като двамата хотелски детективи, двама гиганти руснаци, пипнаха Курт Планке, сър Хенри изпрати долу в хола за собствените си хора, които по това време мадам Тисо беше привлякла при себе си. Единият от тях беше червенокос английски секретар с воднисти очи, а другият беше евроазиатец, преводач на китайски, който приличаше на много млад и доста развален Буда. Всички бяха седнали около дългата маса, която служеше по правило за търговски срещи, а на най-далечния край седяха Хелен и Франк Тейлър. Двамата руснаци, след като предадоха Курт Планке, бяха слезли долу, за да намерят *кулита* с рикшата, който беше докарал тази

сутрин Ръсел в хотела. Прозорците бяха разтворени, но малко шум се дочуваше откъм улицата, защото след като една бомба беше паднала на Нанкин роуд, всички, които можеха да си позволят това, бяха останали у дома си.

Сър Хенри отмести поглед от стената и го устреми към словоохотливото, красиво лице на Курт Планке.

— Сега искам точен разказ за всичко, което се е случило от четвъртък през нощта в дванадесет и двадесет, когато сте напуснали хотела в компания с мистър Ръсел, до тази сутрин, когато той се е върнал, за да умре двадесет минути по-късно. Съветвам ви да се придържате строго към истината. Препоръчвам ви го във ваш собствен интерес. Не искам да крия, че сте изпаднал в много неудобно, да не кажа уличаващо положение.

— Ще имате ли нещо против, ако запаля цигара? — каза Курт, на когото тези думи очевидно не бяха направили ни най-малко впечатление. Сър Хенри беше достатъчно добре запознат с опиума. И знаеше коя е причината за безразличието на свидетеля и за неговата ирония. Преводачът отпрати към Курт въпросителен поглед и след това му предложи своята тежка, обикновена табакера.

— Благодаря — каза Курт, като запали. — Значи искате да чуете истината около покойния Ръсел? Можете да я чуете — само че това няма да бъде от някаква полза за неговия надгробен камък, защото той беше във всяко отношение свиня...

Сър Хенри не изпитваше досада, той намираше по-скоро за забавна небрежността, с която Планке се отнасяше към въпроса. Въпреки това той беше убеден, че младият германец беше опил, обрал и ограбил мъртвия, дори и да не го беше убил. Той се гордееше със своята способност да разрешава комплицирани проблеми. Мигновено беше открил това, което дори жената на Ръсел очевидно не беше забелязала, че мъртвият е бил ограбен, понеже нито портфейлът, нито двата му пръстена, които не се знаеше да сваля някога, се намериха у него. Вратарят, запитан за завръщането на Ръсел тази сутрин, заяви, че Ръсел и пианистът пристигнали заедно в две рикши и че пианистът прикрепял господина, когато минавали през въртящата се врата и през хола, като се мъчел да се набие колкото е възможно по-малко в очи, както правели обикновено хората, които придружавали пиян. След като чу това, сър Хенри изпрати двамата детективи в стаята на Планке,

където го намериха дълбоко заспал; под неговата възглавница обаче се намериха всички липсващи лични вещи на Ръсел. Сър Хенри беше възприел праволинейна тактика и се придържаше към нея. Курт от своя страна гледаше на всичко като на хубава шега.

— Добре тогава. В четвъртък вечерта имахме толкова слабо посещение в бара, че затворихме в полунощ — започна той. — Достопочтеният сър ме беше безпокоил през цялата вечер с подканванията си да идем да гуляем. Случи се така, че аз бях в настроение за това. Взехме две рикши и отидохме в хотел „Хризантема“. Не зная точно колко време бяхме там.

— Кое беше привлекателното в хотел „Хризантема“? — попита сър Хенри.

— Вие знаете това толкова добре, както го знаят всички в Шанхай — каза Курт дръзко. — Момичетата, които ви приготвят лулата.

Секретарят записваше всичко, а преводачът, чиито услуги още не му бяха потребни, се усмихваше. Сър Хенри примигва два-три пъти бързо. Той мразеше тези вулгарни свърталища, където хората пушеха опиум, за да се опиват, да се възбуждат и да си въобразяват, че са по-важни, отколкото са в действителност. Сам той пушеше опиум и го ценеше високо като най-благородното средство за избистряне на духа, за освобождаването му от ограниченията на физическия живот и за облекчаването от страховете и скърбите, които лежат на дъното на всяка душа. От двадесет години той употребяваше опиум, но никога не беше пушил повече от две лули сутрин и две вечер. Той се гордееше с победата над самия себе си, защото никога не се отклоняваше, потискаше жаждата си да пуши и преставаше да пуши, преди да настъпи замайване и когато достигнеше само до първия лек полет на духа. Той не изпитваше никакви симпатии към хора, които ходеха в хотел „Хризантема“ и проституираха божествения дар на опиума.

Минаваше десет — часа, в който сър Хенри беше свикнал да изпушва своите две сутринни лули, и той ставаше все по-нетърпелив, колкото повече продължаваше разследването. Курт Планке страдаше от същите симптоми, защото успокоителното действие на неговата последна лула отслабваше.

— Защо от всички подобни места избрахте именно хотел „Хризантема“? — попита сър Хенри укорително.

— Там имах връзки — каза Курт. — Както знаете, човек трябва да бъде въведен. За известно време имах връзка с една от малките японски девойки. Бях дал вече на Ръсел писмо до момичетата, но те не искаха да го пуснат без мен. По тази причина той се впи в мен като пиявица. Не искаше да ме остави да си легна. Когато свърших работата си в бара, той ме мъкнеше от едно място на друго и пиеше като луд — той не беше приятен човек, когато се напие — каза Курт, гледайки към Хелен за потвърждение.

Хелен не видя погледа, нито пък слушаше какво ставаше на другия край на масата. Очите ѝ бяха заплени от Франковите ръце: той тъкмо беше запалил цигара и сега изгасваше кибрита в пепелника, който беше вече пълен с угарки. На едната му ръка все още се виждаше червеният отпечатък от червилото на нейните устни. Нито в ума, нито в съзнанието си тя виждаше убийството, което беше извършила; за нея то беше само спомен за неприятна физическа случка; то не се различаваше от чувството, което беше изпитала, когато веднъж беше прегазила едно куче. Сегиз-тогиз при спомена за станалото кожата на гърба ѝ се свиваше в слаби тръпки. Но в същото време това беше всичко, което тя можеше да направи, за да съдържа своя истеричен и триумфален страх, който непрекъснато заплашваше да избухне, докато сър Хенри Кингсдейл-Смит упорито следваше своята тъпа линия на разследване. „Ти ми принадлежиш, мислеше си тя с поглед, устремен към Франковите мургави ръце. Аз те спасих от дълбочините на ада и никога няма да се откажа от теб. Сега ти ми принадлежиш.“

Мислите на Франк Тейлър бяха съвсем различни, докато пушеше все по-бързо и по-бързо, изгасвайки цигарата полуизпушена и запалвайки в следващия момент нова.

Вратата се отвори и д-р Хайн влезе. Сър Хенри отправи към него въпросителен поглед и той седна безшумно.

— Току-що говорих с д-р Брадли по телефона — каза той.

— Ще стигнем и до това — каза сър Хенри, като спря погледа си още веднъж върху Курт Планке. — Бил ли е мистър Ръсел пушач на опиум? — попита той.

— Не, преди да дойде тук — не, но трябва да кажа, че опиумът му подходеше повече от алкохол — забеляза Курт. — Той се стремеше да изтъкне малкото ум, който му беше останал.

— Искате да кажете, че в четвъртък през нощта той за пръв път е пушил опиум?

— Не, това също не е така. Той беше вече попаднал на някакви мошеници, които му бяха продали една мизерна смес за десет долара. Дойде с нея в бара преди десет дни. Съжалявах този човек и след като затвориха бара, го заведох при едни момчета в Чапей, които нямаха собствен опиум, но знаеха как да приготвят лулата. Това беше чакайте да си спомня — в понеделник.

— И вие ли пушихте?

— Не, сър. Съжалявам. Аз имах удоволствието да наблюдавам.

— Това не звучи много правдоподобно, мистър... Планке.

— Може би знаете китайската поговорка, сър: За да се излекуваш от пиянство, трябва да наблюдаваш някой пияница, когато си трезв — отговори Курт. Това беше очевидно ирония.

— Да не искате да кажете, че сте се мъчили да се излекувате от опиума чрез това средство? — попита сър Хенри с досада.

— Да. Правил съм скромни и немного успешни усилия в това направление — забеляза Курт с усмивка.

Д-р Хайн се намести неловко на стола. „Трябваше да оперирам този банкер Чанг“, каза си той тази сутрин. Но Чанг няма да бъде опериран. След това, по-късно, той си каза, че трябва да почака докато завърши аутопсията. Сега мислеше: „Трябва да остана тук да помогна на Курт.“ Курт му се усмихваше почти утешително.

— Стигнахте до четвъртък през нощта, когато сте завели мистър Ръсел в хотел „Хризантема“. Знаете ли колко пари имаше той в себе си? — попита сър Хенри строго.

— Бих искал да се възползвам от случая, за да изясня една психологическа грешка. Пари не ме интересуват. На пари не обръщам внимание.

— Нима? Аз пък бях с впечатлението, че ви е било плащано по един или друг начин от жена за... за услуги... които, как да се изразя...

— Ако искате да кажете, че съм жиголо, сър, трябва да направя едно признание, което може да звучи много смешно. Аз никога не съм лягал в леглото на жена, която не съм обичал. Много повече бих искал да съм давал диаманти на всяка една от тях, отколкото да получавам такива подаръци като например една вратовръзка — каза Курт, неволно опипвайки вратовръзката, която Мейлан му беше подарила.

— Значи вие и мистър Ръсел сте пушили опиум в хотел „Хризантема“ — каза сър Хенри, без да обърне внимание на това обяснение. — Колко лули? Колко време прекарахте там? Спахте ли там?

— Аз не пуших. Само слушах и гледах, когато пушеше достопочтеният сър. Той беше много откровен, когато пушеше. Оплакваше се горчиво. Боеше се от жена си.

— Боеше се? Защо се боеше?

Хелен се приведе, за да привлече вниманието им върху себе си.

— За нещастие, не е вече тайна, че моят съпруг имаше порочен и разпуснат характер. Той страдаше от пристъпи на един вид клаустрофобия. Лекарите са ми казвали, че това са предупредителните симптоми на делириум тременс — каза тя, като се облегна отново. Тя хвърли бърз поглед към Франк, но не успя да долови погледа му.

Сър Хенри въздъхна дълбоко. Една отчаяна и плачеща вдовица би му се харесала повече. „Няма да бъде лесно да се измие петното на този приятел Ръсел, помисли си той. Дори смъртта не може да го очисти.“

— Вие не сте имали никакви намерения по отношение на мистър Ръселовия портфейл. Не сте имали желание за опиум, дори не сте намирали за симпатичен покойния. Можете ли да кажете какво ви караше да прекарвате всяка нощ от тази седмица в компания с него? — попита той строго.

Курт го погледна замислено; наблюдаваше го като някакъв забавен предмет. Сър Хенри започна да се чувства неудобно. Неговото сърце беше пострадало от дългия му престой в Китай, ако не изпушеше точно навреме двете си лули, сърцето му започваше да бие слабо и неправилно.

— Чакайте да помисля — каза Курт небрежно. — Вие засягате тук един въпрос, но почакайте малко — каза той. — Мисля, че зная. Ръсел спадаше към една класа, която винаги съм мразил и... да, мразил съм я, презирал съм я и съм я смятал за смешна. Той спадаше към висшето общество. Спадаше към висшето общество. Спадаше към висшето общество, но въпреки това беше отишъл по дяволите. Това ми правеше удоволствие. Да, аз също съм отишъл по дяволите, вие казахте нещо подобно преди малко, когато направихте своята любезна алузия за моите отношения с жените. Аз отидох по дяволите, сър

Хенри, защото изпаднах в обстоятелства, които бяха твърде тежки за мен. Ще се изразя така; попаднах в обстоятелства, които само един евреин може да изживее. Евреите преуспяват в изгнание и когато са преследвани. Човек като мен отива по дяволите. Томас Ман казва някъде, че трудните обстоятелства са най-благоприятните обстоятелства, или нещо подобно, но той казва също така, че няма нищо по-нехигиенично от живота. По тази причина...

— Кой е Томас Ман? — попита сър Хенри.

— Сигурно не сте чували за него, сър — каза Курт леко. — Писател. Нобелова премия. Най-великият жив германец. Няма значение във всеки случай. Това, което исках да кажа, беше следното: Ръсел беше роден при щастливи обстоятелства: пари, семейство, в страна на богатство, сигурност и свобода. Той имаше всичко. Въпреки това той отиде по дяволите. Това прави удоволствие на човек като мен, сър. За мен то е най-доброто нещо в света. Правеше ми голямо удоволствие да гледам как този достопочтен господин се превръща в свиня, без да има извинението, което имах аз, потънал до гуша в тези обстоятелства. Не зная дали можете да разберете това, сър. Има нещо общо между Ръсел и мен и вие трябва да ме извините, ако употребя една голяма дума за него: самоунищожение. Това, беше самоунищожение. Доставяше ми удоволствие да гледам този човек в това положение. Самоунищожение.

Сър Хенри направи такава гримаса, като че ли чувстваше лош вкус в устата си.

— Нека се върнем на фактите и да оставим психологията настрана, — каза той. — Вие сте отишли в хотел „Хризантема“ и сте останали там...

— Не много дълго — във всеки случай не достатъчно дълго за достопочтения сър. Той беше изпушил само около пет лули. Казвам „само“, защото беше потребно много време, за да може опиумът да му окаже някакво въздействие. Той беше до известна степен имунизиран. Мисля, че пияниците много мъчно се поддават на влиянието на упойките — каза той с въпросителен поглед към доктор Хайн. Лекарят кимна бързо в потвърждение. — За човек като него пет лули не бяха нищо. Само колкото да го разсънят. След това трябваше да прекъснем — полиция или нещо подобно. Възможно е полицията да е искала да пораздруса японците, притежатели на хотели. Във всеки случай

момичетата ни изтикаха през задната врата и ние се намерихме на улицата в два часа след полунощ, аз — напълно трезвен, а достопочтеният сър викаше за още. Нямаше никаква надежда да го закара човек в хотела и да го пхне в леглото. След петата лула той се боеше от жена си повече, отколкото след втората. Така беше.

— Да? — попита сър Хенри, положително любопитен да чуе по-нататъшните приключения през нощта, но преди Курт да продължи, вратата се отвори и двамата руснаци въведоха, водейки го за лактите, *кулита* от рикшата.

Това беше Йен. Беше в доста чисти дрехи — открито синьо сако и смачкани панталони, европейска шапка, защото не можеше да се раздели с нея, дори след като бяха отлетели прекараните заедно със сина му славни часове и след като беше продал копринената роба.

— Почакай — каза му Хенри, като посочи с тънкия си показалец.

Йен застана до стената, близо до вратата, задъхан, сякаш очакващ екзекуция.

— Както знаете, сър, хотел „Хризантема“ е близо до Нанкин роуд. Да, близо до Нанкин роуд. Понеже там не можеше да се направи вече нищо, опитахме в Норт Съчуан роуд и на Фучоу роуд, и във всички други проклети мръсни къшета в града. Но дяволът си нямаше работа. Всяко заведение, което познавах, беше затворено, капаците бяха затворени или бяха заковани с дъски напречно и вътре не се виждаше светлина. Всички се бояха от японците. Най-сетне казах на *кулита* да ни закара при Кве Куей — Курт посочи с брадичка към Йен. — Трябва да знаете, че заведението на Куей е най-ниското, най-мръсното, най-нечистото място в цял Голям Шанхай. Там трябва да лежите на една рогозка заедно с *кулите* и единствената разлика е в цената, която плащат белите. Казах това на достопочтения сър. Не скрих от него какъв вертеп беше. Но той беше полудял за опиум. Искаше да пуши веднага, още същата нощ, не можеше да чака. Разбира се, на мен ми правеше голямо удоволствие да го влача в калта с неговото елегантно вечерно сако. Беше точно това, което исках. Ако той беше започнал да затъва все по-дълбоко и по-дълбоко, не бях аз човекът, който можеше да го възпре. Бяхме откарани у Кве Куей. Там също беше залостено, но *кулита* явно беше *persona grata* и за негов хатър ни пуснаха. Там достопочтеният сър получи колкото опиум искаше. Преди да заспи, той ми даде да му пазя парите, пръстените и

всичко, каквото носеше у себе си. Без съмнение компанията не му вдъхваше доверие. Но това, разбира се, беше глупаво. *кулите* там са добри като чисто злато.

— Имате ли някакви свидетели, с които да докажете, че мистър Ръсел е дал да пазите тези неща? — попита сър Хенри агресивно.

Курт вдигна рамене.

— Не зная дали главата на този *кули* беше достатъчно бистра тогава, за да може да забележи това — каза Курт.

Все пак, когато преводачът запита Йен, оказа се, че Йен знае всичко.

— *Кулито* потвърждава казаното — съобщи преводачът. — Той казва: „Високият господин даде на малкия добър мистър Ку кесията с парите си и пръстените си. Малкият добър мистър Ку се засмя и ги сложи в джоба си, без да ги погледне, като че ли бяха камъчета.“

Тръпки побиха сър Хенри Кингсдейл-Смит, когато се замисли върху това, докъде беше довела Ръсел страстта към опиум: да пуши в компания с *кулито* на своята рикша, който също е пушил; сър Хенри знаеше за елегантни сеанси, където лулата минава от уста в уста, и дори и тези разпуснати кръжоци го караха да се чувства зле. Неговото въображение тръпнеше пред тези нарове във вертепа на Кве Куей.

— Продължавайте — каза той, неволно сложил ръка на сърцето си, което го смущаваше.

— По-късно и аз заспах, защото не бях пушил дълго време и скоро се унесох. Когато се събудих — или по-право, когато ме събудиха *кулито* и Куей, достопочтеният сър още спеше като пън. Китайците бръцолевеха нещо, но не разбрах нито дума от приказките им. Казах на *кулито*: „Франц, за какво е целият този шум?“ — всички тях аз ги наричам Франц, такъв си ми е навикът, сър — но в своята възбуда човекът беше забравил и малкото, което знаеше от разваленото китайско-английско наречие. Факт беше, че макар Куей да ни беше пуснал в своята смрадлива дупка, беше съвсем невъзможно да ни пусне да излезем. Всичко беше барикадирано и преградено, а китайски войски укрепваха улицата с пясъчни торби и бодлива тел и правеха военни приготовления. Аз гледах през един процеп на капаците на прозорците. Куей и *кулито* смъкнаха от стените всички нарове, изхвърлиха хората от тях и барикадираха прозорците. Само достопочтеният сър не забеляза нищо и продължаваше да спи блажено.

Ние бяхме в крайно неловко положение — затворници в опиумен вертеп. Прозорецът гледаше към ниски покриви, защото бяхме в задната част на къщата. Отвън чувахме дрънкане на тенекии или нещо друго, което войниците пренасяха с кола насам–натам, а един от тях не преставаше да пее мелодията, която пеят тук и която прави човека тъй меланхоличен, че би могъл да завие, както вие куче, когато чуе цигулка. Най-сетне достопочтеният сър се събуди и аз му разказах какво се е случило. Той беше изненадващо кротък и се държеше добре. Смяташе, че тази история е забавна. Беше замаян от опиума, поиска да му дадат нещо за ядене. Куей му даде малко варен ориз с вкус на миши изпражнения.

— Възможно ли е този ориз да е бил отровен? — попита сър Хенри бързо.

— Какво искате да кажете отровен? — попита Курт. Неговият разпит се беше превърнал в монолог. — О, искате да кажете... защото достопочтеният сър... Не, не мисля така. Смятам, че Кве Куей е честен човек по свой начин, но в края на краищата аз ядох същата храна както достопочтеният сър, без да ми посинее лицето. Вие мислите, че Куей е имал намерение да ни отрови и да ни ограби и след това да ни изхвърли на сметта. Интересно, никога не бих помислил за това. Да, аз съм съвсем сигурен, че оризът не е бил отровен. Той само имаше лош вкус.

Сър Хенри Кингсдейл-Смит поклати глава. Ако Курт Планке беше виновен за смъртта на този нещастен Ръсел, той положително правеше твърде малко, за да докаже своята невинност.

— Добре, продължавайте — каза той и почука на масата със своя дълъг китайски показалец.

— Надвечер достопочтеният сър започна да буйства — продължи Курт. — Той вдигаше такава врява, че Куей донесе отново лули. Трябва да кажа, че той пушеше като луд. Аз също пуших. Беше лудост, уверявам ви. Но в края на краищата лулата беше единственото удоволствие, което ни беше останало. Не прекарахме приятен ден. Не зная какво беше онова, което Куей ни даде да пушим: то приличаше на боя за обувки и имаше дяволски вкус. Вместо да ни направи сънни и доволни, то ни възбуждаше. Във всеки случай то възбуди достопочтения сър до изключителна степен. Той стана много неприятен особено когато Куей му каза, че няма в заведението си

повече опиум. Много неприятен, дори по-неприятен, отколкото, когато се намираше под влиянието на алкохола. Аз обмислих положението и реших, че не можем да чакаме вечно в тази дупка, за да видим дали войната ще се разпростре и в Шанхай или не. Извадих от портфейла, който достопочтеният сър ми беше поверил, една банкнота от сто долара и я показах на Кве Куей. Той едва не получи удар. Не зная как са били разпределени стоте долара, но във всеки случай на следващата сутрин той ни пусна да излезем. Натъкнахме се на няколко мъчнотии при излизането от китайския квартал в Чапей и при преминаването през постове към Международната колония, но все пак успяхме. След това заведох достопочтения сър чак до вратата му, защото той не можеше да се държи добре на краката си. Това беше чак днес сутринта, чак днес сутринта — повтори Курт с дълбока изненада.

— А след това? — каза нетърпеливо сър Хенри.

— След това? Бях уморен като куче. Хвърлих се на леглото си и заспах. Ако двамата любезни приятели, които сте изпратили, не ме бяха събудили, вероятно в този момент щях да спя.

— Тогава как сте знаели, когато сте се събудили, че мистър Ръсел е умрял? — попита сър Хенри, нахвърляйки се като ястреб над жертвата си.

— Хм... как съм знаел ли? — попита Курт в отговор и се втренчи в него с учудване.

Д-р Хайн се изправи на края на масата и каза:

— Аз бях в стаята на Курт и му разказах. Той сигурно е заспал и е забравил, че съм говорил с него.

— Сега искам да ви задам един въпрос — каза сър Хенри. — Дали, когато сте били сами в хотелския коридор, не сте отнели на мистър Ръсел портфейла, когато е изпаднал в безсъзнание?

— Не — каза Курт и само се засмя при това внушение.

Д-р Хайн трябваше да се намеси:

— По шията на трупа нямаше никаква следа от душене — съобщи той.

Франк Тейлър трепна, когато чу да описват мистър Ръсел като труп. Сякаш този израз правеше всичко окончателно.

— Знаете, че е против закона да се пуши опиум и че като правите това, вие се излагате на тежки наказания — каза сър Хенри Кингсдейл-Смит.

Курт не сметна, че си струва труда да се отправя такава забележка.

— Тогава защо сте пушили, и то при такива унижителни обстоятелства? — попита сър Хенри. Той не беше лицемерен, а просто не можеше да види връзка между опиума така, както той го пушеше, и опиума така, както другите го пушеха.

— Едва ли има нужда да ви обяснявам това, сър — отби Курт въпроса. Той отпусна брадичката си на гърдите, за да обмисли. — Вие вероятно няма да разберете — продължи той. — То наистина беше заради музиката.

— Музиката ли? — попита сър Хенри объркано.

Д-р Хайн се приведе напред, като че ли някой го беше повикал.

— Да, заради музиката — каза Курт, като кимна с глава. — След като сте пушили достатъчно... малко преди да заспите... чува се музика... такава музика, каквато не е била композирана никога досега. Така... така ясна... такава... музика действително. Може да звучи смешно, но винаги съм си мислил: ако можех да запомня тази музика и да я запиша, тогава... Аз съм музикант, между другото — добави той набързо. — Би било едно оправдание, не разбирате ли? Ако бях станал композитор... — добави той с бегъл поглед към доктора. — Ето, това е — завърши той. — Това е вероятно цялото нещастие с напиването — че човек вярва в себе си.

Сър Хенри Кингсдейл-Смит беше потънал в мълчание и абстрактен размисъл.

— Сега ще разпитаме *кулита* — каза той най-сетне.

— Пристъпи напред, кули — каза преводачът и каза думата *кули* така, сякаш това беше някаква обида.

Йен се отдели от стената и направи стъпка напред.

— Мога ли да получа цигара? — попита отново Курт и щом получи цигара, вдъхна жадно дима.

Йен стоеше с отпуснати ръце и със зяпнала уста; неговите изнурени гърди се виждаха през отвореното сако, зъбите му стърчаха оголени на изпъкналите му монголски челюсти и той миришеше на подплашено животно, понеже кожата му непрестанно се обливаше в студената пот на страха. Някои от пажовете в хотела му бяха извикали, че пътникът му от тази сутрин е умрял. Макар той да не виждаше как би могъл да бъде замесен в тази работа, нещо го беше уплашило —

присъствието на стария лекар, който няколко дни преди това го беше бол с милостивата игла. Кожата на лицето на Йен беше болезнено опъната над скулите му и той полагаше големи старания да не кашля и да не плюе и да разбира въпросите, които му задаваше преводачът. Единственото, което му даваше известна сигурност, беше съзнанието за скъпата шапка на главата му. Всяко „да“ и „не“ той придружаваше със слаб поклон и не произнесе нито една друга дума.

Неговите отговори потвърдиха разказа, който Курт Планке беше току-що завършил. Едва когато бе запитан дали и той е пушил опиум, той упорито започна да лъже.

Познавал ли е той господина, който току-що говорил?

— Да — каза Йен.

В четвъртък през нощта возил ли е той този човек и друг един господин? Да, каза Йен, той и един от неговите приятели ги возели в своите рикши. Закарал ли е двамата господа в опиумното свърталище на някой си Кве Куей в Чапей и останал ли е там с тях до тази сутрин? Да. Младият господин ходил ли е и по-рано с него у Куей? Да.

Той, Йен, пушил ли е също опиум там? Не. Сигурен ли е в това? Да. Кълне ли се, че не е пушил! Да. Лицето на Йен не издаваше нищо, но от начина, по който адамовата му ябълка се движеше, сър Хенри Кингсдейл-Смит виждаше, че Йен лъже.

— Кажете му, че ни е известно, че е пушил опиум, защото е записан в противоопиумното бюро като пушач на опиум — каза той на преводача.

При тези думи Йен почувства, че нещо в него се пръсна и преобърна, но лицето му остана безстрастно. Той само хвърляше с крайчеца на окото си поглед към чуждестранния лекар, защото беше убеден, че този човек го е предал на съд и на неизбежна екзекуция. В главата му не можеше да се побере мисълта, че белите хора познават милостта и я прилагат.

— Запитайте го защо е завел чужденците у Кве Куей — каза сър Хенри.

Една мъгла от опиум се беше събрала над цялата тази работа. Тя забулваше всеки факт, а у самия сър Хенри жаждата за покоя на лулата ставаше все по-силна.

— Заради комшата, комисионата — отговори преводачът. — Двадесет на сто за всеки чужденец.

— Запитайте го дали е пушил със същата лула, с която и Ръсел. И дали знае какво е било онова, което им е продал Куей. Искам да разбера дали не е било някакъв вид отрова — настояваше нетърпеливо сър Хенри.

Курт си позволи свободата да се намеси с една забележка.

— Бял човек може много лесно да бъде довършен с нещо, което един китаец никога не би и забелязал — каза той небрежно.

Преводачът съобщи:

— Куей събрал утайките от лулите от миналия ден и ги сварил с малко пресен опиум. Това е най-ужасното нещо и много по-силно от обикновения опиум — добави той от свое име.

Сър Хенри се обърна към д-р Хайн:

— Възможно ли е това да е било причината за смъртта на мистър Ръсел? — попита той.

Д-р Хайн размисли, преди да отговори.

— Теоретически би било възможно той да е умрял от каквото и да било, дори от чаша уиски, — заяви той с нисък глас.

— Мисис Ръсел — каза сър Хенри, мъчейки се да предаде от гласа си нота на съкрушеност. — Вие имахте ли впечатлението, че съпругът ви е сериозно болен — дори нека кажем умиращ — когато той се върна тази сутрин?

— Наистина не мога да кажа — отговори Хелен кротко. — Той беше много възбуден и нервен и едва се държеше на краката си. Мислех, че е пиан, но може би е бил болен.

Франк се движеше неспокойно. Той искаше да стане и да каже нещо, но Хелен сложи ръката си на коляното му под масата и го накара да остане на мястото си. Натискането на ръката ѝ беше твърдо и тежко и тя го задържа назад, както би направила с подплашен кон. В стаята беше горещо, но от докосването на Хеленината ръка през костюма на Франк преминаваше хлад. Когато вдигна поглед, той видя по лицето на мистър Хенри израз на изненада. След като беше дала отговора си, Хелен си взе цигара от кутията пред тях и Франк механично и запали кибрита. Тя се опита да му се усмихне, докато той държеше кибрита пред цигарата ѝ. Беше започнала да изглежда като чужденка. Говореше като руския с твърди съгласни и леко затъмнени гласни. Приличаше на руския със своята червена разрошена коса и с голямата си буйна уста. Елена Грубова — тя мислеше, че се владее, тя се гордееше със

себе си, но не знаеше, че се намира вече в състояние на разпад и че очите на всички са насочени към нея.

— Желаете ли да кажете нещо, мистър Тейлър! — попита сър Хенри след мълчание.

— Аз бях там, когато Боби се върна и съм убеден, че той беше много добре — каза Франк бързо.

— Вие сте американец, нали? — попита сър Хенри замислено.

— Да — каза Франк. — Вярвам, че аз...

Ненадейно започна да говори Йен — *кули*то в дъното на стаята, когото всички бяха забравили.

През последните една-две минути той гледаше ту едного, ту другото и се беше убедил, че тук не беше поставено на карта нищо друго освен неговата собствена глава. Сърцето му стана мъничко и се мъчеше да намери път и да излезе от гърдите му. Човек можеше да го види как се блъска в изтощените му ребра. Понеже животът му беше сложен на карта, той отвори уста и започна да говори:

— Кой взема бавен *кули*? — каза той. — Кой взема слаб, бавен *кули*? „Бързо!“ — викат господата. „Бързо, бързо, *кули*, тичай надясно, тичай наляво.“ И те ритат по задницата, ако спреш да си поемеш дъх. Кой дава на бедния *кули* нещо за ядене, ако той е много бавен и не може да спечели пари? Кой дава на *кули*то бързи крака и леко дишане? Несправедливо е да го наказвате, че яде Великия пушек, защото пушекът е единственият приятел, когото *кули*то има. Той прави празният корем пълен и уморените крака — пъргави, той уталожва болките в гърдите и дава сън на онзи, чийто живот е мъчение. Без Великия пушек *кули*то умира, но ако яде от Великия пушек, срязват му главата. Участиа на *кули*то е несправедлива. „Ела си у дома, върни се при семейството си“ — казва синът. „Горчиви са сълзите в изгнание“ — казва разказвачът на приказки на пазарището. Аз искам да се върна със сина си, но имам дългове; те никога не ми излизат от главата, аз трябва да печеля много пари, трябва да спечеля осем долара, за да платя дълговете. Тогава мога да се върна при сина си, в къщата си. Цяла седмица не теглих рикша и ядох пушек, сър. Това кара костите да се трошат и изсмуква дъха от гърдите. Как да спечеля пари, когато съм така разсипан? Как ще мога да видя някога пак сина си? Грях ли е, когато *кули*то пуши, за да получи сила за работата си и да си плати дълговете? Кве Куей ми дава по двадесет цента за всеки

чуждестранен дявол, когото му закарвам. „Води много такива — и ще си платиш дълговете“ — казва Куей. „Давам ти пушек без нищо — казва Куей, — за да ти покажа, че съм ти приятел, защото виждам, че загиваш от слабост.“ Грях ли е да вземаш лекарство, когато тялото е болно? Великият пушек е лекарство на бедните. Аз не съм роден кули — каза Йен и той беше тъй изтощен, че сълзи се появиха на очите му и се търкулнаха по бузите му. — Аз не съм роден кули. Аз принадлежа към уважаемото семейство Лунг и дядо ми е бил старейшина в селото — достоен и почитан мъж. Затова сега искам да се върна у дома и да забравя чужденците като лош сън. Откакто видях сина си, у мене не остана никакво друго желание, освен да се върна у дома. Скоро — продължавах да си мисля, — скоро дълговете ще бъдат платени, свободата ще бъде спечелена и ще се върна в селото си. Там няма да имам нужда от пушека, там всичко е добро и никой не вика: „Бързо, кули, бързо!“. Но аз няма да ида у дома си. Сега главата ми ще бъде отрязана. Какво иска чуждестранният стар доктор от моята глава? Защо предава главата ми? Плащат ли му за това? Плащат ли му за моята глава? Колко пари? — викаше Йен и като пристъпи към д-р Хайн, вдигна двата си юмука! — Чужденците също имат глави, които могат да бъдат отрязани — викаше той в своето огорчение. — Ще дойде време, когато техните глави ще бъдат отрязани, така че те няма да могат да видят вече синовете си. Това ни се казва и обещава: че чужденците ще бъдат изгонени от страната и избити и тогава ние ще имаме богатствата, които те сега са пипнали здраво. Но мен — каза той, плачейки, — но мен няма да ме има тук. Аз ще бъда екзекутиран и главата ми ще бъде отсечена. Никога вече няма да видя сина си и никой от моето семейство не е наблизил, за да погребее трупа ми.

Когато стигна дотук, Йен сложи ръце пред лицето си и заплака със силни, задъхани ридания, защото му стана ясно, че дори трупът му ще остане без почести и ще бъде осакатен. Тук няма да има никой, който да пришие отново главата му и той ще бъде обречен да бъде завинаги неспокоен и долен дух, вместо да бъде прадядо, който би бил почитан с благовония и ориз. И в своето отчаяние той си представяше ада като живота на кули, но без утехата на опиума.

Д-р Хайн беше трепнал, когато Йен вдигна юмука си срещу лицето му, но чу и разбра само една дума от всичко, което каза Йен,

думата цу, което значи син. В ума му проблесна каква ще бъде съдбата на Йен и той почувства съжаление към него.

Сър Хенри Кингсдейл-Смит попита преводача:

— Какво казва той?

Преводачът, който с известно затруднение следеше несвързания порой от думи, който се беше излял от устните на Йен, сви рамене.

— Комунистически приказки — каза той.

Курт Планке протегна ръката си към пепелника и смачка цигарата си.

— Ако това би помогнало да се докаже невинността на този кули, аз съм напълно готов да призная, че съм удушил мистър Ръсел, отровил съм го и съм го намушкал откъм гърба — каза той небрежно, макар че всеки нерв в тялото му трептеше от съчувствие към недоизречената болка на китаеца.

— Трябва да установя дали мистър Ръсел е бил в добро здраве, когато е слязъл от рикшата — каза сър Хенри упорито. — Това е важното. Причината за смъртта в Чапей ли е била създадена, или се е случило нещо в краткия промеждутък между пристигането на мистър Ръсел в хотела и влизането в спалнята му. Това е било единственото време, в което вие, мистър Планке, сте бил без свидетел заедно с покойника. Не се намери обяснение на крайно уличаващото обстоятелство, че неговият портфейл и пръстените му бяха намерени у вас.

Като правеше тази забележка, сър Хенри гледаше покрай Курт към долния край на масата, където Хелен седеше със сведени очи, сякаш за да избегне тъжната сцена. Коляното ѝ беше притиснато в коляното на Франк под масата, но този допир не можеше да спре треперенето на крайниците ѝ.

Ненадейно Франк стана, хвърли цигарата си на пода, подпря се с двете си ръце на масата и каза:

— Извинете, че ви прекъсвам, сър. Отдавна би трябвало да заговоря. Когато Ръсел се върна, нищо му нямаше. Той беше тъй добре, че едва не уби жена си. Понеже, за нещастие, бях свидетел на тази семейна сцена, аз го повалих с един нокаут. Като падна, той си удари главата в ръба на масата. Предполагам, че аз съм отговорен за неговата смърт. Строшил съм му черепа. Няма смисъл да ви оставя да вървите

по-нататък по фалшива следа, сър. Аз направих това и отговорността е моя.

Когато той каза това, Хелен нададе странен, болезнен вик. Франк не обърна внимание. През последния час той беше поставил между тази жена и себе си цели океани и континенти. Когато свърши, той остана, където си беше, с ръце на масата, очаквайки да види какво щеше да се случи. Сър Хенри, към когото се бяха обърнали така ненадейно, гледаше като човек, до чието ухо току-що е започнал да звъни някакъв алармен звънец. Но преди той да заговори, д-р Хайн скочи и извика:

— Аз говорих с д-р Бродли. Не може да става никакъв въпрос за строшаване на черепа или друга външна повреда. Направеното следсмъртно изследване поставя това извън всяко съмнение. Мистър Тейлър, що се отнася до това, то няма нищо общо със смъртта на Ръсел, поне пряко няма нищо общо.

Той пак седна, учудвайки се сам на себе си. Беше дълбоко изненадан, че още взема някакво участие в човешките проблеми и се мъчеше още да служи на целите на правосъдието. Неговата безсънна нощ и катастрофата, която носеше в джоба на самото си под формата на смачкано писмо, го бяха поставили в странно положение на изнервеност и го бяха направили свръхчувствителен. Беше убеден, че нито Курт, нито *кулито* имаха нещо общо със смъртта на Ръсел, но едва в момента, когато Франк заговори, на него му стана ясно, че жената беше убила мъжа си. Сър Хенри не беше стигнал чак дотам; мозъкът му, напротив, се зашеметяваше все повече и повече, колкото по-далеч зад него оставаше часът за неговите две лули. Той се приведе напред над масата и каза любезно:

— Видите ли, мистър... Тейлър, вие не сте причинили никаква фатална повреда, това е положително. Ако мистър Ръсел наистина е нападнал жена си и вие сте го повалил с удар, в което нямам основание да се съмнявам, това е напълно естествено и дори — похвално. Никой от нас не би гледал да се малтретира жена, без да я защити.

— Благодаря ви, сър — каза Франк и седна пак. Ненадейно напрежението у него спадна, всичко се разхлаби. Той взе кутията с цигари. Беше празна. „Имам нужда от уиски“, помисли си той. Сега крайниците му започнаха отново да се съвземат. Беше умрял. Сега беше пак жив.

— Между другото, как се случи тъй, че вие сте били тук, когато се е върнал мистър Ръсел? — чу той сър Хенри да пита.

Масата беше дълга и сър Хенри седеше много надалеч, на отсрещния бряг на широка река. Франк още се колебаеше, когато Хелен каза, без да сваля очи от сплетените си ръце.

— Мистър Тейлър дойде да се сбогува с нас, преди да се качим на парахода. Той искаше да ни благодари за сватбения подарък, който му изпратихме. Днес той се венчава.

Франк не схвана горчивия триумф в тези думи. Сър Хенри промълви вежливо:

— Съжалявам, че съм разстроил сватбения ви ден. Не сте попаднал на много добра дата — добави той, защото въздухът беше раздиран на все по-къси интервали от глухи експлозии. Това можеше да са гръмотевици. Понякога просветваха светкавици и всички се мъчеха да повярват, че това са гръмотевици.

Франк отново стана и каза:

— Тъкмо се канех да помоля за позволение да ида да видя годеницата си. Тя сигурно се тревожи за мен. Живее в хотела, така че ако имате нужда от мен, ще бъда тук. Аз съм напълно на ваше разположение. Но ако можете да минете без мен през следващите няколко минути...

Франк дишаше дълбоко: той вдишваше големи количества от буреносния въздух, който нахлуваше отвън. Гълташе лакомо въздуха в стаята, застоялия угнетителен въздух, напоен с избилата от страх студена пот на китайския кули и с газовете от далечните експлозии. Той си проправяше пътя като затрупан миньор, като схвана, че няма нищо общо със смъртта на Ръсел. Едва сега забеляза, че ръцете и нозете му бяха станали безжизнени. Сега кръвта му започна да пулсира в тях, тя щипеше и бодеше така, като че ли той беше замръзнал и сега отново възвърнат към живот. Масата се разтегляше все повече и повече, ставаше по-тънка и по-дълга, като железопътна линия, която отнасяше сър Хенри нататък. Това беше някакво зашеметяващо чувство. След това всичко стана отново нормално и сър Хенри беше достатъчно близо до Франк, за да може последният да види, че сър Хенри се усмихваше.

— Да, мисля, че можем да минем известно време без вас — каза той. — Но не отивайте много надалеч, мистър Тейлър. И мога ли да ви

помоля да не казвате нищо на годеницата си? Ще се опитаме да запазим тази работа в тайна — ако е възможно. Вие разбирате, че това не е следствие, а просто малко разискване. И двамата сме приятели на Ръселови.

„Скромнен човек е този американец, помисли сър Хенри, когато Франк Тейлър стана да си върви. Опита се да поеме всичко върху себе си. Честен, много честен.“

— Трябва да ви помоля да постоите тук още един момент, д-р Хайн, и вие също, мистър Планке. — Той посочи с тънкия си показалец към Йен. — *Кулито* може да чака отвън.

Йен стоеше до стената, чувствайки се празен и безчувствен от страх след своето избухване. Той разбра погрешно повелителния жест на този костелив пръст. Сметна, че това е неговата смъртна присъда. В момента, когато двамата гигантски руснаци сложиха ръка върху него, за да го изведат вън, той се смъкна беззвучно, като празен чувал.

— Бедният Франц! — каза Курт Планке спонтанно.

Двамата гиганти вдигнаха Йен и го изведоха навън.

Франк направи два поклона, един по посока на сър Хенри и втори, неопределен и лошо прицелен, към Хелен. Тя стоеше неподвижно и не погледна към него, когато той тръгна към вратата. Само пребледня под своята тъмна пудра и остаря с няколко години.

Сър Хенри събра китайските си пръсти и каза:

— А сега за вас, мисис Ръсел...

Франк затвори вратата след себе си; беше отвън, беше в коридора, стигна до асансьора, позвъни, застана и зачака, отново позвъни. Откри, че си подсвирква, какъвто навик имаше. Трябва и да се бръсна, помисли си той. Рут, помисли си. Уиски, помисли също. Дойде бавно на себе си, сякаш се пробуждаше от дълбок унес. О, момче, о, момче, това можеше да стане лошо. Значи е било просто сърдечен удар...

Асансьорът пристигна, той влезе, започна да си подсвирква по-високо, изкачи се два етажа по-нагоре, излезе, тръгна пак по коридора, застана пред вратата на Рут. Ослуша се, но не чу нищо. Постоя няколко минути пред вратата, преди да почука, защото трябваше първо да си възвърне равновесието. Когато не се чу отговор на почукването, той предпазливо натисна дръжката на вратата и тя се отвори.

Надяваше се да намери Рут заспала, след като го е чакала толкова дълго време. Но Рут не беше там. Конфуций беше там. Стаята беше тиха и празна. Един сребърен поднос, комплект с купа за коктейл и дванадесет сребърни чаши стоеше върху масата. Франк влезе в банята и си изми ръцете.

Първата бомба вече беше паднала на Нанкин роуд, първата горчива кръв беше пролята, първият объркан вик от страх беше проечал, стените на първите къщи бяха срутени. Градът никога вече няма да бъде така, както беше един час преди това, защото нова война дамгоса с нови рани неговото изранено в сражения лице. А също и на онази шепа хора, които проследихме от тяхното раждане до този момент, краят е започнал. Животът ги отвя при устието на голямата бавна река, той ги изхвърли на брега при тези гигантски кръстопътища на света, за да ги унищожи тук. Някои от тях бяха минали вече през страхотни неща, някои от тях са толкова невинни, че не могат да познаят смъртта, когато я срещнат на открита улица. Тези хора са продукт на времето, в което живеят, точно както речните камъчета — кръгли или ъгловати със странни форми — са продукти на течението, което ги е търкаляло насам и нататък и ги е изваяло в сегашната им форма, без те да са в състояние да направят нещо против това. За тези времена обаче, периодът от последните петнадесет години — никой още не може да каже дали бъдещето ще погледне на тях като на период на поражение и разруха. Във всеки случай този период, в перспективата на цялата съдба на малката, хладна, тъмна планета, която е наше жилище, ще изглежда не по-важен, отколкото отминаващата стъпка, която разрушава един мравуняк, само дете мъничките мравки, усърдно изграждайки своя дом, са безполови и се съсредоточават само в своите длъжности към общността, докато ние, атомите на човечеството, живеем робски, но непобедимо свързани с пола; безсмъртни в кратките песни, които полът ни кара да пеем, в сълзите, които той изтръгва, в гротескните танци, в които се вием, минаваме и се разминаваме, само за да отминем отново.

XXIV

Рут Андерсън се събуди рано тази сутрин и помисли за Франк. „Той се е променил, мислеше си тя, Шанхай го е променил. Но той ще стане отново такъв, какъвто си беше, щом се съберем.“

Тя полежа известно време в леглото, сложила ръце под главата си, усмихвайки се замислено, и след това отново заспа. Сънува кратък и радостен сън, който не можеше да си спомни, когато се събуди. Въздухът беше пълен с шумове, дрънкаха чаши и чинии, някой пееше с чуждестранен китайски глас и Рут се учуди, че китайските прислужнички в кухнята пееха по време на работа, също тъй както правеха кухненските прислужнички в отечеството ѝ. Тя скочи от леглото си едновременно с двата крака, защото това беше важно в утринта на нейния сватбен ден. Всичко можеше да се развали, ако станеше първо с онзи крак, с който не трябваше да става.

Конфуций беше излязъл от кошничката си; тя беше празна, никаква следа от топлина не беше останала в нея. Рут започна да търси загрижено патенцето, викаше го, мамеше го и му говореше галено, но Конфуций не искаше да отговори. Тя го намери най-сетне под леглото, свит до стената, с глава под несъразмерните си крила. Когато го извика, той издаде слабо, жаловито писукане. Тя коленичи под леглото и предпазливо го извади.

— Болен ли си? Какво има? Гладен ли си, или ти е студено? — питаше тя, като сви дланите си и му направи гнездо от тях. Усещаше как малкото пухесто телце трепери слабо и непрестанно и ѝ беше мъчно за него. Допря малкото създание до лицето си и започна да го гали.

— Слушай, Конфуций — казваше тя, — ти не трябва да бъдеш болен днес, днес е моята сватба. — Тя потърка бузата си в перушината му и Конфуций сякаш стана по-весел. Той извади малката си главичка изпод крилото си и започна да си чисти перушината. — Така е добре — каза Рут. — Ето, сега си добро момче — полът на Конфуций още не беше установен, но Рут го наричаше момче. — Бъди любезен към

мама. — Той беше слабичко малко патенце, една малка топка, бледожълта с тъмносиви петна тук–там. Ключът му беше толкова мек, че тя се боеше, че той ще го прегъне. — Внимателно! — казваше тя. — Не го пресилвай.

Рут постави патенцето обратно в кошничката му, но след големи усилия и с едно–две писукания то пак излезе.

— Какво има? — питаше тя, гледайки го загрижено. — Не обичаш ли вече къщичката си? Почакай, ние скоро ще се преместим. Трябва да имаш малко търпение, не знаеш ли? Аз също трябваше да чакам, Кони.

Тя въздъхна, като погледа още малко малкото патенце, а след това включи радиото, за да се развеселят. Скоро се чу някаква джазова музика. Рут отиде в банята, като остави вратата отворена, за да може Конфуций да я последва, ако иска. След известно време малкото патенце действително влезе, кретайки. Рут беше очарована.

— Ах ти, мъничко мило същество — извика тя в екстаз, — ах ти, сладко малко създание, това беше наистина мило от твоя страна. Обичаш ли мама? Обичаш ли малко мама? — попита тя сериозно.

Въпреки това тя беше сигурна, че с Конфуций не всичко е наред. Ако той беше някой от нейните пациенти, тя щеше да му измери температурата.

Под душа в банята тя си тананикаше джазовата мелодия, която беше чула по радиото. Избърса се и се върна в спалнята с Конфуций. Когато седна пред малката тоалетна масичка, за да си направи тоалета, тя се угрижи. Тази сутрин това беше от особена важност, както всичко друго. Тя разглеждаше лицето си, косата си, кожата си отблизо и почти укорително, защото не се харесваше. Тя беше забелязала вече, че в Шанхай имаше много красиви жени. Всеки ден тълпи от елегантни, извратени и кокетни жени, които бяха предприели околосветско пътуване, идваха в магазина на Франк. Рут се чувстваше жалко неопитна и обикновена в сравнение с тях. „Флятхил, мислеше си тя. Аз съм просто продукт на малкия град.“ Тя сбръчка чело в усилие да си спомни думите на статията, която беше прочела на борда в едно списание: „Никой не може да отнеме мъжа ми.“ Описанието, което авторката даваше за своя съпруг, изглеждаше на Рут точен портрет на Франк. Висок, строен, благовиден, добре възпитан, от добро семейство, с добър характер, спортист, обичан от всички. Точно като

Франк. „Аз съм робиня на своя съпруг, това е тайната“, беше писала авторката. Рут въздъхна дълбоко. Беше готова да бъде робиня на Франк, ако това можеше да помогне.

Преди да стигне до начервяването на устните си, телефонът иззвъня. Франк. Рут автоматично облече робата, преди да заговори; направи това от скромност, без да съзнава. „Значи, ще трябва да чакам“, помисли си тя с разочарование, когато разговорът свърши и седна пак. Беше тъй неспокойна, че чувстваше, че може да избухне. Погледна часовника. Още нямаше осем. Сватбата беше в един. „Робиня“, помисли си тя и телефонира за закуската си и за едно твърдо сварено яйце за Конфуций. Погледна пак в огледалото, завърши с червилото и най-сетне облече роклята, с която щеше да се венчае, една от онези евтини рокли, с които беше пълен гардеробът ѝ. Тя беше бяла и семпла и ѝ харесваше.

Рут имаше тайна от Франк. Тя купуваше всичките си дрехи от детските щандове на магазините, защото всички други бяха твърде големи за нея. Когато закуската се появи, преди стаята ѝ да е подредена, тя самата оправи бързо леглото си, както беше оправяла хиляди болнични легла, постави всичко на мястото му и след това седна до прозореца да нахрани патенцето и да изпие кафето си и портокаловия сок. Конфуций покълва капризно твърдото свареното яйце и го остави. Рут погледна колко е часът и откри, че бяха изминали само десет минути, откакто се беше обадил Франк. „Днешният ден ще мине бавно“, помисли си с въздишка. Постепенно се отегчи. „Откакто съм в Шанхай, животът ми, общо взето, не е бил нищо друго освен очакване на Франк“, помисли си тя сърдито. Взе Конфуций на скута си и той заспа там. „Трябва да се науча да бъда ленива“, помисли си тя след това, защото не можеше да понася да седи бездейно и толкова се умори от това, че отвори уста и се прозина. Отиде в банята и изпра три чифта чорапи, но и това не помогна.

Чу се почукване и едно момче китайче вмъкна огромен тежък пакет. Рут винаги се объркваше, когато трябваше да се дава бакшиш. Щом момчето си отиде, тя постави Конфуций в кошничката и след това разтвори пакета. Това беше високомерният сватбен подарък, който беше избрала Хелен. Рут беше поразена. Тя вземаше една чаша след друга, а след това купата и подносът. Прочете приложената картичка: „Най-добри благопожелания на двама ви“. „Истинско сребро“,

помисли тя с благоговение. Постави всички неща на малката маса в средата на стаята, седна на единственото кресло и се загледа в тях със скръстени ръце. „Трябва да пиша на мама за това“, помисли тя в своята благодарност.

Времето отказваше да се движи. Само за да върши нещо, Рут изтърка розовия лак от ноктите на краката си и с език между зъбите, лакира всички отново. Това беше деликатна работа, която отнемаше време и цялото внимание на човека. След това взе стар вестник и се опита да реши стара кръстословица. Погледна през прозореца, от който не можеше да се види нищо. Легна на леглото да помисли, като се погрижи да не измачка роклята си. Опита се да говори с Франк по телефона в магазина, но не получи връзка, затвори радиото, сетне пак го пусна. Най-после Франк ѝ се обади отново.

Всичко, което тя разбра от това, което той каза, беше, че сватбата ще трябва да се отложи и че тя трябва да стои в стаята, защото изглеждало опасно.

— Къде си? — попита тя.

— В магазина — каза Франк.

Гласът му звучеше странно и тревожно, сякаш опасността, за която говореше той, беше зад него и надничаше през рамото му, докато той телефонираше.

Когато разговорът свърши, Рут съблече бялата рокля. „Нямаше защо да я цапа“, помисли си тя благоразумно. „Няколко дни чакане нямаха голямо значение“, помисли си тя също. В края на краищата беше чакала Франк дълги години. Нямаше смисъл да бъде нетърпелива, нетърпелива заради собственото си нетърпение.

Извади кораловочервената си рокля, тази, която носеше, когато пристигна. Тъкмо когато стоеше пред огледалото в своя лакерденорозов комбинезон, се чу първата гръмотевична експлозия. Тя остана на мястото си слисана, с роклята в ръце, чудейки се какво се е случило. „Гръмотевична буря“, беше първата ѝ мисъл, но коленете ѝ трепереха. „Опасност“, помисли си тя след това. Това беше опасността, за която беше казал Франк. Още от деня на нейното пристигане постоянно се говореше за обстрелване и опасност, а не ставаше нищо. Рут отдаваше това на нерви или на начина, по който говореха тези неуравновесени шанхайци. Но ето че самият въздух започна да реве, стените се тресяха и опасността беше до нея.

Конфуций надаваше високи и горчиви стонове и се мъчеше да се покатери по кошничката и да излезе навън, но винаги падаше вътре, вероятно защото и той чувстваше слабост в коленете. Той пляскаше със своите смешни, малки крилца и искаше да се махне оттам. Рут се беше облякла, поставила си беше шапката и беше пъхнала под мишница чантата си, без да забележи какво прави. От вратата погледна към отчаяното малко патенце и като се върна с кратък, съжалителен смях, взе кошничката с Конфуций и го отнесе със себе си.

— Бъди спокоен, нищо няма да ни се случи — каза му тя.

Прозорците пак издрънчаха, когато затвори вратата. Отиваше при Франк, защото, ако сега наистина станеше опасно, тя естествено искаше да бъде там, където е и той.

В магазина не бяха нито Франк, нито Б. С., а мистър Уанг се държеше толкова истерично, че очевидно не беше в състояние да даде каквито и да било смислени сведения.

— Идва вече — повтаряше той постоянно. — Започна, това е краят, този път ще бомбардират, докато разрушат всичко.

Рут беше изненадана. Винаги ѝ бяха казвали, че китайците не мислят нищо за смъртта и тя предполагаше, че за китайците смъртта съвсем не означава същото, каквото означава за американците. И все пак мистър Уанг не правеше впечатление на човек, който посреща смъртта със самообладание; напротив, той се мяташе като заклана птица.

Рут излезе разочарована от магазина. Тя застана под колонадата, разтревожена къде може да бъде Франк. „Или е в клуба, помисли си Рут, или пък е трябвало да се яви като доброволец.“ Привиждаше ѝ се как Франк се върти между други войници, със стоманен шлем на глава — може би беше виждала някъде подобна картина. „Ах тези японци!“ — мислеше тя със силен гняв. Откакто беше пристигнала в Шанхай, кампанията на омраза срещу японците беше заразила и нея. Пропагандата беше проникнала през очите ѝ, през ушите ѝ и дори през порите на кожата ѝ. За нея беше очевидно, че тези японци няма да се поколебаят да унищожат Франк, ако той им се изпречи на пътя.

Рут тръгна решително, излезе изпод колонадата и се отправи по Нанкин роуд. Сви в странична улица и пристигна пред къщата, в която живееха Франк и Морис, изкачи се по тъмната, тясна стълба и позвъни. Рут звънна няколко пъти, като в същото време с отвращение вдишваше

острата миризма на стълбището. След като не отвори никой, тя въздъхна и излезе. Конфуций беше заспал.

Намери Морис в клуба, но не и Франк. Повикала го беше на входа, защото знаеше, че вътре не се пускат жени. Той излезе като привидение, миришещ на уиски, със зелено лице, червеносини и с червени косми по брадичката. Опита се да закрие лицето си с ръка.

— Не съм си лягал три ноци — каза той извинително. — Твърде съм зает с новините.

Клубът приличаше на кошер.

— Къде е Франк? — попита Рут.

— Ах, ако вие не знаете... — отговори Морис.

— Аз не зная дори къде да го търся — каза тя безпомощно, защото очакваше да го намери в клуба.

— Глупости! Няма нужда да го търсите. Трябва да се върнете право в хотела. Света Богородице, жените са най-неразумните същества, които Бог е създал! В хотела сте в безопасност. Тук е много близо до реката, където са всички тези мили малки японски военни кораби. Искате да ви удари някоя граната ли? Искате Америка да обяви заради вас война на Япония? Ако Франк знаеше, че се шляете тук, щеше да ви набие. Познавам Франк. И за какво идвате насам, за бога?

Всеки мъж, който влизаше или излизаше, хвърляше поглед към нея. В Америка не гледаха така момичетата. Рут си тръгна, когато Морис, като промълви някакво извинение, се гмурна обратно в клуба — пак при телефона, чашата уиски и новините. Сега наистина за пръв път Рут беше останала сама по улиците на Шанхай. Когато беше с Франк, тя виждаше само Франк; сега за пръв път тя видя нещо от тълпите, багрите и движението в града. Тъмни облаци помрачаваха небето; хилядите знамена, знаменца и флагове висяха отпуснато пред магазините — само от време на време се раздвижваха ненадейно, сякаш ги докосваше някаква невидима ръка. Малките китайски вестникопродавачки кресъци до прегракване по ъглите на улиците, *кулите* тичаха с рикшите, автомобилите се трупаха един зад друг, площадите приличаха на кипяща маса от бързаци европейци и китайци. Между другото Рут се учуди на три млади китайки, които минаха покрай нея, носейки с целия нюйоркски шик своите модерни рокли и шапки. На нея ѝ беше горещо, нейната кораловочервена рокля беше започнала да лепне по кожата ѝ. Беше изгубила пътя сред

лабиринт от малки улички, всички минаващи зад високите сгради по Бунда; сигурно беше тръгнала в погрешна посока, когато излезе от клуба. Това беше същинско приключение и тя почти се радваше — така поне минаваше времето. „Ще се разрази буря“, помисли си тя, като се мъчеше да си поеме въздух. Спря на пресечката на две малки улици и погледна към облаците. Цялото небе бръмчеше от самолети.

Когато падна следващата бомба, Рут стоеше в тясна улица и разглеждаше витрината на магазин за бельо. Тя тъкмо се чудеше на евтината цена на фините бродирани покривки за маса. „Когато поканим семейството на Б. С., ще трябва да сложим трапеза за осем души“, мислеше тя, когато дойде експлозията. Беше толкова силна, че Рут не знаеше какво точно се беше случило — разнесе се страховит рев и започна сътресение, което я повали. Тъмнина и див ужас, но никаква болка. Тя щеше да изгуби съзнание, ако виковете от хиляди гърла не я държаха будна. Хора тичаха покрай нея, докато тя лежеше на земята до стената на една къща, където бе отхвърлена, все още притиснала до себе си кошничката с малкото патенце. Витрината на магазина за бельо лежеше на парчета, а самата Рут бе отхвърлена няколко метра по-нататък. Виковете ставаха все по-високи и по-диви, колкото повече Рут се мъчеше да се съвземе. „Това беше бомба“, помисли си тя, като погледна към небето и неговите ниско надвиснали гръмотевични облаци. Сега тя забеляза, че усеща на задната страна на главата си тъпа болка и когато попипа с ръка, разбра, че се е ударила, когато падна. Засмя се, защото изглеждаше смешно и разтърси главата си, за да я избистри. Видя мъж да тича покрай нея, бял мъж с окървавена жена, прехвърлена през рамото му като чувал. Видя китайка в черни панталони да мъкне със себе си две деца. Видя млад китаец, който застъпваше дългата си роба и с труд напредваше. Видя друга жена с деца, едното от които беше на ръцете ѝ; главата му беше клюмнала отпусната и окървавена.

Рут се окопоти и стана. Тя се чувстваше зашеметена и не можеше да стои на краката си, но не беше ранена. Започна да си пробива път срещу течението на бягащия народ, защото в природата ѝ беше да не бяга от опасността, а да я търси и да отива там, където има нужда от помощ. Спря само веднъж, за да погледне Конфуций. Сега той изглеждаше по-малък. Тя го докосна: беше топъл, но отпуснат.

Извади го и го поднесе към лицето си, той беше мъртъв. Тя го сложи грижливо в кошничката и остави кошничката на земята.

— Нямам време, миличък приятелю. Много съжалявам... — промълви тя.

Тя продължи да си пробива път и излезе на един ъгъл, но не разбра, че беше пак на Нанкин роуд, защото улицата беше неузнаваема. Половината от фасадата на една сграда беше срутена, гъсти облаци прах още се издигаха от развалините. Ранените се гърчеха в прашните облаци със странни спазми, като червеи. Някаква необикновена и мъртвешка миризма се носеше в гъстия въздух. Рут сега беше толкова близо до викащите хора, че тъпанчетата на ушите ѝ започнаха отново да вибрират след заглъхването от експлозията. По това време на улицата излизаха тичешком от една сграда хора и даваха помощ на ранените по средата на улицата. Рут се покатери по разрушенията и се зае за работа. Подметките на обувките ѝ скоро започнаха да лепнат и да се плъзгат от кръв. Миризмата на кръв скоро задуши щипецата миризма на мазилка, прах и експлозия.

Мнозина бяха умрели. Други бяха ранени, раздрани, както и къщата, чиито стени се бяха срутили над тях. Късове от крайници, части и парчета от това, което десет минути по-рано е било човешко същество, излизаха наяве, когато хората разчистваха парчетата от мазилка и извадиха това, което беше отдолу. Рут съгледа китката на женска ръка, която се протягаше между развалините, сякаш търсеше помощ. Над китката се виждаше горната част на ръката, обгорен и кървав къс от рамо. Жената, на която принадлежеше ръката, е била отхвърлена някъде другаде или е била разкъсана. От това на Рут не ѝ прилоша, защото в операционния амфитеатър и в аутопсионната зала тя се беше научила да се владее. Избърсваше с рамо потта от лицето си и продължаваше да рови за човешки тела. Бели хора и китайци бяха неразделимо смесени в тяхната ужасна смърт.

— Всички хора са братя — каза някой близо до Рут.

Това звучеше призрачно и когато вдигна поглед, видя, че говорещият е стар китаец с безстрастно лице. Той вдигна едно бяло дете и го отнесе в най-близката сграда — хотел с въртяща се врата, на която не беше останало нито едно стъкло.

Недалеч от опустошения плочник Рут намери жена, която като че ли не беше ранена, но се гърчеше в спазми. Беше китайка от по-

нисшите класи, в черни панталони, с бял ленен жакет. Щом се наведе да ѝ помогне, Рут схвана каква беше работата. Жената беше бременна и уплахата беше извършила своето. Порой неясни думи се лееше от устата на жената, а косата ѝ беше влажна от болките. Рут обмисли една секунда и след това, като напрегна всички сили, взе жената на гръб и я отнесе встрани от сцената на катастрофата, в странична улица, която беше по-пуста и по-спокойна. Жената изведнъж спря да говори и нещо като усмивка оголи едрите ѝ зъби. Щом Рут я сложи на земята, разпусна панталоните ѝ и ги смъкна, тя отново започна да стене. На Рут и изглеждаше чудо, че трябваше да бъде родено дете сред тази смърт и разрушения. Тя често беше присъствала на раждания, но никога не беше акуширала. Липсата на каквито и да било антисептични средства беше мъчителна за нейния добре трениран сестрински ум, но в същото време у нея бушуваше радост, че ще може да бъде полезна.

Жената лежеше на земята, извиваше на дъга гръба си и свиваше колене до брадичката си. Край тях все още минаваха тичешком хора, но виковете бяха замрели. Никой нямаше време за жената в родилни мъки, над която се беше привела Рут. Тъмната мокра глава на детето можеше да се види вече и Рут го хвана с двете си ръце и го изтегли от утробата на майката. Беше мъничко момченце с меден цвят. Рут го плесна по малкото задниче; то отвори уста, показвайки светлочервените си венци, и изпищя. Детето все още лежеше между бедрата на майка си, свързано с връвта. Майката надигна глава и се помъчи да види бебето. Рут разбра и повдигна малкия къс сбръчкано, живо месо, така че майка му да може да види главата и тялото, ръцете и краката, нежните малки ръце и крака със свършени нокти — едно истинско дете с глас и пол. Жената пак отпусна глава.

Рут коленичи на земята, не знаейки какво да прави по-нататък. Тогава откъсна от презрамките му комбинезона си с лакерденорозовия цвят. Коприната се раздра с резлив звук. Рут издърпа комбинезона изпод роклята си и като го сви, подпъхна го под малкото китайско бебе между коленете на майка му. След това помисли пак и потърси откъснатите презрамки под роклята си, свърза ги и завърза с тях връвта на пъпа. Огледа се наоколо и Бог знае от какви примитивни дълбочини откри какво трябваше да прави. Тя се приведе над тялото на майката и прехапа връвта. Капнаха няколко капки кръв — и повече

нищо. Тогава Рут усети сърцето си да бие, както не беше било никога по-рано. Тя пак избърса с рамо потта от лицето си, както правеха това селяните по полето. Тогава жената започна да говори.

— Всичко е добре, всичко е добре — каза Рут утешително, оправяйки по лицето на жената мокрите кичури черна коса.

Тя уви детето в своя комбинезон от коприна и го сложи в ръцете на жената. След няколко минути лицето на жената се разкриви от нов пристъп на болки и Рут бързо взе детето от ръцете ѝ. След това помогна на жената да се освободи от плацентата.

Всичко ставаше на павираната улица, но не се различаваше от ражданията в сърцето на джунглата. През последния четвърт час Рут беше съвсем забравила Франк, като че ли той никога не беше съществувал. Бебето — новородено, гладко малко животинче — започна да търси гърдите ѝ. Рут се засмя високо, майката също се засмя. Рут остави детето пак долу, разделяйки се неохотно от неговата жива топлина. Облече отново майката, която, възвръщайки силите си, извика и посочи роклята на Рут. Едва сега Рут видя, че беше цялата напоена с кръвта на ранените, които беше пренасяла. Тя разтърси глава и се усмихна на китайката.

Разнесе се рязко изсвирване — бяла санитарна кола зави в страничната улица и спря на ъгъла. Лекарите и санитарите изскочиха от колата. Рут се затича при тях с детето в ръце.

— Тук има жена, която току-що роди — каза тя.

Лекарят само я блъсна настрана.

— Няма място — измърмори той и забърза нататък с хората си.

Рут се върна при своята пациентка. Беше изпълнена с буйна радост. У нея имаше нещо, което не познаваше дотогава. Опита се да изправи китайката на крака; искаше да ѝ помогне да се махне от улицата. Но жената затвори очи и поклати глава. Тя изглеждаше много уморена и напълно щастлива и желаше да остане там, където си беше. Рут бе обхваната от страх за тетанус и бацили Земелвайс, но преодоля страха си. Тя коленичи на земята, сложи главата на жената в скута си и притисна детето в прегръдка. Неговите малки ръчички се движеха. То беше по-хубаво от милион болни котенца, скорци с прекършени крила и мъртви патенца.

В това положение ги намери Пърл, която минаваше по улицата на път да заведе многоценната наложница в подземията на банката. Тя

самата отдавна беше решила да не търси за себе си закрила там, а да бъде откарана направо в Чапей и да открие при клиниката станция за първа помощ.

— Какво е това? — каза тя, като спря таксито. — Останете на мястото си — каза тя на Лиу, когато и той понечи да слезе.

Мейлан закри очите си с ръце, когато видя изцапаната с кръв Рут и жената, лежаща мъртва и застанала сред локва кръв. Рут отправи поглед нагоре, когато Пърл се приведе над нея.

— Говорите ли английски? Бихте ли могла да вземете жената и детето в своето такси? — Детето току-що се роди.

— Разбира се — отговори Пърл, като започна да съблича отново жената. — Аз съм лекарка — каза тя в отговор на учудения поглед на Рут.

— Всичко е на ред, плацентата и всичко — докладва Рут. — Аз пък съм милосърдна сестра. Ако бихте могли да откарате тази жена в някоя болница! Това, от което тя има нужда, е инжекция против тетанус.

— Ще се погрижа за всичко — каза Пърл. — Чакайте, момент — продължи тя. — Милосърдна сестра ли сте? Вие не сте ли... не сте ли годеницата на мистър Тейлър? Той ми е показвал вашия портрет...

— Познавате ли Франк? — попита Рут и най-после си спомни за неговото съществуване.

— Да, бяхме приятели — каза Пърл мимоходом. — Елате и ни помогнете да качим жената в таксито — извика тя на Лиу. Тя не беше виждала вече Франк след ненадейното и обидно прекъсване на вечерята, която бяха дали на Ръселови. Лиу вдигна жената; тя сънено мълвеше нещо. Шофьорът се засмя. — Ще я вземем с нас в банката — каза Пърл, като побутна настрана Мейлан, за да направи място за жената. — Не искате ли да дойдете и вие? Там има сигурни подземия срещу бомбите — каза тя на Рут, която подаваше бебето, но не се готвеше да влезе в колата.

— Колко добре говорите английски! — каза Рут, вместо да отговори.

— Аз съм американка — отговори Пърл.

„Какъв е светът!“ — помисли си Рут с учудване. Тя сложи внимателно бебето на седалката, която Лиу беше свалил.

— Сбогом, малко човече — каза тя нежно. Това беше нейно дете. Не беше лесно да се раздели от него. — Трябва да се върна в хотел „Шанхай“ — каза тя бързо. — Франк може да ме търси. Той ще се страхува, че...

Това току-що и беше минало през ум. Пърл още държеше отворена вратата.

— Хотелът не е съвсем безопасен — каза тя. — По-добре ще бъде, ако дойдете с нас. От банката можем да се обадим по телефона на мистър Тейлър. Качете се.

— Не — каза Рут. — Благодаря ви, все пак. Трябва да потърся Франк. Много се радвам, че се запознах с вас — добави тя вежливо, защото условностите бавно бяха започнали да се възвръщат.

— Въпреки това качете се — каза Пърл, — можем поне да ви закараме в хотела. Виждам, че сте работила мъжки.

— Цялата съм изцапана — оправда се Рут, като влезе в колата и отново взе в ръцете си бебето.

Всички седяха плътно притиснати един до друг и в колата миришеше на новородено. Мейлан се приведе плахо напред и го погледна през рамото на Рут.

— Мъжко — каза тя, като се усмихна на Пърл и на Лиу.

Таксито се движеше по странични улици, понеже шофьорът се боеше. Майката отвори очи, когато колата тръгна. Тя взе детето от Рут и го притисна до гърдите си. Лиу се сви колкото можеше повече. Той се усмихваше. Тези четири жени, колкото и различни да бяха, чужди, враждебни дори една на друга, образуваха свършено единство, докато той, мъжът, седеше свит в своя ъгъл, не знаейки нищо за тайнството на раждането. Кръвни сестри, мислеше си той, усмихвайки се снизходително.

— Скоро ще се видим пак — каза Пърл, когато таксито спря пред хотел „Шанхай“, откъдето беше тръгнало няколко минути преди това.

Китайката каза нещо.

— Тя ви пожелава да имате сто сина и да живеете десет хиляди години — каза Лиу със слаб поклон.

Рут се засмя.

— Твърде много... твърде много и едното, и другото — каза тя, слизайки от колата.

Вратарят завъртя за нея въртящата се врата.

XXV

Когато отвори вратата, Рут видя Франк изправен до масата, на която беше подредила сватбения подарък. Той се взря в нея като в призрак. Преди тя да успее да затвори вратата, той беше вече я взел в прегръдките си и я целуваше по косата, по очите, по лицето. Целуваше я така, както куче се радва на господаря си, който току-що се е върнал къщи. За няколко минути тя се отдаде на този поток от нежност и слушаше неговия объркан шепот. Думите му не звучаха като негови, макар че това беше Франк, за какъвто тя често беше мечтала.

— Къде беше? Какво ти се е случило? Ранил ли те е някой? Никога вече не бива да ме напускаш; никога, никога, Рут, мила моя...

Най-сетне Рут се отскубна и сложи ръцете си на гърдите му.

— Акуширах при раждането на едно китайско бебе — каза тя и очите ѝ блестяха. — Съвсем сама. Едно китайско бебе, толкова сладко...

— Какво си правила? — попита Франк с учудване. — Помагала си при раждането? Изглеждаш така, като че ли си газила до глезени в кръв.

Сега за пръв път Рут се видя в огледалото. Беше изгубила шапката си, кораловата ѝ рокля беше покрита с кръв, нямаше комбинезон, ръцете ѝ бяха мръсни, чорапите ѝ вкоравени от калта и кръвта, в които беше коленичила.

— Извинявай — каза тя. — Сега ще се почистя.

Но Франк я последва в банята.

— Не... — каза Рут слабо, когато той я вдигна на ръце.

— Днес е нашата сватба — отвърна Франк и започна да я разсъблича, сякаш беше дете. Той напълни ваната и изля в нея малко лавандулова вода. Сложи внимателно Рут във ваната и започна да я мие. На някои места кръвта беше засъхнала по кожата ѝ.

— Слава богу, че пак си тук, Рут — говореше той непрекъснато.

— Ти боеше ли се? — попита тя. Тя седеше с прибори до брадичката си колене и със скръстени над гърдите ръце.

— Да съм се боял? — каза Франк. — Дали съм се боял? Рут, ти не знаеш какво преживях. Дали съм се боял?

Той я извади, загърна я в голяма хавлия и я отнесе до леглото.

— Изведнъж се почувствах уморена — каза тя сънено и отпусна ръката си върху рамото му.

И макар че тя беше толкова малка, а той — толкова висок, той сложи главата си на гърдите ѝ — най-спокойното, най-безопасното, най-чистото място на света.

— О, Рут — каза той. — О... Рут...

Обви ръката си около кръста ѝ и остана съвсем неподвижно.

— Конфуций умря. Сътресението беше твърде силно за него — каза Рут.

Косата на Франк беше близо до устата ѝ, топла и успокоителна.

Раждането на детето се беше вмъкнало между нея и страшните неща, които беше видяла, но сега, щом затвори очи и се отпусна в прегръдките на Франк, всичко се върна.

— Бомбите са ужасно нещо — каза тя, като започна да трепери.

Франк я погали. Хвана ръката ѝ, поднесе я до устата си и след това я погледна.

— Какво е това? — попита той, когато откри малка раничка на нея.

— Нищо. Жената ме ухапа, докато се мъчеше — каза Рут и за миг пак забрави бомбите.

— Ухапала те е! — каза Франк с негодувание.

— Да, бяха настъпили родилните болки и тя ме ухапа. Аз също бих хапала — добави тя, като кимна енергично с глава.

Франк се засмя кротко.

— Моята женичка! — каза той.

— Моето момче! — отвърна Рут.

— Никога вече да не оставаш сама! — каза той.

— Никога вече — каза Рут. „По-рано ти никога не си бивал такъв“, помисли си тя с учудване.

Но Франк не знаеше, че часовете между сутринта и следобед така го бяха раздрусали и хвърлили в ръцете на Рут, че за пръв път сега той изостави своето насмешливо държание и показа чувствата, които го бяха завладели.

— Бомби! Това е само началото — каза той. — Има още цял куп лоши неща. Аз съм мислил за това, Рут. Ние няма да останем в Шанхай. Ще се махнем оттук. Това е мизерен град.

— Както искаш — каза Рут покорно. Но тя не му вярваше. — Къде ще идем? Твоята работа е тук — каза тя разумно.

Франк махна с ръка.

— Омръзна ми Шанхай. Тук човек се опропастява, мъничка. Казвам ти, триста долара месечно не са достатъчна компенсация. А сега отгоре на всичко — война и бомби. Пък и отсега виждам, че ти винаги ще бъдеш там, където бомби падат най-гъсто.

— А ти къде ще бъдеш? — попита Рут.

— Да, аз също, смея да кажа — каза той разсеяно. — Слушай, ще ти кажа какво съм решил. Ние ще се махнем оттук. Ще бъдем страхливци и ще избягаме. Какво ни интересуват китайците и японците? Тук човек не може да има нищо друго освен мръсни ръце. Ще отплуваме с първия американски кораб и ще идем на Хавайските острови. Какво ще кажеш?

— Хавайските острови — беше всичко, което каза Рут.

— Хавайските острови — продължи Франк. — Това е подходящото за нас място. Ще идем на Хавайските острови — и когато той каза това, се разкриха видения пред затворените му очи: палмови дървета, цветя, безкрайни пространства със захарна тръстика, песните на земеделските работници, златният дъжд и най-сетне — маминка, млада и на малък кон, маминка на пясъка на морския бряг, маминка, която плуваше край него, когато той беше малко момче...

— Аз не съм имал истинска майка, както знаеш, това беше лошото — каза той.

Рут го прегърна по-силно и започна да го люлее.

— Майчице! — каза той почти нечуто, защото това беше нещо неизразимо.

— Ще идем на Хавайските острови — каза той пак. — Вторият ми баща ще ми намери някаква работа. Освен това можем да се храним с крадени банани, кокосови орехи и риба. Пържени хумахума нуканукаахуда — каза той като се усмихна, когато милите и отдавна забравени думи изплуваха в паметта му. — Ще бъдем безсрамно щастливи на Хавайските острови, безсрамно и безкрайно щастливи. Какво ще кажеш? — попита той, като се облегна на лакътя си и загледа

Рут настоятелно и сериозно, сякаш това беше въпрос, на който много трудно можеше да се отговори.

Рут се разтревожи.

— Пил ли си? — попита тя.

Той продължи да я гледа напрегнато и тя отмести главата си, за да отбепне погледа му.

— Може би някой ден ще ти каза — каза той. — По-късно.

— Какво? — попита Рут неловко. — Какво ще ми кажеш?

— Всичко — каза Франк. Той легна пак до нея. Напрегнат и отпуснат едновременно. Сега можеше да чуе как сърцето ѝ бие в слепите му очи. — Птиченце! — каза той. След това се надигна, докато устните му легнаха върху нейните. Рут въздъхна дълбоко, сякаш беше заспала. Бавно се разпръснаха годините, годините на раздяла, на отчуждение, на отдалеченост, на самота и страх. Двамата лежаха дълго мълчаливо, дишайки в един и същ такт.

„Никога не съм знаела, помисли си Рут, че може да има нещо подобно.“

— Сега не виждам нищо друго, освен дъги — каза тя по-късно, без да отваря очи.

— Не говори — промълви Франк. — Не говори, не говори, само стой при мен — винаги.

На вратата се почука отначало слабо, а след това още веднъж — плахо наистина, но все пак малко по-силно.

Франк седна.

— Не се безпокой — каза той. — Не се страхувай. Това не е нищо — никой не може да ни раздели. Нищо повече не може да ви се случи. Не се страхувай.

Рут го погледна с учудване.

— Защо да се страхувам? — беше всичко, което каза тя.

Франк отиде до вратата, но се поколеба да я отвори. Почука се трети път. Той приглади назад косите си, обърна ключа в ключалката и отвори вратата. Отвън, в мрачината на коридора стоеше дребен японец. Той държеше в ръката си пакет, поклони се и се усмихна.

— Нося книгите — каза той.

Тогава падна бомбата, която разруши сградата, като погребва в развалините хората и сложи край на страх и щастие, на омраза и живот. И не остава да се разказва нищо друго за онези, които проследихме до тук, освен за момента, в който те умряха.

Рут, седнала на края на леглото, с поглед устремен към Франк в нежна изненада, почти развеселена от изобилието на блаженство, което този ден беше налял в нейната добра, малка, делнична душа. Хубаво е да умре човек на върха, преди да е започнало слизането.

Франк, в първия проблясък на чувството, че една жена може да бъде домът, за който е копнял през целия си живот. Закрила и топлина, дълбоките копнежи, които го бяха тласкали насам-натам, затихнаха: връщане към утробата, към топлата майчина тъмнина преди раждането — тъй близка до смъртта, че той умря, без да разбере това.

Йошио Мурата, дребният японец, стоейки пред вратата със своите взети на заем книги, трогателен и смешен, скован във вежливостта на поклона. Може би благодарен в момента на смъртта си за китайската бомба, която създаде военен край на неговия празен, безцелен и абсурден живот.

Чанговци, бащата и синът, погребани в развалините на шахтата, когато се спускаха надолу в асансьора, за да избягат на безопасно място. Неприятели в своите възгледи, свързани един с друг чрез любовта, която произтича от кръвта. Епикуреец и аскет, материалист и идеалист, експлоататор и знаменосец, международен капиталист и защитник на националните права и напредъка. Непримирими — и все пак неразривно свързани един с друг. Чанг, бащата, на когото животът беше дал всичко, но все пак му беше отказал едно: уважението на сина му. И Чанг, синът, смутен и разсеян, клюмнал поради отговорността за три хиляди момчета, които бяха хванати в клопка в Киянгуан по негова вина. Един от онези стотици хиляди млади китайци, които проповядват смелост и боен дух, вяра в отечеството и които все пак знаят в дъното на душата си, че Китай не може да бъде спасен по този начин.

Курт Планке, една изгубена в безжалостен труд душа, чието бъдеще не беше друго освен затвора, от който, за да се спаси, той беше избягал от отечеството си. Една страшна струна изпращя до главата му, дълбоки звуци от орган, шумолене на крила. Духът му отиде да

посрещне смъртта, защото смъртта е по-силна упойка от опиума и любовта.

Емануел Хайн, слаб призрак от неясна либерална епоха, човек, който беше изживял смъртта си, снаряд без съдържание. Бомбата, която го унищожил, му спести проявата на онази смелост, която се изискваше, за да погълне една доза цианид.

Елена Грубова, авантюристка, претърпяла корабкрушение при първото чувство, на което изобщо беше позволила да нахлуе в живота ѝ. Тя беше любила, убила, живяла напразно. Всичките и сметки бяха погрешни. Тя се взираше в дланите си, в празните си, неми, ледени ръце, които можеха да вземат, но не можеха да задържат. Вратите бяха залостени, изходите — затрупани, животът ѝ беше изигран докрай. Тя не умря изведнъж. Трябваше още да се пречиства. Мина през жълти, зелени и бели адове на болките и половината минута, която изживя, беше цяла вечност от страдания. След това тя стана ясна, твърда и прозрачна, без никакво чувство: един къс от разбит кристал под развалините — това беше Елена Грубова.

Кулито Лунг Йен беше в безсъзнание, когато смъртта го завари, и умря неосакатен — главата му, която принадлежеше вече на палача, остана неотделена от неговото болно и измъчено тяло. Лунг Йен никога вече няма да види сина си, нито селото си, нито земята, която неговите прадеди са обработвали, нито гробовете, в които те почиват — това е тъжно. Но той никога няма да узнае, че синът му е щяло да бъде убит някъде в Киянгуан след продължително, упорито и отчаяно сражение и това е хубаво. Убит един измежду стотиците хиляди деца, жени, старци, беззащитните, несъпротивяващите се, невинните. Убит като един от онези, които Япония продължава да убива, за да промени — както се казва в нейните официални съобщения — враждебните чувства спрямо Дай Нипон.

Мадам Тисо, която беше седнала до една мраморна колона, не беше ранена, когато колоната се срути. Само бялата ѝ перука леко се кривна. Тя изпи един абсент и след това намери цялата работа за доста забавна, защото беше виждала твърде много войни, та не можеше да гледа сериозно на това.

— Ето ви Шанхай — казваше тя на Б. С., който беше дошъл да види магазина на филмовото и фото дружество „Еос“. — Китайци стрелят срещу китайци и никой не може да каже дали това е защото са

много глупави, или защото са много умни. Затова ви казвам, че е по-добре да бъдете куче в мирно време, отколкото човек по време на война. Но какво искате, мосю Скот? Маскарад — казваме всички ние тук в такива случаи. Каквото трябва да стане, ще стане.

Издание:

Автор: Вики Баум

Заглавие: Хотел Шанхай — книга 2

Преводач: Боян Георгиев

Година на превод: Не е посочено

Език, от който е преведено: Немски

Издател: „Наука и изкуство“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1991

Печатница: ДФ „Бряг-принт“ — Варна

Отговорен редактор: Магдалена Попова

Художествен редактор: Тотко Кьосемарлиев

Технически редактор: Теменужка Хаджииванова

Художник: Веселин Дамянов

Коректор: Цветана Георгиева

ISBN: Не е посочен

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/6832>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.